

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ВАЛЕНТИНА Д. НЕСТОРОВ

**КОНВЕРГЕНЦИЈА КАО РАЗВОЈНА ТЕНДЕНЦИЈА У
ФУНКЦИОНИСАЊУ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ
ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА**

-докторска дисертација-

Ниш, 2017.година

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ВАЛЕНТИНА Д. НЕСТОРОВ

**КОНВЕРГЕНЦИЈА КАО РАЗВОЈНА ТЕНДЕНЦИЈА У
ФУНКЦИОНИСАЊУ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ
ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА**

-докторска дисертација-

Текст ове докторске дисертације ставља се на увид јавности,
у складу са чланом 30, став 8. Закона о високом образовању („Сл. гласник РС”,
бр.76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013 и
99/2014)

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА:

Овај текст се сматра рукописом и само се саопштава јавности (члан 7 Закона о
ауторским и сродним правима, „Сл. гласник РС”, бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012)

**Ниједан део ове докторске дисертације не сме се користити ни у какве сврхе, осим
за упознавање са њеним садржајем пре одбране дисертације.**

Ниш, 2017.година

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ВАЛЕНТИНА НЕСТОРОВ

**КОНВЕРГЕНЦИЈА КАО РАЗВОЈНА ТЕНДЕНЦИЈА У
ФУНКЦИОНИСАЊУ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ
ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА**

-докторска дисертација-

Ниш, 2017.година

**UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF ECONOMICS**

VALENTINA NESTOROV

**CONVERGENCE AS A DEVELOPMENTAL TRENDS IN
BANKING OPERATION AND NON-BANK FINANCIAL
INSTITUTIONS**

-Doctoral dissertation-

Niš, 2017.

Захвалност

Овај рад представља круну мог школовања. Овим путем желим да се захвалим Проф.др Борку Крстићу, који ме је увео у воде економије, а велику захвалност дугујем и свом ментору Проф.др Марини Ђорђевић на њеној искреној подршци током свих фаза израде ове докторске дисертације и уопште током мог научног усавршавања.

Истраживања и израда овог рада су изискивали значајно време за које је ускраћена моја породица. Хвала на огромном разумевању и подршци коју сам од вас несебично добијала и што сте увек стајали уз мене и подржавали ме у свему што сам до сада радила.

Такође, желим да се захвалим и свим својим колегама и пријатељима који су ми помогли током спровођења истраживања, као и службеницима појединих банака који су показали спремност и пронашли довољно времена да учествују у анкети.

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације

Ментор

Проф. др Марина Ђорђевић

Универзитет у Нишу, Економски факултет Ниш, ванредни професор

Чланови комисије:

Проф. др Борко Крстић

Универзитет у Нишу, Економски факултет Ниш, редовни професор

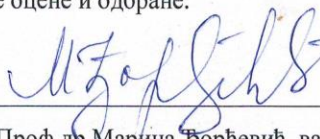
Проф. др Ненад Вуњак

Универзитет у Новом Саду, Економски факултет Суботица, редовни професор

Датум одбране: _____

**ИЗЈАВА МЕНТОРА О САГЛАСНОСТИ ЗА ПРЕДАЈУ
УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

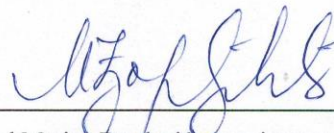
Овим изјављујем да сам сагласан да кандидат **ВАЛЕНТИНА НЕСТОРОВ** може да преда Реферату за последипломско образовање Факултета урађену докторску дисертацију под називом **КОНВЕРГЕНЦИЈА КАО РАЗВОЈНА ТЕНДЕНЦИЈА У ФУНКЦИОНИСАЊУ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА**, ради организације њене оцене и одбране.

(Проф.др. Марина Ђорђевић, ванредни професор)

**STATEMENT OF MENTOR'S CONSENT FOR SUBMISSION OF
COMPLETED DOCTORAL DISSERTATION**

Hereby, I declare that I agree that the candidate **VALENTINA NESTOROV**, can submit completed doctoral dissertation to the officer for postgraduate education of the Faculty under the name of: **CONVERGENCE AS A DEVELOPMENTAL TRENDS IN BANKING OPERATION AND NON-BANK FINANCIAL INSTITUTIONS** for the purpose of its evaluation and defense.

(Phd Marina Đorđević, associate professor)

НАУЧНИ ДОПРИНОС ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основни научни допринос докторске дисертације под називом "Конвергенција као развојна тенденција у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција", огледа се у доношењу закључака да банке све више почињу да се баве и небанкарским финансијским пословима који су настали као одговор на трендове у савременом финансијском систему. Такође квантитативном и квалитативном анализом докторске дисертације приказани су услови које банке морају испунити да би се бавиле небанкарским и некредитним финансијским пословима.

Допринос дисертације је да се укаже на значај конвергирања банкарских и небанкарских финансијских институција, које је на тржишту Србије још увек недовољно развијено. Сврха је такође подигнути свест и код банака и код других небанкарских финансијских институција, да заједничком сарадњом тј. повезивањем могу профитирати и финансијски и у смислу повећања узајамног поверења клијената и добављача услуга.

У докторској дисертацији биће приказани главни трендови глобалног банкарског сектора данас, као и бенефити и разлике са којима се банке суочавају при спровођењу и обављању небанкарских финансијских послова.

Допринос развоју праксе, огледа се у анализи мера и активности које треба предузети у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција, како би се остварили већи профити, како код банака тако и код небанкарских финансијских институција. Такође, користи могу имати како банке и небанкарске финансијске институције тако и крајњи корисници – клијенти, који своје потребе за банкарским и небанкарским финансијским производима могу задовољити на једном месту.

Друштвени допринос јесте да ова докторска дисертација користи практичним потребама. Резултати истраживања требало би да помогну банкама у Србији и у другим транзиционим земљама да боље сагледају будуће програме увођења савремених финансијских производа у банкама, као и начине њихове реализације. Имајући у виду кретања на глобалном нивоу, без сталног креирања нових финансијских производа не може се замислити савремено банкарско и небанкарско пословање. Циљ је представити све услове које банка мора задовољити да би могла да обавља небанкарске и некредитне послове, а у циљу остваривања додатних прихода, а у интересу потрошача.

THE SCIENTIFIC CONTRIBUTION OF THE DOCTORAL DISSERTATION

The main scientific contribution of the doctoral dissertation titled “Convergence as the development tendencies in the functioning of the banking and non-banking financial institutions”, reflected in adoption of conclusions that banks are beginning to include non-banking financial operations that have arisen as a response to trends in the modern financial systems. Also quantitative and qualitative analysis of the doctoral thesis presented requirements that banks must achieve in order to deal with non-banking and non-credit financial affairs.

The contribution of the dissertation is to highlight the importance of convergence of banking and non-banking financial institutions and that the Serbian market is still underdeveloped. The purpose is also to raise awareness with the banks and with other non-banking financial institutions, namely, that joint cooperation. Connectivity can benefit both financially and in terms of increasing mutual trust of clients and suppliers of services.

In doctoral dissertation will present the main trends of the global banking sector today, as well as benefits and differences with which banks are faced in the implementation and performance of non-banking financial activities.

Contribution, to the development of practice, is reflected in the analysis of measures and actions to be taken in the functioning of banking and non-banking financial institutions, in order to achieve higher profits, this applies to banks and other non-banking institutions. Also, contribution may benefit banks and non-banking financial institutions and of course end-users - customers that can now satisfy their financial and other needs in one place.

Social contribution of this dissertation its benefit to practical needs. Research results should help banks in Serbia and in other transitional countries to better comprehend the future programs of introducing contemporary financial products in banks, as well as ways of their realization. Bearing in mind the developments on the global level, without permanent creation of new financial products one can not imagine a modern banking and non-banking business. The aim is to present all the conditions that the bank must meet to be able to perform non-banking and other financial activities, with the aim of generating additional income, and meeting with interests of consumers.

Подаци о докторској дисертацији

Ментор:

Др Марина Ђорђевић, ванредни професор, Универзитет у Нишу,
Економски факултет

Наслов:

Конвергенција као развојна тенденција у функционисању банкарских и
небанкарских финансијских институција

Резиме:

Последњих деценија развијене земље карактеришу бројне промене у банкарству. Тачније, дошло је до појаве нових трендова. Стално је присутан тренд "креирања нових банкарских производа", као резултат захтева и жеља потрошача, али и све јача конкуренција између банака и небанкарских финансијских институција. Због појачане конкуренције банке су изгубиле значајан удео на финансијском тржишту. Услед новонастале ситуације, банке све више у оквиру својих банкарских производа укључују новије производе, односно услуге, како би парирале конкуренцији небанкарских финансијских институција. На тај начин многе банке се упуштају у зону повећаног ризика, који уколико се не усмери на прави начин може угрозити пословање банке.

Достигнућа савремене информационе технологије и њихова практична примена знатно су променили свет банкарства, који ни издалека не личи на традиционално банкарство од пре двадесетак година. Границе између банкарства и других финансијских институција су све мање. Дерегулација или либерализација финансијског пословања, као и развој финансијског тржишта, омогућују небанкарским финансијским институцијама бављење пословима који су били резервисани за банке, а банке улазе у нове области и послове како би се одржале на тржишту.

Услед појачане дерегулације банкарског сектора дошло је до концентрације банака и глобализације светске привреде, што је представљало предуслов за бројне фузије (међубанкарска припајања, спајања) банака.

Изражени процеси дерегулације, конкуренције, глобализације, информационог прогреса и диверсификације ризика пословања, довели су до брзог развоја небанкарских послова банака првенствено у развијеним земљама запада, где су ови процеси најразвијенији, али и у земљама у транзицији чим су ступиле на пут друштвених и економских реформи. Применом небанкарских послова банка може да постигне адекватну профитабилност и да укаже на нове изворе стицања конкурентске предности.

Научна област:

Економија

Научна дисциплина:

Финансијска теорија и политика

Кључне речи:

Развојне тенденције у банкарству, послови небанкарских институција, синергетски ефекти, ниво конвергенције

УДК:

336.71(043.3)

CERIF

класификација:

S 181 – Наука о финансијама

Тип лиценце
Креативне
заједнице:

CC BY-NC-ND

Data on Doctoral Dissertation

Doctoral
Supervisor:

Dr Marina Đorđević, Associate professor at the University of Niš, Faculty of Economics

Title:

Convergence as a developmental trends in banking operation and non-bank financial institutions

Abstract:

In recent decades, developed countries are characterized by numerous changes in the banking industry. Specifically, there was the emergence of new trends. Permanent trend of "Creating new banking products", as a result of the requirements and wishes of consumers, but also increased competition between banks and non-banking financial institutions. Due to increased competition banks have lost a significant share of the financial market. Due to the new situation, banks increasingly, within its banking products, include newer products, or services, in order to counter the competition of non-banking financial institutions. In this way, many banks are engaging in high-risk zone, which, if not guided properly can endanger the bank.

The achievements of modern information technologies and their practical application have significantly changed the world of banking, which no longer resembles the traditional banking that existed twenty years ago. The boundaries between banking and other financial institutions are thinner. Deregulation and liberalization of financial operations, as well as the development of financial markets, allows non-banking financial institutions to perform activities that were reserved for banks, and the banks are entering into new areas and activities in order to maintain their presence in the market.

Due to the increased deregulation of the banking sector, there is a concentration of banks and the globalization of the world economy, which was a prerequisite for numerous fusion (interbank, merger) banks.

Revealed processes of deregulation, competition, globalization, information technology progress and diversification of business risk, led to the rapid development of non-banking operations of banks, primarily in western countries, where these processes are most developed, but also in countries in transition as they embarked on social and economic reforms. Applying non-banking business, banks can achieve adequate profitability and point out new

Scientific Field:

Economics

Scientific
Discipline:

Financial theory and policy

Key Words:

development tendencies-banking transactions, banking institutions, synergy effects, the level of convergence

UDC:

336.71(043.3)

CERIF
classification:

S 181 The science of finance

The type of
licence of
Creative
Community:

CC BY-NC-ND

Списак коришћених скраћеница

Скраћеница	Значење скраћенице
НБС	Народна Банка Србије
ХОВ	Хартије од вредности
ИТ	Информационе технологије
САД	Сједињене Америчке Државе
АТМ	Automated teller machine - банкомати
ЕFT/POS	Point of sale - електронски трансфер средстава на тачки продаје
СДК	Служба друштвеног књиговодства
ЗОП	Завод за обрачун и плаћање
ЕУ	Европска Унија (Аустрија, Белгија, Бугарска, Данска, Велика Британија, Чешка Република, Мађарска, Немачка, Ирска, Грчка, Шпанија, Пољска, Румунија, Француска, Италија, Кипар, Луксембург, Малта, Холандија, Португалија, Словенија, Словачка, Финска, Естонија, Летонија, Литванија, Хрватска, Шведска)
USD \$	Амерички долар
EUR	Евро (европска валута)
ПДВ	Порез на додату вредност
ММФ	Међународни монетарни фонд
МВП	Масовна ваучерска приватизација
ОИФ	Отворени инвестициони фонд
SEAF	Small Enterprise Assistance Fund - фонд за помоћ малим предузећима
БДП	Бруто домаћи производ
ОЕЦД	Organization for Economic Cooperation and Development – Организација за економску сарадњу и развој, чланице су: Аустралија, Аустрија, Белгија, Канада, Чиле, Чешка Република, Данска, Естонија, Финска, Француска, Немачка, Грчка, Мађарска, Ирска, Исланд, Израел, Италија, Јапан, Кореја, Луксембург, Мексико, Холандија, Нови Зеланд, Норвешка, Пољска, Португалија, Словачка, Словенија, Шпанија, Швајцарска, Турска, Велика Британија и САД.
ДФФ	Добровољни пензиони фонд
БОЈ	Банка Јапана
ХНБ	Хрватска Народна Банка
ХАНФА	Хрватска агенција за надзор финансијских услуга
МФИ	Микрокредитне финансијске институције
БИХ	Босна и Херцеговина
БРИКС	Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужноафричке земље

КМ	Конвертибилна марка, званична валута у Босни и Херцеговини
РСД	Српски динар

Списак табела, графикана и слика

Списак табела:

Број табеле	Назив табеле	Страна
Табела бр.1	Банкарско регулисање: кључни концепти	17
Табела бр.2	Врсте банкомата и функције	30
Табела бр.3	Број банкомата у Републици Србији у изабраним градовима у 2016.години	30
Табела бр.4	Домаћинства која поседују рачунар у Србији у периоду од 2006 – 2015.године, по регионима	36
Табела бр.5	Домаћинства која поседују Интернет прикључак у Србији у периоду од 2006 – 2015.године	37
Табела бр.6	Фреквенција употребе рачунара у Србији- појединци, у периоду од 2006 -2015.године	38
Табела бр.7	Фреквенција употребе Интернета у Србији- појединци у периоду од 2006. – 2015.године	38
Табела бр.8	Примери фузије банака и циљ њиховог спајања у периоду од 1996. -1998. године	45
Табела бр.9	Примери аквизиција банака у Србији у периоду од 2003. до 2008. године	47
Табела бр.10	Списак банака и финансијских институција које се налазе у саставу финансијске компаније Mizuho Financial Group Inc. из Јапана	52
Табела бр.11	Учешће финансијских конгломерата у појединим секторима у појединим земљама света у 1990. и 2001.години (учешће у %)	54
Табела бр.12	Банке које поседују дозволу да буду заступници у осигурању у Републици Србији на крају четвртог квартала 2015.године	57
Табела бр.13	Учешће банака за продају производа животног и пензијског осигурања и банкоосигурања на изабраним	58

	тржиштима	
Табела бр.14	Земље и периоди у којима су се појавиле банкарске кризе	67
Табела бр.15	Процент лоших зајмова у укупним зајмовима банака у развијеним земљама и код земаља у развоју и транзицији у 2003.години	68
Табела бр.16	Врсте фондова и њихови минимални износи капитала	82
Табела бр.17	Број отворених инвестиционих фондова у Србији и основни показатељи кретања сектора отворених инвестиционих фондова у периоду од 2007. до 2014.године	84
Табела бр.18	Пенетрација и густина осигурања у ЕУ 27, Србији и земљама у региону у периоду од 2004. до 2009.године.	89
Табела бр.19	Укупна премија осигурања у Србији и земљама у региону у милиоима евра у 2013.години	92
Табела бр.20	Премија осигурања по становнику у Србији и земљама у региону у 2013.години (у еврима)	94
Табела бр.21	Учешће пензија у БДП-у	97
Табела бр.22	Модел финансирања државног пензијског осигурања	99
Табела бр.23	Остали институционални инвеститори и њихови послови	101
Табела бр.24	Списак банака у конзорцијуму Е3СЕV	111
Табела бр.25	Кретање штедње у Србији у периоду од 2004. до 2015.године	115
Табела бр.26	Фактори који утичу на развој и функционисање инвестиционих фондова	116
Табела бр.27	Резултати пословања осигуравајућих компанија за период од 2005. до 2010. године у хиљадама динара	119
Табела бр.28	Укупна премија осигурања по врстама осигурања у Србији у периоду од 2010. до 2015.године	121
Табела бр.29	Разлике између државног ПИО фонда и недржавног ДПФ-а	125
Табела бр.30	Пасивни банкарски послови	135
Табела бр.31	Укупна пасива Комерцијалне банке а.д. Београд и Ванса	139

	Intese а.д. Београд са стањем на дан 31.12.2015.године	
Табела бр.32	Активни банкарски послови	141
Табела бр.33	Укупна актива Комерцијалне банке а.д. Београд и Ванса Intese а.д. Београд са стањем на дан 31.12.2015.године	145
Табела бр.34	Учешће осигуравајућих компанија, банака, лизинг компанија и добровољних пензионих фондова у финансијском сектору Србије у периоду од 2013.до 2015.године (у %)	156
Табела бр.35	Годишња стопа приноса Отвореног инвестиционог фонда (ОИФ) Комбанк новчани фонд	164
Табела бр.36	Стопа приноса ОИФ Комбанк новчани фонд од почетка пословања	165
Табела бр.37	Годишња стопа приноса ОИФ Комбанк девизни фонд	165
Табела бр.38	Стопа приноса ОИФ Комбанк девизни фонд од почетка пословања	166
Табела бр.39	Годишња стопа приноса ОИФ Комбанк ИН фонда	166
Табела бр.40	Стопа приноса ОИФ Комбанк ИН фонда од почетка пословања	167
Табела бр.41	Списак лизинг компанија у Србији	172
Табела бр.42	Списак факторинг компанија у Србији	176
Табела бр.43	Списак банака у Србији које се баве факторингом	179
Табела бр.44	Број банака у државама ЕУ у периоду од 2002.до 2012.године	183
Табела бр.45	Висина aktive банкарског сектора државе ЕУ (у 000.000 евра)	184
Табела бр.46	Факторинг компаније у ЕУ у 2015.години	192
Табела бр.47	Укупан број банака у Јапану у периоду од 1990. до 2016.године	199
Табела бр.48	Укупан број осигуравајућих компанија у Јапану октобар 2016.године	201
Табела бр.49	Списак банака, осигуравајућих компанија, лизинг компанија и микрокредитних институција у Црној Гори на дан 17.05.2017.године	210

Табела бр.50	Број закључених лизинга и вредност лизинга у Црној Гори у периоду од 2006.до 2015.године	211
Табела бр.51	Структура сектора финансијских институција у Босни и Херцеговини у периоду од 2008.до 2015.године	213
Табела бр.52	Структура aktive банака изабраних земаља у 2001, %БДП-а	216
Табела бр.53	Величина сектора небанкарских институција Хрватске, Мађарске и Словеније у 2001.години, % БДП-а	218
Табела бр.54	Удео банкарских и небанкарских финансијских институција у укупној имовини финансијског сектора у Хрватској у периоду од 2012. до 2015.године	219
Табела бр.55	Финансијске услуге – послови које обављају банкарски службеници у изабраним земљама Јужне Америке	221
Табела бр.56	Врсте банака којима је дозвољено да раде преко банкарских агената и број агената у Колумбији, Перуу и Мексику	223
Табела бр.57	Најзначајније банке Бразила и њихове функције	224
Табела бр.58	Укупан број банака у Јужној Африци и укупан број банкомата	234
Табела бр.59	Укупна нето билансна актива банака у Републици Србији	245
Табела бр.60	Банкарски и небанкарски послови Banca Intesa у 2017.години	252
Табела бр.61	Бруто домаћи производ Републике Србије	257
Табела бр.62	Инвестициони фондови у Србији на дан 09.06.2016.године	263
Табела бр.63	Списак услуга које пружа Друштво за управљање добровољним пензијским фондом	268
Табела бр.64	Тржишна позиција пензионих фондова у Републици Србији	268
Табела бр.65	Укупна премија и распоред премије у пословима друштава за осигурање у четвртм кварталу 2014.године у Србији	272
Табела бр.66	Укупна премија осигурања по друштвима и врстама	273

	осигурања за четврти квартал 2014. и четврти квартал 2015.године	
Табела бр.67	Ниво конвергенције банкарских и небанкарских послова у Републици Србији, 2016.године	277
Табела бр.68	Cost-benefit анализа деловања небанкарских послова на развој банкарства у Србији	279
Табела бр.69	Разлике традиционално и тржишно оријентисаних банака	283

Списак графикана

Број графикана	Назив графикана	Страна
Графикон бр.1	Процент домаћинства који поседује рачунар у Србији од 2006.до 2015.године	36
Графикон бр.2	Заступљеност рачунара у Централном делу Србије и у Београду у периоду од 2006-2015.године	37
Графикон бр.3	Коришћење електронских услуга у Србији у 2010.години	40
Графикон бр.4	Мерцери и аквизиције у периоду од 2000. до 2014.године	45
Графикон бр.5	Број отворених инвестиционих фондова у Србији у периоду од 2007.до 2014.године	86
Графикон бр.6	Пенетрација осигурања у Европској Унији, Србији и земљама у региону у периоду од 2004. до 2009.године	91
Графикон бр.7	Укупна премија осигурања у Србији и земљама у региону у 2013.години	92
Графикон бр.8	Густина осигурања у Европској Унији, Србији и земљама у региону у периоду од 2004. до 2009.године	93
Графикон бр.9	Густина осигурања у Србији и земљама у региону у 2013.години (у еврима)	94
Графикон бр.10	Раст премије Животних осигурања од 2004.до 2009.године у процентима	122
Графикон бр.11	Учешће осигуравача и других институционалних инвеститора у Европи у 2011.години	158
Графикон бр.12	Структура имовине добровољних пензијских фондова на крају 2014.године	160

Графикон бр.13	Структура имовине добровољних пензијских фондова на крају 2015.године	161
Графикон бр.14	Петогодишњи обим промета факторинг кућа у Србији (2007.-2012.године)	177
Графикон бр.15	Секторска структура у факторингу у Србији у 2012.години	178
Графикон бр.16	Учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у САД-у у периоду од 1960. до 2010. године	197
Графикон бр.17	Коришћење интернет банкарства по старости корисника у Аустралији (истраживање које је извео Roy Morgan Research за Reserve bank of Australia) (RBA,2014)	203
Графикон бр.18	Шта може да побољша примену online плаћање рачуна у Аустралији, Roy Morgan Researc 2011	203
Графикон бр.19	Учешће појединих финансијских институција у укупној финансијској активи у Босни и Херцеговини у 2008.години у %	215
Графикон бр.20	Учешће појединих финансијских институција у укупној финансијској активи у Босни и Херцеговини у 2008.години у %	215
Графикон бр.21	Број банкарских службеника на 10.000 одраслих (2010) Бразил Перу, Кенија Колумбија Мексико	220
Графикон бр.22	Учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у Бразилу у периоду од 1990. до 2010. године	226
Графикон бр.23	Брзина трошења кредита	228
Графикон бр.24	Учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у Русији у периоду од 2015.до 2016 године	231
Графикон бр.25	Број банака у Јужној Африци у периоду од 2008.до 2013.године	233
Графикон бр.26	Предвиђање односа ПНП и кредитних банкарских послова у Србији	254

Списак слика:

Број слике	Назив слике	Страна
Слика бр.1	Шематски приказ детаљне класификације финансијских институција	8
Слика бр.2	Класификација финансијских институција	9
Слика бр.3	Општа подела финансијских институција	9
Слика бр.4	Базелски стандарди о капиталу – Базел II	20
Слика бр.5	Шематски приказ комплексног финансијског холдинга – организациона структура HSBC Group	51
Слика бр.6	Шематски приказ портфолио менаџмента	78
Слика бр.7	Шематски приказ структуре пензиних фондова	95
Слика бр.8	Шематски приказ функционисање три стуба пензијског осигурања по моделу Светске банке	97
Слика бр.9	Шематски приказ позитивних ефеката развоја небанкарских послова на развоја пословног банкарства	131
Слика бр.10	Алтернативне организационе форме повезивања банкарских и небанкарских послова	132
Слика бр.11	Процедура трансакције форфетинга	175
Слика бр.12	Шематски приказ институционалне структуре банкарског сектора у Немачкој	187
Слика бр.13	Шематски приказ институционалне структуре банкарског сектора у Француској	190
Слика бр.14	Шематски приказ финансијских институција у Јапану	200
Слика бр.15	Шематски приказ финансијских институција у Аустралији	205
Слика бр.16	Шематски приказ финансијске структуре Индије	229
Слика бр.17	Организациона форма универзалне банке са субсидијарима у Србији	255

САДРЖАЈ

УВОД	1
I КАРАКТЕРИСТИКЕ И ТЕНДЕНЦИЈЕ У РАЗВОЈУ БАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА	
1.1. Карактеристике класичних финансијских институција	7
1.1.1. Банкарске финансијске институције	10
1.1.2. Регулатива банкарског пословања	14
1.2. Развојне тенденције у банкарству	22
1.2.1. Трансформација банкарског система	22
1.2.2. Нови банкарски производи и концепти	24
1.2.3. Развој информационе технологије	26
1.2.3.1. Електронско банкарство	27
1.2.3.1.1. Електронски новац	28
1.2.3.1.2. Настанак и развој банкомата	29
1.2.3.1.3. Врсте електронског банкарства	31
1.2.3.2. Електронско банкарство у Србији	34
1.2.4. Конкуренција и концентрација у банкарству	41
1.2.4.1. Анализа и развој конкуренције у банкарству	41
1.2.4.2. Процес концентрације у банкарству	42
1.2.4.2.1. Мерџери и аквизиције банака	42
1.2.4.2.2. Настанак и значај банкарских група	49
1.2.4.2.3. Банкарски конзорцијуми као резултат концентрације банака	53
1.2.4.2.4. Финансијски конгломерати	53
1.2.5. Улога и значај банкоосигурања	55
1.2.5.1. Експанзија и предности банкоосигурања	59
1.2.5.2. Модели банкоосигурања	61
1.2.5.3. Препреке, недоумице и развој банкоосигурања	63
1.2.6. Глобализација као развојна тенденција банкарског система	64
1.2.7. Анализа најзначајнијих банкарских криза	66
1.2.8. Опадање значаја традиционалног банкарства.....	71

II УЛОГА И ЗНАЧАЈ НЕБАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

2.1. Карактеристике небанкарских финансијских институција	73
2.1.1. Институционални инвеститори	74
2.1.1.1. Анализа и улога инвестиционих фондова	75
2.1.1.1.1. Инвестициони фондови на финансијским тржиштима изабраних земаља	79
2.1.1.1.2. Инвестициони фондови на финансијском тржишту Србије 	81
2.1.1.2. Осигуравајуће компаније као кључне небанкарске финансијске институције	88
2.1.1.3. Улога и значај пензионих фондова	95
2.1.1.4. Остали институционални инвеститори	101
2.1.2. Депозитне небанкарске финансијске институције	106
2.1.2.1. Настанак и значај штедионица	106
2.1.2.2. Специфични организациони облици штедионица	108
2.1.3. Остале небанкарске финансијске институције	110
2.2. Тенденције развоја небанкарских финансијских институција у Републици Србији	113
2.2.1. Улога и значај инвестиционих фондова у стварању одрживог привредног развоја Србије	114
2.2.2. Утицај светске економске кризе на развој осигуравајућих компанија.....	118
2.2.3. Развој и правци добровољних пензионих фондова	123

III ПРИБЛИЖАВАЊЕ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

3.1. Економија обима и економија диверзификације као теоријска основа конвергенције у финансијском сектору	126
3.2. Организационе форме повезивање банака и других финансијских институција	130
3.3. Синергетски ефекти деловања интегрисаних банкарских група на финансијском тржишту Србије	134
3.3.1. Обим и структура пасивних банкарских послова	134
3.3.2. Улога и значај активних банкарских послова	140

3.3.3. Анализа неутралних банкарских послова	147
3.3.4. Сопствени банкарски послови	154
3.3.5. Небанкарски послови-послови институционалних инвеститора.....	155
3.3.6. Остали небанкарски финансијски послови	167
3.3.7. Савремени некредитни послови	170

IV АНАЛИЗА НИВОА КОНВЕРГЕНЦИЈЕ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА У ИЗАБРАНИМ ЗЕМЉАМА

4.1. Ниво изједначености банкарских и небанкарских послова у изабраним развијеним земљама	181
4.1.1. Степен конвергенције банкарских и небанкарских институција у земљама Европске Уније	181
4.1.2. Приближавање небанкарских финансијских институција банкарском систему Сједињених Америчких Држава	193
4.1.3. Конвергенција банкарских и небанкарских институција у Јапану ..	198
4.1.4. Ефекти конвергенције банака и небанкарских институција Аустралије	201
4.2. Упоредна анализа нивоа конвергенције у изабраним земљама у развоју	207
4.2.1. Ниво конвергенције банкарских и небанкарских послова земаља Југоисточне Европе.....	208
4.2.2. Анализа степена изједначености банкарских и небанкарских послова изабраних земаља Јужне Америке	220
4.2.3. Мерење нивоа конвергенције банкарских и небанкарских институција у земљама БРИКС-а	224

V ЕФЕКТИ КОНВЕРГЕНЦИЈЕ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

5.1. Индикатори пословања банкарских финансијских институција у Републици Србији	235
5.1.1. Основни и допунски показатељи успешности пословања банака	235
5.1.2. Анализа банкарских послова у Србији	245
5.2. Развој небанкарских финансијских институција у Србији	253

5.2.1. Ограничавајући фактори развоја небанкарских финансијских послова у Србији.....	256
5.2.2. Обим и структура послова небанкарских финансијских институција.....	258
5.3. Ниво конвергенције банкарских и небанкарских институција у Републици Србији	275
5.3.1. Ефекти деловања небанкарских финансијских послова на развој банкарства у Србији	279
5.3.2. Мерење нивоа изједначености банкарских и небанкарских послова у Републици Србији	281
ЗАКЉУЧАК	287
ЛИТЕРАТУРА	293
БИОГРАФИЈА АУТОРА	304

УВОД

У уводном делу рада биће дато образложење предложене теме. Увод ће такође обухватити основне информације о предмету, методама и хипотезама истраживања.

Предмет докторске дисертације је конвергенција као развојна тенденција у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција, која подразумева да банке све више почињу да се баве и небанкарским финансијским пословима који су настали као одговор на трендове у савременом финансијском систему.

При изради докторске дисертације биће коришћено више научних метода који су уобичајени у економским истраживањима, чије коришћење условљава сваки парцијални део истраживане проблематике.

У истраживању ће бити примењен *метод апстракције* као начин одвајања битних од небитних карактеристика истраживане појаве. Циљ је да се дефинисање хипотеза базира на релевантним чињеницама које ће бити сврсисходна полазна основа у даљој разради хипотеза и довести до аргументованих закључака.

С друге стране, *метод генерализације* биће од велике користи приликом формулисања општих ставова о најадекватнијем начину конвергирања банака и других небанкарских финансијских институција. Од значаја је наглашавање позитивних искустава и позитивних корака које су у развоју конвергирања банака и других небанкарских финансијских институција имале поједине земље. На тај начин омогућује се *систематизација* општих препорука за земље које се налазе у почетној фази примене савремених банкарских производа.

Природа истраживања намеће неопходност коришћења *индуктивног и дедуктивног метода*. Сваки појединачни случај, искуство сваке појединачне земље у развоју и примени небанкарских и некредитних послова од значаја је за извођење општих закључака и оцену сврсисходности развоја ове врсте послова као битне претпоставке задовољавајућих резултата. Дедуктивна метода наћи ће примену у креирању корисних конкретних препорука за развој и начин функционисања небанкарских финансијских послова.

Употреба *статистичких метода* (дескриптивна статистика, корелациона анализа) омогућује уочавање узрочно-последичних веза између истраживаних појава.

Метод компаративне анализе налази широку примену у упоредној анализи постигнутих решења у Србији са земљама у региону и са најбољом светском праксом.

Дескриптивна метода биће коришћена у циљу описа начина функционисања небанкарских и некредитних финансијских послова. Очекује се креирање адекватне основе за учење на позитивним и негативним искуствима земаља.

Генерална хипотеза докторске дисертације је да конвергенција у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција представља развојну тенденцију коју чини низ финансијских, техничких и организационих радњи усмерених ка стварању новог типа финансијских институција.

Генералну хипотезу операционализоваћу преко следећих хипотеза:

- Развој небанкарских послова у синергији са класичним банкарским пословима има утицај на развој укупног финансијског сектора земље, а тиме и на развој реалног сектора;
- Банке и небанкарске финансијске институције морају да нуде нове услуге поред својих примарних функција да би привукле нове клијенте обједињеном и комплетном услугом;
- Обједињавањем различитих врста банкарских и небанкарских послова финансијске институције постижу бољу искоришћеност организационих и кадровских потенцијала, што доприноси снижавању фиксних трошкова финансијских услуга и позитивно утиче на пословне перформансе.

Први део рада биће посвећен појмовном одређивању банкарских финансијских институција у економској науци, врстама банкарских финансијских институција и њиховим основним карактеристикама. Финансијске институције су посредници у процесу повезивања и трансфера финансијских средстава између суфицитарних и дефицитарних сектора.

Финансијске институције повезују понуду и тражњу финансијских средстава и врше њихов трансфер на најефикаснији начин. Приликом проучавања финансијских институција, потребно је имати у виду факторе који утичу на промене банкарског и финансијског сектора.

Циљ поглавља је да укаже на најважније тенденције које се одвијају у савременом банкарству и да се објасни шта су банкарски производи, а посебно нови банкарски производи и концепти, да објасни улогу и значај електронског банкарства у савременом банкарском пословању, да објасни процес конкуренције и концентрације у банкарству, да објасни концепт банкоосигурања, и да укаже на још неке трендове у банкарству.

Банкарство у свету је у сталном процесу промена, које се у различитом степену испољавају у појединим земљама. Генерално гледано, главни носиоци процеса иновација у светском банкарству су банке.

Развој информационе технологије створио је услове за ширу и бржу глобализацију банкарског пословања. Сталним коришћењем информационе технологије енормно се повећава брзина и тачност трансакција у оквиру финансијског система, што утиче на стварање флексибилнијих финансијских институција

У свету је електронско банкарство одавно прихваћено као најефикаснији начин пословања. С друге стране, нико у нашој земљи није имао великог искуства са е-банкарством, али су све банке у Србији својим клијентима одмах понудиле и ову врсту услуга.

Конкуренција у свакој тржишној привреди има одређене позитивне ефекте у елиминисању са тржишта неефикасних или мање ефикасних банака. Конкуренција чини банкарско тржиште ефикаснијим. С друге стране, концентрација у банкарском систему је процес, који се одвија кроз спајања и припајања банака али и стварања великих финансијских конгломерата.

Баријере између банкарства и осигурања се све више губе у последњих неколико деценија. Ово је резултат дерегулације и либерализације тржишта финансијских услуга, али и појаве великих финансијских компанија способних да пруже широк спектар финансијских услуга, од класичног банкарства, преко инвестиција, пословања са ХОВ и управљања средствима, па све до услуга осигурања. Конкуренција и глобализација, значајно су допринеле стварању новог тренда – банкоосигурања.

У другом делу приказаћу да поред банака које су доминирале финансијским системом у прошлим деценијама, значајну улогу имају и небанкарске финансијске институције које доминирају на данашњем финансијском тржишту. Један од подела је да се небанкарске финансијске институције деле на институционалне инвеститоре и депозитне небанкарске финансијске институције.

Институционални инвеститори на тржишту капитала, збирно посматрано, имају у току последњих пет деценија највећи раст, што је изазвало одговарајуће промене у структури. То је деловало на релативно смањење позиције комерцијалних банака. У току последњих неколико деценија долази до брзог развоја трансфера капитала преко финансијских тржишта. При томе компаније и државе емитују вредносне папире на финансијском тржишту, док се као купци јављају непосредно индивидуални инвеститори или институционални инвеститори (осигуравајуће компаније, пензиони фондови, инвестициони фондови).

Инвестициони фондови представљају институционалне инвеститоре који продају власничке хартије од вредности (акције), и на тај начин прикупљају средства и пласирају их на финансијско тржиште. Сматрају се небанкарским институцијама и представљају најповољнију форму мобилизације капитала. Њиховом појавом повећава се посредничка конкуренција и уводи се савремени приступ финансијским трансакцијама. У овом делу рада извршићу анализу инвестиционих фондова на финансијским тржиштима развијених земаља, али и на финансијском тржишту Србије. Тренутно је на тржишту капитала недовољан број фирми које су интересантне инвестиционим фондовима. Уколико се ситуација не буде променила инвестициони фондови ће капитал прикупљати на домаћем тржишту, а пласирати исти на тржиштима капитала у иностранству. Оваква ситуација не би одговарала развоју домаће привреде, с обзиром да инвестициони фондови могу бити веома издашан дугорочни извор финансирања предузећа. Поред инвестиционих фондова овај део рада посвећен је и анализи осигуравајућих компанија, пензионих фондова и осталих институционалних инвеститора.

У **трећем** делу приказаћу теоријске основе конвергенције у финансијском сектору кроз економију обима и економију диверзификације. Посебно ћу обрадити организационе форме повезивања банака и других финансијских институција, као и конвергирање банкарских и небанкарских финансијских институција. Данас се сав финансијски потенцијал многих финансијских институција налази у процесу непрекидног међусобног приближавања обављајући сличне услуге и нудећи их истим клијентима. Из тог разлога са једне стране долази до интеграције између самих банака и банака других финансијских институција, а са друге стране се унутар банака развијају небанкарски послови банака који су настали као одговор на трендове у савременом банкарству. Границе између банкарства и других финансијских

институција су све мање. Банке почињу све више да се баве небанкарским пословима, а небанкарске финансијске институције банкарским пословима. У оквиру овог поглавља анализираћу и синергетске ефекте деловања банкарских и небанкарских финансијских институција на финансијском тржишту Србије.

Четврти део рада посвећен је анализи нивоа конвергенције банкарских и небанкарских институција у изабраним земљама. Анализа приближавања банкарских и небанкарских финансијских институција извршена је како у развијеним тако и у неразвијеним земљама. Циљ је да се покаже степен развијености конвергирања банкарских и небанкарских финансијских институција. У оквиру развијених земаља анализирани су земље Европске Уније, САД, Јапан и Аустралија, а у оквиру неразвијених земаља анализа је извршена за земље Југоисточне Европе, Јужне Америке и земље БРИКС-а. На основу анализе обима пословања и броја обављених послова доносиће се закључци о нивоу конвергенције банкарских и небанкарских послова у анализираним земљама.

Пети део рада посвећен је анализи индикатора за успешно пословање банака и других финансијских институција. Финансијски извештаји биланс стања и биланс успеха служе као основа за процењивање успешности пословања банака и других финансијских институција. Добијени индикатори успешности пословања се упоређују са постављеним циљевима банака и других финансијских институција и на основу тих поређења се оцењује степен успешности односно остварења постављених циљева.

У овом делу рада извршићу и анализу ефикасности примене и перспективу развоја небанкарских финансијских послова, али и ограничавајуће факторе њиховог даљег развоја. Укључивање небанкарских послова у рад банака у Србији је неопходно због очувања конкурентске позиције на финансијском тржишту, због раста обима понуде и снижавања цене различитих финансијских услуга. Уколико се не узму у обзир савремена кретања на финансијском тржишту и уколико не постоји реаговање на нове изазове које оно пружа, значи брзо губљење стечених позиција за сваку банку у Србији и што је још важније губљење перспективе развоја. На крају ће бити извршено мерење нивоа конвергенције банкарских и небанкарских послова у Србији.

Закључна разматрања обухватиће сумарни преглед по поглављима. Биће указано на резултате истраживања и њихов допринос у доказивању или оспоравању полазних хипотеза.

На основу дефинисаних полазних хипотеза у истраживању и кроз обраду обимног истраживачког материјала применом одабраних научно – истраживачких метода очекују се следећи резултати и доприноси докторске дисертације:

- Прецизно дефинисање банкарских и небанкарских финансијских послова
- Указивање на улогу и важност конвергенције банака и других финансијских институција;
- Доношење закључака о нивоу конвергенције банкарских и небанкарских институција у свету;
- Потврда става о постојању позитивних ефеката примене небанкарских финансијских послова у оквиру банака у Србији;
- Синергетски ефекти у деловању великих финансијских група које су резултат фузија и аквизиција банкарских и небанкарских финансијских институција.

I КАРАКТЕРИСТИКЕ И ТЕНДЕНЦИЈЕ У РАЗВОЈУ БАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

1.1. Карактеристике класичних финансијских институција

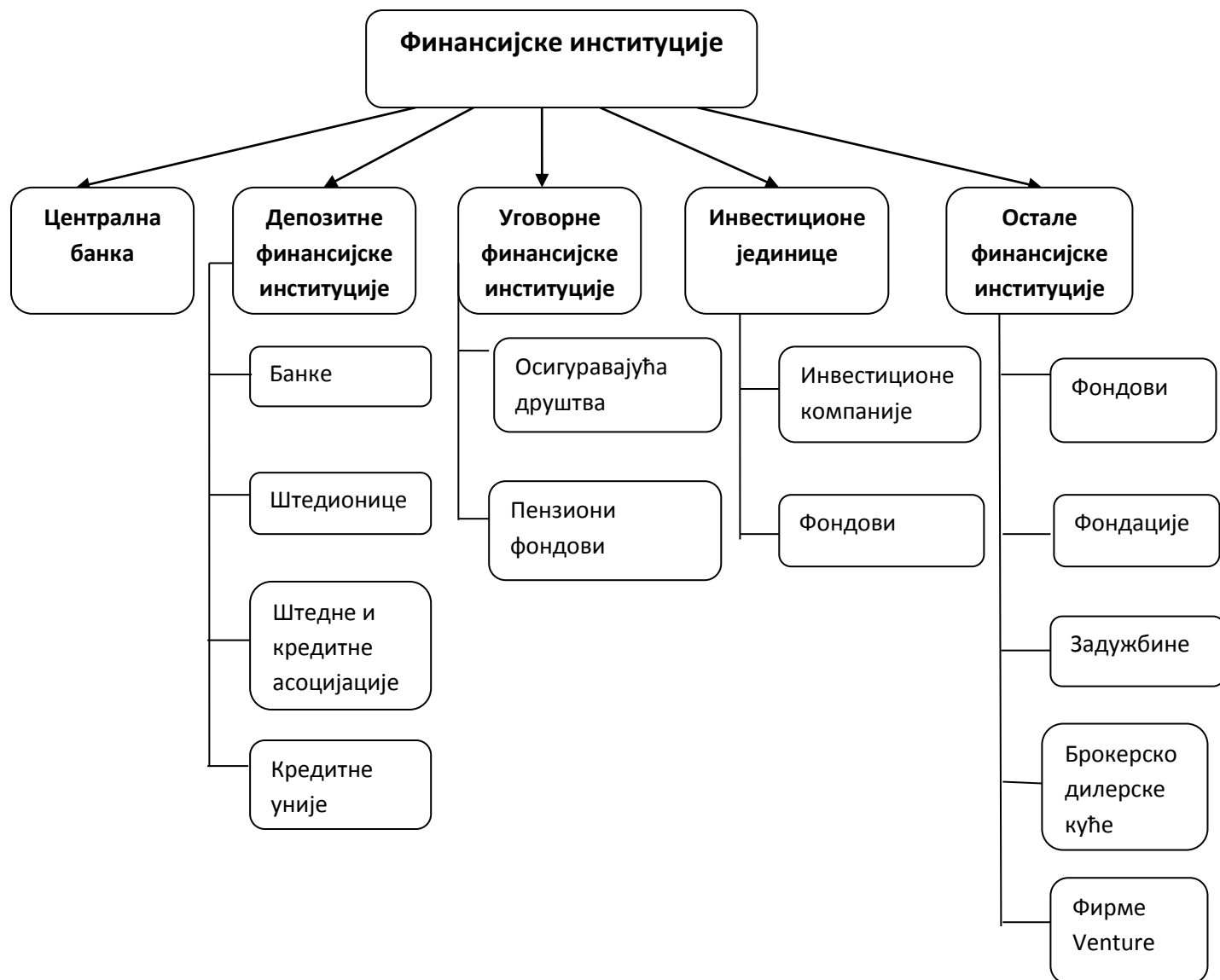
Финансијски сектор има важну улогу у функционисању сваке тржишне економије, јер обезбеђује трансфер капитала између реалних сектора економије (сектора предузећа, домаћинства и државе). Тиме се капитал преко финансијског сектора алоцира на оне трансакторе и програме који ће ова средства довољно рационално и ефикасно да употребе.

Са повећањем нивоа привредне активности и реалног дохотка расте обим приливања средстава не само у апсолутним износима него и као пропорција према друштвеном производу. Истовремено долази до стварања мрежа финансијских институција као и веће диверсификације финансијских инструмената путем којих се врше финансијска преливања. Међутим, агрегатни пораст укупних финансијских преливања није исти код разних типова финансијских институција као ни код појединих инструмената финансијских преливања. У динамичној тржишној привреди често долази до померања у структури финансијских институција и финансијских инструмената. Појављују се нови типови финансијских институција и финансијских инструмената. На тај начин долази до промена у финансијској структури.

Финансијске институције су посредници у процесу повезивања и трансфера финансијских средстава између суфицитарних и дефицитарних сектора (становништво, привреда, јавни сектор). Финансијске институције посредством финансијских тржишта повезују понуду и тражњу финансијских средстава и врше њихов трансфер на најефикаснији начин. Они претварају улоге инвеститора односно њихову активу у своју пасиву односно изворе средстава за своје пословање. Инвестирањем својих извора (пасиве) у финансијске инструменте, финансијске институције остварују приходе. Разлика између прихода и обавеза према инвеститорима представља чист приход односно профит финансијских институција који настаје као резултат њиховог рада. Поред улоге повезивања и трансфера, финансијске институције обављају и функције трансформације рочности финансијских средстава, диверсификације и

смањивање ризика, обезбеђивања механизма плаћања, економичности обраде пословних информација и сл.¹

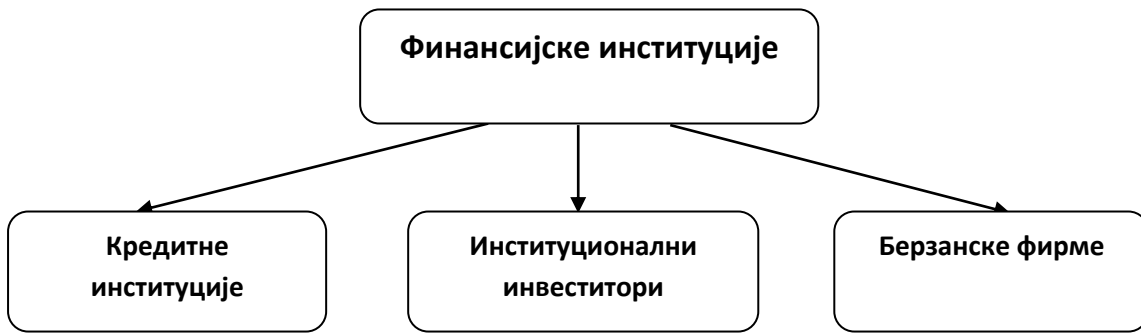
Постоји неколико различитих класификација класичних финансијских институција.

Слика бр.1: Шематски приказ детаљне класификације финансијских институција

Извор: илустрација аутора, на основу података: Ерић Дејан, Финансијска тржишта и инструменти, Чигоја штампа, Београд, 2003, стр.25

¹ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008, стр.18

Слика бр. 2: Класификације финансијских институција

Извор: илустрација аутора, на основу података Ђировић Милутин, Банкарски менаџмент, Економски институт Београд, Београд, 1995, стр.5.

Слика бр.3: Општа подела финансијских институција

Извор: илустрација аутора, на основу података Rose S. Peter, Hudgins C. Silvia, Банкарски менаџмент и финансијске услуге, Data status, Београд, 2005, стр.8.

Последња класификација подразумева поделу финансијских институција у две велике групе: банке и небанкарске финансијске институције. Небанкарске финансијске институције обухватају штедионице, кредитна удружења, фондови тржишта новца, инвестициони фондови, хедџинг компаније, приватни пензиони фондови, брокерске и дилерске компаније, финансијске компаније, конгломерати, компаније које се баве животним осигурањем и осигурањем имовине.

1.1.1. Банкарске финансијске институције

Банке представљају финансијске институције које се баве посредничким финансијским активностима на подручју прикупљања депозита и давања кредита.²

Законом о Народној банци Србије³ Народна банка Србије (у даљем тексту: НБС) је централна банка Републике Србије која обавља функције утврђене овим и другим законима. Дефинише се као организација која издаје новчанице и ковани новац, утврђује и спроводи монетарно кредитну политику, самостално води политику курса динара и утврђује режим курса динара, чува и управља девизним резервама, уређује, контролише и унапређује несметано функционисања платног промета у земљи и са иностранством и сл. Карактеристика овакве дефиниције централне банке јесте, да поред узимања и давања кредита она обавља послове креирања новца и послове финансијског посредовања.

Функција креирања новца односи се и на креирање новца од стране централне банке. Емитовањем новчаница централна банка ствара обавезу према себи, коју евидентира у књигама и то обавезу према свим субјектима који поседују новчанице. Свако креирање примарног новца значи и креирање ликвидности банкарског сектора. За пословне банке је карактеристично да могу креирати банкарски депозитни и жирални новац. Креирањем новца, пословне банке стварају додатну количину новца.

Функција финансијског посредовања код банака подразумева њихову активност на релацији повезивања различитих сектора који располажу са финансијским суфицитом и сектора који имају дефицит финансијских средстава. Функција посредовања обухвата четири самосталне компоненте:⁴

1. прикупљање расположивих новчаних средстава у оквиру националне привреде
2. трансформацију рочне структуре депозита
3. стварање ефикасних метода и облика прикупљања и пласирања новчаних средстава
4. оптималну интегралност новчаних токова ради превазилажења територијалних, рочних и наменских ограничења.

² Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008, стр.20

³ Службени гласник РС, бр 72/2003

⁴ Миролуб Хацић, Банкарство, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010, стр.20

А) Депозитне банке

Основна карактеристика **депозитних банака** је да оне мобилишу краткорочне изворе, да би их пласирале на краatak рок.⁵ Функција прикупљања депозита од свих трансактора опредељује и назив ових банака. Депозитне банке су усмерене на краткорочне пласмане и то нарочито за промет роба и услуга, залиха робе и куповину трајних и потрошних добара од стране становништва. Како та активност има комерцијални карактер, ове банке се често називају и комерцијалним банкама.

За депозитне банке је карактеристично да представљају најбројнију банкарску групу. Оне представљају основне финансијске посреднике скоро у свим државама. Претжна делатност ових банака је прикупљање депозита од најширег круга клијената из привредне и ванпривредне делатности. Водећи рачуна о својој ликвидности и сигурности пласмана, депозитне банке одобравају кредите у циљу задовољења потреба клијената за новчаним средствима. У зависности од броја клијената, депонената и штедиша зависиће да ли ће постојати развијена мрежа филијала депозитних банака.

Б) Пословне банке

Пословне банке су биле некада веома распрострањен облик организовања банака, нарочито у оним банкарским системима где није постојао чист облик комерцијалних банака. Финансијски потенцијал пословних банака претежно се заснива на сопственим финансијским ресурсима (капитал и резерве). Због тога у активности ових банака доминирају сопствени послови у оснивању и проширењу сопствених предузећа, као и учешће у другим предузећима. Сходно томе, пословне банке су власници или сувласници многих предузећа, преко чијег профита се увећава сопствени капитал пословних банака.⁶

Пословне банке су типични представници финансијског капитала. Оне се на финансијском тржишту појављују са сопственом емисијом хартија од вредности (у даљем тексту: ХОВ). Такође, ове банке се баве платним прометом и другим банкарским пословима који су ван домета финансирања концерна, картела и трустова.

⁵ Борко Кретић, Банкарство IV издање, Универзитет у Нишу, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.61

⁶ Исто, стр.66

В) Универзална банка

Сам назив **универзална банка** указује да се ради о банци која се бави свим врстама банкарских послова, осим емисионих послова. Универзалне банке спадају у прве организационе облике банака. Профит је био основни мотив за проширење делатности банака на већи број банкарских послова. Са развојем финансијских односа, развој банкарства је ишао у правцу специјализираних банака. Међутим, универзалне банке представљају неспецијализиране банке, путем којих се пословало и са небанкарским сектором услуга.

За универзалне банке су карактеристични депозитни извори и краткорочни кредити. Присутна је тенденција креирања сопствених ХОВ од стране универзалних банака, са задатком обезбеђења дугорочних извора, ради реализације дугорочних кредита. Једна од карактеристика универзалних банака јесте, да развијају посебне организационе делове који се специјализирају за пружање посебних банкарских услуга. У свету су познате универзалне банке које нуде клијентима читав низ финансијских услуга, као што су услуге у вези продаје осигурања, трансакција са ХОВ, гаранција при емисији ХОВ и сл. Универзалне банке могу имати акцијски капитал у другим фирмама и могу оснивати финансијске холдинг компаније.

Г) Специјализоване банке

Специјализоване банке су добиле назив према банкарским пословима које обављају за поједине делатности. Ти послови могу бити извозног карактера, увозног карактера, послови са ХОВ и послови за поједине привредне гране (пољопривреда, трговина, занатство и сл.).

Такође, специјализоване банке су погодније за обављање послова у вези инвестиционог банкарства, предузетничких активности, левериц откупе, интеграције јер многа финансијска реструктурирања морају бити завршена брзо уз укључивање добро плаћених специјалиста, који су вољни да раде и више часова.⁷

⁷ Борко Крстић, Банкарство IV издање, Универзитет у Нишу, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.75

Д) Инвестиционе банке

Инвестиционе банке се издвајају у односу на остале врсте банака по својим функцијама. Ове банке у свом финансијском потенцијалу претежно располажу дугорочним изворима средстава. Према традиционалном схватању инвестиционе банке преузимају и пласирају ХОВ својих компанија, влада и других емитената на примарном тржишту ХОВ. Такође, инвестиционе банке могу пружати и брокерско-дилерске услуге на секундарном тржишту ХОВ.

Инвестиционе банке на примарном тржишту остварују три повезане функције са ХОВ: покрећу, преузимају и пласирају емисију ХОВ, док на секундарном тржишту ХОВ обављају брокерско дилерске послове. Продаја обухвата брокерско дилерске активности, док трговина обухвата арбитражу и шпекулативне активности.

Ђ) Хипотекарне банке

Хипотекарне банке су специјализоване банке које се баве одобравањем дугорочних кредита уз заложно право на непокретности која је послужила као осигурање одобреног кредита или уз покриће (осигурање) јединице локалне самоуправе. Потребна средства за кредитирање прибављају издавањем, на основу прикупљених хипотека, дугорочних хипотекарних обвезница (заложница), комуналних обвезница и осталих сличних обвезница којима се тргује на хипотекарном тржишту.⁸

Хипотекарне банке се појављују на примарном и секундарном хипотекарном тржишту. На примарном хипотекарном тржишту доминантни су финансијски инструменти у облику: хипотекарних кредита и хипотекарних обвезница, док су на секундарном хипотекарном тржишту присутни кредитни инструменти и њихови деривати који се користе у поступку секјуритизације кредита.

Домаћи банкарски сектор још увек нема довољан број хипотекарних банака због недовољно развијеног хипотекарног тржишта.

Е) Ломбардне банке

Ломбардне банке обављају послове одобравања ломбардних кредита, при чему сигурност пласмана покривају залогом покретних ствари, робе и ХОВ. Потврдом о власништву залога се преноси на ломбардну банку. Ломбардне банке одобравају на

⁸ <http://franchising.rs/recnik/hipotekarna-banka/172/>, датум приступа 10.10.2015.

ломбардном тржишту ломбардне кредите. Они по својој рочности спадају у ред краткорочних банкарских кредита (3-6 месеци). За ломбардни кредит је карактеристично, да је мање важна кредитна способност корисника кредита од важности бонитета залогe.

Предмет залогe на ломбардном тржишту могу бити: ХОВ, злато и друге драгоцености, роба ускладиштена у јавно складиште, роба на путу. За ломбардну банку је важно да постане законити ималац ХОВ и да може са њима располагати у оквиру заложног права.

1.1.2. Регулатива банкарског пословања

Иако су банке најрегулисаније институције финансијског система, њихово пословање прате чести периоди нестабилности. То потврђују банкарске кризе које су се десиле широм света (Шведска, Јапан, Турска, Аргентина, Русија, Чешка), као и финансијска криза, која је довела до бројних банкротства банака.

Овакве ситуације требало би обавезно избећи чак и по цену да банке буду превише регулисане у време када се већина других сектора отвара глобалној економији. Међутим, ако се узме у обзир јако регулисање и велика заштићеност од конкуренције небанкарских институција тешко је проценити квалитет банкарског пословања. С обзиром да су главни покретачи привредног система управо корисници банкарских услуга, регулатори имају циљ да повећају транспарентност банкарског пословања.

Може се рећи да је пословање банака одавно предмет регулисања и контроле законодавне и монетарне власти у свим земљама. Циљ контроле састоји се у спречавању настајања негативних последица банкротстава појединих банака по банкарски систем у целини, односно очувању стабилности банкарског система у окружењу повећаних тржишних неизвесности. Постоје два основна аргумента о неопходности регулисања банкарског пословања.

Прво, значај стабилног банкарског система огледа се у обезбеђењу оптималне и ефикасне алокације ресурса, а тиме и подстицању привредног и економског раста. Пракса је показала да препуштање банкарског система спонтаном деловању тржишних законитости излаже банке системским ризицима, који истовремено доводе до нестабилности целокупног банкарског система. У циљу смањења ризика банкротства, од државних регулаторних институција се захтева да прописују пруденциона правила

понашања банака и да контролишу њихово спровођење. Може се закључити да адекватан регулаторни оквир треба да осигура поверење јавности у банкарски систем и обезбеди стабилно и сигурно функционисање истог.

Друго, адекватан регулаторни оквир је неопходан ради отклањања различитих тржишних несавршености (асиметричност информација, негативна селекција и морални хазард), које значајно умањују ефикасност пословања свих тржишних учесника.

Контрола над пословањем банака може се посматрати са два аспекта:

- 1) Макро-економског, који има за циљ да контролише функционисање монетарних токова, односно количину новца у оптицају, стабилност цена и курсева валута и остварење других циљева економске политике и
- 2) Макро-економског, који има за циљ да регулише пословање индивидуалних банака и да заштити интересе депонената и кредитора.⁹

Развој финансијског тржишта, диверсификација банкарског пословања и губљење граница између банкарских и небанкарских послова, отежали су налажење адекватног система за регулисање и надзор комплексних финансијских институција. Интеграција различитих врста финансијских услуга и нејасне границе између различитих финансијских институција, доводе до избора између функционалног и институционалног система регулисања и контроле.

Функционални систем регулисања подразумева да одређена финансијска активност подлеже јединственом пруденцијском режиму, независно од правне структуре институција које обављају дату активност. Са становишта институције, то значи да она подлеже контроли од онолико регулаторних институција колико врсте послова обавља. Међутим, систем функционалног регулисања захтева да се поред посебних институција успостави и врховна институција за консолидовани надзор над целином финансијске институције.

Институционални систем регулисања подразумева да је свака појединачна врста финансијских институција регулисана и под надзором једног регулаторног органа. Овај систем, ефикасан је само у односу на строго специјализоване финансијске институције.

⁹ Тривунац Јозефина Беке, Пруденцијска регулација и надзор над банкама, Задужбина Андрејевић, Београд, 1999, стр.16

Према Llewelin-у, регулисање банкарског пословања треба да: обезбеди системску стабилност, одржи безбедност и чврстину банкарских и финансијских институција и заштити потрошаче.¹⁰ Ови циљеви кореспондирају са разлозима који објашњавају неопходност успостављања адекватног регулаторног оквира у складу са њима, регулисање банкарског пословања се може поделити на: системско, пруденцијско и пословно.

Системско регулисање има за циљ да осигура безбедност и чврстину банкарских система, односно да експлицитно минимизира изложеност банака ризику који се могу јавити на тржишту, услед деловања конкуренције. Механизам деловања системског регулисања заснива се на заштити монополског положаја банака на финансијском тржишту. Он се операционализује на неколико начина: ограничавањем уласка у банкарску делатност, ограничавањем врсте банкарских активности, лимитирањем цене депозита, заштитом депозита путем њиховог осигурања, као и обезбеђењем средстава за ликвидност од стране централне банке.

Пруденцијско регулисање уведено је у циљу заштите потрошача, а обухвата систем општих правила мониторинга и супервизије банкарских институција у функцији заштите од системских ризика на финансијском тржишту. Аргумент за постојање пруденцијског регулисања је да потрошачи нису у позицији да оцењују сигурност банкарских институција.

Пословно регулисање се односи на захтеве за обелодањивањем информација, фер пословном праксом, компетентношћу, честитошћу и интегритетом банкарских институција и њихових запослених. Овај вид регулисања има предности које се огледају у брзој реакцији учесника на тржишту на појаву свих ризика којима је банка изложена. Такође, пословно регулисање се фокусира на утврђивање правила и смерница у циљу минимизирања вероватноће да: корисници банкарских услуга добијају лоше савете; банкарске институције постану несолвентне; закључени уговори буду различити од антиципираних; настану обмане и лажно представљање; банкарски службеници и финансијски саветници делују некомпетентно.

Поред наведених аргумената који оправдавају захтеве за регулисањем банкарског пословања, јављају се и **негативни аргументи** који су повезани са проблемима моралног хазарда, регулаторног уздржавања, агенцијских проблема и

¹⁰ Llewelin David, The economic rationale for financial regulation, FSA, Occasional Paper, April 1999, p.9, <http://fsa.gov.uk/pubs/occpapers/OP01.pdf>

инкреметалних трошкова придржавања регулаторног процеса. То су уједно и основна ограничења банкарског регулисања. Међутим и поред наведених аргумената, ниједан од њих није довољан да елиминише потребу за регулисањем банкарског пословања. Без обзира на трошкове регулаторног процеса, сами корисници банкарских услуга захтевају адекватно регулисање. Иако се може закључити да регулисање не може у потпуности спречити банкарске кризе, елиминисати ризике у банкарском пословању, гарантовати исправне менаџмент одлуке, адекватно дизајниран регулаторни оквир је неопходан за доношење исправних оперативних одлука и обезбеђење поверења јавности у банкарски систем. Кључне концепте банкарског регулисања приказани су у Табели бр.1.

Табела бр. 1: Банкарско регулисање: кључни концепти

<i>Циљеви</i>	<i>Разлози</i>	<i>Образложење</i>	<i>Трошкови</i>
Обезбедити системску стабилност	Кључна позиција банака у финансијском систему	Тржишне несавршености и неуспеси	Морални хазард
Очувати безбедност и чврстину финансијских институција	Захтеви клијената	Потенцијални системски проблеми	Агенцијски проблеми
Заштитити потрошаче		Мониторинг финансијских фирми Осигурање поверења потрошача	Трошкови придржавања Трошкови уласка/изласка Контрола над производима/активностима/ценама

Извор: Barbara Casu, Claudia Girardone and Philip Molyneux, Introduction to Banking, Prentice Hall, Harlow, England, 2006, p. 166.

Такође, треба нагласити да се регулатива банака мора мењати како би била у складу са нестабилним окружењем у коме функционише.

На глобалне финансијске токове велики утицај имају економије Сједињене Америчке државе (у даљем тексту: САД), Велике Британије и Јапана. Зато је важно представити њихове начине регулисања банака. Велика Британија се суочила са две

значајне финансијске реформе у року од десет година. Приступ регулисању у САД се значајно разликује у поређењу са Британијом, али и са многим земљама. У Јапану се крејем 1990.-тих година уследиле крупне финансијске реформе, као реакција на оштру банкарску и финансијску кризу.

Регулаторна структура банкарског система у САД је прилично комплексна и разликује се од система других земаља. Банкарство у САД се суочава са великим регулаторним изазовима у погледу променљиве структуре банкарског и финансијског система. Банке и друге финансијске институције у САД морају да послују у складу са прилично строгим регулативама, које доноси држава. Спровођење регулатива надгледају бројне федералне и државне агенције, које уједно и контролишу пословање финансијских институција. Регулисање банака у САД чине два регулаторна система – федерални и државни. Значајна регулаторна овлашћења имају и федерална држава и државни органи држава чланица.

"Систем је дизајниран тако да државама омогућава већу контролу над институцијама које послују у оквиру граница одређене државе, док федерална држава гарантује да ће банке бити праведно третиране од стране појединачних држава и локалних заједница уколико се њихове активности прошире целом државом."¹¹

Почев од средине 1980-их година, регулаторно окружење у британском сектору финансијских услуга и банкарству доживело је крупне промене. Најпре је, 1986.године, Велики прасак (Big bang) довео до функционалног саморегулисања, иако је Енглеска централна банка била одговорна за пруденцијско регулисање банака. Међутим, 1997.године поново је уследила промена, односно уведен је систем јединственог регулатора.

Пре свега, нова регулатива је уведена са циљем да покрије три главне области. Прво, регулаторне промене су минимизирале линије раздвајања између различитих финансијских институција. Друго, Британија је извршила имплементацију различитих регулатива Европске уније у национални закон о банкарству. Треће, регулатива из 2001.године успостављена кроз Закон о финансијским услугама и тржиштима, извршила је трансфер регулаторне одговорности за читав финансијски систем на "супер регулатора", под именом Управа за финансијске услуге. Овакво решење било је

¹¹ Peter S.Rose and Sylvia C Hudgins, Банкарски менаџмент и финансијске услуге, превод Data status, Београд, 2005,стр 38.

у складу са одлуком Лабуристичке владе да централна банка постане независна са циљем ефикаснијег спровођења монетарне политике.

Јапански банкарски сектор се суочио са великим променама, током последњих двадесетак година. Наиме, после другог светског рата, Јапан се суочио са озбиљним недостатком капитала и слабом финансијском инфраструктуром. Финансијски систем је био прилично сегментиран, са јаком регулаторном контролом коју је вршило Министарство финансија, са подршком Централне банке Јапана - Bank of Japan (у даљем тексту: БОЈ) . У том периоду каматне стопе су биле строго регулисане, док су краткорочне и дугорочне финансијске трансакције вођене одвојено.

Реформе извршене 1990.те године подразумевале су и дерегулацију финансијског система, која је: дозволила стварање финансијских холдинг компанија, елиминисала многе баријере између банкарства и других сектора финансијских услуга, либерализовала брокерске провизије, дозволила банкама да продају производе затворених инвестиционих фондова, итд.

Као резултат свих ових мера, почео је да функционише модел универзалног банкарства у Јапану. Законом о банкама из 1998. године, створена је независна централна банка, са примарном одговорношћу очувања ценовне стабилности.

Може се закључити да конкретни механизми регулисања банака зависе од сложености банкарске структуре у конкретној земљи, историјског наслеђа, политичког утицаја, законских специфичности итд.

Што се тиче Србије главни регулатор банака је НБС која ради на унапређењу макроекономских услова за увођење међународних стандарда у смислу либерализације тржишта, успостављања финансијске стабилности система, унапређења супервизорске функције и увођења међународних рачуноводствених стандарда. Надзор који врши НБС треба да обезбеди већу сигурност банкарског сектора. Такође, регулатива банкарског пословања захтева константна унапређења у институционалном и техничком смислу.

Народна Банка Србије врши контролу бонитета и законитости пословања банака и других финансијских организација у циљу очувања ценовне и финансијске стабилности у земљи. Нови Закон о банкама¹² који је почео да се примењује од 01.10.2006.године подразумевао је знатно строжију контролу банкарског пословања у циљу повећања транспарентности банкарског тржишта, обезбеђења системске

¹² Закон о банкама ("Сл. Гласник РС"бр. 107/2005, 91/2010 і 14/2015)

стабилности, очувања поверења клијената у банке и регулаторне органе и заштите потрошача. Најважније промене у Закону односе се на строжију контролу банкарског пословања, квалитетније корпоративно управљање, ефикасније управљање ризицима, увођење контроле на консолидованој основи, успостављање надлежности Народне банке Србије у области заштите конкуренције, итд. Поред НБС контролу над пословањем банака спроводи и Агенција за осигурање депозита, која осигурава депозите грађана у складу са Законом о осигурању депозита.

Може се закључити да је банкарски систем Србије видно опорављен после година реформи и данас наставља да интензивира своје пословне активности, што доводи до јачања његове финансијске позиције и развоја унутрашње организационе структуре. Кључна карактеристика активности НБС у протеклим годинама односила се на измену регулаторног оквира у правцу хармонизовања домаће регулативе са стандардима из Базелског споразума I и предузимању почетних корака ка преузимању неких стандарда из Базелског споразума II.

Слика бр.4: Базелски стандарди о капиталу – Базел II

Извор: Н. Вуњак, В.Зеленовић, Адекватност капитала банкарског сектора Србије, Анали економског факултета у Суботици, vol.50, број 31/2014

Базелски споразум о капиталу ¹³- Базел I – формално је усвојен 1988.године, а настојао је да подстакне водеће банке у свету да чврсто одржавају високу стопу капитала, да смање неједнакости у висини капитала између различитих држава у циљу промовисања фер конкуренције и у циљу праћења иновација на пољу финансија.

¹³ Basel Committee on Banking Supervision, The New Basel Capital Accord, Basel 2001.

Комплетан сет правила увођен је постепено, да би се дало времена банкама да им се прилагоде, а ступио је коначно на снагу 1993.године.

Иако је највећи број земаља прихватио Базел I као стандард, у међувремену је дошло до значајних промена у пословању банака, пракси управљања ризиком, приступу надзору над банкарским пословањем и финансијским тржиштима. Поред тога постављени стандарди су захтевали од банака да висококвалитетну активу резервишу за покриће евентуалних ризика и тако снизе просек портфеља средстава. Други проблем је везан за непризнавање техника за ублажавање ризика код банака, залога и гаранција.¹⁴

У току 1996.године дошло је до прилагођавања у стандардима капитала у Базелу I и у тој модификацији правила дозвољено је највећим банкама да спроводе мерења унутрашњег ризика и да врше процене да би се покрио тржишни ризик. Такође, овим банкама је омогућено коришћење сопствених метода за утврђивање максималног губитка за одређени период – модели ризика вредности.

Други Базелски споразум, усаглашен током 2002.године, а чија се примена очекује 2006. или касније укључује:¹⁵

- Обезбеђује већу осетљивост на арбитражне послове и иновације на финансијском тржишту, што захтева флексибилније прописе у односу на Базел I;
- Препознаје различиту изложеност ризику код различитих банака, евентуалну примену различитих метода да би се проценила изложеност ризику и могуће прилагођавање различитог нивоа претходног капитала;
- Проширује врсте ризика које се узимају у обзир приликом утврђивања потребног нивоа капитала и успоставља минимални ново потребног капитала за покривање кредитног, тржишног и пословног ризика, са карактеристиком веће осетљивости у односу на претходни базелски споразум;
- Захтев да свака банка развије сопствене интерне моделе ризика управљања и тестове на стрес у процени сопствене изложености ризику у различитим тржишним условима;

¹⁴ Хацић Миролуб, "Банкарство", Универзитет Singidunum, Београд, 2009., стр.49

¹⁵ Исто, стр.49

- Захтев да свака банка утврди сопствену потребу за капиталом, базирано на изложености ризику, који може да буде подвргнут ревизији од стране надзорне институције, уз поштовање принципа "разумности";
- Промовише веће учешће јавности у увид стварног финансијског стања сваке банке, што би могло да дисциплинује банке да избегавају превелик ризик.

1.2. Развојне тенденције у банкарству

Последњих деценија банкарство је изменило своје карактеристике, иако се може рећи да је оно привредна област у којој преовладава ограничени приступ. Основна карактеристика која је довела до тога је суочавање са глобалном кризом, којој је и само банкарство томе допринело. Информатичке технологије су својом применом највише утицале на промене у банкарству последњих деценија, а утицале су на понуду банкарских производа и услуга и начин управљања банкама.

1.2.1. Трансформација банкарског система

Трансформација банкарског система, током последње две деценије, у процесу стварања ефикасног и сигурног банкарства, усмерена је на:¹⁶

1. Повећање капиталске снаге банака
2. Побољшање ефикасности банкарских институција
3. Фокусирање на ликвидност банака, структуру извора и структуру пласмана
4. Губљење строге поделе на инвестиционо и комерцијално банкарство
5. Јачање мера за побољшање солвентности банака
6. Чишћење активе и пасиве банака од непрофитносних облика
7. Сужавање права по основу осигурања депозита банака
8. Појачану контролу од стране централних банака, односно регулаторних/контролних институција
9. Сређивање и чишћење банкарског система од наслеђених и нагомиланих губитака и дубиоза, поготово у транзиционим привредама

¹⁶ Живковић А., Комазец С., Ристћ Ж. , Берзански и банкарски менаџмент, Виша пословна школа, Београд, 2002, стр. 517-530.

У развијеним привредама трансформација банкарског система се одвија више деценија. Од највећег значаја су промене које се дешавају у банкарству САД, В.Британије, Немачке и Јапана, као економије са највећим учешћем у светској привреди. У овим земљама последњих деценија дошло је до снажне конкуренције између банака и небанкарских финансијских институција. Наиме, *небанкарске финансијске институције почеле су да нуде производе врло сличне банкарским*. Банке су због тога изгубиле значајан део учешћа на финансијском тржишту, поготову САД. Стога банке почињу да пружају и небанкарске услуге и све се више укључују као значајни учесници на финансијском тржишту, како би парирале конкуренцији небанкарских институција у потрази за што већим профитом.

Глобализација светског банкарског тржишта и појава интернационалних, мултинационалних банака наметнула је потребу за разуђеном банкарском мрежом ради што већег приближавања банака својим клијентима.

У организационом погледу важна је и тенденција стварања банкарских холдинг компанија, односно финансијских конгломерата. Наиме, инвестиционе банке прошириле су своје активности куповином грађевинских компанија, док су комерцијалне банке прошириле своју активност директно наступајући на финансијским тржиштима или оснивајући, односно купујући одговарајуће финансијске институције.

Паралелно са процесом дерегулације и интернационализације финансија дошло је до пораста степена конкуренције на глобалном нивоу међу банкама, а нарочито између банака и других финансијских институција.

Овај процес је праћен универзализацијом банака, експанзијом банкарске активности и поступном еволуцијом државне интервенције у банкарском сектору. Универзализација значи да је дошло до губитка специјализованих функција банака у настојању да парирају конкуренцији којом се повећава број послова којим се банка бави у циљу дисперзије ризика и тражења допунских могућности за остваривање профита. Као услуге, односно производи који су карактеристични за новији период развоја банкарског сектора могу се означити:¹⁷

1. **Одобравање потрошачких кредита** – ова услуга почела је да се развија почетком 20. Века, а велику експанзију доживела је 1950. и 1960.године;

¹⁷ Rose S. Peter, Hudgins C. Silvia, Банкарски менаџмент и финансијске услуге, Data status, Beograd 2005, стр. 16-18

2. **Финансијске саветодавне – консалтинг услуге** – клијенти – физичка лица се већ дуго обраћају банкама у циљу добијања саветодавних услуга у области кредитирања, штедње или инвестирања;
3. **Управљање готовином** – банке су следећи брокерске куће започеле са пословима пружања услуга краткорочног инвестирања вишкова средстава којима располажу физичка лица и компаније;
4. **Услуге лизинг опреме – услуге лизинга**, где се кредитна институција јавља као купац опреме и рентирања клијенту, имају у новијем периоду снажну експанзију;
5. **Услуге одобравања зајмова за започињање послова** – нарочито у области нових технологија су предмет праћења од стране банкарских субсидијара, који су спремни да преузму висок ризик у очекивању високих приноса;
6. **Продаја услуга осигурања** - банке су дуго продавале осигурање клијентима на кредит, све до кризе 1930. године, када им је то забрањено, од када су се на разне начине довијале и биле индиректно присутне, да би од 1999.године уклањањем законских ограничења у САД поново било омогућено банкама да се баве и овим услугама и
7. **Ширење на област пензионог система** – преко својих служби за гарантовање емисија ХОВ банке су активне у управљању пензионим системима.

1.2.2. Нови банкарски производи и концепти

Нови банкарски производи се појављују у свету и представљају одговарање банака на промене у окружењу. Такође, представљају један начин за очување њихове конкурентске позиције на тржишту финансијских услуга. Банкарски производ је нови израз у банкама, који обухвата све послове, од послова са становништвом до међународног банкарства, обуке кадрова, до нових менаџерских приступа.

Организовано финансијско тржиште је пословни оквир у коме банкарски производи највише могу да дођу до изражаја, јер у суштини представљају инструменте којима се остварују неке од битних претпоставки за функционисање тог тржишта.

Реализација банкарских производа, подразумева налажење одговарајућих рачуноводствених решења, усаглашеност са разним правним оквирима, као и сагледавање пореских питања од којих може зависити остваривост конкретних конструкција.

За 21. век идеалан банкар ће бити онај који уме да даје савете комитентима у вези са њиховим финансијским потребама и да им помогне да остваре своје животне циљеве коришћењем производа финансијских институција. Нека од потребних знања која банкари поседују, више ће морати да науче, јер просечна банка у свету рукује са 200 финансијских производа и услуга у различитим комбинацијама и већ послују у осигурању, инвестиционим активностима (ХОВ) и труст услугама.¹⁸

Како би одговориле глобалним трендовима, банке стварају нове организационе структуре чији је циљ да јасно подељене пословне целине буду под стратешким усмеравањем топ менаџмента. Приступ је усмерен на боље излагање у сусрет укупним потребама комитената, свих категорија, који често пресецају пословне линије, као и на постизање виших нивоа раста профита. Често је присутно груписање пословања у три природна сегмента:

1. послови са грађанима и пословно банкарство,
2. управљање имовином и
3. привредно и инвестиционо банкарство.¹⁹

Такође треба указати на чињеницу да се многи банкарски производи који су већ више година присутни на тржиштима развијених земаља, код њиховог увођења на тржиште земаља у развоју и земаља у транзицији, углавном проглашавају за "нове банкарске производе". Чињеница је да они нису "нови банкарски производи" већ, до тада, нису били присутни на тржиштима земаља у развоју и земаља у транзицији или су били присутни у неком упрошћеном облику. Тако на пример, рећи да је кредитна картица или АТМ или кредит за прекорачење по текућем рачуну "нови банкарски производ" не би било примерено.

Када се говори о новим банкарским производима и новим видовима банкарства, мора се нагласити да банке све више настоје да користе сваку могућност да пронађу клијенте и да их вежу за себе. Ради се о промени пословне филозофије банке која је превасходно била пасивна и која постаје проактивна у тражењу нових послова. Један

¹⁸ Драгослав Вуковић, Савремени банкарски производи и послови, Удружење банака Југославије, Београд, 1996, стр. 1-3

¹⁹ Драгослав Вуковић, Трендови у индустрији финансијских услуга, Удружење банака Југославије, 1997, стр. 4

пример за то је и банкоосигурање. Неки виде у перспективи да ће се развити и афирмисати нешто попут супермаркет банкарства које већ постоји у пракси неких развијених земаља.²⁰

1.2.3. Развој информационе технологије

Развој информационе технологије (у даљем тексту: ИТ) створио је услове за ширу и бржу глобализацију банкарског пословања. Главни циљ је да се без обзира на географску дистанцу, што брже и ефикасније повежу клијенти и токови информација, али и да се смање трошкови и успешније управља ризиком. Масовним коришћењем ИТ енормно се повећава брзина и тачност трансакција у оквиру финансијског система, што утиче на стварање флексибилнијих финансијских институција.

Увођењем нових ИТ унапређују се процедуре у пословању, подиже се ефикасност рада, поједностављује и убрзава практичан рад, смањују трошкови и повећава продуктивност запослених и штеди време клијената. Тренутно преношење информација и обрада података омогућавају брзо сагледавање најповољнијих комбинација за пословне трансакције и брзе и квалитетне пословне одлуке на националном и међународном плану непрекидно 24 часа дневно. То омогућава различитим финансијским институцијама да врше анализе и финансирање које је раније било резервисано само за одређене типове финансијских институција. Оцену кредитне способности компанија могу сада да врше и специјализоване рејтинг агенције, а не само банке. Банке преко своје мреже филијала и апликативних информатичких програма могу преузети послове осигурања лица, тако да тај посао престаје бити монопол осигуравајућих друштава.

Пракса показује да банке са застарелом информационом технологијом, губе годишње мали проценат тржишта, док банке са унапређеном информационом технологијом могу имати већи годишњи раст тржишта. Трошкови рада са неадекватном информационом технологијом су високи, нарочито ако се узме у обзир чињеница да је цена привлачења новог клијената много већа од цене задржавања постојећег клијента. Данас клијенти имају приступ количини информација већој него раније, што им пружа довољно знања о компаративним предностима и манама банака и омогућава да контролишу однос са банком. Клијенти данас лакше отказују лојалност

²⁰ Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001, стр. 265

својим банкама, осигуравајућим друштвима, брокерима и сл. Наиме они послују са оним финансијским институцијама које испуњавају њихова очекивања.

1.2.3.1. Електронско банкарство

Највеће технолошко достигнуће у развоју банкарства је појава електронског новца, али и појава електронског банкарства (electronic banking, e-banking), а с друге стране комуникације путем интернета.

Почеци електронског банкарства настали су осамдесетих година у Великој Британији када је стамбена штедионица (банка) Nottingham Building Society формирала електронски информациони систем под називом Homelink.²¹ Овај online информациони систем омогућавао је клијентима ове банке, који на свом рачуну имају новчана средства изнад одређеног лимита, да могу да користе Homelink да из својих станова дају банци налоге за обављање новчаних трансакција (електронски трансфер новца).

Банке већ годинама пружају електронске услуге комитентима и привреди. Електронски трансфер средстава, укључујући мала плаћања и системе управљања новцем за привреду, као и јавно приступачне банкомате (automated teller machine, у даљем тексту: АТМ) за подизање готовине и управљање рачунима грађана, представљају стандардну понуду. Међутим, повећано прихватање интернета у свету пружа нове пословне могућности за банке и услужне погодности за њихове комитенте.

Основне карактеристике сервиса електронског банкарства су:²²

1. Индивидуалност,
2. Мобилност,
3. Независност времена и места и
4. Флексибилност и интерактивни рад.

Предности које пружа електронско банкарство су бројне:

1. са мање запослених пружа се бољи квалитет услуга,

²¹ Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001. стр. 260

²² Seity J et all.- Internet Banking – an Overview, Journal of Internet banking and commerce, Vol 3, No 1 2003

2. смањује се број организационих јединица банке, уз истовремену могућност покривања веће територије,
3. много је већи број корисника којима се могу пружити услуге,
4. смањене су провизије,
5. доступност услуга 24 часа дневно, 365 дана у години,
6. обрада података и обављање трансакција, као и провера су готово тренутне,
7. стварање имица иновативне банке, боље су и веће интерактивне могућности,
8. врши се промоција самоуслужног банкарства и
9. јача конкурентска способност банке.²³

Појава електронског новца наметнула је нову филозофију у банкарству, која се заснива на електронској размени података и средстава (EFT – Electronic Funds Transfer) која је појмовно одређена као електронско банкарство.²⁴

Примарни циљ увођења система електронских плаћања било је решавање проблема система плаћања заснованих на папиру, коришћењем предности информационе технологије.

1.2.3.1.1. Електронски новац

Електронски новац је "специфична монетарна информација" која се путем електронских импулса у реалном времену преноси између трансактора који обављају плаћања.²⁵

Електронски новац омогућава куповину роба и услуга помоћу рачунара у оквиру комерцијалне рачунарске мреже или преко пословних банкарских мрежа (нпр. SWIFT). Практично, електронски новац у свакодневним финансијским трансакцијама замењује готовину и чекове.

Доминантан облик електронског новца је и електронски трансфер средстава на тачки продаје (у даљем тексту EFT/POS – point of sale) помоћу инсталираних терминала у трговачкој и услужној мрежи. У САД је у 2003. години било просечно месечно

²³ http://www.tvojnovac.nbs.rs/edukacija/latinica/20/kartice/el_bankarstvo.html, датум приступа 04.11.2015.

²⁴ Живковић, Александар, Станкић Раде, Крстић Борко, "Банкарско пословање и платни промет", Економски факултет, Београд, 2004, стр. 452

²⁵ Зечевић Миодраг, Банкарство, Европски Универзитет, Београд, 2009, стр.563

процесуирано 495 милиона трансакција на POS терминалима.²⁶ Други облик коришћења електронског новца је преко банкомата (АТМ) који омогућавају подизање готовине, полагање депозита, пренос са рачуна на рачун и плаћања итд.

Сам електронски новац базира се на претходно извршеним уплатама монетарне вредности, које су регистроване на микрочипу електронске картице, а могу се употребити за плаћања роба и услуга. Постојећи типови електронског новца нису још увек законска средства плаћања, у оном смислу у коме је то готов новац иза кога стоје држава и централна банка, већ је то само онај круг учесника који је укључен у одређени аранжман, услед чега могу настати одређени правни и монетарни проблеми.

1.2.3.1.2. Настанак и развој банкомата

Банкомати (АТМ) већ више од двадесет година стандардно омогућавају подизање готовине, полагање депозита, пренос средстава са рачуна на рачун, увид у стање на рачуну, пружање разних сервисних информација и у том погледу успешно замењују шалтерске службенике у банкама и смањују оперативне трошкове, укључујући и оне повезане са отварањем нових филијала, али и захтевају повећана улагања у ове и друге технолошке иновације. Банкомати се постављају на фреквентивним местима, као што су улази и шалтер сале банака и пошта, на улазима у јавне установе или у тржним центрима. У САД је 2003. године више од 64% банкомата било инсталирано у просторијама банке, а сваког месеца 2003.године на банкоматима је у просеку било процесуирано 902 милиона трансакција.²⁷

²⁶ Angelov C.H., Hilgart M.A., Hogarth J.M., U.S. Consumers and electronic Banking, 1995-2003'', Federal Reserve Bulletin, Winter 2004, str.1-18

²⁷ Angelov C.H., Hilgart M.A., Hogarth J.M., U.S. Consumers and electronic Banking 1995-2003, Federal Reserve Bulletin, Winter 2004, str.1-18

Табела бр.2: Врсте банкомата и функције

Врста банкомата	Функција банкомата
Кеш банкомати	Служе као уређаји за исплату готовине
Инфо банкомати	Служе за пружање информација и издавање банкарских налога
Банкомати за мењачке послове	Служе за конверзију валута
Банкомати за плаћање рачуна	Служе за плаћање рачуна
Банкомати за депоновање дневног пазара	Служе за депоновање дневног пазара
Банкомати за продају вредности	Служе за продају вредност (полиса осигурања и сл.)
Мултифункционални банкомати	Служе за обављање више функција одједном

Извор: аутор, на основу података: Душанић Јован, Пословно банкарство, Consseco institut, С. Сарајево- Београд, 2003, стр. 252

Иако се највише користе кеш банкомати, погрешно би било банкомате идентификовати само са исплатом готовине, већ би их требало гледати као мултифункционалне уређаје за самоуслужно пружање разноврсних банкарских услуга, у ком правцу ће се они извесно и даље развијати.

У Србији има преко 2865 банкомата. Наредном табелом приказаћу број банкомата у изабраним градовима у Републици Србији.

Табела бр.3: Број банкомата у Републици Србији у изабраним градовима у 2016.години

Земља	Број банкомата
Београд	998
Крушевац	985
Нови Сад	372
Крагујевац	260
Краљево	196
Јагодина	195
Ниш	141
Суботица	88
Укупно	3.235

Извор: аутор, на основу података са сајта: <http://www.bankomati.rs>

На основу података приказаних табелом бр.3 може се закључити да се највећи број банкомата налази у Београду, а одмах иза Београда је Крушевац, затим следе Нови Сад, Крагујевац, Краљево и остали градови.

На банкоматима (АТМ), као и POS терминалима користе се картице за електронски трансфер средстава (electronic fund transfer cards – ETF cards), пре свега, дебитне картице (debit card) или чековне картице (check card) које омогућавају њиховим власницима да повлаче средства директним задуживањем свог рачуна (обично чековног рачуна) до висине средстава на рачуну.

Ту су и стандардне картице које омогућавају коришћење средстава и преко износа средстава на рачуну до износа одобреног прекорачења (кредита). Поред ове врсте картица, постоје и картице са "ускладиштеном вредношћу" (stored-value cards) код којих је монетарна вредност "ускладиштена" претходним уплатама или депозитима. Платна картица (payroll card) је једна врста ових картица које издају послодавци уместо исплатног чека за плату (и електронски врше уплату) и она омогућава запосленима да подигну плату или да користе средства на банкоматима и POS терминалима.

Картица са претходним уплатама (prepaid card) је друга врста картице са "ускладиштеном вредношћу" која се остварује авансним уплатама емитенту. Од ових картица најсофистициранија је тзв. "паметна картица" (smart card) која има један или више чипова или микропроцесора који јој поред располагања средстава, омогућавају "складиштење" података, спровођење калкулација и трансакција. Иначе, код картица недостатак стандардизоване терминологије је у доброј мери резултат брзог развоја технолошких иновација.

У Србији су најзаступљеније дебитна платна картица и кредитна картица Master card (Maestro, Standard, Business ili Gold), Visa (Electron, Classic, Gold, Business sliver), Diners (индивидуална и Business) и домаћа платна картица Dina Card.

1.2.3.1.3. Врсте електронског банкарства

Обављање комплетног банкарског пословања директно из куће (home banking), без физичког присуства у банци, данас је уобичајена појава у развијеним земљама. Банке користе различите начине да комитентима омогуће што ефикасније и безбедније обављање банкарских трансакција из куће. Оне су, практично, приморане да учествују у електронском банкарству да не би изгубиле своје позиције на тржишту. Тако данас у

САД око 80 % банка нуди кућно електронско банкарство, с тим да се око 50% укупних трансакција обавља путем електронског банкарства, а у Јапану чак 90%.²⁸

Бројни се називи користе за обављање ових банкарских активности, а најчешће коришћени називи су банкарство из куће (home banking), директно банкарство (direct banking), on-line banking, интернет банкарство (internet banking), сајбер банкарство (cyber banking), мада се сви ови називи не односе на исте видове банкарског пословања.²⁹

Кућно банкарство (homebanking) представља коришћење банкарских услуга из куће, односно непосредан трансфер средстава, информација и налога путем телефонске мреже. Кућно банкарство подразумева употребу савремене телефонске мреже за трансфер информација и налога непосредно обављање финансијских трансакција из куће комитената пословне банке. Развој телекомуникационог сервиса у правцу дигитализације још је више отворило врата кућног банкарства у облику дигиталних говорних технологија и система телефонских говорних аутомата.

Онлајн банкарство (on-line banking) представља обављање банкарских трансакција директном везом клијента и банке преко рачунара уз помоћ специјализованог софтвера (идентификационе картице – смарт картице и читача смарт картице). Недостатак овог вида банкарства је у томе што је он ограничен само на онај рачунар на коме је инсталиран релативно скуп софтвер, као и незаштићеност података на хард диску корисника на нападе у окружењу, окренули су велики број корисника ка Интернет банкарству.

Интернет банкарство или сајбер банкарство (cyber banking) представља обављање банкарског пословања директно из куће посредством интернета. За то није потребан специјални софтвер, нити постоје подаци ускладиштени на хард диску што повећава сигурност, приступ банци је могућ са било ког места у свету, тј. рачунара под условом да је он прикључен на интернет и могуће је обављање онлајн трансакција.

Интернет банкарство је најјефтинији облик банкарских услуга, доступан 24 часа дневно 365 дана у години, практично без просторне ограничености, мада постоје одређене резерве у погледу степена сигурности и приватности. Почетак интернет

²⁸ Живковић Александар, Станкић Раде и Крстић Борко, Банкарско пословање и платни промет, Економски факултет Београд, 2004, стр. 455

²⁹ исто, стр. 455-458

банкарства у правом смислу се везује за 1995. када је банка Wells Fargo изградила први Web банкарски програм за обављање пословања на Интернету, а исте године је основана и прва специјализована Интернет банка на свету Security First Network Bank са седиштем у Атланти, САД, да би се касније појавиле и друге попут CompuBank, Bank One, WingspanBank.com или USAccess Bank.³⁰

Банкарски производи и услуге које нуди већина светских банака у свом интернет пословању су мењачки послови, отварање и коришћење зајмовног рачуна, провера стања на рачуну, отварање и коришћење чековног рачуна, отварање и коришћење текућих рачуна, отварање и коришћење депозитних рачуна, провера трансакција из претходног периода, плаћање рачуна електронским путем, коришћење система кредитних картица, трговање ХОВ, електронски трансфер између рачуна, пословно информисање преко електронске поште e-mail, одобравање хипотекарних и осталих кредита, саветодавне и брокерске услуге итд.³¹

Даљи развој електронског банкарства, а посебно Интернет банкарства, зависиће у највећој мери од елиминисања ризика повезаних са електронским банкарством, а пре свега осигурања поверљивости трансакција и заштите приватности комитената.

При томе Интернет увелико унапређује способност банке да дистрибуира производе и услуге широм виртуелно неограниченог географског подручја, укључујући прелазак националних граница. Таква прекогранична активност електронског банкарства, нарочито ако се спроводи без било каквог постојећег физичког лиценцирања физичког приступа у "земљи домаћина", потенцијално излаже банке повећаном правном и регулаторном ризику, као и ризику земље, због значајних разлика које могу да постоје између различитих јурисдикција, у погледу давања овлашћења банкама, контроле и захтева за заштитом комитената.³²

³⁰ Живковић Александар, Станкић Раде и Крстић Борко, Банкарско пословање и платни промет, Економски факултет Београд, 2004, стр. 458

³¹ исто, стр. 460-461

³² Вуковић Драгослав, Принципи управљања ризиком за електронско банкарство, Банкарство, бр.11-12/2003, стр. 41-59

1.2.3.2. Електронско банкарство у Србији

У свету је електронско банкарство одавно прихваћено као најефикаснији начин пословања. У нашој земљи нико није имао великог искуства са електронским банкарством, али су све водеће банке у Србији својим клијентима одмах понудиле и ову врсту услуга.

То подразумева банкарске трансакције у реалном времену, али и бржи и ефикаснији начин и увид у стање на рачунима. У Србији то није новина, јер је прво Служба друштвеног књиговодства (у даљем тексту СДК) нудила могућности управљања средствима путем рачунара, а затим и Завод за обрачун и плаћања (у даљем тексту ЗОП).

Међутим, сматра се да је у развоју домаћег електронског пословања, које заостаје за светским трендовима, једино електронско банкарство, почев од 2003. године, остварило успешан развој и тренутно је на нивоу стања средње развијених земаља.

Бројна истраживања говоре о томе да иако се е-банкарство од његовог настанка развијало узлазном путањом, још увек није постигло одговарајући ниво у погледу коришћења услуга. Данас у Србији око 50% укупног новчаног тока преко банака обавља се електронски. Међутим 70% привредних субјеката некористи ту услугу. Ово показује колико је приступ неповерења грађана према том виду плаћања, јер само 30 % истих користи поменуте услуге. И поред бројних предности: од уштеде времена, преко смањења трошкова банкарских трансакција и лакше обраде финансијских налога, становништво и даље страхује за безбедност својих података и пре се одлучује за класично банкарско пословање, а заобилази услуге e-bankinga. И док је у неким земљама то постало нормално, код нас то није случај. Висок је проценат становништва који и даље чекају у редовима пошта и банака да би измирили своје обавезе, иако им је данас омогућено да иста плаћања ураде из своје куће или са посла помоћу рачунара и интернета.

Пре увођења електронског банкарства, у банкама се у погледу организације и технологије рада ништа није мењало скоро 15 година. Сада се стално појављују нови сервиси и захтеви за посебним обрадама података, јер постоје техничке могућности да се остваре.

Када се оцењује стање е-банкарства у Србији значајно је упоређивање са ситуацијом у овој области у развијеним земљама. У развијеним земљама проценат учешћа е-банкарства у платном промету је веома висок, на пример у Француској 70 - 80 %, а у Србији је знатно нижи – у целини око 1/3 или мање када су у питању физичка лица.

Усвајање новог Закона о платном промету ³³ 1.јануара 2003. године, једним делом имало је за циљ замену постојећег монополског система плаћања тржишним системом, а другим делом стварање институционалних услова за развој електронског банкарства. Његов утицај на развој е-банкарства произилази, како из директних ефеката на сам систем плаћања, тако и из стварања предуслова за радикалну трансформацију модела пословања банака и њихових клијената.

Појављује се могућност коришћења услуга платног промета путем банкомата, платних картица POS терминала Банака, Call Centra и мобилних телефона (SMS). Електронске услуге које се дистрибуирају путем SMS-а у последње време су постале популарне. Овај тренд је врло логичан с обзиром на то да је много већи број корисника банкарских услуга који поседују мобилни телефон³⁴ него оних који поседују рачунар са интернет конекцијом.

Тренутна ИТ инфраструктура није неразвијена. Свака банка у Србији има у понуди и е-банкарство. Међутим, проценат оних који користе ту услугу је на ниском нивоу. Код једног дела популације постоји интересовање за производе е-банкарства и е-новца, а код другог дела се заснива на релацији готовина-чек-рачун у банци. Разлози леже у више различитих фактора. Један од фактора који утиче на отежани развој е-банкарства је недовољан број рачунара. Држава је преузела неке мере да би рачунаре учинила повољнијим, а самим тим и доступнијим становништву (тако што је смањила ПДВ на рачунаре на 10 %), а распрострањеност и приступачност брзог интернета је све већа.

³³ Закон о платном промету ("Сл.лист СРЈ", бр.3/2002 и 5/2003 и "Сл.гласник РС" 43/2004 и 62/2006)

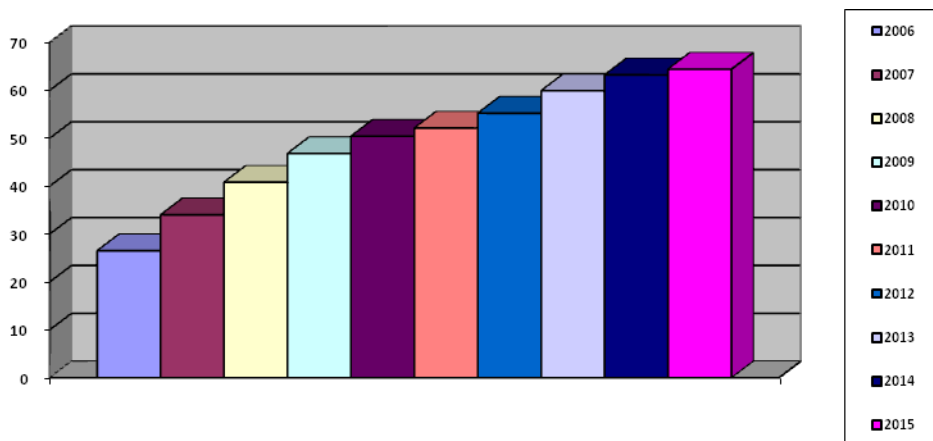
³⁴ Истраживања из 2014.год. показују да постоји укупно 10.000.000 активних мобилних телефона: <http://mondo.rs/a792407/Mob-IT/Vesti/U-Srbiji-9.344.977-korisnika-mobilnih-telefona.html> , 31.01.2016.

Табела бр.4: Домаћинства која поседују рачунар у Србији у периоду од 2006. до 2015.године, по регионима (у процентима)

Регион Година	Република Србија	Централна Србија	Београд	Војводина
2006	26,5	22,7	30,7	29,6
2007	34,0	26,3	45,4	34,4
2008	40,8	34,8	53,1	41,5
2009	46,8	41,3	59,8	46,1
2010	50,4	44,4	60,1	52,9
2011	52,1	47,2	61,0	53,0
2012	55,2	49,5	66,2	56,3
2013	59,9	55,1	67,1	64,0
2014	63,2	57,5	70,6	66,3
2015	64,4	58,0	73,9	67,0

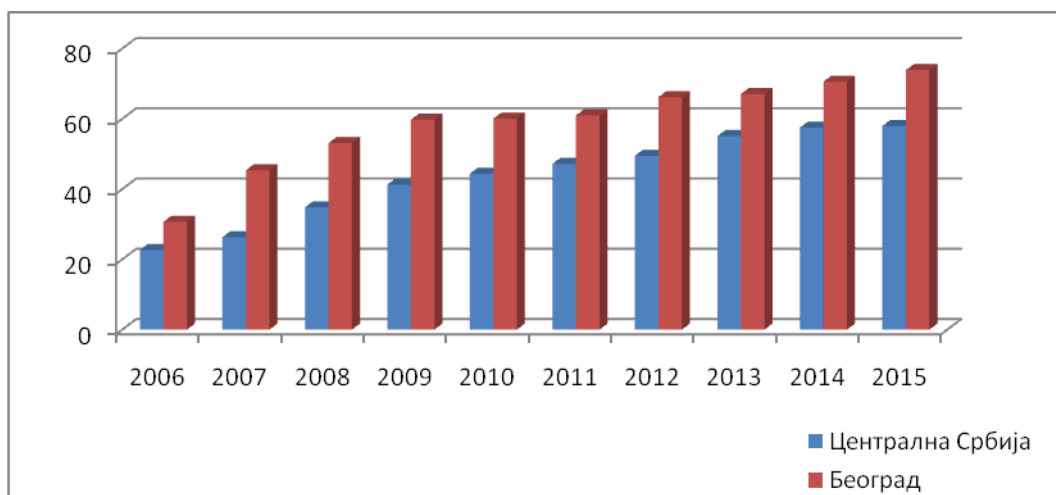
Извор: аутор, на бази података: <http://webrzs.stat.gov.rs/>, датум приступа 02.02.2016.

Приказана табела показује да према статистичким подацима из 2015. године у Србији 64,4% домаћинства поседује рачунар, што чини повећање од 1,2% у односу на 2014.годину, 4,5% у односу на 2013.годину, 9,2% у односу на 2012.годину, али у односу на 2006.годину повећање од 37,9% .

Графикон бр.1: Процент домаћинства који поседује рачунар у Србији од 2006.до 2015.године

Извор: www.kombeg.org.rs, датум приступа 02.02.2016.

Графикон бр.2: Заступљеност рачунара у Централном делу Србије и у Београду у периоду од 2006. до 2015.године

Извор: www.kombeg.org.rs, датум приступа 02.02.2016.

Пословање банака не може се замислити без интернета. Такође, истраживања показују да у Србији у 2009. години 36,7% домаћинстава користи интернет, а у 2015.години 63,8%, што показује повећање од 33,1%, а у односу на 2006.годину када је коришћење интернета износило 18,5%, бележи повећање за 45,3%. Заступљеност интернет прикључака у 2015.години већа је у Београду 71,6% него у централном делу Србије где износи свега 57,2%. (Табела бр.5).

Табела бр.5: Домаћинства која поседују Интернет прикључак у Србији од 2006. до 2015.године

Регион	Република Србија	Централна Србија	Београд	Војводина
Година				
2006	18,5	15,6	22,7	19,8
2007	26,3	16,5	39,1	29,2
2008	33,2	27,2	45,5	34,0
2009	36,7	30,5	48,6	37,9
2010	39,0	31,7	51,3	41,8
2011	41,2	36,3	51,6	42,0
2012	47,5	40,6	60,5	49,3
2013	55,8	49,0	65,8	58,3
2014	62,8	56,6	70,0	65,9
2015	63,8	57,2	71,6	67,9

Извор: аутор, на бази података: <http://webrzs.stat.gov.rs/>, датум приступа 03.02.2016.

Поред тога, значајно је истаћи да у 2015.години 28,7% становника Србије никада није користило рачунар (Табела бр.6), а 30,6% становника Србије интернет, што је поражавајући податак (Табела бр. 7).

Табела бр.6: Фреквенција употребе рачунара у Србији, у периоду од 2006. до 2015.год.

Подаци приказани у %										
	РЕПУБЛИКА СРБИЈА ¹									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Фреквенција употребе рачунара - појединци										
Никада није користио/користила	56,8	52,3	48,0	44,7	43,7	40,1	38,9	36,6	29,7	28,7
У последња 3 месеца	33,6	41,2	45,5	49,3	50,8	54,3	55,0	56,9	62,5	65,8
Пре више од 3 месеца (мање од 1 године)	3,7	2,6	2,6	2,7	2,0	2,3	2,0	2,2	1,8	2,2
Пре више од годину дана	5,9	3,9	3,9	3,3	3,6	3,3	4,1	4,3	6,0	3,3

Извор : <http://webrzs.stat.gov.rs/>, датум приступа 03.02.2016.

Табела бр.7: Фреквенција употребе Интернета у Србији, у периоду од 2006.до 2015.год.

Подаци приказани у %										
	РЕПУБЛИКА СРБИЈА ¹									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Фреквенција употребе Интернета - појединци										
Никада није користио/користила	68,4	65,4	59,2	56,4	54,1	53,0	48,4	41,5	33,1	30,6
У последња 3 месеца	23,9	29,9	35,6	38,1	40,9	42,2	48,4	53,5	62,1	65,3
Пре више од 3 месеца (мање од 1 године)	3,3	3,3	2,8	3,6	2,7	2,2	1,6	2,7	1,9	1,0
Пре више од годину дана	4,4	1,5	2,4	1,9	2,3	2,7	1,6	2,3	2,9	3,1

Извор : <http://webrzs.stat.gov.rs/>, датум приступа 03.02.2016.

Банке, телекомуникационе компаније и држава треба да раде на едукацији, како би се проценат коришћења е-банкарства подигао. Кључан предуслов за раст е-банкарства је образовање становништва.

Банке сматрају да је неповерење грађана према том виду плаћања главни разлог за ту ситуацију. Може се рећи, да је е-банкарство сигурније од "папирног банкарства", јер за 6 година, колико се е-банкарство користи у Србији, није било ниједне преваре тог типа. Сматра се да не постоји довољна иницијатива унутар самих банака за већу промоцију е-банкарства, односно његово omasовљавање.

Још један битан фактор за е-банкарство је непостојање закона и прописа који регулишу ову област. Држава је кренула у правцу решавања овог проблема, са неколико својих потеза, као што су доношење Закона о електронском потпису³⁵, затим уврштавање електронског пословања у Националну стратегију развоја информационог друштва, као и покретањем пројекта електронске управе и електронског здравства. Да би електронско пословање у једној држави почело да се развија, неопходно је да оне електронске јавне услуге које су уведене да заживе као што су: електронска управа и електронско здравство. Такође, неопходно је да се уведе и електронско учење, као и окружење које ће омогућити електронском пословању да се развија.

Банке задовољавају очекивања корисника по питању расположивих услуга. Показало се да је најразвијенија услуга електронско плаћање. Међутим у Србији само пет банака (14,71%) поседује квалификовани сертификат класе 3 (root CA class 3). Остале банке раде са сертификатима које су саме генералисале или које им је генерисао добављач софтвера. Али ово према документима ETSI TS 101 802 "Qualified certificate Profile" није валидан квалификован сертификат. Ово значи да просечан корисник не може самостално и без стручне помоћи да користи услуге електронског плаћања, а понегде ни да дође до стране за пријаву, односно логовање.³⁶

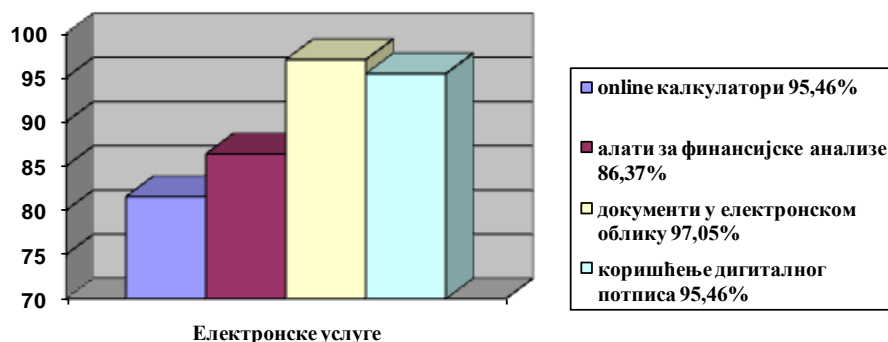
Према подацима НБС, у јуну 2006. године 11,04% клијената је користило електронско плаћање. У истом периоду обављено је око 2.000.000 трансакција електронског плаћања, што представља око 30% укупне вредности платног промета у Србији. Године 2007. у децембру месецу за један дан (28.децембра) је обављено 1.200.000 електронских трансакција, што потврђује да системи за коришћење

³⁵ Закон о електронском потпису ("Сл.гласник РС", 135/2004)

³⁶https://www.researchgate.net/publication/254049425_Comparative_analysis_of_the_Certification_Authority_in_Serbia, датум приступа, 10.11.2015.

електронског банкарства у Србији постоје, али се не користе у великој мери. Становништво се више опредељује за коришћење шалтерских услуга.³⁷

Истраживања показују да се од осталих електронских услуга највећа предност даје могућношћу предаје докумената – захтева у електронском облику, без одласка у банку, као и коришћењу дигиталног потписа у ту сврху. Као најмање атрактивне услуге сматрају се online калкулатори и алати за финансијске анализе (Графикон бр.3).

Графикон бр. 3: Коришћење електронских услуга у Србији у 2010.години

Извор: www.kockica.org, датум приступа 10.11.2015.год.

Словеначка софтверска компанија "Halcom" се користи у 24 банака у Србији, 11 банака у Словенији, 2 банке на Косову, 2 у Црној Гори, 17 у Босни и Херцеговини, у Албанији 5 и Катар 1.³⁸. "Hal E-bank" решења у Србији као сервисни центар опслужује компанија Electronic Banking Bureau A.D. која се бави инсталацијом програмске опреме и обуком и сервисирањем корисника.

Компанија "Halcom" подржава још једну нову услугу, концепт мобилног платног сервиса, који омогућава да корисници рачуна имају у сваком моменту увид у исте, као и могућност извршавања трансакција и то користећи своје мобилне телефоне. Банке са услугом мобилног плаћања задржавају старе и привлаче нове клијенте који тренутно немају приступ интернету, а желе да одмах обаве плаћање. Којом брзином ће се овај вид е-банкарства ширити у Србији показаће време, а према неким предвиђањима се сматра да ће се брже ширити него интернет банкарство.

³⁷ www.nbs.rs, датум приступа 10.11.2015.

³⁸ <http://www.halcom.rs/rs/podrska/?action=showEntry&data=529>, датум приступа 10.11.2015.

1.2.4. Конкуренција и концентрација у банкарству

Конкуренција у свакој тржишној привреди има одређене позитивне ефекте у елиминисању неефикасних или мање ефикасних банака са тржишта, односно несолвентних банака. Конкуренција чини банкарско тржиште ефикаснијим. С друге стране, концентрација у банкарском систему је природан процес, који се одвија кроз спајања и припајања банака и кроз конкурентску борбу стварања великих и диверсификованих финансијских конгломерата који послују на глобалном плану.

Конкуренција и концентрација у банкарству и пословању банака у свим привредама у развоју одвијала се у неколико праваца, као што су: боља организација и управљање, пораст иновација у пружању банкарских услуга, бржи развој технолошке инфраструктуре и информатике у банкарству, реализација великих пројеката на којима се окупљало више банака, развојним повезивањем, сфере капитала и производне сфере, хармонизацијом регулативе у банкарству и уједначавања пословања банака итд.³⁹

1.2.4.1. Анализа и развој конкуренције у банкарству

Процес конкуренције у банкарству појачан је дерегулацијом и либерализацијом у финансијској сфери, при чему је ценовна конкуренција најчешћи облик конкуренције у банкарству.⁴⁰ То се односи на тржишно формирање каматних стопа, структуру каматних стопа, каматну маржу, провизију, квалитет услуге комитентима итд. Истовремено, конкуренција у банкарству се развија и кроз процес диференцијације банака преко њихових пословних перформанси, посебно везаних за ликвидност, ефикасност и профитабилност.

Ценовна конкуренција у банкарству, у делу који се односи на прикупљање средстава, води општем подизању (пасивних) каматних стопа. Тиме ова ценовна конкуренција угрожава ефикасност и профитабилност пословања банака. С друге стране, могуће су и ситуације да неконтролисана конкуренција између банака на

³⁹ Живковић Александар, Станкић Раде, Крстић Борко, Банкарско пословање и платни промет, Економски факултет, Београд, 2004, стр. 149.

⁴⁰ Исто, стр. 146.

финансијском тржишту доведе до високих (активних) каматних стопа и високих каматних маржи, што све може да угрози привредну активност и инвестиције.

Конкуренција између банака је често нелојална, посебно преко каматне политике, услова депоновања средстава, рокова и услова кредитирања.

Конкуренција у банкарству подразумева и конкуренцију између класичних банака и небанкарских институције, где небанкарске институције све више обављају класичне банкарске послове. Међутим, она директно утиче и на процес концентрације, пошто мање ефикасне банке нестају или их на разне начине преузимају тржишно ефикасније банке, с тим да се у жељи за ширењем тржишта улази и у друге сфере финансијских услуга, као што су: осигурање, брокерски послови, послови са инвестиционим фондовима и пензионим фондовима, што у многим случајевима доводи до стварања финансијских конгломерата.

1.2.4.2. Процес концентрације у банкарству

Концентрација у банкарству је природан процес, као и конкуренција у банкарству. Концентрација у банкарству се може дефинисати као процес преузимања и спајања банака. Концентрација капитала и стварање великих банака и финансијских конгломерата доприноси повећању финансијских иновација и технолошко-информатичком прогресу у банкарству, пошто се сада процес конкуренције одвија међу јачим конкурентима и на глобалном плану.

1.2.4.2.1. Мерџери и аквизиције банака

Дерегулација је била покретачка снага за значајнију активност мерџера и аквизиција на сектору финансијских услуга. Идеја је била да се створи поље где би пословна логика и захтеви тржишта – а не регулаторни оквири – одредили структурну форму финансијских компанија, на начин који обезбеђује стабилност и сигурност.⁴¹

Програм јединственог тржишта има за циљ стварање јединственог и ефикасног тржишта финансијских услуга у земљама Европске Уније (у даљем тексту: ЕУ). На јединственом финансијском тржишту долазило би до појачане конкуренције која делује на повећање ефикасности финансијских институција.

⁴¹ Walter, I., Mergers and Acquisitions in Banking and Finance: What Works, What Fails, and Why, Oxford University Press, 2004.,str 37

Фузија (merger) је власничка интеграција, две или више банкарских институција приближно једнаке величине, док је аквизиција (acquisition) власничко преузимање мање банке од стране веће и финансијски јаче банке, када преузета, мања банка правно престаје да постоји.⁴² Са глобализацијом, јачањем конкуренције и увођењем нових технологија изражена је тенденција стварања великих глобалних банкарских организација. Основни разлози преузимања банака су остваривање већег обима пословања (и предности економије обима), проширење приступа на нова финансијска тржишта, проширење асортимана финансијских услуга које се нуде, као и смањење трошкова и ризика. Најчешћи начин промене власничке структуре у банкарству је куповина власничког пакета акција мање банке од стране веће банке. Променом власништва, по правилу, долази и нови менаџмент, организација, пословна политика итд.

Неопходно је јасно диференцирати одређене термине, пошто се паралелно користе термини као што су спајања, мерџери, фузије, удруживање, преузимање, обједињавање итд.

Припајање, фузија или мерџер представља стварање једног ентитета (банке, компаније) од два или више ентитета. Најчешћи случај припајања је када се један ентитет припаја другом ентитету, задржавајући евентуално неки облик пословне самосталности или је губећи у потпуности на који начин ентитет који се припаја престаје да има правни субјективитет. Супротна трансакција од припајања је раздвајање (reverse merger) када од једног настају два или више ентитета и спада у домен дезинвестирања (dinvestment).

Удруживање или консолидација је трансакција којом на добровољној основи долази до спајања два ентитета из исте или различитих држава и формирање новог ентитета, док ранији ентитети престају да постоје. Власници удела или акција ентитета који се спајају замењују своје постојеће акције за акције новог ентитета.

Аквизиција (acquisition) представља куповину власништва (акција) у другом ентитету и по том основу стицања веће или мање контроле над њим. Уколико један ентитет купи контролни пакет акција у другом ентитету тиме стиче право управљања и долази до његове активе и пасиве и може одлучивати о његовој даљој судбини. Куповина акција другог ентитета може се реализовати на различите начине, на пример, за готов новац, али и заменом акција и других хартија од вредности.

⁴² Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001, стр.301

Главна дилема код пројектовања сваке фузије и аквизиције јесте да ли ће се тиме постићи само повећање обима и диверсификације пословања или ће се истовремено повећати и профитабилност пословања изражена у приносу по акцији банке и тржишној вредности акција.⁴³ Приликом пројектовања фузије/аквизиције битно је да се сагледају синергетски ефекти, тј. да ли је укупна вредност нове банкарске фирме већа од збира вредности две банке које улазе у интеграцију.

Да би се извршила фузија или аквизиција у банкарству потребно је углавном да се претходно добије сагласност регулаторних органа земље, а функција ове сагласности је да се спречи стварање монополистичке позиције на банкарском тржишту. При постојању већег степена конкуренције у банкарском систему очекује се и формирање нижих стопа банкарских каматних маржи (разлике између активне и пасивне каматне стопе), што има позитивне ефекте на становништво и привреду.

Најчешће коришћено мерило концентрације у банкарству које примењују банкарски регулаторни органи је Herfindahl-Hirschmanov индекс (HHI) који је дефинисан као збир квадрата учешћа свих банака у земљи по основу зајмова или депозита.⁴⁴

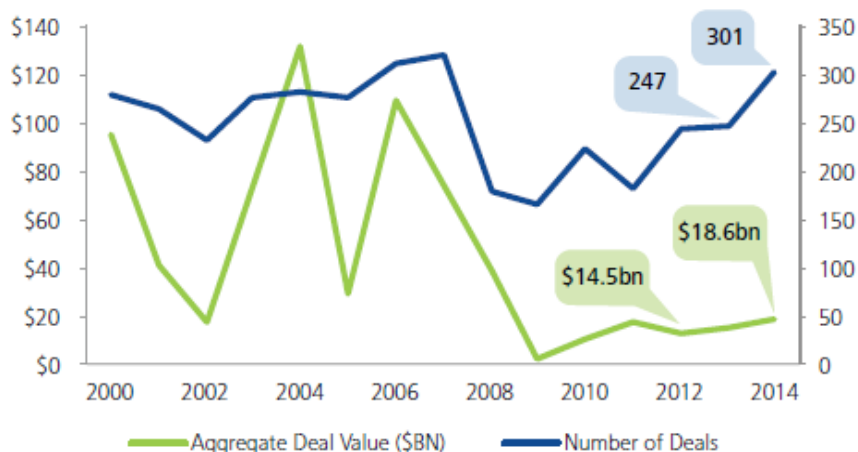
Раст активности мерџера и аквизиција на европском банкарском сектору почело је '90-их година. Од тада активности бележе позитиван тренд уз одређене осцилације. Велика заступљеност мерџера и аквизиција у Европи почиње 1996.године. У периоду од 1999.године долази до наглог раста трансакција банака услед чега настају и мегамерџери. На овај начин настале су европске мегабанке, као што су: BNB Paribas, BBVA, Intesa VCI, Uni credito, Нуро Vereins Bank. Позитивни тренд мерџера и аквизиција, за европско и америчко тржиште био је у прекиду у периоду од 2001. до 2004.године. Након пет година пада тренда мерџера и аквизиција, у 2015.години појавио се поновни раст активности, који је почео већ децембра 2014.године.⁴⁵

До децембра 2014.године било је 301 понуда, док је у 2013.години она износила 247. Укупна вредност продаје у 2014.години била је 18,6 милијарде долара, у односу на 2013.годину када је износила 14,5 милијарди долара (графикон бр.4).

⁴³ Милутин Ђировић, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001. стр. 290

⁴⁴ Милутин Ђировић, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001. , стр 293

⁴⁵ <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/mergers-and-acquisitions/articles/2015-banking-m-and-a-outlook.html>, датум приступа 10.11.2016.

Графикон бр.4: Мерџери и аквизиције у земљама Европске уније у периоду од 2000. до 2014.године

Извор: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/mergers-and-acquisitions/articles/2015-banking-m-and-a-outlook.html>, Deloitte:2015 Banking M&A Outlook Poised for a rebound, M&A Institute, str. 5., датум приступа 10.11.2016.

Наредном табелом приказаћу примере фузије банака и циљеве њиховог спајања у периоду од 1996. до 1998. године.

Табела бр.8: Примери фузије банака и циљ њиховог спајања у периоду од 1996. до 1998. године

Година	Банке које су се спојиле	Вредност трансакције	Циљ спајања
1996.	- Credit Comunal de Belgique из Брисела и - Credit Local de France из Париза	6.500 милиона USD	Формирање јаке специјализоване банке и остваривање критичне масе пословања
1997.	шведске банке из Штокхолма: - Swedbank и - Foreningsbanken	1.300 милиона USD	Смањење трошкова и побољшање пословања са становништвом
	- Carpio из Милана и - Banca Ambrosiano Veneto из Милана	3.920 милиона USD	Смањење трошкова и стварање велике банке за регион северне Италије
	- Sudwestdeutsche Landesbank Girozentrale из Штутгарта,		

1998.	- Landeskreditbank Baden Wurtemberg из Karlsruhe и - Landesgirokasse из Штутгарта	1.400 милиона USD	Формирање снажне регионалне банке и смањење трошкова
	- Credit Agricole из Париза и - Bank Indosuez из Париза	2.200 милиона USD	Остваривања економије обима и формирања инвестиционог банкарства
	- Bankgesellschaft Berlin из Берлина и - Norddeutsche Landesbank Girozentrale из Хановера	3.300 милиона USD	Да се створе доминантни политички интереси, а мање економски интереси
	- Bayerische Vereinsbank из Минхена и Bayerische Hypotekenund – Wechsel Bank из Минхена	12.334 милиона USD	Формирања велике регионалне банке као основе за даљи развој пословања
1998.	- Swiss Bank Corporation из Базела и - Union Bank of Switzerland из Цириха	23.009 милиона USD	Смањење трошкова пословања и побољшање инвестиционог банкарства на глобалном плану

Извор: аутор, на основу података Мешић Душан, Пруденцијална контрола банака и финансијских конгломерата, Stylos, Нови Сад, 2004, стр.107-108

У новије време било је још доста примера великих фузија, како у банкарском сектору, тако и банака и других финансијских организација. Тако је у јулу 2000. године створене НВВ банка, интеграцијом аустријске Bank Austria и немачке Нуро Vereinsbank са активом од преко 650 милијарди EUR, са преко 2.000 филијала, 8 милиона клијената и 65.000 запослених.⁴⁶

У Србији имамо такође доста примера мерџера и аквизиција. Највећи број мерџера и аквизиција остварен је у 2005. години, док је њихова вредност достигла максимум у 2006. години, када је остварен прилив од 4387 милијарди долара, пре свега

⁴⁶ Мешић Душан, Пруденцијална контрола банака и финансијских конгломерата, Stylos, Нови Сад, 2004, стр.296

захваљујући доласку Теленора. Притом треба истаћи да нашу земљу карактерише пре свега тренд аквизиција. Мерцери су много више присутни у развијеним земљама. Посматрано по привредним гранама највише аквизиција забележено је у области финансијског посредовања и саобраћаја (телекомуникација). Највећу аквизицију у Србији извршио је Теленор купивши Mobtel 2006. године за 1.53 милијарде евра. Друга по величини спроведена је 2003. када је Swiss Philip Morris International Inc. купио од државе 66.45% удела у Дуванској Индустрији Ниш за 518 милиона евра, повећавши касније инвестиције у Србију до нивоа од 611 милиона евра. Такође један од успешних примера страних улагања у Србији је Фиатово улагање у Заставу Крагујевац 2008.године када је основана компанија Фиат аутомобили Србија, у којој Фиат има 67%, Република Србија 33% удела. У Србији једно од значајнијих припајања било је припајање компаније НИС од стране руског Gasprom Njeft-a.⁴⁷

Ипак, највише примера спајања и припајања у домћој пракси налазимо у банкарском сектору. Од 47 банака које су пословале на тржишту Србије пре аквизиција данас послује 34. Притом треба очекивати даљи пад броја банака. До сада је смањење броја банака било последица аквизиција, а убудуће ће мотив бити задржавање тржишне позиције и повећање учешћа. Неки од бројних примера аквизиција банака у Србији приказани су Табелом бр.9.

Табела бр.9: Примери аквизиција банака у Србији у периоду од 2003. до 2008. године

Година	Банке које су се припојиле	Вредност трансакције
2003.	<ul style="list-style-type: none"> - Еуробанк ЕФГ је преузела - Постбанк а.д. Београд, а од марта месеца 2006. године постала и власник - Националне Штедионице а.д. Београд. 	
2005.	<ul style="list-style-type: none"> - Нова љубљанска банка (НЛБ), највећа словеначка банка купила је - Continental банку, Нови Сад 	49,5 милиона евра

⁴⁷ <http://ipf.rs/spajanja-i-pripajanja-aktuelni-primeri-iz-prakse-srbije/>, датум приступа 10.11.2016.

2006.	<ul style="list-style-type: none"> - National Bank of Greece (NBG) купила је - Војвођанску банку а.д. Нови Сад 	385 милиона евра
	<ul style="list-style-type: none"> - ОТП банка из Будимпеште извршила је аквизицију са: - Нишком банком - Кулском банком - Zepetг банком 	14,21 милиона евра 118,6 милиона евра 32 милиона евра
2005.	<ul style="list-style-type: none"> - Банка Intesa Sanpaolo припојила је - Делта банку 	462 милиона евра
2008.	<ul style="list-style-type: none"> - Банка Intesa Sanpaolo припојила је - Панонску банку 	140 милиона евра

Извор: аутор на бази података са сајта <http://ipf.rs/spajanja-i-pripajanja-aktuelni-primeri-iz-prakse-srbije/>, датум приступа 10.11.2016.

Може се закључити да је највећи удео спајања и припајања у Србији до сада био у услужном сектору, а то не доводи ни до развоја нових технологија ни до повећања производног потенцијала и извоза, ни до пораста запослености. Напротив, то може довести до смањења запослености. Од оваквих аквизиција највише користи има сам аквизитор који добија ново тржиште и нове клијенте, док се корист за становништво огледа највише у повећаној слободи избора у коришћењу услуга. Зато је неопходно радити на привлачењу страних инвеститора пре свега у производном сектору.

Постоје различити мотиви аквизиција и фузија банака, а то су: профитни потенцијал, редуција ризика, спашавање банака које пропадају, порезни мотиви, повољније тржишно позиционирање, ефикасност и многи други мотиви због којих се банке одлучују за преузимања и спајања с другим банкарским институцијама. *Профитни потенцијал* одражава очекивање деоничара да ће спајањем односно преузимањем доћи до повећања профитног потенцијала банке чије деонице поседују. Такав исход је загарантован ако се банка преузимањем шири на нова тржишта. *Редуција ризика* остварује се када партнери очекују да ће повећањем своје величине и угледа отворити простор за пружање нових услуга чији ће се новчани токови разликовати од постојећих новчаних токова с обзиром на време и динамику притицања. *Порезни мотиви* резултат су порезних бенефиција које остварује банка

преузиматељ. Ова врста мотива посебно ће бити изражена када припојена банка остварује губитке који се могу искористити за ублажавање опорезивих профита банке преузиматеља. Као мотив интеграција у банкарском сектору свакако се могу навести и жеља за што повољнијим тржишним позиционирањем. Наиме, преузимањем банка остварује базу клијената на потпуно новом тржишту, такође она поседује већ препознатљиво име, подружнице, особље, а све набројано може редуцирати трошкове које би банка остварила самосталним наступом на истоме тржишту.⁴⁸

1.2.4.2.2. Настанак и развој банкарских група

Банкарске групе (bank group) су резултат спајања и припајања. Банкарске групе имају разуђену мрежу афилијација, филијала и организационих сектора којом доминира једна холдинг компанија као стратешки центар групације. Преко ове холдинг компаније, која представља корпоративни центар пословног банкарског система, формулише се пословна стратегија (глобална и по појединим сегментима) банкарске групе, координира и контролише пословање оперативних сегмената групације, а посебно у спровођењу планираних циљева обима пословања, његове ефикасности и профитабилности. У оквиру банкарске групе организоване су афилијације или сектори по функционалном принципу: комерцијална банка, инвестициона банка, брокерска фирма, осигуравајућа компанија, инвестициона компанија (са више инвестиционих фондова), финансијски консалтинг, компанија за финансирање потрошача, хипотекарна банка итд.⁴⁹

Банкарске групе имају у основи концепт универзалне банке чија секторска структура је оријентационо следећа: банкарство на мало, корпоративно банкарство и трезор, инвестиционо банкарство, приватно банкарство и финансијске услуге, међународно банкарство и компанија за осигурање. За банкарску групацију је битно да се постигне одговарајући степен флексибилности на нивоу оперативних пословних јединица у комбинацији са довољним степеном координације и спровођења јединствене пословне стратегије.⁵⁰ Код великих банкарских групација неопходно је и да буде развијен и одговарајући управљачки информациони систем за сагледавање

⁴⁸ Rose, P.S., Менаџмент комерцијалних банака, спајање и преузимање банака: управљање процесом преузимања, Мате-Загреб, 2005, стр.675-698.

⁴⁹ Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001.стр. 301.

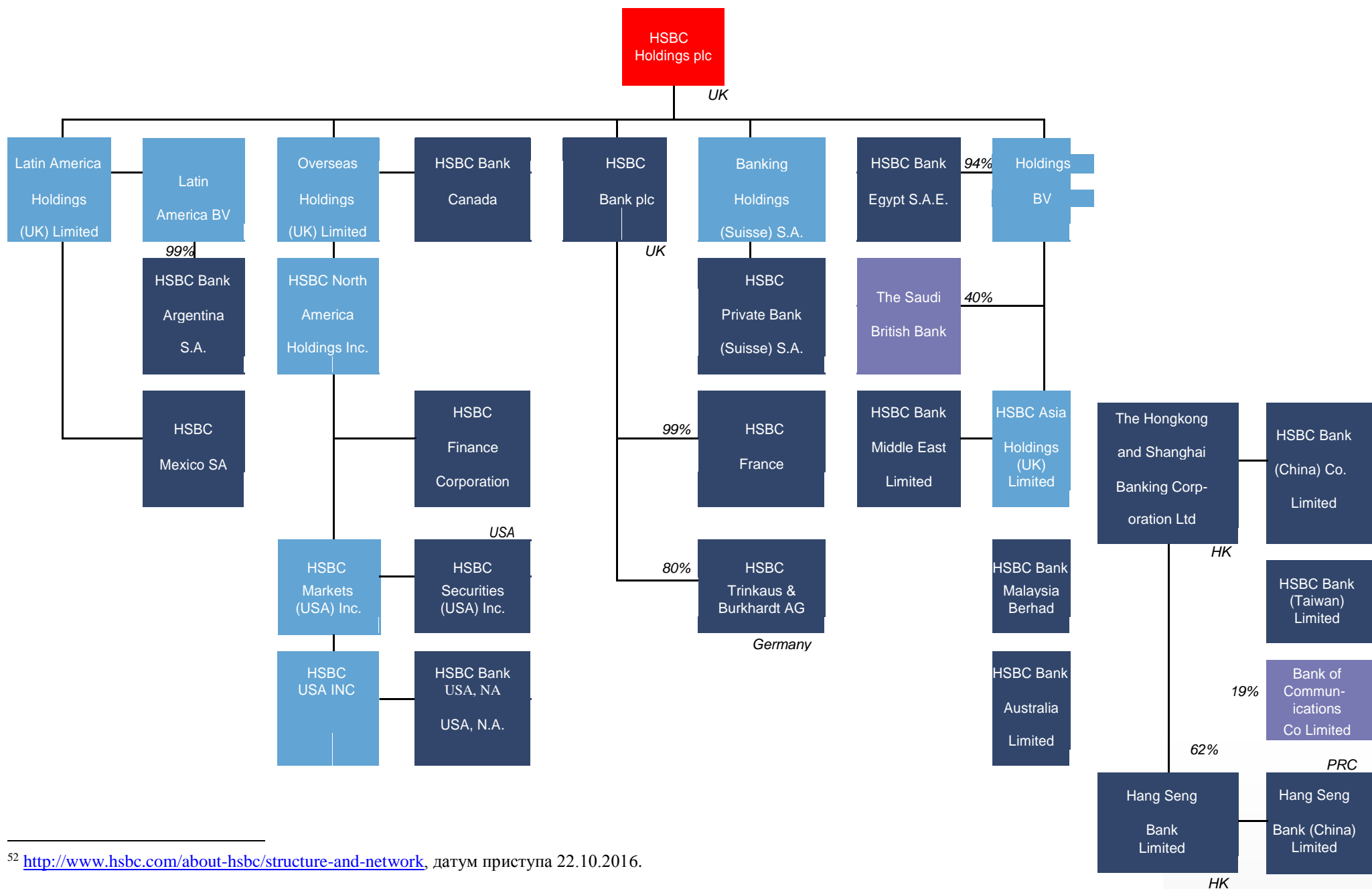
⁵⁰ Исто, стр.304.

трошкова и приноса које остварује свака пословна јединица. При томе, свака пословна јединица, добија унапред своје квантификоване задатке за чије остваривање је одговоран менаџмент у тој пословној јединици. Главни индикатор за мерење перформанси код свих пословних јединица је стопа нето профита у односу на активу. У случају да она пређе одређени циљни ниво активира се стимулативни механизам награђивања менаџерског тима пословне јединице.

Банкарске групе су и резултат интерног и екстерног раста банака и диверсификације њиховог пословања. Интерни раст банке, кроз развој њеног пословања је допуњен екстерним растом, кроз фузије међу банкама и аквизиције мањих банака од стране већих банака. Банкарске групације, односно њихови оперативни организациони делови, постају прави финансијски супермаркети, где клијенти могу на једном месту да добију широки спектар финансијских услуга-да отворе трансакционе рачуне, држе штедне и орочене депозите, користе разне облике потрошачких кредита, добијају хипотекарне кредите, дају налоге за куповину и продају акција и обвезница, улажу у инвестиционе фондове, обављају плаћања у земљи и са иностранством, купују послове осигурања, добијају финансијске савете итд. На овај начин банкарске групације остварују предности економије обима, и уз спровођење принципа унакрсне продаје (cross selling) разних финансијских производа, и то све на једном месту, што све делује мултипликативно на обим продаје, као и на смањење трошкова финансијских услуга.⁵¹

⁵¹ Исто, стр. 304.

Слика бр. 5: Шематски приказ комплексног финансијског холдинга – организациона структура HSBC Group⁵²

⁵² <http://www.hsbc.com/about-hsbc/structure-and-network>, датум приступа 22.10.2016.

Поред ових холдинга, банака, финансијских компанија и осигуравајућих друштава, у основној структури HSBC Group на трећем, четвртном и петом нивоу налазе се још 36 ентитета, међусобно често повезаних унакрсним улагањима.

Табела бр.10: Списак банака и финансијских институција које се налазе у саставу финансијске компаније Mizuho Financial Group Inc. из Јапана

Mizuho Financial Group Inc. из Јапана							
Банкарство	Пословање са ХОВ	Управљање средствима	Послови са кредитним картица	Пласирање ризичнг капитала	Пружању саветодавних услуга око реструктурирања компанија и других услуга	Истраживања:	Развоја информатике и технологије
Mizuho Bank Ltd. и Mizuho Corporate Bank Ltd	Mizuho Investors Securities Co. Ltd., Mizuho Securities Co.Ltd и Sinko Securities Co.Ltd.	Mizuho Trust & Banking Co.Ltd., Trust & Custody Services Bank Ltd., Dai-Ichi Kangyo Asset Management Co.Ltd., Fuji Investment Management Co.Ltd., DLIBJ Management Co.Ltd.;	UC Card Co.Ltd	Mizuho Capital Co.Ltd	Mizuho Advisory Inc., Mizuho Corporate Ltd., Mizuho Global Ltd., Mizuho Projekt Ltd., Mizuho Asset Ltd.	Mizuho Research Institute Ltd	Mizuho Information & Research Institute Inc

Извор: аутор, на основу података са сајта: <http://www.mizuho-fg.co.jp>, датум приступа 22.10.2016.

1.2.4.2.3. Банкарски конзорцијуми као резултат концентрације банака

Банкарски конзорцијуми су специфичан вид банкарског пословног повезивања. Он се може основати на трајнијој основи, или према природи и трајању конкретног посла који банке заједно кредитирају, или када дужници предузимају одређене кредитне аранжмане за своје комитенте према повериоцима из земље и иностранства.⁵³ Ови конзорцијуми могу бити конзорцијуми банака из исте земље или из различитих земаља, тј. домаћих и страних банака. Права и обавезе чланова конзорцијума регулишу се уговором којим се утврђују циљеви формирања конзорцијума, време његовог деловања, начин регулисања ризика, ниво солидарне одговорности у измиривању обавеза, начин управљања конзорцијумом итд.

1.2.4.2.4. Финансијски конгломерати

У вези са повезивањем финансијских институција појављују се различити термини које треба јасније дефинисати. За то могу да послуже дефиниције Међународне асоцијације супервизора осигурања.⁵⁴ Тако је финансијска група (financial group) групацијска привредна структура коју чине правна лица предоминантно иновирана у регистроване финансијске активности. Групација осигурања (insurance group) се односи на финансијску групу коју чине два или више осигуравача. Банкарска групација се односи на финансијску групу коју чине две или више банака. Финансијски конгломерат (financial conglomerate) је било која група под заједничком контролом, чија се искључива или предоминантна активност састоји у пружању значајног обима услуга у најмање два финансијска сектора (банкарство, осигурање, трговина ХОВ).⁵⁵ *Хомогена финансијска група (homogeneous financial group)* је привредна група која се састоји пре свега од регистрованих ентитета који имају у основи исте секторске карактеристике (нпр.групе које се састоје од компанија за осигурање живота и/или компанија за неживотна осигурања). *Хетерогене финансијске групе (heterogeneous financial group)* су привредне групе са мешовитим

⁵³ Бјелица др Војин, "Банкарство", Stylos, Нови Сад, 2001, стр.18

⁵⁴ Intranational Association of Insurance Supervisors, "Supervisory Standard on Group Coordination", October 2000, str 5-6

⁵⁵ Исто, стр. 5-6

карактером, пошто се састоје од различитих финансијских ентитета (као што су банке, осигуравајуће компаније, брокери, инвестиционе фирме, пензиони фондови итд.).

Економија обима се често користи да објасни стварање (и постојање) финансијских конгломерата који су, по дефиницији, холдинг комбинација различитих врста финансијских послова (комерцијалне банке, инвестиционе банке, компаније за осигурање живота, компаније за неживотна осигурања, брокери итд.) који раде у заједничкој власничкој структури.⁵⁶

Табела бр.11: Учешће финансијских конгломерата у појединим секторима у појединим земљама света у 1990. и 2001. години (учешће у %)

<i>ЗЕМЉА</i>	<i>БАНКЕ</i>		<i>ОСИГУРАЊЕ</i>	
	<i>1990.</i>	<i>2001.</i>	<i>1990.</i>	<i>2001.</i>
Аустралија	98	98	97	98
Данска	73	79	62	66
Мађарска	50	97	79	90
Сингапур	99	99	62	58
Шведска	78	89	2	22
Норвешка	3	70	0	69

Извор: Jose de Luna Martinez & Thomas A.Rose, "International Survey of Integrated Financial Sector Supervision", World Bank Policy Research Working Paper No.3096, July 2003., str.43.

Дакле, резултат интеграције финансијских услуга су конгломерати финансијских услуга који представљају фирме или групу фирми под заједничком контролом, које нуде финансијске услуге ван традиционалних граница једног сектора.⁵⁷

Генерално, процес интеграције има позитивне ефекте, осим код јако малих финансијских институција. Корист од примене финансијског инжењеринга, као што су уговори о дериватима, ванбилансне гаранције и управљање ризиком, имају у далеко већој мери велике институције. Процес интегрисања различитих финансијских

⁵⁶ Andrew Kuritykes, Til Schuermann, Scott Weiner, "Risk Measurement, Risk Management and Capital Adequacy in Financial Conglomerats", Brooking-Warton Papers on Financial Services, Washington, October 2002, str. 12

⁵⁷ Кочовић Јелена, Шулејић Предраг, Осигурање, Економски факултет, Београд, 2002, стр.300

институција позитивно утиче и на приходе, између осталог и због тога што поједини клијенти могу преферирати различите финансијске услуге од стране једне велике интегрисане финансијске институције.⁵⁸

Стварање великих међународних финансијских конгломерата отежало је поступак пруденцијалне контроле ових институција, са аспекта адекватности капитала,. Међусекторске трансакције се дефинишу као све трансакције у које су ушли делови конгломерата са осталим његовим деловима, независно да ли су плаћене или не⁵⁹. Трансакције унутар конгломерата могу повећати знатно ефекат синергије између различитих делова конгломерата и довести до смањења трошкова пословања и максимирања профита, побољшати управљање ризиком и далеко ефикасније контролисати капитал и ризике. Остваривање ових погодности је главни циљ организационе структуре која повећава трансакције унутар групе.

Консолидација банкарског сектора произвела је неколико великих комплексних финансијских институција (Large and complex financial institutions – LCFIs) у које према дефиницији коју примењује Bank of England спадају: ABN Amro Bank, Bank of America, Barclays, BNP Paribas, Citigroup, Credit Suisse Group, Deutsche Bank, Goldman Sachs, HSBC Holdings, J.P. Morgan Chase, Lehman Brothers, Merrill Lynceh, Morgan Stanley, Societe Generale i UBS ⁶⁰.

1.2.5. Улога и значај банкоосигурања

Традиционалне баријере између банкарства и осигурања се све више губе у последњих неколико деценија. Ово је резултат дерегулације и либерализације тржишта финансијских услуга, али и појаве гигантских финансијских компанија способних да пруже широк спектар финансијских услуга, од класичног банкарства, преко инвестиција, пословања са ХОВ и управљања средствима, па све до услуга осигурања. Конкуренција и глобализација, али и технолошке иновације и све већа софистицираност купаца, значајно су потпомогле овај тренд. Пружање интегрисаних

⁵⁸ Меших Душан, Пруденцијална контрола банака и финансијских конгломерата, Stylos, Нови Сад, 2004, стр.213

⁵⁹ Меших Душан, Пруденцијална контрола банака и финансијских конгломерата, Stylos, Нови Сад, 2004, стр.216

⁶⁰ IMF ‘World Economic Outlook April 2005’, Washington DC, 2005, str.110.

финансијских услуга које карактерише финансијске институције способне да пруже све врсте финансијских услуга "под једним кровом" је постало реалност.⁶¹ С тим у вези, појавио се и велики број нових термина, попут "bancassurance", "assurfinance", "assurbanque", "assurabanking", "all finance", "All-Finanz", "integrated financial services"..., од којих се, издваја "bancassurance".⁶²

Банкоосигурање се показало веома успешним у земљама западне Европе, где се у просеку преко 50% свих уговора о осигурању закључи у банкама. Развој информационих технологија, додатно је допринео развоју овог сегмента банкарског пословања. Уз већину банкарских кредитних производа углавном је обавезна и нека врста осигурања. Осигуравајућа друштва су добила нови алтернативни продајни канал, а клијенти могућност да на једном месту заврше више послова.

Једна од водећих банака која се јавља као пример је Volksbank. Седиште банке је у Београду. Клијенти Volksbank-е у експозитурама могу себи да обезбеде полисе штедно – животног осигурања, могу да купе обавезно осигурање од аутоодговорности, као и каско осигурање. Приликом одласка на пут могуће је закључити и полису путног осигурања.

Шалтери банака у Србији све чешће су место где се, осим уплата, исплата, штедне и кредита, могу купити производи осигурања. Може се рећи да већи број банака поједине зајмове условљава полисом животног или неке врсте неживотног осигурања. Када се банка јавља као заступник осигурања, онда говоримо о банкоосигурању. У другим случајевима банка се појављује као осигураник или корисник осигурања.

Аналитичари Народне банке Србије објашњавају да се пословна банка у вези са пословима осигурања може појавити у три различите улоге: заступник осигурања, што представља банкоосигурање, као што је већ речено, затим као осигураник и као корисник осигурања. Они сматрају да се банкоосигурањем сматра обављање послова заступања у осигурању од стране пословне банке, односно продаја услуга осигурања у банци. Пословна банка, на основу претходно обезбеђене прописане сагласности, добијене од НБС, сходно Одлуци о ближим условима за давање сагласности банкама за обављање послова заступања у осигурању и закљученог уговора са одређеним

⁶¹ Stjin Claessens, "Benefits and Costs of Integrated Financial Services Provisions in Developing Countries", Universitu of Amsterdam an CFPR, November 14,2002. str.3

⁶² www.acetransaltions.nl.com, датум приступа 25.10.2015.

друштвом за осигурање о обављању послова заступања у осигурању, продаје услуге осигурања заинтересованим осигураницима у име и за рачун тога друштва.⁶³ Банка се појављује као заступник осигурања.

Пословне банке могу да се појаве и као непосредни осигураници. У том случају банке уговарају осигурање одређених ризика и за осигуране ризике плаћају уговорену премију осигурања друштву за осигурање, које те ризике покрива. Осигурани ризици могу бити веома различити. Када банка свог клијента услови да се осигура како би добио стамбени кредит, на пример, ту се она појављује као корисник осигурања.

У Србији дозволу да буде заступник осигурања на крају 2015.године има 20 банака. Упркос томе, ово тржиште и даље није довољно развијено.

Табела бр.12: Банке које поседују дозволу да буду заступници у осигурању у Републици Србији на крају четвртог квартала 2015.године

РБ	Друштво за осигурање
1	АМС
2	АС осигурање
3	АКСА неживотно
4	АКСА животно
5	ДДОР
6	ДУНАВ
7	Енергопројект
8	Генерали осигурање
9	Глобус
10	Grawe
11	Merkur осигурање
12	Milenijum
13	Sava неживотно
14	Sava животно
15	Societe generali
16	Sogaz
17	Triglav
18	Uniqa неживотно

⁶³ www.nbs.rs, датум приступа 25.10.2015.

19	Uniqа животно
20	Wiener

Извор: аутор на бази података са сајта https://nbs.rs/internet/latinica/60/60_1/index.html, датум приступа 10.12.2016. године

Године 2011. продајну мрежу чинило је 19 банака, које поседују прописану сагласност, али у 2015. години број банака који поседују дозволу да буду заступници у осигурању се повећао на 20. Очигледно да постоји развијена понуда, али недостаје платежно способна тражња за овом врстом услуга. Различита су искуства у свету на пољу развијености и коришћења заступања у осигурању - банкоосигурања, код развијених, а и код земаља у развоју. То зависи од бројних фактора: културолошких, социјалних, демографских, правних, економских, затим врсте послова осигурања, степена и начина организовања и развоја банака и осигурања.

Табела бр.13: Учешће банака за продају производа животног и пензијског осигурања и банкоосигурања на изабраним тржиштима

Континент (ТРЖИШТЕ)	Држава	Животно и пензијско осигурање	Банкоосигурање	
			Неживотно осигурање	Животно осигурање
Европа	Шпанија	Веће учешће	Мање учешће	Веома заступљено
	Француска			
	Италија			
	Немачка	Мање учешће		
	Велика Британија			
	Холандија			
	Швајцарска			
Северна Америка			Мање развијено	Мање развијено
Аустралија			Мање развијено	Веома развијено
Јужна Америка			Мање развијено	Више заступљено
Азија			Мање развијено	Више заступљено

Извор: илустрација аутора на бази истраживања

У скоро свим европским земљама дистрибуција производа осигурања путем банака одавно је прихваћен модел. Банке и осигурања могу да сарађују у више праваца, од удруживања капитала, до улагања новца осигуравајуће компаније у банке. Такође, могу продавати производе оних других, али суштина сарадње је формирати заједнички производ. Тај производ би био банкарски, али са елементима осигурања и на тај начин био би конкурентнији на тржишту, јер је комплетнији и сигурнији.

У Србији, Дунав осигурање своје производе пласира преко шалтера Комерцијалне, Чачанске и Привредне банке Београд. Ово осигуравајуће друштво кроз банкоосигурање углавном пласира једноставне производе компатибилне са производима банке, као што су: животно осигурање, осигурање грађевинских објеката, ауто каско и аутоодговорност, осигурање возача и путника у возилу, помоћ на путу, незгода, путничко здравствено осигурање и друго.

Долазим до закључка да је увођење осигурања у стандардни портфолио банкарских производа и услуга корак даље у развоју банкоосигурања у нашој земљи. Ова делатност банкама пружа могућност да прошире свој домен пословања. Такође, банке ће на тај начин обезбедити боље позиционирање на тржишту, а самим тим и раст броја клијената. Раст броја клијента ће се постићи, јер клијенти који користе различите видове осигурања за банку престављају потенцијалне кориснике банкарских производа.

1.2.5.1. Експанзија и предности банкоосигурања

Основни разлози за експанзију банкоосигурања су профит и конкуренција. Процењује се да банкоосигурање учествује већ са 20-30% у профиту банака у континенталном делу Европе.⁶⁴ Интезивна конкуренција међу банкама, у условима смањења марже каматних стопа, довела је до повећања административних и маркетиншких трошкова и ограничила профитне марже за традиционалне банкарске производе, што је условило потребу тражења нових производа како би се повећала продуктивност и профитаблиност.⁶⁵ Истовремено, дошло је до значајних промена у преференцијама клијената банака и смањења учешћа класичне штедње и депозита.

⁶⁴ Agnus Hislop, --Bancassurance – knowing and growing with your customers--, Pricewaterhouse Coopers, Cover Nore July 2002, str 12-14

⁶⁵ ''Bancassurance in practice'' Munchen Ruck, Munchen, 2001, str.5-8.

Производи животног осигурања показали су се веома атрактивним, а неки од њих имају и изражену инвестициону компоненту. Због тога банке виде већу могућност да тим пословима остваре и веће профите.

Мотиви за развој банкоосигурања су различити. Користи од банкоосигурања могу имати како банке и осигуравајуће компаније, тако и корисници. За разлику од банака и осигуравајућих компанија, корисник користи од банкоосигурања види у смислу смањења цена, очекује висок квалитет производа и личну испоруку.

За банке је то, првенствено интерес да клијенту може пружити комплетан пакет финансијских услуга на једном месту, али и боља искоришћеност капацитета. Такође, користи од банкоосигурања за банке се огледају и у повећању прихода у форми провизија и/или профита, смањењу високих оперативних фиксних трошкова мреже филијала и могућност да се повећа "продуктивност" стално запосленог особља. Банке кроз банкоосигурање могу обезбедити додатни и стабилни извор прихода.

Осигуравајуће компаније свој интерес виде да путем банкоосигурања могу постићи добру позицију на тржишту и повећање премије осигурања, али и ниже трошкове дистрибуције. Корист од банкоосигурања се огледају и у томе што им оно омогућава да прошире свој обухват на нове клијенте, тј. клијенте банке.. На тај начин, банка не мора да гради сопствену мрежу агената осигурања за коју треба доста новца и времена. Банкоосигурање омогућава осигуравајућим компанијама да прошире своју палету производа осигурања које нуде.

Што се тиче клијената (осигуравајућих компанија и банака) њима све већи значај имају понуде услуга типа "све у једном", уз уштеду времена, ниже провизије и премије (пошто ће део смањења трошкова дистрибуције осигуравајуће компаније пренети на осигуранике кроз смањење премије и могућност да се добију комплексне информације на једном месту).⁶⁶

Такође, може се закључити да су банке на двоструком добитку, јер допуњују палету услуга и укључивањем осигурања може додатно обезбедити свој портфолио и утицати на смањење ризика у пословању. Уз то, банке и осигуравајуће куће на тај начин постају конкурентније и занимљивије клијентима.

⁶⁶ Весна Бабић-Ходовић, Банкоосигурање-конкуренција или кооперација банкарства и осигурања, Свет осигурања, бр.3/2003, стр. 59-63

1.2.5.2. Модели банкоосигурања

Постоји више начина на који се може остварити банкоосигурање, али се то у суштини своди на 4 основна модела.⁶⁷

Према *првом моделу* тзв. *дистрибуционог аранжмана* (distribution agreement) дистрибуциони канал једног партнера добија приступ бази података другог партнера. Ово је најједноставнија форма банкарског осигурања. У оквиру овог аранжмана могуће је закључивање дистрибуционог аранжмана по коме банка постаје овлашћени заступник осигуравајуће компаније у пласману њених производа. Ова врста аранжмана може да се покаже врло профитабилном, пошто захтева мале инвестиције, с тим што производи осигурања, који су предмет пласмана, морају да имају "марку" и обично су стандардизовани. Међутим, овај модел може да буде и неефикасан. Мана овог модела је дуплирање посла и ресурса учесника.

Други модел је *стратешка алијанса* (strategic alliance) која представља виши ниво пословне интеграције. Овај модел укључује и координацију управљања, уз заједнички развој производа и могуће дељење база комитената. Захтева мање инвестиције, пре свега у информационе технологије и запослених. Недостатак овог модела представља недостатак интеграције и могућност да се системи и ресурси често дуплирају, као и код првог модела.

Трећи модел је *заједничко улагање* (joint venture) које подразумева заједничко власништво над производима и клијентима (базама података) које захтева дугорочну сарадњу и значајна инвестициона улагања. Заједничко улагање се може остварити на корпоративној основи стварањем нове осигуравајуће компаније од стране већ постојеће банке и осигуравајуће компаније. Могуће је и међусобно учешће у акцијском капиталу и управљању банка и осигуравајуће компаније.

Четврти модел је *стварање групе компанија за пружање финансијских услуга* (financial services group) путем куповине (аквизиције) постојеће банке од стране осигуравајуће компаније. Слична је куповина постојеће осигуравајуће компаније од

⁶⁷ Bancassurance in Practice'', Munchen Ruck, Munchen, 2001, str 4-5, Swiss Re, ''Bancassurance developments in Asia- shifting into a higher gear'' Sigma, No7/2002, str 12-13; Mr Ana Savić ''Bankarsko-osiguranje'' – nuđenje usluga (2), Ekonomska politika, br 2660, str 14, 4.2003; Dr Jelena Kočović, Dr Predrag Šulejić, ''Osiguranje'', Ekonomski fakultet u Beogradu, 2002, str. 300-304

стране банке, или оснивање нове осигуравајуће компаније од стране банке. Могуће је и спајање (мерџер, фузија) осигуравајуће компаније и банке.

Наравно, постоје различити облици банкоосигурања. На пример, могућ модел на бази холдинг компаније где финансијска институција, организована као холдинг компанија, има у власништву неколико компанија (осигуравајућа компанија, банка, финансијска компанија, брокер и сл.) које су "зависна" предузећа, али су сразмерно аутономна у сервисирању свака свог традиционалног тржишног сегмента, са малим степеном интеграције.⁶⁸ Модел заснован на холдингу омогућава дисперзију ризика, али отежава интеграцију, што доводи често до дуплирања система и ресурса.

Банке и осигуравајуће компаније имају много тога заједничког, али је можда најважнија заједничка карактеристика то што је срж њиховог пословног процеса посредовање.⁶⁹

Избор одговарајућег модела за банкоосигурање зависи од регулаторног, али и културолошког окружења земље. Уопштено, више интегрисани модел ће дозволити више могућности за рационализацију и повећање оперативне ефикасности на бази потпуно интегрисаних финансијских услуга. Модели засновани на дистрибутивним аранжманима су погоднији за једноставне производе осигурања, тј. традиционалне производе осигурања. Моделима који су на прелазу између дистрибутивног аранжмана и праве интеграције одговарају "мешовити банкарско-осигуравајући производи". У сваком случају, банка и осигуравајућа компанија се морају договорити који ће се канал продаје користити, који производи осигурања ће се нудити и како ће се нудити. У вези са модалитетима повезаности банака и осигуравајућих компанија може се навести неколико следећих примера.

Позната холданска банка ABN-AMRO Pays-Bas и Delta Lloyds (холданска афилијација британске осигуравајуће компаније Aviva) су новембра 2002. године формирали кроз заједничко улагање компанију вредну 265 милиона евра, која би требало да се бави продајом животног осигурања преко мреже филијала ABN-AMRO Pays-Bas, док би истовремено Delta Lloyds пружала банци стручну помоћ у коришћењу и пласману производа осигурања.⁷⁰

⁶⁸ Thomas Egan, Chong Ng, --Financial Services Convergence: Strategic Perspective for Insurance Companies, EDS Insurance, 1999, str.6-9

⁶⁹ Ана Савић, Банкарско осигурање – нуђење услуга, Економска политика, бр.2659, 7.4.2003. стр.27-29

⁷⁰ www.qualsteam.com/news, датум приступа 10.12.2015.

Јула 2000. велики осигуравач Generali из Италије је направио споразум са Banco Santander Central Hispano (BSCH) везан за продају производа осигурања на шалтерима ове банке преко нове компаније за банкарско осигурање.⁷¹

Фебруара 2001.године Legal & General, трећа по величини осигуравајућа компанија у В.Британији потписала је уговор са банком Alliance & Lencester о дистрибуцији производа осигурања (углавном са елементима штедне и инвестирања) преко 309 филијала ове банке који ће дати и приступ свим клијентима Alliance & Lencester (јануара 2001.године сличан аранжман је био закључен са Barclays Bank).⁷²

CGNU највећа осигуравајућа компанија у В. Британији закључила је фебруара 2001.године уговор о дистрибуцији производа осигурања (пре свега животног осигурања) преко мреже од 500 филијала Uni Credito Italiano, на који начин је даље проширила своје присуство на тржишту Италије засновано већ на дистрибуционим аранжманима са Banca Popolare di Lodi (1200 филијала и Banca delle Marche (300 филијала).⁷³

1.2.5.3. Препреке, недоумице и развој банкоосигурања

Проблеми код банкоосигурања могу да се јаве из више разлога. Банке имају пасивну продајну филозофију која је условљена традиционалном тражњом, док осигуравајуће компаније имају агресивну продајну филозофију и то због тога што су производи осигурања на неки начин увек везани за незгоду (штету) или смрт, нешто о чему човек није увек спреман да размишља или није одмах спреман да гледа као на нормалну последицу живота.⁷⁴

Опасности које се могу јавити из повезивања области банкарства и осигурања тичу се сложености уређења трошкова новонасталих предузећа. Такође, могу се јавити проблеми са обучавањем особља за рад у различитим продајним каналима, разликама у схватању маркетинга, потребом примене различите стратегије приликом наступа на појединим тржишта, опасношћу од губљења постојећих странака.

⁷¹ "Bancassurance Agreement in Spain", www.generali.com/library/news

⁷² "Bancassurance deals boosted" Financial Times/FT.com

⁷³ исто

⁷⁴ Никола Машић, Банкоосигурање II, Осигурање, бр 6/2003, стр. 40-41

Конкретни проблеми могу да се јављају код лошег управљања људским ресурсима, недостатка културе продаје производа осигурања од стране банкарских службеника, отпора према променама, недовољног интегрисања маркетиншких планова, незадовољства награђивањем, слабе повезаности продајних канала, пасивног става шефа филијале банке...⁷⁵

Може се закључити да банкоосигурање има своју будућност, али је питање који ће модел преовладати. Успех у даљој изградњи банкоосигурања може се постићи поклапањем виђења њеног развоја и код банака и код осигуравајућег друштва. И банке и осигуравајуће компаније треба да препознају потребе купаца, добро припреме процес продаје приликом увођења ове установе и да буду спремне за савладавање отпора, не само странака већ и својих запослених. Мишљења многих научника су да ће животно осигурање бити један од најуноснијих продајних путева осигурања у будућности. У сваком случају, с једне стране ће постојати сарадња између банкарства и осигурања која ће јачати, али с друге стране постојаће и надметање између ових делатности које ће такође јачати.

1.2.6. Глобализација као развојна тенденција банкарског система

Глобализација је свесно усмерен и организован процес којим се националне економије повезују помоћу међународних и институционалних посредника.⁷⁶ Глобализација банкарства је процес повезивања националних банкарских система у глобални банкарски систем, у којем послују интернационалне (мултинационалне) банке. Глобализација светског банкарског тржишта и појава интернационалних, мултинационалних банака наметнула је потребу за разуђеном банкарском мрежом ради што већег приближавања банака својим клијентима.

Мултинационалне банке делују у правцу интеграције и глобализације финансијских тржишта кроз проширење свог пословања на друге земље на три основна начина:

- изграђене сопствене мреже у другим земљама,
- куповином (аквизицијом) банака у другим земљама, или

⁷⁵ Исто, стр. 18-19

⁷⁶ Хацић М., Банкарство, Универзитет Сингидунум, Факултет за финансијски менаџмент и осигурање, Београд, 2007., стр.37

- куповином мањинског пакета акцијског капитала неке банке у другој земљи .⁷⁷

У досадашњим процесима глобализације у развијеним земљама више је присутно инвестиционоо банкарство, где мега универзалне банке (банкарске групе) купују инвестиционе банке у другим земљама како би тамо оствариле своје физичко присуство и на тај начин користиле познавања локалних прилика. Комерцијално банкарство је у развијеним земљама мало глобализовано, пошто је овај тип банака усмерен на сектор домаћинстава и мала предузећа. Тренд глобализације комерцијалног банкарства присутан је у земљама у развоју, а још више у земљама у транзицији.

Глобализација банкарства и финансијских тржишта била је најтежи сегмент процеса глобализације. Наиме, јер је реч о специфичним областима са специфичним техникама и технологијама рада, а које су у великој мери биле чврсто контролисане и најрегулисаније области економије. Да би се успело у процесу глобализације ових подручја било је неопходно поставити финансијске стандарде, кодексе, контролу, књиговодство. Међутим, захваљујући великом степену мотивисаности учесника на банкарском и финансијском тржишту на светском нивоу, као и интересима државе да се минимизира ризик финансијских криза, глобализација међународног финансијског система је спроведена.

Последњих година, као резултат ширења глобализације на финансијску сферу, дошло је, у погледу организације до веома важне, реализације мега – фузија банака, које на тај начин практично уводе глобално пословање. Овај тренд присутан је како на тлу Северне Америке, тако и Европе и Азије, где не ретко настају фузије банака са различитих регионалних тржишта. На тај начин постиже се неколико циљева:⁷⁸

1. пораст капитала и тиме енормно повећање потенцијала банака
2. смањивање трошкова пословања
3. пласирање нових банкарских услуга и производа
4. снажнији маркетиншки наступ и
5. снажан улазак на подручје пружања услуга уз масовно коришћење електронских медија (Е –banking).

⁷⁷ Тиоровић Милутин, Банкарство, Bridge Company, београд, 2001, стр.15-16

⁷⁸ Ђурић Д., Банкарска индустрија и финансијска тржишта, СЕС, СЕЦГ – Финансијска тржишта, 1999. стр. 475-481

Претпоставке за улазак стране банке у домаћи банкарски систем је добијање одговарајуће лиценце од домаће централне банке.

Најпознатије глобалне банкарске институције су Citigroup (САД), Deutsche Bank (Немачка), UBS (Швајцарска), HSBC (Британија), ABN –Амрон (Холандија) итд.

Процес глобализације банака и других финансијских институција захтева хармонизацију пруденционе контроле комерцијалних банака, инвестиционих банака и осигуравајућих компанија у смислу формирања јединствених критеријума који би важили на међународном плану.

1.2.7. Анализа најзначајнијих банкарских криза

Банкарске кризе представљају саставни део развоја банкарских система. Када се проблем несолвентности појави у банкама које су са аспекта банкарског сектора изузетно значајне, ради се о системској банкарској кризи. У супротном, криза неће имати системски карактер.

Системска криза је веома опасна за стабилност банкарског система. Основна карактеристика ове кризе је потешкоћа у разликовању солвентних и несолвентних банака од стране депонената и кредитора. Из тог разлога, они повлаче средства из свих банака, чиме угрожавају стабилност целокупног банкарског система.

Свака банкарска криза захтева адекватно управљање и предузимање одговарајућих интервенционистичких мера за њено заустављање. За разлику од превентивних мера, које укључују побољшање регулативе и супервизије, мониторинг и контролу банака и повећање информационе транспарентности, интервенционистичке мере подразумевају предузимање акција у циљу стабилизације и реструктурирања банкарских система. У пракси, предузете мере зависе од врсте и величине шока који погађа финансијски систем, односно да ли криза има системски карактер. Уколико нема, мере ће бити усмерене на решавање билансних проблема индивидуалних банака. У системској кризи, предузете мере имају за циљ успостављање финансијске стабилности система као целине и враћање поверења у банкарски сектор. Приликом решавања кризе морају се узети у обзир сви фактори који су до ње довели, како микроекономски тако и макроекономски.

У осамдесетим и деведесетим годинама број банкарских криза драстично се повећао у односу на претходни период, а ово повећање несолвентности банака је директно повезано са процесом дерегулације и глобализације финансијског сектора ⁷⁹.

Криза појединих банака, је нешто што се не може избећи, нити спречити, у тржишној привреди. Међутим, ако криза погоди велику домаћу банку, логично је да ће у кризу упасти и друге банке које су иначе солвентне. Разлог за то је што су финансијске институције, по природи свог пословања, много више изложене кризи поверења.

Табела бр.14: Земље и периоди у којима су се појавиле банкарске кризе

Земља	Период
Аргентина	1980-1982
Бразил	1994-1995
Чиле	1981-1983
Естонија	1992
Финска	1991-1993
Мађарска	1991-1995
Израел	1977-1983
Норвешка	1987-1989
Шпанија	1977-1985
Шведска	1991
Турска	1982-1985
Индонезија	1994
Венецуела	1994-1995
САД	1984-1991

Извор: аутор

На основу табле може се закључити да је банкарска криза најдуже трајала у Шпанији и то 8 година, затим у САД-у 7 година, 6 година у Израелу, 4 године у Мађарској, док у осталим земљама 2-3 година, а у неким је трајала само једну годину.

Због потенцијалних размера банкарске кризе на цео финансијски систем земље, генерално је усвојено, али неписано правило да велике банке не могу бити ликвидне, већ или санирани или власнички и пословно преструктурирани, што потенцијално има

⁷⁹ Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001, стр.385

негативан ефекат, јер може да појача морални хазард тих банака, које се ослањају на то да ће у сваком случају добити финансијску помоћ и опстати.⁸⁰

Као један вид заштите депонената од несолвентности банке, и уопште од избијања банкарске кризе ширих размера, поред пруденцијалне контроле пословања банака, временом се афирмисао систем осигурања банкарских депозита. У САД постоји државно осигурање депозита (за које банке плаћају премије осигурања) преко FIDIC-а (federal Deposit Insurance Corporation) до износа од 100.000 USD по сваком депозиту, на који начин држава гарантује сваком депоненту исплату овог износа ако банка пропадне.⁸¹

Један од начина превазилажења банкарских криза у развијеним земљама је да финансијски јаке банке власнички преузимају мање банке, односно банке које су упале у кризу. Велике и финансијски јаке банке ће на тај начин апсорбовати "лоше зајмове" банака које су запале у кризу. Уколико су "лоши зајмови" сувише велики, цео или део терета обично преузима на себе држава, преко своје специјализоване финансијске институције за санацију банака. Међутим, може се десити да дође и до ликвидације банке уколико се оцени да се она не може санирати са малим улагањима или уколико се оцени да банка и поред додатних улагања, не може успешно самостално да послује.

Табела бр. 15: Процент лоших зајмова у укупним зајмовима банака у развијеним земљама и код земаља у развоју и транзицији у 2003.години

<i>Развијене земље</i>		<i>Земље у развоју и транзицији</i>	
Земља	Процент	Земља	Процент
Швајцарска	3,6	Аргентина	33,6
В.Британија	2,2	Украјина	28,3
Немачка	4,8	Филипини	26,1
САД	1,1		
Јапан	5,2		

Извор: аутор, на бази података: Global Financial Stability Report, April 2005, IMF, Washington D, 2005, стр.196-197

⁸⁰ Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001, стр.387

⁸¹ Ћировић Милутин, Банкарство, Bridge Company, Београд, 2001, стр.391

Пре саме санације или реструктурирања банака треба извршити идентификовања финансијског стања у пословном банкарству, од утврђивања губитака и покривања или отписивања губитака.

У санационом процесу најпре треба приступити побољшању капиталне снаге банке, а потом и политици промене комитентске структуре и реструктурирања пласмана. Иза тога долази офанзивна стратегија јачања депозитног потенцијала, развој нових послова (банкарских производа и услуга) и рационално усмеравање прихода и резерви банке. У току раста депозита на новим основама треба престати са кредитирањем лоших дужника и отворити убрзани процес наплате потраживања. Све док се не осигура јака и здрава каматоносна актива довољно велика за покриће потенцијалних губитака, банку треба третирати да је у процесу санације. Након тога банка треба да пређе на нову фазу профитабилног усмеравања пласмана и нови принцип управљања трошковима у потпуно новој стратегији раста и развоја банке. Процес санације треба окончати ригорозним чишћењем активе и пасиве од сумњивих и спорних потраживања, лоших и некавалитетних пласмана, и уопште контаминиране активе, уз измену структуре средстава у пасиви банке.⁸²

Финансијске кризе су у 1990-им годинама постале честа појава. Банкарске кризе из овог периода стимулисале су системачнију анализу нестабилности банкарских система широм света. Према анализи Међународног монетарног фонда (у даљем тексту ММФ-а) и Светске банке, скоро две трећине земаља чланица је у периоду 1980-1996 имало значајне проблеме банкарског система. У наставку рада ће бити извршена анализа најпознатијих банкарских криза у свету, које су се јавиле током 1980-их и 1990-их година.

Почетак *банкарске кризе у САД* у овом периоду, везује се за банкротство Penn Square Bank, која је пропала 5.јула 1982.године. Ова банка је користила приступ кредитирања, са јаком концентрацијом на кредитирање енергетског сектора. Корпорације су користиле ове кредите за истраживање и производњу различитих облика енергије. Када је почетком 1980-их година дошло до пада цена енергије, компаније нису могле да отплаћују своје кредите, што је и довело до банкрота Penn Square банке.

⁸² Живковић Александар, Станкић Раде, Крстић Борко, Банкарско пословање и платни промет, Економски факултет у Београду, 2004,Београд, стр.211

Continental Illinois Bank of Chicago, откупљујући зајмове Penn Square банке одобрене енергетском сектору, запала је у проблеме. Током 1984.године, информације о проблемима ове банке дошле су у јавност, што је условило снажан одлазак депонената. У циљу спасавања Continental банке, FDIC и Fed су у мају 1984.године објавиле да спремају финансијску помоћ банци. Након пружене помоћи и предузетих мера, FDIC је затражила да сви директори банке поднесу оставке и да управљање банком преузму њихови менаџери. Коначно Continental банка је национализована, при чему је FDIC поседовала 80% њених акција, које је продавала све до 1991.године.

Због енергетске кризе, крајем '80-их година је банкротирао велики број банака, које су биле лоциране у енергетским областима. Проблеми су настали као резултат концентрисања банкарског капитала у енергетски сектор, са покрићем у виду некретнина. Када су цене нафте пале, пале су и цене некретнина. Неосигурани велики депоненти су преусмерили новац у сигурније банке. Заједнички узрок криза у САД-у везан је за слабости у систему регулисања истих. Поред регулаторних слабости, узроци банкарске кризе могу се тражити и у порасту цена нафте и порасту каматних стопа.

Банкарска криза у Јапану појавила се у '90-им годинама због претараног кредитирања, негативног утицаја дефлације цена активе и неуспеха политике да локализује проблем. Пад цена акција смњили су способност високо задужених предузећа да измирују своје кредитне обавезе. На тај начин, створен је велики пул неперформансних кредита у банкарском систему. Упркос наведеним проблемима, банке су наставиле да повећавају кредитну активност у конкретним секторима све до половине '90-их година. То је резултирало још већим порастом неперформансних кредита и настала је системска банкарска криза у периоду од 1997.-1998.године.

Кредитни раст је био праћен дуплирањем цена акција и растом цена комерцијалних некретнина, нарочито у великим градовима. Повећање каматних стопа на послове са некретнинама, довели су до пуцања мехура цена активе. На тај начин, створени су огромни губици у већини кредитираних компанија, што је имало за последицу конверзију значајног дела банкарских кредита у неперформансну активу.

Може се закључити да су Централна банка Јапана и Министарство финансија споро реаговали на повећање перформансних кредита у банкарском систему. Наиме, банке су током '90.-их година настављале да кредитирају сектор некретнина, упркос проблемима у њиховим трговачким књигама. Јапанска влада се базирала на повећање

јавне потрошње и тражње у привреди. Такође нису предузимане никакве мере да се реше проблеми у банкарском систему. Са појавом системске банкарске кризе, иницијални валидни приступ односио се на стимулисање тражње у привреди помоћу фискалне политике. Међутим, фискални стимуланс је имао маргинални утицај на привреду. У исто време није постојао међународни притисак на власти у Јапану да реше свој банкарски проблем, који је углавном посматран као домаће питање.

Системска банкарска криза у Јапану иницирала је велики број реформи за решавање проблема. Репорме су имале за циљ да стабилизују банкарски систем и да олакшају банкарско реструктурирање. Примена мера и реформи биле су карактеристичне за већину земаља које пролазе кроз банкарску или финансијску кризу. Најзначајније су: увођење шеме стопостотног депозитног осигурања, проширавање помоћи ликвидности за банке, обезбеђења финансијске помоћи у циљу подстицања мерцера међу проблемским финансијским институцијама, убацивање додатног капитала у слабе али виталне банке и убрзавање привременеих национализација неефикасних банака. Међутим све наведене активности нису биле довољне да зауставе и реше банкарску кризу у Јапану, јер је јапански банкарски систем био прилично нестабилан.

1.2.8. Опadaње значаја традиционалног банкарства

Порастом ефикасности финансијских тржишта, али и услед развоја технологије и способности клијената да проналазе и друге начине да добијају средства, а не само путем кредита од банака (нпр. продајом ХОВ на отвореном тржишту), изгледа да традиционалне банке постају све мање значајне када је у питању ефикасно функционисање финансијског система.⁸³

Неке традиционалне банке су ипак опстале. Наиме, те банке су имале подршку државе у облику осигурања депозита по ниској цени и могућност добијања зајмова по ниској цени. Можда је велики број фузионисања и банкротства ових институција широм света само знак да је банкарска област претрпана и да се суочава са све мањом потражњом традиционалних услуга. Банке се суочавају са превеликим теретом државне регулативе, што није случај са осталим финансијским конкурентима. Опadaње

⁸³ Rose Petar, S.Hudgins, Sylvia C., Банкарски менаџмент и финансијске услуге, Delta Status, Нови Сад, 2005, стр.24-25

учешћа традиционалног банкарства на тржишту финансијских услуга побудило је забринутост како власти, тако и клијената.

С обзиром да долази до опадања значаја традиционалног банкарства, многе банке покушавају да сачувају своје учешће на тржишту. Како би сачувале своје учешће на тржишту, банке повећавају понуду својих услуга. Такође, врше наплаћивање провизије за многе услуге за које раније нису наплаћивале (као што је коришћење банкомата), али и склапање послова заједничког улагања са независним компанијама.

Може се закључити да се природа банкарства драстично изменила последњих деценија појавом нових услуга. Такође, значај традиционалног банкарства полако нестаје, односно традиционалне банке постају све мање значајне када је у питању ефикасно функционисање финансијског система.

II УЛОГА И ЗНАЧАЈ НЕБАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

2.1. Карактеристике небанкарских финансијских институција

Пракса развијених тржишних привреда указује да што је развијенији привредни и финансијски систем једне земље, утолико је већи релативни значај небанкарских финансијских институција у мобилисању, концентрисању и трансферисању слободних финансијских ресурса. Мада делују паралелно и конкурентно на истим тржиштима, забележен је узајамно условљен развој банкарских и небанкарских финансијских институција. Наиме, према функцијама које обављају скоро да не постоји разлика међу њима.⁸⁴

Основна својства небанкарских финансијских институција била би:⁸⁵

- Ради се о веома хетерогеним институцијама са дугом и богатом традицијом неких од њих;
- Послују углавном са средњорочним и дугорочним финансијским средствима, док банке послују са свим финансијским ресурсима;
- Неке од њих послују на непрофитној основи, остварујући шире друштвене и хумане интересе;
- Послове обављају на уговорној или неуговорној основи;
- Нису чланови монетарног система, због чега не учествују у креирању новца и не подлежу мерама монетарно-кредитне политике;
- Због њихових функција неким од њих се обезбеђује привилегован третман, као што су делимично или потпуно ослобађање од пореских обавеза на каматне приходе, нелимитирано формирање каматних стопа, што им даје конкурентну предност;
- Неке од њих обезбеђују специфичне врсте нефинансијских услуга;
- Постоји најновија тенденција да се неке од њих по функцијама изједначавају са банкама, а банке за узврат све више обављају и небанкарске послове.

⁸⁴ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр. 77

⁸⁵ Исто, стр.77

Изложена финансијска структура је врло динамична у савременим тржишним економијама. Са реалним економским растом као и институционалним и технолошким променама, долази до значајних промена у позицијама разних типова финансијских институција. Једна врста небанкарских финансијских институција су и институционални инвеститори на тржишту капитала, који имају у току последњих пет деценија највећи раст. То је деловало на релативно смањење позиције комерцијалних банака. О институционалним инвеститорима и о осталим небанкарским финансијским институцијама и њиховим карактеристикама биће обрађено у наставку овог поглавља.

2.1.1. Институционални инвеститори

У току последњих неколико деценија долази до брзог развоја трансфера капитала преко финансијских тржишта. При томе компаније и државе емитују вредносне папире на финансијском тржишту. Као купци јављају се непосредно индивидуални инвеститори (домаћинства) или институционални инвеститори (осигуравајуће компаније, пензиони фондови, инвестициони фондови). Како институционални инвеститори формирају своје финансијске потенцијале из уплата штедње домаћинстава, то је сектор становништва крајњи извор апсорбовања емитованих вредносних папира.

Институционални инвеститори су слични групацији небанкарских депозитних институција по томе што прикупљају штедњу од различитих трансактора, да би је касније пласирали за различите намене. Но, за разлику од депозитних институција не нуде безусловно неку каматну стопу, нити гарантују за вредност њихове инвестиције. Стопа повраћаја пласиране штедње зависиће од успешности пласмана које ће извршити финансијска институција. Наиме, институционални инвеститори пласирају прикупљену штедњу у различите врсте имовине: у разноврсне инструменте на тржишту новца, у трајни капитал, у вредносне папире са фиксном каматом, у некретнине, чак и у уметничке предмете (пензиони фондови то раде).⁸⁶

Најзначајнији институционални инвеститори које ћу анализирати у даљем тексту су:

⁸⁶ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр. 77

1. Инвестициони фондови,
2. Осигуравајуће компаније,
3. Пензиони фондови и
4. Остали институционални инвеститори

2.1.1.1. Анализа и улога инвестиционих фондова

Инвестициони фондови представљају институционалне инвеститоре који продају власничке ХОВ, односно акције, и тако прикупљена средства пласирају на финансијско тржиште. Сматрају се небанкарским институцијама и представљају најповољнију форму мобилизације капитала. Њиховом појавом повећава се посредничка конкуренција и уводи се савремени приступ финансијским трансакцијама. Инвестициони фондови инвестирају свој капитал у дужничке ХОВ, куповином хартија од различитих емитената, уз истовремено емитовање сопствених дугорочних ХОВ и њихову продају ширем кругу штедиша. Инвестициони фондови формирају своје сопствене портфеље дугорочних ХОВ.

Бројне су погодности које нуде инвестициони фондови:⁸⁷

1. Професионални менаџмент, преко искусних стручњака који управљају портфолиом много боље него што би то и један појединачни инвеститор могао да уради, чак и након детаљне анализе тржишта.

2. Диверсификација значи да се у портфолиу инвестиционог фонда налазе хартије од вредности различитих емитената, чиме се смањује ризик у случају да поједини емитенти остваре "лоше" финансијске резултате, јер је учешће њихових хартија од вредности у укупном портфолиу мало, те не могу значајније да угрозе коплетан портфолио.

3. Једноставност (ре)инвестирања, што значи да се најчешће не условљава минимални износ улагања, уз могућност накнадне куповине додатних акција, чак и ако инвеститор не располаже већим износом финансијских средстава. Инвестициони фондови нуде могућност аутоматског реинвестирања дивиденди, као и планове повлачења финансијских средстава.

⁸⁷ На основу података са сајта http://novcici.rs/sr/porodica/investirajte/investicioni_fondovi.html, датум приступа 20.10.2015.

Међутим поред наведених предности, постоје одређене карактеристике инвестиционих фондова које инвеститори могу сматрати недостацима.⁸⁸

1. Трошкови и када постоји губитак - Инвеститори су обавезни да друштву за управљање плаћају накнаде за управљање фондом без обзира на учинак фонда - дакле, и када фонд има губитак и вредност му се смањује.

2. Недостатак контроле - Инвеститори не знају шта тачно садржи портфолио фонда и нису у могућности да утичу на инвестиционе одлуке које доноси друштво за управљање.

Обзиром да купују туђе ХОВ и да емитују и продају сопствене ХОВ, инвестициони фондови остварују приходе по основу дивиденде и по основу камата. Уколико купују дугорочне ХОВ од емитената, тада наплаћују од емитената дивиденду. Уколико продају своје ХОВ малим штедишама, тада исплаћују дивиденду. На овај начин инвестициони фондови врше дисперзију ризика ХОВ. Диверсификацију ризика је могуће остварити инвестирањем фондова у велики број различитих ХОВ.

Остварени приноси инвестиционих фондова су углавном већи од приноса који се остварују на орочене штедне улоге. Нето вредност активе инвестиционог фонда по акцији представља основни показатељ пословања инвестиционог фонда. На овај начин се одређује реална вредност која припада једној акцији инвестиционог фонда.

Нето вредност активе инвестиционог фонда израчунава се сваког радног дана након котирања акција на финансијској берзи. Укупна вредност активе фонда израчунава се множењем броја ХОВ са њиховом ценом и додавањем остале активе (готовина и краткорочне ХОВ):⁸⁹

Укупна вредност активе фонда = (БРОЈ ХОВ * ЦЕНА ХОВ) + Остала актива

Нето вредност активе инвестиционог фонда (НВАФ) се израчунава на следећи начин:

$$НВАФ = (УКУПНА ВРЕДНОСТ АКТИВЕ ФОНДА - ОБАВЕЗЕ ФОНДА) / БРОЈ АКЦИЈА ФОНДА У ОПТИЦАЈУ$$

⁸⁸ На основу података са сајта http://novcici.rs/sr/porodica/investirajte/investicioni_fondovi.html, датум приступа 20.10.2015.

⁸⁹ Живковић Бошко, Шошкић Дејан, Финансијска тржишта и институције, Економски факултет, Београд, 2006, стр.459

Инвестициони фондови могу бити фондови акција, обвезница и фондови усмерени на улагања у предузеће. Оснивачи инвестиционих фондова су власници крупног капитала или је власник држава.

Инвестициони фондови се по начину инвестирања у њих и повлачењу средстава из њих могу поделити на отворене и затворене.⁹⁰

За инвестиционе фондове затвореног типа је карактеристично да су у облику акционарских друштава. Такође, ови фондови емитују фиксни број акција и да не откупљују своје акције од инвеститора.

За инвестиционе фондове отвореног типа је карактеристично да купују и продају своје акције у зависности од кретања понуде и потражње на тржишту капитала. Они дају могућност власнику акција да акције прода свом фонду и да повуче свој уложени капитал. Овај облик инвестиционог фонда омогућава акционарима слободу избора да сваког момента могу ући и изаћи из фонда.

Основна делатност је пружање услуга портфолио менаџмента. Инвестициони фондови емитују власничка права у облику акција док банке емитују дуговна права.

Портфолио менаџмент представља умеће доношења одлука о инвестиционој политици и стварању микса различитих хартија, кроз алокацију активе, а у циљу успешног балансирања између ризика и резултата. Он представља управљање инвестицијама у ХОВ које је у различитим формама потребно индивидуалним и институционалним инвеститорима.⁹¹ Знањем својих менаџера и обимом средстава они чине оно што појединац није у могућности. На тај начин врши се квалитетну анализа тржишта и адекватним улагањем у већи број различитих хартија могу смањити ризик. Суштина портфолио менаџмента лежи у способности да се пронађу прилике и искористе шансе у смислу максималног резултата, уз изабрани ниво ризика.

У пракси су се издвојила два начина вођења портфолиа хартија од вредности – пасиван и активан.⁹² **Пасивна политика** предвиђа суздржаност од мењања првобитно начињеног скупа хартија, па је тако веома битна првобитно формирана структура портфолиа. Пасивна политика односи се на једнократну куповину различитих хартија,

⁹⁰ Живковић Бошко, Шошкић Дејан, Финансијска тржишта и институције, Економски факултет, Београд, 2006, стр.460-463

⁹¹ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 25.10.2015.

⁹² <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 25.10.2015.

чија се структура неће у будућности драстичније мењати. Поред ње, постоји и политика улагања у индексе, односно диверсификација хартија, пре свега акција, по угледу на неки берзански индекс. **Активна политика** захтева веће ангажовање менаџера, него код пасивне политике. Она подразумева континуиране продаје и куповине вредносних папира, како би се повећао профит на основу неравнотежних цена акција и обвезница на тржишту. Према томе, ова политика се заснива на откривању хартија са ценама које нису у равнотежи. Такође је неопходно ангажовање инвестиционих аналитичара који би непрекидним праћењем дошли до потцењених, односно прецењених акција или обвезница.

Слика бр.6: Шематски приказ портфолио менаџмента

Извор: Илустрација аутора

Прављењем портфолија постиже се **диверсификација улагања** која доводи до смањења ризика улагања. Диверсификација представља комбинацију два или више инструмента чији се принос креће у различитом смеру тако да се појединачни приноси компензују држањем портфолиа. Ризик портфолиа је мањи од ризика сваког појединачног инструмента који се у њему налази. Корист диверсификације лежи у чињеници да она смањује укупни обим ризика којем је инвеститор изложен. Перформансе портфолиа зависе од избора хартија од вредности које у њега улазе, па тако трагање за потцењеним акцијама, уочавање оних са међусобно ниским коефицијентом корелације, успешно процењивање ценовних кретања, наступања тренутака ценовних промена и заштита од таквих неочекиваних промена спадају у фундаменталне способности портфолио менаџера. Од тога зависи њихова ефикасност и перформансе инвестиционих компанија којима управљају. Могуће је да остварене више стопе укупног приноса портфолиа потичу од врло ризичних инвестиција и инвестиционих стратегија. У пракси, високо ранжирани инвестициони фондови на бази остварене стопе приноса чешће свој резултат дугују управо високом циљном нивоу ризика портфолиа и

укупном кретању тржишта, него способности портфолио менаџера. Међутим, целовито мерење перформанси мора да обухвати, како мерење приноса тако и мерење ризика, па стопа приноса коригована за степен ризика је меродаван параметар перформанси портфолиа.⁹³

Предности улагања у инвестиционе фондове подразумевају постизање портфолио диверсификације, добијање професионалног портфолио менаџмента, ниже трансакционе трошкове и провизије, брзина и једноставност, бесплатне тржишне информације и анализе, приватизација путем поседовања акција инвестиционих фондова, коришћење строжијих критеријума инвестиционих фондова и удруживање депозитних потенцијала банка са средствима инвестиционих фондова, појачан прилив капитала из иностранства.

Недостаци улагања у инвестиционе фондове огледају се у томе да постоји виши степен ризика него улагање у депозите код банака тј. могућност остваривања губитка.

2.1.1.1.1. *Инвестициони фондови на финансијским тржиштима изабраних земаља*

Инвестиционих фондову су веома распрострањени. Њихова нето имовина широм света на крају 2007.године износила је 26,2 хиљаду милијарди долара, а број отворених инвестиционих фондова био је 66.350. Половину од укупног броја фондова чинили су фондови акција, обвезница и фондови на тржишту новца. Три наведена типа фондова су подједнако заступљена, а остатак чине балансирани и остали типови фондова. По територијалној заступљености фондова више од половине свих инвестиционих фондова у свету потичу из САД, док је око трећина фондова из Европе, а остатак је азијског порекла. Такође у САД су врло заступљене и тзв. фамилије фондова, где се на једном месту налази велики број различитих типова фондова. Развијене европске земље прате узлазни тренд популарност фондова који влада на америчком тржишту. У готово свим бившим социјалистичким земљама Централне и Источне Европе је током деведесетих година био примењен модел масовне ваучерске приватизације (у даљем тексту: МВП) као начин приватизације предузећа у државној, односно друштвеној својини. Суштина МВП јесте да се грађанима бесплатно (или уз минималну провизију) поделе ваучери којима могу да купују акције компанија,

⁹³ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 25.10.2015.

односно да их замењују за улоге у приватизационом инвестиционом фонду. Масовна ваучерска приватизација је врло популарна техника приватизације, којом постиже што праведнија расподела државне, односно друштвене својине свим пунолетним грађанима једне земље. Ефекти МВП варирају у зависности од државе, економске и политичке ситуације. Неочекивани резултати су остварени и у бившим социјалистичким земљама, у којима су фондови за врло кратак временски период достигли вредност имовине изражене у десетинама милијарди евра, а велики број грађана улаже у инвестиционе фондове.

Уколико погледамо земље региона, односно земље бивше Југославије, видећемо да се у Србија још увек није довољно развио сектор инвестиционих фондова. У Словенија је за разлику од Србије сектор инвестиционих фондова веома развијен. Тренутно у Словенији ради око 270 фондова најразличитијих врста. Слична је ситуација и у Хрватској где послује чак 112 фондова. Може се рећи да у ове две државе постоји јасна дисперзија између фондова различитих типова, па тако у Хрватској постоје акцијски, обвезнички, мешовити и новчани фондови, док у Србији сви фондови који тренутно послују су мешовити.

Колики је потенцијал инвестиционих фондова, показује и податак да је највећи раст у 2007. у Хрватској, имао фонд Илирика ЈИЕ, остваривши раст инвестиционе јединице од чак 58,15%. Словеначка компанија Илирика, одавно послује и у Србији, а крајем 2007. основан је и фонд под истим именом. С обзиром на кризу која на Београдској берзи траје дуже од пола године, довела је до тога да инвестициони фондови у Србији не забележе значајније скокове вредности инвестиционих јединица.⁹⁴

И друге бивше републике предњаче по броју инвестиционих фондова, па их тако у Босни и Херцеговини има 28, од чега 17 у Републици Српској, а 11 у Федерацији БиХ, док у Македонији постоји 12 регистрованих инвестиционих фондова. У прилог чињеници да је Србија поприлично заостала за земљама региона, говори и податак о суми нето активе фондова у Хрватској, која у јануару 2008. износи око 4,1 милијарде

⁹⁴ Извор: www.psinvest.rs, датум приступа 28.10.2015.

евра, док сума нето активе фондова у Србији износи тек нешто мање од 50 милиона евра.⁹⁵

С обзиром да су финансијском тржишту потребне новије инвестиције, а при том постоје и значајна средства орочена у банкама, реално је очекивати снажан развој сектора инвестиционих фондова у будућем периоду.

2.1.1.1.2. Инвестициони фондови на финансијском тржишту Србије

Србија је једина земља у окружењу у којој приватизација друштвене имовине није остварена применом модела МВП. Поставља се питање да ли би се у Србији применом модела МВП остварили праведнији ефекти приватизације. Током приватизације није постојала обавеза провере порекла капитала којим су приватизована многа предузећа у Србији. До пре неколико година Србија је била једна од ретких земаља у Европи у којој су се уз мања улагања могла купити предузећа која имају развојни и профитни потенцијал. Из тог разлога дошло је до појаве "Venture" фондова.

Инвестициона логика "Venture" фондова се базира на томе да током неколико година присуства у компанији ови фондови инвестирају веће износе капитала и обезбеђују потребна менаџерска знања, како би увећали тржишну вредност преузете компаније. Затим се берзанским путем акције "опорављеног" предузећа продају по неколико пута већој цени од куповне, а "Venture" фондови се повлаче из власништва предузећа делећи остварену зарату сразмерно висини уложених средстава. Очекивани приноси су високи и крећу се од 15% до 20% годишње, на период од 5 до 7 година, али се исто тако ради о веома ризичним улагањима.

У Србији је 2006. године усвојен и крајем године ступио на снагу Закон о инвестиционим фондовима. С обзиром да су инвестициони фондови на тржиштима капитала у суседним земљама остваривали одличне резултате, за развој домаћег тржишта капитала би такође било много боље да је Закон раније ступио на снагу, а нарочито пре улагања капитала првих "Venture" фондова.

⁹⁵ Извор: www.psinvest.rs, датум приступа 28.10.2015.

Према нашем Закону, предвиђа се могућност пословања три врсте фондова: ⁹⁶ *отворених* (који се организују), *затворених* (који се оснивају) и *приватних фондова*. За отворене и затворене фондове минимални новчани износ основног капитала је 200.000 евра, а за приватне фондове 50.000 евра (у динарској противвредности на дан уплате). Предвиђен је широк дијапазон финансијских инструмената у које се може улагати имовина фонда. Дефинисани су горњи лимити улагања у поједине типове хартија од вредности једног емитента, трошкови и приходи које фонд остварује у свом пословању, начин управљања фондовима, обавеза објављивања проспекта и минимум његове информативне садржине, као и сва друга питања којима се законски уређује ова релативно нова област.

Табела бр.16: Врсте фондова и њихови минимални износи капитала
износи у еврима

Врста фонда	Минимални износ капитала
Отворени	200.000
Затворени	200.000
Приватни	50.000

Извор: аутор

Први отворени инвестициони фонд (у даљем тексту: ОИФ) у Србији је основан фебруара 2007. године, и то балансирани фонд, а сви остали су фондови раста вредности имовине. Вредност имовине ових фондова на дан 25.06.2008. године био је 3,5 милијарде динара или близу 45 милиона евра. У првим месецима пословања инвестиционе јединице већине фондова су достигле цену за 30% до 40% већу од почетне. Након тога почели су да послују и два затворена инвестициона фонда. Затворени фондови прикупљају средства путем јавне продаје акција, улажу дугорочно и углавном су профитабилнији од отворених фондова. Међутим, код ових фондова почетна улагања у затворене фондове су много већа и инвеститори треба да имају одређена предзнања о инвестиционој логици ових фондова. Са порастом броја затворених фондова, Београдска берза планира да организује посебан сегмент котације. Познато је да су отворени фондови много приступачнији већем броју ситних

⁹⁶ Закон о инвестиционим фондовима ("Сл.гласник РС", бр. 46/2006, 51/2009 и 31/2011)

инвеститора који располажу мањим износима капитала слободног за пласман путем инвестиционог фонда. Без обзира да ли је реч о отвореном или затвореном фонду инвеститору се саветује улагање на минимум 3 до 5 година. Наиме, јер се тек у дужем периоду могу осетити предности улагања у инвестиционе фондове.

Све већи број инвестиционих фондова је показатељ позитивног тренда на домаћем финансијском тржишту. На финансијском тржишту Србије дозволу за оснивање и пословање је добило и неколико фондова из Хрватске и Словеније, тако да се очекује још већа заинтересованост инвестиционих фондова из развијених земаља у региону за улагање на домаћем финансијском тржишту.

Тренутно је на тржишту капитала недовољан број фирми које су интересантне инвестиционим фондовима. Уколико се број фирми не повећава, инвестициони фондови прикупљаће капитал на домаћем тржишту, а пласирати исти на тржиштима капитала у иностранству. Оваква ситуација не одговара развоју домаће привреде. Разлог томе је што инвестициони фондови могу бити веома издашан дугорочни извор финансирања предузећа. Каматне стопе на банкарске кредите у Србији су знатно више од просечних каматних стопа у земљама у региону. Један од разлога је висок ризик земље и низак кредитни рејтинг, због чега домаће банке под неповољнијим условима позајмљују капитал на светском тржишту. Други разлог је рестриктивна монетарна политика централне банке, којом покушава да обузда инфлацију и смањи кредитну експанзију, путем повећања ефективне каматне стопе, стопе обавезне резерве на девизне депозите и другим инструментима.

У Србији се недавно појавио и SEAF (Small Enterprise Assistance Fund), тј. фонд за помоћ малим предузећима. SEAF фонд обезбеђује капитал и оперативну подршку предузећима која не могу да приступе традиционалним изворима капитала, а послују на тржиштима која се тек развијају. SEAF такође омогућује и повезивање одабраног предузећа на глобалном нивоу и јачање његовог кредибилитета, чиме се убрзава развој и профитабилност истог. Иако инвестирањем у одабрано предузеће SEAF постаје сувласник истог, предност за предузеће је што нема високих трошкова задуживања. Након неколико година фонд продаје своје учешће и повлачи се из власничке структуре, остварујући више стопе приноса, у складу са преузетим ризиком. Појава више оваквих фондова могла би бити веома корисна за бројна мала или тек основана предузећа. Тачније, за она предузећа која имају солидан развојни потенцијал,

јединствен производ или услугу, и истовремено им недостаје капитал, менаџерско искуство и контакти за лакши наступ на иностраном тржишту.

Инвестициони фондови у Србији постоје пуних десет година, од 2007. године, када су први фондови почели са радом па до данас. Читава индустрија је прошла кроз више фаза развоја и великих промена. Глобална финансијска криза која је избила крајем 2007. године и резултирала великим падом цена акција на свим светским тржиштима, имала је доста утицаја на развој тржишта инвестиционих фондова у Србији. Поред пада вредности имовине које су фондови имали под управљањем, дошло је и до пада поверења инвеститора у пласмане у ризичне хартије од вредности.

У прве две године пословања, на нашем тржишту основано је двадесет инвестиционих фондова, којима је управљало преко десет друштава за управљање.⁹⁷ Након више година консолидације, реорганизације, преузимања и спајања фондова, на тржишту 2013.године пословало је 11 отворених инвестиционих фондова, и један затворени. Фондови су под управом четири друштва за управљање, која су на крају 2013. године располагала са 46 милиона евра имовине.

Табела бр.17: Број отворених инвестиционих фондова у Србији и основни показатељи кретања сектора отворених инвестиционих фондова у периоду од 2007. до 2014.године

Година	Број фондова	Број инвестиционих јединица	Укупна нето имовина свих ОИФ у динарима
2007.	6	3.644.829	4.012.075.402
2008.	14	2.402.647	1.340.474.105
2009.	15	2.156.867	1.035.981.297
2010.	15	1.744.493	1.078.883.380
2011.	15	1.947.097	1.607.044.353
2012.	16	2.331.690	2.324.588.939
2013.	11	4.416.264	5.277.371.251
2014.	12	6.952.001	9.156.460.680

⁹⁷ Извештај о раду Комисије за хартије од вредности Републике Србије и кретањима на организованом тржишту хартија од вредности у Републици у периоду: јануар – децембар (2008,2009)

Извор: аутор, на бази података: <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B8/%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B0/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8-%D0%BE-%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83/49-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8-%D0%BE-%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83> Комисија за хартије од вредности Републике Србије Извештај о раду Комисије за хартије од вредности Републике Србије и кретањима на организованом тржишту хартија од вредности у Републици у периоду: јануар – децембар (2008. , 2009., 2010., 2011., 2012., 2013., 2014.,2015 године) Београд

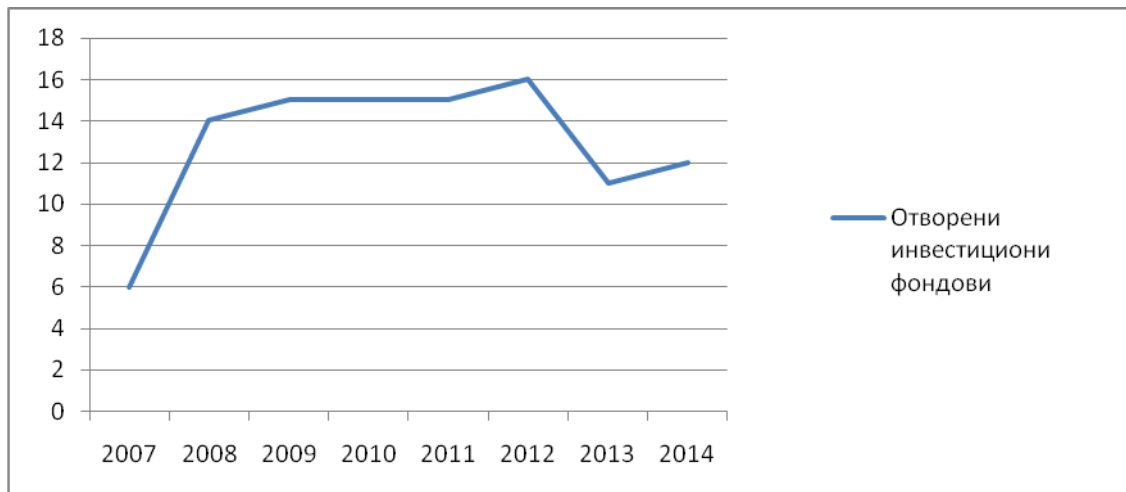
На основу табеле може се видети кретање броја отворених инвестиционих фондова у Србији по годинама. Након раста броја отворених инвестиционих фондова у периоду од 2007. до 2009. године, дошло је до стабилизације. Пораст већег броја фондова на почетку може се протумачити као жеља друштва да задовоље различите склоности инвеститора у Србији према ризику. Након стабилизације броја инвестиционих фондова која је трајала од 2009.до 2012.године, дошло је до пада отворених инвестиционих фондова 2013.године, односно са 16 постојећих инвестиционих фондова на 11. На крају 2014.године пословало је 12 отворених инвестиционих фондова у Србији.

Такође, табела бр.17 нам показује да је на крају 2007.године регистровано 3,6 милиона инвестиционих јединица које су поседовали инвеститори. Овај број се скоро дуплирао на крају 2014.године. Међутим, услед дејства глобалне финансијске кризе, 2008. и 2009.године долази до значајног пада броја инвестиционих јединица отворених инвестиционих фондова. Пад је прекинут 2010.године када је поновно успостављено поверење инвеститора и непрекидан тренд раста броја инвестиционих јединицама у следећим годинама. На крају 2014.године регистровано је 6.952.001 инвестиционих јединица ОИФ.

Наведене трендове пратила је и укупна вредност нето имовина свих ОИФ у Србији. Током глобалне финансијске кризе јавност је почела да губи поверење у ОИФ као нову инвестициону алтернативу, па је имовина којом су управљали ОИФ изгубила више од 50% вредности у односу на 2007.годину. Успостављање поверења на финансијским тржиштима од 2011.године па на даље, довело је до раста имовине којом су управљали

ОИФ. На крају 2014. године нето вредност имовине којом су управљали ОИФ износила је 9.156.460.680, што је повећање за 128,22% у односу на 2007. годину.

На основу табеле може се извршити и графички приказ броја отворених инвестиционих фондова у Србији.

Графикон бр.5: Број отворених инвестиционих фондова у Србији у периоду од 2007. до 2014. године

Извор: Илустрација аутора

У складу са одабраним инвестиционим циљем отворени инвестициони фондови у Србији могу бити:⁹⁸

- а) фонд раста вредности имовине,
- б) фонд прихода,
- ц) балансирани фонд и
- д) фонд очувања вредности имовине.

Међу отвореним инвестиционим фондовима, на нашем тржишту послује пет **фондова раста вредности имовине**, који улажу имовину претежно у акције компанија на домаћем и на иностраним тржиштима. На крају године, вредност имовине ових фондова износила је 7,3 милиона евра, што је око 16% укупне вредности инвестиционих фондова. У односу на претходну годину, апсолутна вредност имовине ових фондова је повећана за више од два милиона евра, али је у релативном учешћу

⁹⁸ Закон о инвестиционим фондовима ("Сл. гласник РС", бр. 46/2006, 51/2009 и 31/2011)

опала за 9%. Просечан пондерисан принос овог сектора фондова је 7%, што је у рангу са реперним индексом београдске берзе. Међу балансираним фондовима, који улажу имовину у дужничке и власничке хартије и новчане депозите, пословао је један фонд, са 1,25 милиона евра имовине, што чини 2.6% тржишта.⁹⁹

Далеко најпопуларнији облик фондова на нашем тржишту су **фондови очувања вредности имовине**, односно новчани фондови. На крају 2013. године у Србији је пословало пет фондова у овом сектору и располагало имовином преко 37 милиона евра, или 81% вредности укупне имовине свих фондова. Ови фондови имају најнижи степен ризика, и могу улагати само у дужничке хартије и банкарске депозите. Међу њима се разликују динарски и евро новчани фондови, у зависности да ли су им пласмани деноминирани у динаре или евре. Евро фондови имају два извора приноса, од камате на пласмане у обвезнице и депозите, и од промене вредности курса динара. У условима стабилне вредности динара према европској монети, или његовог јачања, ови фондови остају без другог извора приноса и подбацују у односу на динарске фондове. Разлог је знатно нижа камата на депозите и друге пласмане деноминираних у еврима у односу на динарске камате. У години за нама домаћа валута је забележила благу депресијацију у односу на европску валуту, па су евро новчани фондови забележили принос око 3%, док су динарски забележили раст инвестиционих јединица од око 10%.¹⁰⁰

Наведени показатељи говоре да је настављен тренд из 2012. године, у којој су фондови очувања вредности надмашили остале фондове по приносу, и по повећању вредности имовине. Може се закључити да су новчани фондови преузели примат на нашем тржишту инвестиционих фондова. Разлог је што код инвеститора постоји аверзија према ризику. Стање се може променити једино ако акцијски фондови не буду приказали у континуитету веће стопе приноса својим улагачима у односу на њихове нискоризичне алтернативе. Два су фактора која отежавају акцијским фондовима да прикупе већи износ улога. Први је психолошки, и огледа се у изгубљеном поверењу инвеститора. Сви фондови раста вредности који су основани пре 2009. године и даље имају негативан принос. Други фактор јесте системски, и огледа се у скромном квалитету домаћег тржишта капитала, оскудне понуде тржишног материјала којима би

⁹⁹ <http://bif.rs/2014/08/poslovanje-investicionih-fondova-u-srbiji>, датум приступа 11.12.2015.

¹⁰⁰ исто, датум приступа 11.12.2015.

фондови обогатили своје портфеље, и веома доминантном положају банака у финансијском систему.

Основни показатељи квалитета тржишта јесу ликвидност, транспарентност и квалитет. По сваком од ових показатеља наше тржиште заостаје за другим тржиштима у развоју. На нашој берзи сваке године је све мање добрих компанија које би могле бити интересантне инвеститорима. Разлог за то је све чешћа пракса преузимања од стране већинских власника, претварања фирми у затворена друштва и њихово повлачење са берзе.

Податак да је вредност имовине фондова у 2013. више него удвостручена у односу на 2012.годину, говори нам да је део инвеститора увидео предности ове врсте пласмана. Међутим, износ уложен у инвестиционе фондове је и даље веома мали у односу на потенцијал који има тржиште. Учешће инвестиционих фондова у укупном финансијском потенцијалу нашег тржишта је свега 0,5%, што је далеко ниже од неких земаља у окружењу, а нарочито од учешћа фондова у развијеним земљама. Може се рећи да постоји велики потенцијал за развој тржишта фондова у Србији у наредном периоду. Питање је само степен којим ће расти њихова величина и и да ли ће се вратити поверење улагача.

2.1.1.2. Осигуравајуће компаније као кључне небанкарске финансијске институције

Осигуравајуће компаније представљају институционалне инвеститоре. Послују са великим бројем клијената и организују уговорену штедњу. За своје пружене услуге наплаћују различите врсте премија. Уговореном штедњом активирају најситније финансијске вишкове новчаних средстава од постојећих и потенцијалних тржишних трансактора. Прикупљена средства имају облик уговорене штедње и пласирају се у ликвидне државне ХОВ.

Осигуравајуће компаније за животно осигурање се баве управљањем са пензионим фондовима, остварујући при томе значајне приходе. Сталним прикупљањем средстава осигуравајуће компаније непрекидно обогаћују своју понуду. Осигуравајуће компаније улажу слободна новчана средства у пласмане са ниском стопом приноса и са високом стопом стабилности. Средства пензионих фондова се пласирају као дугорочна

актива у државне обвезнице, у обвезнице предузећа и стамбене кредите. Код осигуравајућих компанија се штедња смањује само у условима раста стопе инфлације.

Обзиром да институција за осигурање имовине има потребу за већом ликвидношћу, она на своје пласмане очекује и веће приносе, уз већу стопу ризика.

Осигуравајуће компаније делују и као финансијски посредници у условима када са прихватањем премије покривају своје трошкове, врше исплату одштетних захтева, а део фонда преусмеравају у инвестиционе пласмане. Неопходно је да менаџер осигуравајуће компаније минимизира трошкове и створи услове за пласман вишка слободних новчаних средстава.

Банкама и осигуравајућим компанијама је заједничко, да пружају заштиту и гаранцију својим клијентима. За осигуравајуће компаније је карактеристично да штите своје клијенте од губитка капитала, а банке штите своје клијенте од недостатка новчаних средстава.

Што се тиче степена развијености тржишта осигурања најзначајнији показатељи развијености тржишта осигурања у Европи, Србији и земљама у региону су пенетрација и густина осигурања. *Пенетрација осигурања* мери учешће премије осигурања у бруто домаћем производу (у даљем тексту: БДП), а *густина осигурања* представља премију осигурања по глави становника. Упоредни подаци о вредности густине осигурања и тржишне пенетрације осигурања у Европској Унији, Србији и земљама у окружењу представљени су Табелом бр.18.

Табела бр.18: Пенетрација и густина осигурања у ЕУ 27, Србији и земљама у региону у периоду од 2004. до 2009.године.

Пенетрација осигурања (%БДП)						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ЕУ 27	8,4	8,7	9,0	9,1	8,0	8,7
Србија	1,6	2,1	1,9	1,9	1,9	2,1
Хрватска	2,7	2,8	2,9	2,9	2,8	2,8
Бугарска	2,2	2,5	2,3	2,7	2,7	2,5
Румунија	1,0	1,1	1,3	1,6	1,8	1,1
Словенија	5,4	5,4	5,6	5,5	5,4	5,4

Густина осигурања (у ЕУР)						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ЕУ 27	1810	1956	2119	2271	2009	1956
Србија	38	55	65	77	80	55
Хрватска	199	223	252	278	302	223
Бугарска	55	72	74	100	122	72
Румунија	28	41	59	94	112	41
Словенија	73	774	860	939	993	980

Извор: Аутор на бази података:

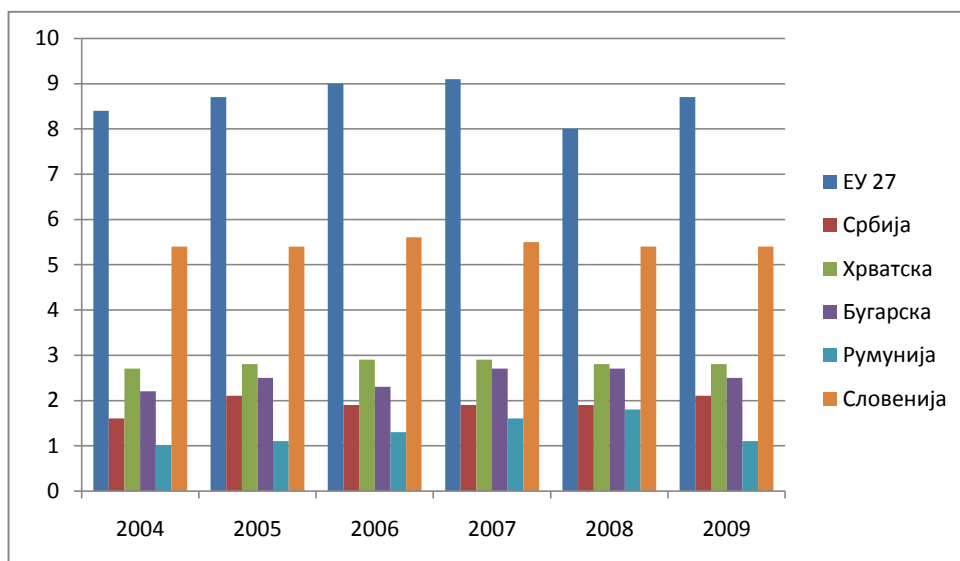
<http://www.argusdelassurance.com/mediatheque/7/2/7/000014727.pdf>, CEA Statistics, European Insurance in Figures, Brussels, october 2009, Annex I, https://www.nbs.rs/internet/latinica/15/konferencije_guvernera/prilozi/201005_MEJ_prezentacija.pdf, Надзор друштава за осигурање у условима кризе, мај 2010

Напомена: Пенетрација осигурања=Премија осигурања/БДП*100%

Тржиште осигурања у Србији је неразвијено и налази се испод просека земаља чланица Европске Уније, али и држава у региону, што показује компаративна анализа података из табеле бр.18. Подаци говоре да индекс тржишне пенетрације у посматраном периоду, у Србији и земљама у региону (са изузетком Словеније) није прелазео 3%. Поред тога индикатор пенетрације у Србији, Хрватској и Румунији био је 3 пута мањи у поређењу са земљама Европске Уније. Анализом података утврдили смо да је Србија у 2008.години била најлошије рангирана, на 65.месту (једино је Румунија била лошија, на 67.месту), док су Словенија, Хрватска и Бугарска заузеле 25, 44 и 51.место респективно.¹⁰¹

Наиме, вредност индикатора пенетрације у Србији последица је ниског нивоа БДП по глави становника. Између премије осигурања и БДП постоји директна корелација: са порастом бруто домаћег производа по глави становника повећава се и премија осигурања и обрнуто, са смањењем бруто домаћег производа по глави становника пада ниво премије осигурања.

¹⁰¹ http://www.swissre.com/media/news_releases/?year=2009, datum pristupa 11.06.2016.

Графикон бр.6: Пенетрација осигурања у Европској Унији, Србији и земљама у региону у периоду од 2004. до 2009.године

Извор: Калкулација аутора www.cea.eu CEA Statistics No37, European Insurance in Figures Brussels, 2009, Annex I, www.nbs.rs Надзор друштава за осигурање у условима кризе, мај 2010

Међутим, треба напоменути да се стање није променило у поређењу са анализом из 2013.године, која показује да је укупна премија осигурања у Србији 561 милиона евра, док је у Хрватској износила 1,19 милијарди евра, а у Словенији је била четири пута већа и износила је 1,97 милијарди евра.¹⁰²

Процентуално гледано Словенија са 47,47% учествује у укупној премији на основу изабраних земаља (Табела бр.19).

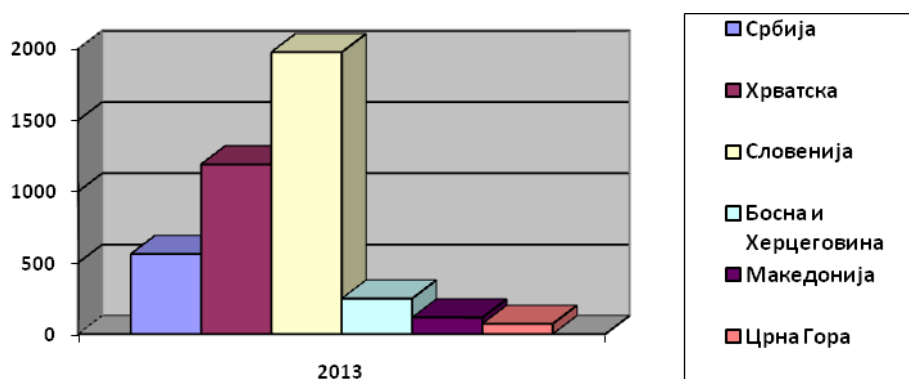
¹⁰² <http://centarzaosiguranje.com/>, датум приступа 12.06.2016.

Табела бр.19: Укупна премија осигурања у Србији и земљама у региону у милиоима евра у 2013.години

Земља	Мил евра	% учешће
Србија	561	13,47
Хрватска	1.190	28,57
Словенија	1.977	47,47
Босна и Херцеговина	249	5,98
Македонија	116	2,78
Црна Гора	72	1,73
Укупно	4.165	100

Извор: аутор на бази података са сајта: <http://centarzaosiguranje.com/trziste-osiguranja/osiguranje-u-regionu/>, датум приступа 12.06.2016.

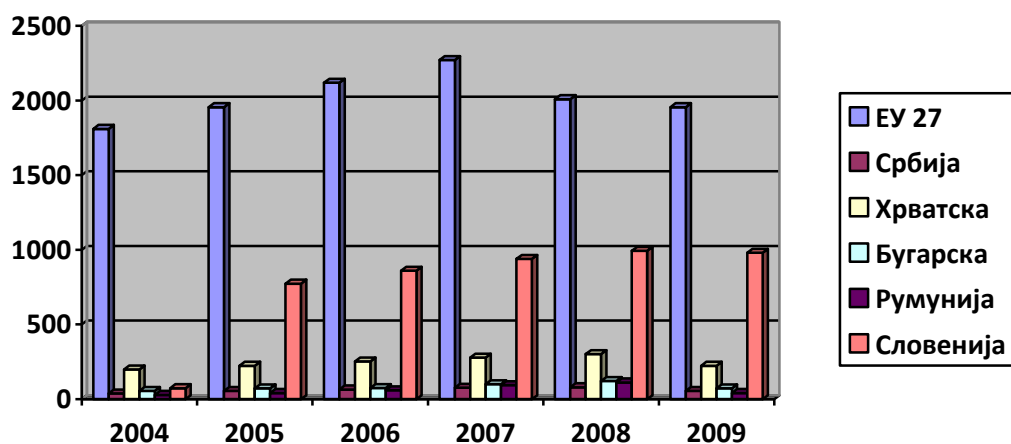
На основу приказане табеле извршићу и графички приказ.

Графикон бр.7: Укупна премија осигурања у Србији и земљама у региону у 2013.години

Извор: Илустрација аутора

Према критеријуму премија по глави становника домаће тржиште осигурања драстично заостаје у односу на Европску Унију. У посматраном периоду поред Србије и све земље нашег окружења биле су испод просека Европске Уније. Густина осигурања у Европској Унији у периоду од 2004. до 2008.године кретала се од 1810 евра до 2009 евра. Најнижа густина осигурања 2008.године забележена је у Србији и Румунији, а највиша у Словенији (чак 993 евра у 2008.години) – Табела бр.18.

Графикон бр.8: Густина осигурања у Европској Унији, Србији и земљама у региону у периоду од 2004. до 2009.године

Извор: Илустрација аутора

У односу на Србију, у којој је премија по глави становника у условима светске економске кризе у 2008.години износила 80 евра, густина осигурања у Бугарској и Румунији била за око 45 евра већа, док је у Словенији исте године била 12,5 пута већа. Може се рећи да је Србија у односу на земље у региону била најлошије рангирана, а следиле су је Румунија, Бугарска, Хрватска и Словенија. Треба нагласити да висока густина осигурања и повећана свест становништва о осигурању значи и мање потенцијала за пораст премија у предстојећим годинама.

Може се закључити да Србија има велики потенцијал за развој делатности осигурања у будућности.

Такође треба напоменути да се у 2013.години и по питању премије по глави становника ситуација није знатно променила. У Србији је премија по глави становника износила 77 евра, што је у односу на 2008. смањење за 3 евра. За Словенију се може рећи да је далеко испред свих земаља у региону са просечном премијом по глави становника од 963 евра, а одмах иза ње је и Хрватска са 277 евра по становнику (табела 20).¹⁰³

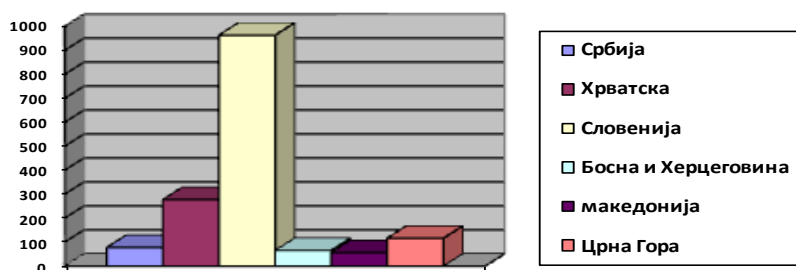
¹⁰³ <http://centarzaosiguranje.com/>, дана 12.06.2016.

Табела бр.20: Премија осигурања по становнику у Србији и земљама у региону у 2013.години (у еврима)

Земља	У еврима
Србија	77
Хрватска	277
Словенија	963
Босна и Херцеговина	65
Македонија	56
Црна Гора	116

Извор: аутор на основу података са сајта <http://centarzaosiguranje.com/trziste-osiguranja/osiguranje-u-regionu/>, датум приступа 12.06.2016.

Графички би то изгледало овако:

Графикон бр.9: Густина осигурања у Србији и земљама у региону у 2013.години (у еврима)

Извор: аутор

Као допунски индикатор за утврђивање развијености тржишта осигурања користи се густина животног осигурања, односно учешће премија осигурања у укупној премији осигурања. Земље са развијеним тржиштем осигурања имају процентуално веће учешће животних осигурања у укупној премији.

Наиме, у ЕУ премија животног осигурања по глави становника у 2009.години кретала се око 1400 евра, док је у Србији износила свега 11 евра. Највећа премија животног осигурања по глави становника у 2008.години измерена је у Словенији (321,5 Евра), а

најмања у Србији (10 евра). Бугарска и Румунија имале су дупло већу, а Хрватска чак 8 пута вишу премију животног осигурања по глави становника од Србије.¹⁰⁴

2.1.1.3. Улога и значај пензионих фондова

Пензиони фондови имају сличне карактеристике као и осигуравајуће организације. Прилив средстава остварују по устаљеном ритму, а и исплате су предвидљиве. То указује да код њих не постоји проблем ликвидности и да оне остварују велике финансијске вишкове које пласирају на тржишту капитала.¹⁰⁵

Пензиони фондови имају вишеструки значај, јер са њиховим средствима може управљати релативно мала група пословних банака, осигуравајућих компанија и специјализованих менаџера из неких других фондова. За пензионе фондове је карактеристично, да држе контролни пакет акција у највећим светским корпорацијама.

Пензиони фондови функционишу на принципу пензионих планова преко којих се предвиђају потребна средства, инвестирање тих средстава и исплата накнаде власницима пензионих фондова. Пензиони планови се деле на фондиране и нефондиране планове.

Слика бр.7: Шематски приказ структуре пензионих фондова

Извор: Илустрација аутора

Фондирани пензиони планови располажу са довољном имовином за испуњење свих обавеза према клијентима чији су животи покривени пензионим програмом. Код фондираних планова клијент може да рачуна и на одређени број бенефиција (отпремнина, пензија и сл.). Уколико би извори фондираних планова били недовољни

¹⁰⁴ Business Monitor, Croatia Insurance report Q2 2010,2009, str.27

¹⁰⁵ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.106

за финансирање планираних бенефиција, додатне изворе средстава обезбеђује послодавац (повећањем прилога).

Нефундирани пензиони планови полазе од текућих прилива и њихове могућности да покрију текуће обавезе на кратак временски рок. Ови пензиони планови функционишу на принципу “плаћај како ти иде”. Финансијска способност плана пензионог фонда у почетку је зависила од раста прилива у фонд, да би у каснијем периоду већим делом зависила од прихода по основу инвестирања у ХОВ. Велику подршку развоју пензионих фондова дала је држава, са ослобађајућим мерама из области пореске политике. У циљу ефикаснијег извршавања текућих обавеза, пензиони фондови обично инвестирају у ниско ризичне и ниско профитабилне ХОВ. Многи пензиони фондови садрже у себи елементе социјалног осигурања.

Политика управљања пензионим фондовима усмерена је на четири витална подручја од којих зависи одржавање фонда, раст и развој фонда. Та подручја управљања се односе на:

1. Дефинисање надокнаде које се примају,
2. Дефинисање процедуре обезбеђења чланова фонда,
3. Обезбеђење извора финансирања за покриће текућих обавеза и
4. Дефинисање инвестиционе политике за портфолио фонда.¹⁰⁶

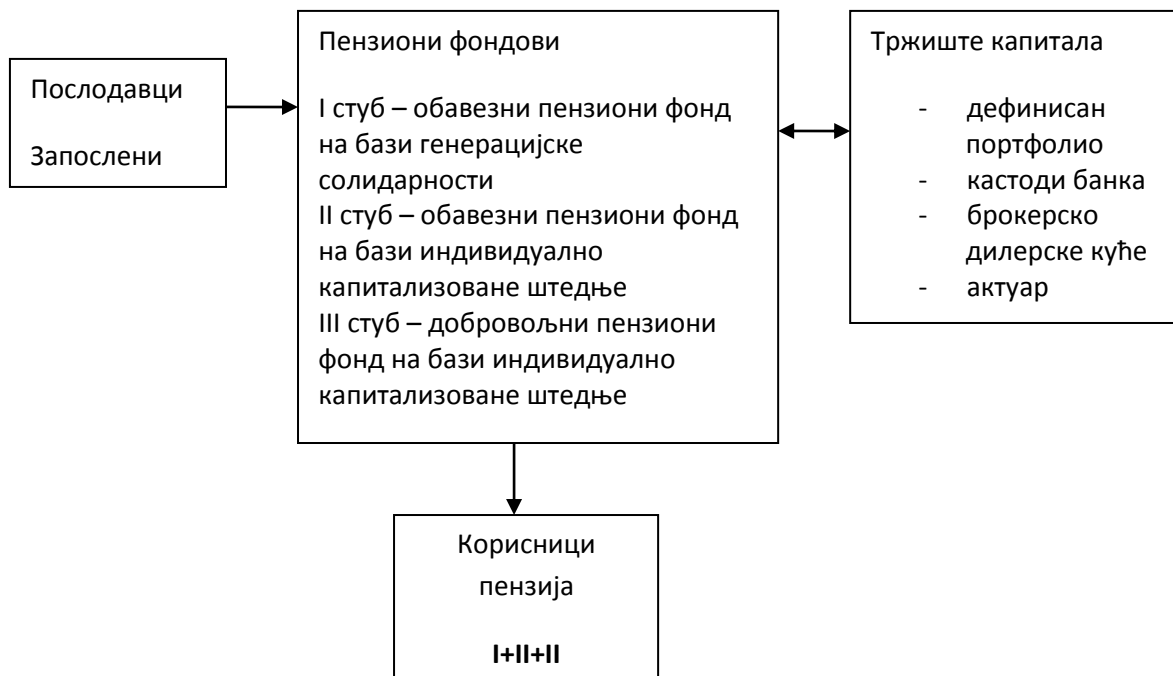
Реформа пензијског осигурања подразумева постојање 2 модела:¹⁰⁷

1. модел Organization for Economic Cooperation and Development – Организација за економску сарадњу и развој (у даљем тексту: ОЕЦД)
 - смањене висине пензија
 - смањење броја корисника
 - повећање прихода
2. модел светске банке: три стуба финансирања пензија
 - I стуб: обавезно јавно осигурање-текуће финансирање
 - II стуб: обавезно приватно осигурање - обавезни додатни приватни пензиони фонд

¹⁰⁶ Fred C. Yeager, Neil E. Seitz, Financial Institution Management, str.126

¹⁰⁷ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008, стр.114-115

- III стуб: добровољно приватно осигурање - добровољни додатни приватни пензиони фонд (смањење односа осигуравајућег фактора и коефицијента зараде на око 1/3 за пуни радни стаж, старосна граница на 65 год., мин. пензијски стаж 20 год., једнакост пензија за исти радни стаж).

Слика бр.8: Шематски приказ функционисање три стуба пензијског осигурања по моделу Светске банке

Извор: Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008, стр.115

Табела бр.21: Процентуално учешће пензија у БДП-у у периоду од 2010. до 2015.године изабраних земаља

Држава/година	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Аустралија	35.1	36.9	36.6	42.2	L	L
Канада	63.1	61.8	65.5	70.9	76.3	83.4
Данска	48.3	48.4	48.5	41.7	48	44.9
Финска	79.1	42.4	45,4	48,4	80.7	49.4
Француска	0.2	0.2	0.3	0.4	0.5	...
Грчка	0	0	0	0.5	0.6	...

Исланд	106.2	111.1	121.6	127.5	133.0	134.9
Ирска	57.0	54.0
Изреал	35.3	35.2	35.7	35.3	37.4	36.9
Италија	4.0	4.3	4.9	5.3	5.9	6.1
Јапан	5.7	16.7	16.6	18.1
Кореја	3.7	4.1	4.9	6.0	7.3	8.2
Летонија	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3
Луксембург	1.7	1.7	1.8	1.8	2.8	2.6
Мексико	2,1	2,0	1,9	2,0	1,8	1,6
Нови Зеланд	8.2	8.4	8.1	8.6	8.6	...
Норвешка	7.5	7.2	7.4	8.1	8.8	9.6
Пољска	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Португалија	10.7	7.3	8.4	8.7	9.8	9.9
Шпанија	2.9	3.0	3.2	3.3	3.5	3.2
Швајцарска	102.5	101.1	107.8	113.4	121.0	123.0
Турска	1.3	3.1	2.4	3.2	3.4	3.2
САД	73.8	71.0	73.8	82.3	82.1	79.4

Извор: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=SNA_TABLE1#, датум приступа 20.12.2016.

На основу табеле може се закључити да је највеће учешће у БДП-у имао Исланд на крају 2015.године 134,9%, затим Швајцарска са 123% на крају 2015.године, Канада 83,4 % и САД 79,4%.

У Србији је учешће пензија у БДП-у 2014.године износило 13,8%, 2015.године 11,8%, а 2017.године се очекује даље смањење, што је и циљ Међународног монетарног фонда (ММФ-а).

Табела бр.22: Модели финансирања државног пензијског осигурања

	<i>Тип обезбеђења пензија</i>	<i>Начин финансирања</i>	<i>Начин поврата</i>
Државни пензиони фонд	Универзални	Буџетским трансфером	Уравниловка
		Доприносима на зараде	
	Пропорционални	РАУГ	Пропорционално заради
		Капитализацијом	Фондови утврђених исплата накнаде Фондови утврђених доприноса

Извор: Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008, стр.117

Позитивни ефекти развоја пензионих фондова подразумевају јачање везе између уплаћених доприноса и пензија, стварање агрегата потражње за ХОВ, развој тржишта капитала, стварање дугорочних извора за финансирање, јачање конкуренције на финансијском тржишту. Негативни ефекти развоја пензионих фондова огледају се у могућности утицаја инфлације и рецесије, могућност непреносивост улога при промени фирме, као и порез при превременој исплати.

Банке све више почињу да се баве и пословима пензионих фондова. Појављују се 2 модела стварања пензионих депозита становништва код банака.¹⁰⁸

Један модел је штедња за пензије (виши кредитни рејтинг, могућност добијања банкарских кредита и др. из cross selling банкарске понуде). По одласку у пензију штедиша може да бира једну од солуција коју му банка нуди и то:

- да подигне средства у пуном износу
- да пренесе средства на рачун рентне штедње са избором редовне месечне исплате камате или камате и главнице
- аранжманско улагање средстава

¹⁰⁸ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008, стр.121

- неки вид стандардне штедње

По другом моделу банке воде пензионе фондове компанија својим кадровским потенцијалом али билансно издвојено. У САД дозвољено улагање у ризичне ХОВ - акције али се примјењује пасивна стратегија комплексног портфолиа-стратегиија индексних фондова (С&П 500).

Основни закон који дефинише пензијско-инвалидско осигурање је Закон о основама пензијског и инвалидског осигурања¹⁰⁹.

У Закону о основама пензијског и инвалидског осигурања¹¹⁰ дефинисане су основе тзв. првог стуба тј. обавезног, државног пензијског осигурања. Основна начела која дефинишу поменути закон су да су права из пензијског и инвалидског осигурања лична права и да се не могу преносити на друга лица, да права из пензијског и инвалидског осигурања не могу застарети, осим права на потраживање доспелих, а неисплаћених износа по основу пензијског и инвалидског осигурања; да се средства обезбеђују из доприноса који плаћају осигураници и послодавци; да се средства повећање обавеза које настају услед стицања и остваривања права под посебним условима обезбеђују у буџету; да се права из пензијског и инвалидског осигурања обезбеђују, односно остварују преко фондова за пензијско и инвалидско осигурање.

Основна права која се могу остварити на основу овог Закона су:

- Право на старосну пензију – за случај старости, право на инвалидску пензију – за случај инвалидности;
- Право на породичну пензију – за случај смрти.

Уласком Србије у процес транзиције, проблем финансирања пензијских система по принципу "међугенерациске солидарности" постао је веома изражен.

Реформа пензијског система је неопходна, али пре саме реформе неопходно је сагледати позитивне и негативне ефекте сваког од могућих решења. Систем обавезног пензијског осигурања у Србији функционише по принципу да тренутно активно радно становништво путем доприноса финансира пензијске надокнаде тренутних пензионера. Овакав систем финансирања може довести до питање постојања било каквог "фонда",

¹⁰⁹ "Сл.гласник РС", бр.34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 - др закон, 85/2005, 101/2005-др.закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010 и 93/2012

¹¹⁰ Закон о пензијском и инвалидском осигурању ("Сл.гласник РС", бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др.закон, 85/2005, 101/2005 – др.закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 и 142/2014)

из разлога што се уплаћени доприноси одмах усмеравају за исплату пензијских надокнада.

Један од најбитнијих фактора, који је допринео лошим перформансама првог стуба пензијског осигурања, јесте неповољна демографска структура становништва. Ако се овоме дода све дуже трајање живота, јасно је да је увођење добровољног пензијског осигурања било само питање времена.

За развој добровољног пензијског осигурања битни су макроекономски фактори. То су статистички подаци који указују на тренутно стање у економији једне земље у зависности од конкретне области (индустрија, тржиште рада, трговина, итд). Правилним деловањем наведених фактора може се постићи успешност и могућност даљег развоја добровољног пензијског осигурања у Србији.

2.1.1.4. Остали институционални инвеститори

У остале институционалне инвеститоре спадају: поверенички фондови, инвестициона друштва, финансијске инвестиционе компаније, брокерско дилерска друштва и залагаонице. Табелом бр.23 приказаћу послове наведених институционалних инвеститора.

Табела бр.23: Остали институционални инвеститори и њихови послови

Врсте осталих институционалних инвеститора	Послови
Поверенички фондови	<ul style="list-style-type: none"> - Прикупљање штедње од појединачних инвеститора; - Од прикупљене штедње купују инвестициони портфолио којим се повећава ликвидносни и профитабилни потенцијал појединачних инвеститора
Инвестициона друштва	<ul style="list-style-type: none"> - Баве се трговином, односно својим капиталом купују и продају акције; - Инвестирају у хипотеке и користе опције и фјучерсе
Финансијске инвестиционе компаније	<ul style="list-style-type: none"> - Емитовање акција; - Продаја комерцијалних папира и кредитног задуживања код других банака;

	<ul style="list-style-type: none"> - Финансирање промета трајних добара; - Финансирање потрошних добара и одобравања специјалних кредита.
Брокерско дилерска друштва	<ul style="list-style-type: none"> - Брокерски послови; - Дилерски послови; - Послови маркет мејкера; - Послови портфолио менаџера; - Послови агента емисије; - Послови покровитеља емисије; - Послови инвестиционог саветника; - Послови кастоди банке.
Залагаонице	<ul style="list-style-type: none"> - Послови одобравања кредита клијентима на основу заложене покретне ствари као брокери и као дилери.

Извор: аутор

Поверенички фондови у функцији институционалног инвеститора омогућају индивидуалним инвеститорима много успешније учешће на тржишту капитала, него што би то они могли појединачно.¹¹¹ Поверенички фондови прикупљају штедњу од појединачних инвеститора, купују са том штедњом инвестициони портфолио којим се повећава ликвидносни и профитабилни потенцијал појединачних инвеститора. Структура портфолија се вреднује дневно и продаје се индивидуалним инвеститорима сразмерно средствима која су уложили.

За повереничке фондове у САД се каже да су отворени фондови, јер се обим средстава у фондовима мења зависно од вредности основног портфолија. Сваки нови штедни улог укључује се у фонд и може се пласирати и по основу тога повећати квалитет портфолија. Уколико индивидуални инвеститори спроводе инвестирање преко повереничких фондова, тада плаћају две накнаде. Прва накнада се односи на почетну куповину и креће се од 5-6% од вредности трансакције. Друга накнада представља годишњу накнаду која се плаћа од 1-1,5% од укупне вредности фонда. Ова накнада служи за покриће трошкова пословања и у функцији је менаџера фонда.

¹¹¹ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.115

Због честе промене цена акција, менаџмент повереничког фонда је у обавези да дневно прати основну вредност портфолиа. У пракси постоје две основе за вредновање портфолиа:¹¹² а) историјска основа вредновања (претходно дан вредновања) или б) терминска основа вредновања (цена се тренутно не зна, али ће бити утврђена следећег дана). Поверенички фондови дају могућност индивидуалним инвеститорима да изврше диверсификацију портфолиа и ограниче степен ризика којем би они били изложени на тим тржиштима. Тржишни ризик није могуће до краја елиминисати већ се он само може ублажити.

Инвестициона друштва се често неоправдано поистовећују са повереничким фондовима, иако она уопште нису фондови, већ предузећа која се баве трговином, тј. користе свој капитал да би куповала или продавала акције других предузећа.¹¹³ Инвестициона друштва дају предност малим инвеститорима и уводе планове штедне које повезују са пензионим плановима и животним осигурањем. Ова друштва су много мање ограничена у вођењу своје пословне политике и имају право да купују акције предузећа које се не котирају на берзи.

Разлика између инвестициона друштва и повереничких фондова, јеста да у случају незадовољства брзо реагују менаџери повереничког фонда, док то није случај код менаџера инвестиционог друштва. Инвестициона друштва могу инвестирати у предузећа која имају недовољно развијене краткорочне перформансе. Инвестиционим друштвима се даје право да емитују и друге врсте капитала као што су обвезнице са фиксном каматом и сл. Тршкови управљања инвестиционим друштвима крећу се од 0,4% до 0,5% од вредности укупне имовине.

Финансијске инвестиционе компаније спадају у ред институционалних инвеститора, које формирају своје фондове на основу емитовања акција, продаје комерцијалних папира и кредитног задуживања код других банака. Финансијске компаније се могу бавити пословима: финансирања промета трајних добара, финансирања потрошних добара и одобравања специјалних кредита. Финансијске компаније које се баве финансирањем промета трајних добара, кредитима потпомажу клијенте у куповини производних хала, пословног простора, производне опреме, машина, аутомобила и сл.

¹¹² Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.116

¹¹³ Исто, стр. 117

Финансијске компаније за финансирање потрошње, одобравају потрошачке кредите мањих износа како би клијенти могли ускладити разлику која се јавља између текућих прилива и њихове намераване потрошње. Финансијске компаније за одобравање специјалних кредита, одобравају кредите предузећима која немају кредибилитет, како би поправиле кредибилитет и могле добити дугорочни кредит код своје пословне банке.

Инвестиционе компаније се баве улагањем финансијских средстава у акције, обвезнице као и продајом удела штедиша. Њихова структура пласмана је тако постављена да се $\frac{3}{4}$ пласмана налази у капиталу других предузећа, а преостала четвртина иде на формирање орочених и текућих депозита, државне вредносне хартије, стамбене кредите и остале кредите.¹¹⁴ Имају подршку државе у смислу олакшица при плаћању пореза. Постоје 4 облика ових компанија: инвестиционе компаније са фиксним фондом, затвореног типа, отвореног типа и инвестициона старатељства у облику реалне имовине.¹¹⁵ Прва три организациона облика откупљују акције и обвезнице, док се четврти бави пласирањем средстава у реалну имовину (стамбени и грађевински кредити).

Брокерско-дилерске фирме се сматрају небанкарским финансијским посредницима, посебно када се организују и наступају као правно и пословно самосталне финансијске институције.¹¹⁶ На финансијским тржиштима појављују се као посредници и могу наступати у своје име и за туђи рачун, али и у туђе име и за туђи рачун. Без обзира на њихову специфичност, присутна је у њиховом пословању уска повезаност са банкама и другим финансијским институцијама. На светским берзама се углавном појављују на секундарним тржиштима мада се у неким случајевима као што је куповина краткорочних ХОВ могу појавити и на примарном тржишту.

Брокерско-дилерске фирме спадају у ред специјализованих финансијских институција и ефикасно посредују између купаца и продаваца финансијских инструмената на финансијском тржишту. За послове посредовања наплаћују провизију у виду брокераже.

¹¹⁴ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.114

¹¹⁵ Исто, стр.114

¹¹⁶ Радмиловић Станко, Финансијска тржишта, Financing Centari Savez ekonomista Srbije, Нови Сад-Београд, 1994., стр.25-27

Брокери су финансијски комисионари или заступници који послују за рачун налогодавца, они су финансијски експерти. Присутно је више врста брокера: брокер берзе, брокер чланова берзе и независни брокер. Дилери су финансијски посредници који купују и продају ХОВ у своје име и за свој рачун.¹¹⁷ Могу формирати сопствени портфељ ХОВ који касније могу продавати својим клијентима. Дилери се одлучују да преузимају ризике и остваре веће или мање приходе по ХОВ. Они нису само посредници него и власници финансијских инструмената. Остварују своје приходе по основу разлике између куповне и продајне цене ХОВ.

Поред овог могу остварити приход по основу: капиталних добитака (разлике између номиналне и тржишне цене), арбитраже, разлике између стопе трошкова капитала (цене прибављања) и стопе приноса.

Према законским прописима брокерско-дилерске фирме могу обављати следеће послове: брокерске послове, дилерске послове, маркет мејкера, портфолио менаџера, агента емисије, покровитеља емисије, инвестиционог саветника, послове кастоди банке.

Залагаонице спадају у финансијске посреднике брокерско-дилерског начина пословања. Оне се могу оснивати као акционарска друштва уколико постоје најмање два односно три правна лица као акционари. Могу одобравати кредите клијентима на основу заложених покретних ствари као брокери и као дилери. Дозволу за рад залагаонице добијају од Републичке комисије за ХОВ.

Кредитни однос се успоставља између залагаонице и корисника кредита и подразумева двострану активност. Заложни дужник има обавезу да преда заложном повериоцу покретну ствар док заложни поверилац има обавезу да заложено ствар чува и да је по престанку кредитног односа врати заложном дужнику. Заложна ствар може бити ХОВ, складишница, коносман, товарни лист и сл.

Величину заложног кредита треба одредити испод процењене вредности залогe, а залагаонице располажу стручним кадровима који брзо и ефикасно могу извршити процену залогe и одобрити кредит на основу те залогe.

¹¹⁷ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003, стр.124

2.1.2. Депозитне небанкарске финансијске институције

Депозитне институције представљају значајан део небанкарских финансијских институција. Оне имају сличне изворе прихода као и банке.¹¹⁸ Такође, може се рећи да су то институције које имају дугу традицију и уживају велико поверење грађана. Депозити ових организација су средњорочног и дугорочног карактера, тако да имају третман стабилних финансијских извора. Најзначајније депозитне небанкарске финансијске институције јесу штедионице, штедно кредитна удружења и кредитне уније.

2.1.2.1. Настанак и развој штедионица

Штедионице спадају у ред небанкарских финансијских институција. Сврставају се у кредитне установе чији је задатак да прикупљају штедњу од грађана, да држе текуће рачуне грађана и да кредитирају сектор становништва, немају приватни капитал и немају за циљ остваривање профита по сваку цену. Штедионице имају дугу традицију, а значај штедионица у прикупљању средстава је немерљив. Наиме, оне су оријентисане ка најмањим штедним улозима, мањег су финансијског потенцијала него банке и окренуте су ка мобилизацији најситнијих штедних улога код националног банкарског система. Опстанка штедионица је у директној зависности са поверењем штедиша. Управо из тих разлога штедионице оснивају државе, републике, општине јер оне гарантују за штедне улоге грађана. Практична искуства показују да је сходно томе пословање штедионица ограничено само на територији оснивача. Штедионице спадају у високо контролисане финансијске институције.

Одобрени кредити становништву преко штедионица били су у функцији: веће потрошње, развоја ситне приватне иницијативе, изградње породичних зграда и сл. Развој штедње и прикупљање већих износа средстава утицао је да се штедионице окрећу ка кредитирању јавних инвестиција. Штедионице су део прикупљених средстава путем штедње усмеравале на тржиште новца, тржиште капитала у друге привредне институције.

¹¹⁸ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.79

За поштанску штедионицу се каже да обавља улогу благајника великог броја штедиша који су лоцирани у најудаљенијим крајевима дотичне регије или државе, обављају готовински и безготовински поштанско-чековни промет преко великог броја уплатно-исплатних места.

У Србији Банка Поштанска штедионица постоји већ 95 година.

Идеја о формирању Поштанске штедионице настала је још од 1871. године, из времена Краљевине Србије, а реализовала се 1921. године, када је 30. новембра донет Закон о поштанско-штедном, чековном и вирманском промету, који је предвидео оснивање Поштанске штедионице Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Традиција Банке Поштанске штедионице, а.д., Београд, је непроцењива вредност која је чини потпуно јединственом финансијском институцијом на овим просторима.¹¹⁹

Убрзо, по оснивању, Поштанска штедионица постала највећа штедна установа која је прве штедне књижице увела у употребу 1. јула 1926. године, када је већ имала разгранату мрежу шалтера у свим поштама Краљевине Југославије, као и државно јемство за улоге. Све новчане трансакције у поштама су биле ослобођене плаћања такси, јер је став државе био да “Поштанска штедионица треба да буде расадник штедне и васпитач народа, поглавито омладине, а не повлашћени колос који гуши приватну иницијативу”.¹²⁰

Током времена, Поштанска штедионица је пролазила кроз различите технолошке трансформације. Прво је била употреба шалтерске машине за књижење новчаног и штедног промета, која се појавила 1966. године, а три године касније и први IBM-ов рачунар, док се у поштама уводе шалтерски рачунарски системи за обраду услуга новчаног промета. Такође, Поштанска штедионица је прва на тржишту бивше Југославије издала платну картицу – ПОСТ КАРТИЦУ.¹²¹

Данас, Банка је члан картичарских система Visa Inc., Master card-а, као и један од највећих издаваоца домаћег брэнда - Dinacard. Банка издаје кредитне и дебитне картице свих ових система, уз примену најсавременије (chip) технологије. Укупан број картица износи преко два милиона. Поштанска штедионица, а.д., 2002. године постаје

¹¹⁹ http://www.posted.co.rs/o_banci.html, датум приступа 25.12.2016.

¹²⁰ Исто, датум приступа 25.12.2016.

¹²¹ Исто, датум приступа 25.12.2016.

Банка, а 2006. године у складу са Законом о банкама, Поштанска штедионица, а.д., мења назив у Банка Поштанска штедионица а.д., Београд.¹²²

Банка Поштанска штедионица у Србији се бави следећим пословима:¹²³

- Одобравања кредита;
- Платног промета;
- Динарском и девизном штедњом;
- Девизним пословима;
- Електронско банкарство;
- Брокерским пословима.

На основу наведеног, може се закључити да се Поштанска штедионица бави и банкарским и небанкарским пословима.

2.1.2.2. Специфични организациони облици штедионица

Штедно-кредитна удружења ("savings and loan associations") се оснивају као акционарске или заједничке (мешовите) финансијске организације.¹²⁴ Уколико се штедно-кредитне организације оснивају у заједничком власништву, тада депозитари и дебитори бирају одбор директора који управља пословањем организације. Управљачка структура се бира у односу на висину уложеног депозита. Обавеза штедно-кредитне организације јесте да своје депозите осигура код специјализованих осигуравајућих компанија.

Депозити ових организација су средњорочног и дугорочног карактера, тако да имају третман стабилних финансијских извора. Улагачи у штедно-кредитне организације уместо камата добијају дивиденде. Оне обично додатни кредитни потенцијал обезбеђују путем позајмица код банака и других финансијских организација, уз плаћање тржишних каматних стопа.

Штедно-кредитна удружења која су формирана као акционарска друштва, пласирају дугорочне ХОВ и по том основу обезбеђују своје приходе. У последње време се код ових удружења плаћају камате на неорочене депозите како би се обезбедио што већи

¹²² [исте](#), датум приступа 25.12.2016

¹²³ <http://www.posted.co.rs/>, датум приступа 25.12.2016.

¹²⁴ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003. стр.81

извор средстава и исти профитабилно пласирао. Пласмани штедно-кредитних удружења усмерени су ка стамбеним кредитима и оживљавању грађевинске оперативе. Штедно-кредитна удружења ликвидност обезбеђују држањем високог нивоа готовине, ХОВ и коришћењем позајмица од других финансијских институција. Ради стимулисања њиховог развоја, држава у фискалном делу уводи ниже пореске стопе на остварене приходе ових удружења.

Кредитне уније се појављују као непрофитне организације, чији су чланови из једне професије, једног занимања или са једне територије. По добијању кредита, групе су међусобно делиле кредит и свако из групе је био одговоран за уредну отплату свог дела кредита. Није се дешавало неизршавање обавеза, јер су се чланови групе међусобно познавали.

Уложени депозити у кредитним унијама осигуравају се код осигуравајућих компанија. Смисао формирања кредитних унија јесте да омогући одређеној групи људи да дође до кредита под релативно повољним условима. Код кредитних унија депозитари су уједно и корисници кредита. Темељ кредитне уније чини самофинансирање од стране чланова као и волонтерско ангажовање чланова у раду уније. Трошкови пословања кредитне уније су изузетно ниски. Недостатак извора средстава, унија обезбеђује позајмљивањем од других финансијских организација и то до 50% сопственог капитала. Депонентима уније се исплаћује приход од пословања кредитне уније. Приход се исплаћује у облику дивиденде, а не камате.

Унија првенствено одобрава потрошачке, а не стамбене кредите, као што је то случај код штедно-кредитних удружења. Кредитна унија привлачи депозите и штедњу преко високих камата, а пласира потрошачке кредите по ниским каматама. Насталу разлику између пасивних и активних камата покрива нижим оперативним трошковима и самофинансирањем. Кредитне уније су посебно активне на финансијским тржиштима и у улози емитента и у улози инвеститора.

2.1.3. Остале небанкарске финансијске институције

Банкарски конзорцијум представља погодан облик међубанкарске сарадње преко кога се обезбеђују новчана средства за финансирање инфраструктуре, великих инвестиционих објеката, конгресних центара, извоза аутомобила и сл.

Банкарски конзорцијум се може организовати и за финансирање производње на краћи рок, користећи кредите за обртна или трајна обртна средства и у том случају кредитори су више банака, а не једна банка. Дугорочни конзорцијални кредити су више заступљени и њима прибегавају домаће банке када треба да обезбеде значајна кредитна средства за финансирање инфраструктурних објеката. Обзиром да изградња тих објеката превазилази финансијску могућност једне банке, ствара се банкарски конзорцијум од више банака са намером да се заједно затвори финансијска конструкција за изградњу.

Поред обезбеђивања средстава, смањује се ризик за дати конзорцијални кредит, јер је ризик равномерно распоређен на све банке које су учеснице у конзорцијуму. Код конзорцијалног кредита закључују се два уговора. Први се закључује између свих банака које учествују у одобравању конзорцијалног кредита, а други између гестор банке и дужника код кога се и врши улагање.

Банкарски конзорцијум нема својство правног лица. Он може бити повременог или трајног карактера. Банкарски конзорцијум треба да има следеће руководне органе: управни одбор, гестор банку и мешовити секретаријат конзорцијума. Управни одбор је највиши орган конзорцијума који води рачуна о свим одредбама уговора. Свака банка чланица има свог представника у овом одбору. Гестор банка води преговоре, може емитовати обвезнице. Мешовити секретаријат представља извршни орган који се састоји из два национална дела секретаријата. Седиште сваког националног дела је код једне и друге гестор банке.

Организовањем конзорцијума треба да се смањи ризик при одобравању кредита. Када гестор банка закључи уговор са осталим чланицама конзорцијума, она ближе дефинише износ кредита који се одобрава, појединачно учешће банака у одобравању кредита, рок враћања кредита и износ камате и провизије за одобрени конзорцијални кредит. Када гестор банка закључи уговор са главним дужником тада она регулише

услове коришћења и враћања кредита, а овај уговор престаје да важи када главни дужник врати кредит у року а банке чланице конзорцијума добију одговарајући износ уложених новчаних средстава. Гестор банка добија унапред одређену накнаду.

Пример Банкарског конзорцијума јесте банкарски конзорцијум ЕЗСЕУ који је успешно тестирао Bitcoin у традиционалним трансакцијама.¹²⁵

Bitcoin је дигитални новац, који је створен и одржан електронским путем. Нико не контролише његову употребу. Bitcoin су штампани као долари и еври – произведени од стране програмера широм света, уз помоћ софтвера који решавају математичке проблеме.

ЕЗСЕУ конзорцијум који има за циљ да blockchain (bitcoin) технологију уведе у традиционалне финансијске институције, објавио је да је успешно успео да тестира трансакције међу 11 највећих финансијских институција. Ово чини јако важан корак у увођењу BitCoина као платежног средства међу традиционалне банке.¹²⁶

Конзорцијум ЕЗСЕУ расте по питању популарности и већ поседује 42 члана у конзорцијуму. Табелом 24 приказаћу све чланове, односно банке које се налазе у том конзорцијуму.

Табела бр.24: Списак банака у конзорцијуму ЕЗСЕУ

РБ	Назив банке
1	Banco Santander
2	Bank of America
3	Barclays
4	BBVA
5	BMO Financial Group
6	BNP Paribas
7	BNY Mellon
8	Canadian Imperial Bank of Commerce
9	Citi
10	Commerzbank
11	Commonwealth Bank of Australia

¹²⁵ www.beep.rs/2016/01/26/bankarski-konzorcijum-r3cev, датум приступ 26.01.2016.

¹²⁶ Исто, датум приступа 26.01.2016.

12	Credit Suisse
13	Danske Bank
14	Deutsche Bank
15	Goldman Sachs
16	HSBC
17	ING bank
18	Intesa Sanpaolo
19	P. Morgan
20	Macquarie Group
21	Mitsubishi UFJ Financial Group
22	Mizuho Bank
23	Morgan Stanley
24	National Australia Bank
25	Natixis
26	Nomura
27	Nordea
28	Northern Trust
29	OP Financial Group
30	Royal Bank of Canada
31	Royal Bank of Scotland
32	Scotiabank
33	Skandinaviska Enskilda Banken
34	Société Générale
35	State Street
36	Sumitomo Mitsui Banking Corporation
37	Toronto-Dominion Bank
38	S. Bancorp
39	UBS
40	UniCredit
41	Wells Fargo
42	Westpac Banking Corporation.

Извор: <http://banknxt.com/56286/42-banks-r3cev/>, датум приступа, 25.12.2016.

На основу табеле може се закључити да су сви чланови конзорцијума ЕЗСЕВ највеће светске банке.

Blockchain омогућује трансфере за 15 секунди у односу на традиционална 4 дана, јако су брзи, елиминишу потребу за додатном радном снагом и глобално могу да доведу до уштеда од чак 20 милијарди долара годишње. Наравно, активније коришћење blockchain захтева велики број промена у иначе спорим индустријским сегментима, баш као и што и самовозећа кола на пример имају велики број регулаторних проблема које спори системи не могу да ефикасно реше.

2.2. Тенденције развоја небанкарских финансијских институција у Републици Србији

Висока стопа инфлације, велики ризик инвестирања, смањили су поверење грађана у финансијске институције, а нарочито поверење у банке. Висок степен ризика значајно је умањио финансијску штедњу грађана пласирану у пословне банке. Грађани Србије су тек почетком 2000.године вратили штедњу у банкама, али са великим неповерењем. Посматрајући временски период од годину дана (децембар 2006. до децембра 2007. године) може се закључити да се укупна штедња повећала за 46%. Односно укупна динарска и девизна штедња на крају 2006.године износила је 268.212 милиона динара, а на крају 2007.године 392.367 милиона динара. То повећање подразумева да Србија има велики финансијски потенцијал за укључење на светска тржишта новца и капитала. Међутим, уколико посматрамо податке на крају 2015.године када је укупна динарска и девизна штедња износила 1.036.359 милиона динара, а на крају 2015.године 1.059.635 милиона динара, може се закључити да је дошло до веома малог повећања који износи 2,25%.¹²⁷ До овог смањења штедње дошло је услед појаве поновног неповерења грађана, али и због појаве небанкарских финансијских институција, које су почеле да се баве и банкарским пословима.

Како се у банкарству јављају различите развојне тенденције, тако и у оквиру небанкарских финансијских институција имамо тенденције развоја.

¹²⁷ <http://www.nbs.rs/internet/latinica/80/index.html>, датум приступа 11.12.2016.

2.2.1. Улога и значај инвестиционих фондова у стварању одрживог привредног развоја Србије

Један од разлога појаве институционалних инвестиционих фондова је то што се путем инвестиционих фондова инвеститори ослобађају бројних проблема. Пример за то је да уколико би се појединачни инвеститор определио да своја суфицитарна средства уложи на берзи, морао би да поседује потребна знања, како би прецизно анализирао хартије од вредности, као и формирање њиховог портфеља. Међутим, уколико инвеститор не поседује одређена знања може доћи до погрешног инвестирања, а поред тога потребно је и брокеру да плати одређену провизију.

Инвестиционе фондове карактерише висока ликвидност и веома су значајни финансисјки трансактори који у великим количинама купују и продају хартије од вредности.

Значај инвестиционих фондова се огледа у:

- Порасту штедње и њеном усмеравању у иновативна предузећа, који се сматрају носиоцем развијених тржишних економија,
- Обогаћивању финансијског система и јачању конкурентности међу финансијским институцијама, што повећава финансијско посредовање и
- Развој тржишта акција и обвезница, као и развој нових финансијских инструмената.¹²⁸

Развој инвестиционих фондова повећава степен штедње ситних инвеститора, што даље даје веће учешће у БДП. Убрзани раст штедње у БДП даје Србији релативно велики потенцијал да унапреди животни стандард становништва у циљу повећања тржишне економије. Кључне предности Србије, које дају додатну гаранцију и перспективу њеном будућем развоју који се реално може остварити ангажовањем још неупосленог домаћег капитала и привлачењем страних инвестиција.¹²⁹

¹²⁸ Ђорђе Видицки, Инвестициони фондови у функцији одрживог привредног развоја Србије у глобалном окружењу, Школа Бизниса, број 4/2010, стр.102

¹²⁹ Исто, стр.102

Табела бр.25: Кретање штедње у Србији у периоду од 2004. до 2015.године

Година	Укупна штедња
2004.	113.865
2005.	193.403
2006.	268.212
2007.	392.367
2008.	425.145
2009.	578.577
2010.	745.428
2011.	794.992
2012.	927.479
2013.	967.512
2014.	1.036.359
2015.	1.059.635

Извор: аутор, на основу података са сајта <http://nbs.rs/internet/latinica/80/index.html>, датум приступа 25.03.2016.

Из табеле бр.25, може се приметити да је кретање штедње из године у годину у порасту, а да се највећи раст укупне штедње јавља 2007.године. С обзиром да штедња расте, значи да постоји висок степен концентрације штедње, што би даље подразумевало повећање инвестиционих активности. Укупна штедња 2007.године у односу на 2006.годину показује да је дошло до раста укупне штедње за 46%. На бази датих показатеља, може се закључити да Србија спада у земље које имају потенцијал привредног развоја.

Једна од предности инвестиционих фондова огледа се и у алокацији штедње у могућностима да појединачним инвеститорима нуде диверсификацију њиховог портфеља, што значајно умањује њихов ризик.

Фактори утицаја на развој и функционисање инвестиционих фондова могу се посматрати као екстерни и као интерни фактори.

Табела бр.26: Фактори који утичу на развој и функционисање инвестиционих фондова

Екстерни	Интерни
Штедња	Портфолио менаџери
Привредни раст	Технички аналитичари
Финансијска писменост становништва	Подајна мрежа
Законска регулатива	Базе података
Пореска политика	
Алтернативни облици улагања	

Извор: аутор

Штедња представља екстерни фактор који омогућује опстанак и функционисање инвестиционих фондова. *Привредни раст* је чинилац који привуче осниваче инвестиционих фондова, да оснују инвестициони фонд у одређеној земљи, али такође и привуче и инвеститоре да пласирају своја суфицитарна средства. *Финансијска писменост становништва* односи се на едукацију грађана и транспарентност финансијских услуга. *Законска регулатива* заснива се на стварању повољних услова за домаћа и страна улагања, како би се побољшало укупно пословно окружење. У групу екстерних фактора спада и *пореска политика* чија је значајна мера поспешивање инвестирања. Уколико се пореска стопа смањује довело би до пораста инвеститора, што би допринело развоју финансијског тржишта. *Алтернативни облици улагања* представљају екстерне факторе који дају могућност инвеститорима да своја финансијска средства пласирају и у друге видове улагања.

Поред екстерних фактора, постоје и интерни фактори који су више оријентисани на конкретне инвестиционе фондове. У интерне факторе спадају *портфолио менаџери* који представљају лица која су одговорна за инвестирање имовине фонда, примену инвестиционе стратегије, као и свакодневно управљање портфолиом фонда. *Технички аналитичари* су особе које врше анализу домаћих и страних предузећа, анализирају и проучавају стање на тржишту и припремају основу у које ХОВ да се врши улагање. *Подајна мрежа* је кључ успеха пословања инвестиционих фондова. Перспектива и будућност инвестиционих фондова у Србији

се огледа да се инвестиционе јединице нуде грађанима преко банкарских шалтера. Синергија са банком је тренд који је присутан у скоро свим земљама света, тако да се очекује и у Србији, јер ће грађани овај посао моћи да заврше на шалтерима банака. Међутим, многе банке у Србији не прихватају да у својим филијалама продају јединице других фондова. Може се рећи да је то велика грешка, јер на такав начин губе потенцијалне инвеститоре. У групу интерних фактора спада и фактор *базе података* где управљање капиталом фонда захтева дугорочне временске серије у циљу успостављања адекватних анализа података и прогноза. Поред података о привредним кретањима, историјским вредностима ХОВ, подаци о навикама становништва имају значајну улогу у инвестиционом одлучивању.

Као предуслов за исплативо улагање на организованим берзама свих институционалних инвеститора, па и инвестиционих фондова у Србији је велика понуда различитих ХОВ, С обзиром да у Србији постоји мали број акција и обвезница постоји велики ризик инвестирања чак и у инвестиционе фондове.

Србија има добар развојни потенцијал који би требало да искористи у наредним годинама и да у том периоду оствари снажан привредни раст, унапреди животни стандард становништва, као и повећање функционисања тржишне привреде.

Предности Србије, да привуче стране инвестиције су:¹³⁰

- Јефтина радна снага,
- Географски положај – добар положај приступа ЕУ,
- Природни ресурси и традиција производње у пољопривреди и шумарству,
- Побољшање инвестиционе климе и сл.

За земље у развоју, као и за Србију је карактеристично то што су високе каматне стопе које су последица ризика инвестирања и слабог кредитног рејтинга. Према томе, у таквом окружењу инвестициони фондови су нашли своје место у финансирању даљег развоја.

Закључак би био да постојање што већег броја инвестиционих фондова на финансијском тржишту, може довести до већег броја обима прикупљања капитала, који би се пласирао у различите секторе, односно различите делатности предузећа. На

¹³⁰ Ђорђе Видицки, Инвестициони фондови у функцији одрживог привредног развоја Србије у глобалном окружењу, Школа Бизниса, број 4/2010, стр.104

тај начин инвестициони фондови постају сувласници компанија, али пружају и дугорочно и јефтиније финансирање.

2.2.2. Утицај светске економске кризе на развој осигуравајућих компанија

Савремена светска економска криза која је настала као резултат контракција на тржишту некретнина у САД, није имала толико снажан утицај на осигуравајуће компаније, као криза тридесетих година прошлог века. Крах Њујоршке берзе 1929.године, довео је до пада тржишне цене готово свих ХОВ, услед чега је банкротирало око 40 осигуравајућих компанија које су се бавиле пословима животног осигурања. Главни узрок због кога је дошло до банкротства осигуравајућих компанија био је пропуст у управљању ризиком.

У годинама светске економске кризе, домаћа привреда не може забележити адекватне стопе раста које су се могле очекивати и које су у неким делатностима биле забележене последњих година. Ту се пре свега мисли на делатност осигурања које је у неким врстама имало и више стотина процената раста резултата. Ти проценти раста су остварени у животном осигурању. Последње године, све до појаве светске економске кризе, и поред јако лошег стања у којем се наша привреда налазила, осигуравајуће компаније су постизале задовољавајуће резултате. Треба нагласити да је држава својим утицајем и правно регулаторним деловањем, довела делатност у одговарајући правни оквир за постизање добрих резултата. Закон о осигурању из 2004.године представља основу тог правног оквира. Његовом формирању допринели су сви учесници на тржишту осигурања: осигуравачи, осигураници, Удружење осигуравајућих организација и државни органи.

Пре светске економске кризе на тржишту осигурања у Србији, у 2003.години, решење за рад имало је 39 осигуравајућих компанија. Оволики број осигуравајућих компанија био је неодржив.

У табели бр, 27 приказана је остварена премија по друштвима за осигурање. Раст премије осигурања од 2006. до 2010. године је био присутан из године у годину. Према објављеним резултатима пословања Народне банке Србије, у 2006.години остварена је укупна премија у износу од 38,3 милијарде динара, у 2007.години у износу од 44,78 милијарди динара, што је увећање за 16,83%, у 2008.години остварена премија у износу

од 52,18 милијарди динара, што је у односу на 2007 за 16,54%% увећање. У 2009.години остварена је премија у износу од 53,53 милијарди динара, што је у односу на 2008.годину увећање за 2,58%.

Да бисмо утврдили какав је утицај светске економске кризе на осигуравајуће компаније, неопходно је сагледати 2009.годину и године након тога.

Видимо да је раст премије осигурања у 2008.години у односу на раст у 2007.години мањи. Ако посматрамо почетак светске економске кризе онда морамо узети у обзир и 2009.годину. С обзиром да је премија у 2009.години нешто виша у односу на 2008.години или скоро иста, може се закључити да криза у осигурању није смањила резултате али је *изузетно успорила тренд раста и развоја ове делатности* код нас. Резултати добијени овим путем су далеко испод планираних за делатност осигурања.

То нам говори да је светска економска криза имала доста утицаја на пословање и развој осигуравајућих компанија.

Табела бр.27: Резултати пословања осигуравајућих компанија за период од 2006.до 2010. године у хиљадама динара

РБ	Друштво за осигурање	Премија 2006.	Премија 2007.	Премија 2008.	Премија 2009.	Премија 2010.
1	АМС	846.317	1.048.597	1.291.129	1.537.259	1.510.103
2	ДДОР	11.163.392	12.627.149	13.100.954	11.169.736	10.456.370
3	Delta generali	4.380.804	6.278.656	8.508.722	9.380.260	10.464.141
4	Дунав	13.121.607	13.810.751	14.694.704	14.678.007	14.655.672
5	Дунав ТБИ	401.131				
6	Енергопројект	199.844	181.176	222.511	181.725	290.094
7	Globos	233.558	286.415	349.645	310.228	321.805
8	Grawe	907.196	1.296.544	1.517.442	1.727.795	2.019.893
9	Триглав Копаоник	908.146	1.146.435	1.705.348	1.773.979	1.989.293
10	Миленијум	512.627	685.787	813.945	982.601	932.660
11	Сава неживотно	685.951	810.305	1.085.475	1.345.458	1.580.681
12	Таково	1.445.753	1.347.132	1.769.587	2.108.826	2.262.354
13	Wiener	2.439.803	3.623.989	4.390.925	4.497.172	4.898.075
14	Zepter	1.082.171				
15	Basler nezivotno			6.222	41.234	81.822
16	Basler Zivotno			3.259	11.603	32.992
17	Credit Agricole life		13.155	72.360	128.979	

18	Merkur		5.634	123.360	255.118	392.196
19	Uniqa		846.027	426.469	579.100	701.190
20	Uniqa nezivotno		772.284	2.072.733	2.319.315	2.766.878
21	AIG			2.007		
22	AS			29.834	485.726	921.848
23	Alico a.d.o.				17.189	40.740
24	Сава животно осигурање АДО				3,334	34.374
25	Societe Generale				0	5.336
26	Аха животно					162,421
	Укупно предузећа	14	16	20	22	22
	УКУПНО	38.328.614	44.780.018	52.186.631	53.534.644	56.520.938

Извор: аутор, на бази података са сајта www.nbs.rs, Народна Банка Србије, Резултати пословања осигуравајућих предузећа

Из табеле се јасно види да је премија осигурања у периоду 2006. до 2010. године у непрекидном порасту за око 17% из године у годину, до 2009. године.

Уколико у табели посматрамо премије по друштвима за осигурање у периоду од 2006. до 2010. године приметна је различита стопа раста премије, која не прати општу стопу раста. Код ДДОР-а стопа премије у 2007/2006 доста је велика 13,5%, а у 2008/2007 само 3,9%. Код Дунав осигурања је изражена стабилнија стопа раста ли доста нижа, у 2007/2006 износи 5,3%, у 2008/2007 износи 6,5%. Највеће стопе раста премије бележи трећи осигураваач по учешћу на тржишту, Delta Generali, осигуравајућа кућа која је у 2007/2006 имала повећање премије за 43%, у 2008/2007 повећање премије је око 35%. Број осигуравајућих предузећа је у порасту. У 2006. на тржишту је било присутно 14 осигуравајућих компанија, у 2007. години тај број се повећао на 16, да би у 2008. години имали укупно 20 регистрованих предузећа за осигурање, а 2009. и 2010. године 22 осигуравајуће компаније.

Застој у расту и развоју делатности осигурања у Србији је велики, настао као последица светске економске кризе. Овај проблем требало би решавати сви учесници на тржишту: осигураваачи, држава и њене институције, посредници, агенти и остали учесници па и сами осигураници.

Негативни ефекти светске економске кризе су се одразили на тржиште осигурања, првенствено кроз пад броја нових уговора и укупне тражње за производима осигурања. Пад стандарда грађана и опште повећање ризика инвестирања допринели

су не паду али само малом порасту укупне премије осигуравајућих компанија у 2009.години. Негативне тенденције су се појављивале и у наредном периоду, пре свега кроз успоравање тренда уговарања осигурања, тешкоће у наплати премије, раст трошкова пословања и др., што је могло довести до пада билансне суме и капитала осигуравајућих компанија.

За даљи развој животног осигурања у Републици Србији неопходне су пореске олакшице, раст животног стандарда становништва, едукација грађана, као и квалитетне ХОВ на нашем тржишту.

Посматрајући премију по појединим врстама осигурања можемо закључити у ком степену развоја се налази та привреда, тржиште осигурања, какви и колики су индустријски капацитети, какав је стандард грађана и друго.

Табела бр.28: Укупна премија осигурања по врстама осигурања у Србији у периоду од 2010. до 2015.године

износи у хиљадама динара

Врста осигурања	Премија 2010.	Премија 2011.	Премија 2012.	Премија 2013.	Премија 2014.	Премија 2015.
Осигурање живота	8.127.578	8.696.223	10.306.765	12.425.237	14.128.101	17.519.144
Осигурање моторних возила	7.613.308	7.177.352	6.927.923	6.429.888	6.049.950	6.229.062
Осигурање од последица незгоде	3.522.643	3.874.202	3.940.693	4.049.051	4.053.847	4.290.426
Добровољно здравствено осигурање	1.023.804	971.764	1.083.190	1.158.120	1.324.894	1.585.351
Остала осигурања имовине	7.763.202	8.231.039	8.929.081	9.509.462	9.809.995	9.678.116

Извор: аутор, на основу података са сајта: https://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_2/index.html, датум приступа 05.05.2016.

На основу табеле бр.28 може се закључити да је укупна премија осигурања живота у сталном порасту из године у годину. Може се рећи да је поверење грађана у улагања у животном осигурању у порасту и да су улагање у животно осигурање проценили као сигуран вид штедње.

Укупна премија осигурања живота у 2011.годину у односу на 2010. годину је у порасту за 6,9%, у 2012.години у односу на 2011.годину имамо пораст за 18,5%, у 2013.години у односу на 2012.годину имамо пораст премије за 20,5%, у 2014.години у односу на 2013.годину пораст за 12,7% и у 2015.години у односу на 2014.годину имамо пораст премије осигурања живота за 24% (Графикон бр. 10).

Графикон 10. Раст премије животних осигурања у Србији од 2010. до 2015.године

Извор: аутор, на основу података са сајта: https://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_2/index.html,

датум приступа 05.05.2016.

У графикону је приказан раст премије животног осигурања по годинама за посматрани период. Ако сагледамо досадашњи тренд раста, можемо проценити да ће премија осигурања и даље расти.

По резултатима животног осигурања, Србија се налази на самом дну ранжираних Европских земаља. У развијеним земљама учешће премије животног осигурања је преко 50% у укупној премији осигурања. У Србији тај проценат је 10-12%. Индекс раста већи код животног осигурања 1,569 него код неживотног 1,337 у посматраном периоду.

Потреба и потражња грађана за животним осигурањем у различитим варијантама указује на њихову платежну способност да се обезбеде од нежељених последица ризичних дешавања. Нормално је да грађани имају потребу за обезбеђивањем свог живота, да теже ка некој сигурности. Животно осигурање је процес штедње кроз који се врши акумулација новчаних средстава у фондове који могу бити јак инструмент у подстицању привредног раста и развоја једног друштва.

2.2.3. Правци и развој добровољних пензионих фондова

Добровољно пензијско осигурање је нови облик осигурања који обезбеђује личну социјалну сигурност у будућност и унапред планирану пензију остварену путем појединачних доприноса. Јавља се као допуна обавезном пензијском осигурању. Њиме осигурана лица додатно обезбеђују себе и чланове породице већим приходима. Такође омогућава запосленима да сами, независно од државе, уплаћују одређене износе на посебне рачуне допунских пензионих фондова, у овом случају приватним пензионим фондовима.

Развој пензионох фондова као елемента трећег стуба пензионог система, неопходан је како се садашњи, неодрживи систем пензијско – инвалидског осигурања не би урушио и како би се смањила огромна буџетска издвајања за исплату примања најстаријих суграђана, чији се број повећава, док се број запослених у Србији смањује. "Консолидација јавних пензионих фондова у Србији, постепено продужење старосне границе одласка у пензију, индексација висине пензије са растом просечне зараде, дефинисање минималне висине пензије, као и оснивање Централног регистра, није питање једнократног и административног приступа, већ је једно од питања укупне реформе пензијског система која треба да иде у правцу смањења трансфера из буџета у увођење система заснованог на три стуба".¹³¹

Добровољни пензијски фондови (у даљем тексту: ДПФ) чине "трећи стуб" пензијског система, док ПИО фонд представља "први стуб". Штедњом у добровољним фондовима остварују се приходи у старости као допуна државној пензији. Иако приватна и државна пензија имају исти циљ – обезбеђивање финансијске сигурности грађана у периоду када престану да буду радно активни, постоје бројне разлике у начину на који се оне остварују и ко може да их оствари.

За успешно спровођење реформе и увођење добровољног пензијског осигурања неопходно је испуњавање одређених услова.

Пре свега мора да *постоји привредни раст*, а зараде запослених се морају повећати што би утицало на повећање животног стандарда. Самим тим долази и до издвајања дела зараде за уплату доприноса за приватно пензијско осигурање. У оквиру

¹³¹ www.ddor-penzijaplus.net, датум приступа 06.05.2016.

система обавезног пензијског осигурања неопходно је повећати старосну границу за одлазак у пензију.

Да би се спровео овај процес неопходно је да постоји *адекватна медијска кампања* којом би се указало на тешкоће постојећег пензијског система, његову неодрживост и неопходност његовог реформисања. На тај начин смањено би се отпор одређених структура спровођења овог процеса. Будући пензионери морају предузети већу одговорност за штедњу средстава неопходних за пензионисање.

За развој добровољних пензионих фондова неопходни су и *квалитетни кадрови* који ће бити способни да се изборе са свим проблемима.

Неопходна је и *пореска регулатива* како би ови пензијски фондови били атрактивни и како би се мотивисао овај облик дугорочне штедње. Држава мора дати повољан порески третман који би се огледао у томе што би се доприноси за ово осигурање одбијали од основице дохотка која се опорезује, њихово опорезивање уследило би тек при подизању пензијских надокнада. С обзиром да пензијски фондови држе банкарску активу неопходно је постојање стабилног банкарског система. Мора се повратити осигурање у сектор банкарства и осигурања.

Један од најважнијих предуслова за успешну реформу пензијског система је *постојање политичке воље*.

За развој добровољних пензионих фондова неопходно је да се постигну сви наведени предуслови, а циљеви који би се постигли реформом пензијског осигурања је пре свега стварање система који би био: ¹³²

- економски рационалан, ефикасан и одржив,
- социјално праведан,
- транспарентан – што подразумева да би сваком појединцу требало бити указано на то да ће имати извесну пензијску надокнаду уколико буде уплаћивао допринос,
- установљен тако да стимулише рад и уплаћивање средства, што значи да запослени имају потврду да њихова средства доприноса, у ствари, представљају одложену потрошњу,

¹³² Ракоњац-Антић, Тајјана, "Добровољно пензијско осигурање као део будућег реформисаног система пензијског осигурања", Саветовање: Приватизација и перспективе осигурања у земљама у транзицији 9-11.мај 2003., Врњачка бања

- конципиран тако да утиче на смањење евазије, односно избегавање плаћања доприноса за пензијско – инвалидско осигурање.

Из свега наведеног може се рећи да постоји разлика између пензионих фондова и добровољних пензионих фондова

Основне разлике између државног ПИО фонда и ДПФ-а приказане су следећом табелом.

Табела бр.29: Разлике између државног ПИО фонда и ДПФ-а

ПИО фонд	Добровољно пензиони фонд
Прикупљени пензијски доприноси осигураника аутоматски се исплаћују пензионерима (осигураник и пензионер нису иста лица)	Уплаћени доприноси се евидентирају на индивидуалном рачуну члана са ког ће му бити исплаћивана пензија, а до тада се инвестирају и увећавају за остварени принос
Минимална и максимална пензија су одређене законом	Износ пензије је директно везан за висину уплаћених средстава, дужину уплата и принос
Пензија се прима месечно из два пута	Начин и динамику примања пензије бира члан
Прекид у уплати доприноса утиче на остваривање права на пензију	Прекид у уплатама ни на који начин не умањује права чланова
Доприноси се уплаћују месечно	Члан бира динамику уплата а могуће су и једнократне уплате
Доприноси су везани за висину зараде односно проценат од висине зараде	Минимални допринос у Дунав фонду износи 1.000,00 динара, а једном уплаћен износ може да се мења када год то члан одлучи
	Уплате до 5.589,00 динара преко административне забране ослобођене су пореза на доходак грађана од 10%

Извор: <http://www.dunavpenzije.com/saznajte-vi%C5%A1e/pio-i-dpf-osnovne-razlike>, датум приступа 07.05.2016.

На основу табеле долазим до закључка да добровољни пензиони фонд има веће предности у односу на државни пензиони фонд. Предности се огледају првенствено да је износ пензије директно везан за висину уплаћених средстава, дужину уплата и принос, да начин и динамику примања пензије бира члан, као и да члан бира динамику уплата, а могуће су и једнократне уплате.

III ПРИБЛИЖАВАЊЕ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

3.1. Економија обима и економија диверсификације као теоријска основа конвергенције у финансијском сектору

Развојни потенцијали укупног финансијског сектора могу се оценити као повољни. Финансијски сектор, сектор информационих технологија и сектор телекомуникација спадају у најнапредније делатности у савременој фази економског и технолошког развоја. Стопа раста ових сектора превазилази стопе раста друштвеног производа у светским размерама. Долази до сталног повећања пропорције финансијских актива у финансијском сектору у односу на друштвени производ. Према томе, укупан потенцијал за експанзију свих финансијских институција је повољан.

За сектор банкарства је кључно питање какве ће се пропорције формирати између банкарских и небанкарских финансијских институција у растућим укупним потенцијалима финансијског сектора. То ће зависити пре свега од адекватности стратегија индивидуалних банака и других финансијских институција у наредном периоду. Успешније ће бити оне финансијске институције које:¹³³

- нуде боље финансијске производе / услуге,
- нуде јефтиније и квалитетније финансијске услуге,
- имају висок степен информационе технологије,
- обезбеђују добре везе са клијентима путем одговарајућег маркетинга.

Комерцијалне банке и поред појаве нових трендова на финансијском сектору ипак задржавају посебну позицију. Наиме, комерцијалне банке су и у новим условима основни организациони носиоци платног промета, чије функционисање има велики значај за високо конкурентну тржишну економију. Институционална позиција комерцијалних банака за обављање платног промета заснива се на томе што се код њих држе трансакциони депозити који се користе за новчане трансфере, односно плаћања. Власти у свим земљама су углавном заинтересовани да не дође до застоја у платном

¹³³ Ћировић Милутин, Банкарство, друго иновирано издање, Београд, 2006, стр.18

промету услед неликвидности комерцијалних банака. Наиме, то би угрозило нормално функционисање економског система. Зато су комерцијалне банке под сталним надзором специјалне државне контролне институције (или централне банке).

Када више јединица произведе добро или услугу у већем обиму, али са мање трошкова инпута, каже се да је постигнута економија обима. Алтернативно, то значи да компанија расте и долази до повећања производне јединице, а самим тим компанија ће имати веће шансе да смањи своје трошкове. Према теорији, економски раст се може постићи када се реализује економија обима.

Адам Смит идентификовао је поделу рада и специјализације, као два кључна средства да се постигне већи принос на производњу. Кроз ове две технике, запослени не би био само у стању да се концентрише на одређени задатак, али са временом, морао би побољшати вештине неопходне за обављање посла. Задаци би могли онда боље и брже да се обављају. Дакле, кроз такву ефикасност, време и новац може да се уштеде, а ниво производње да се повећа.¹³⁴

Алфред Маршал је направио разлику између интерне и екстерне економије обима.¹³⁵ Када предузеће смањује трошкове и повећава производњу, постигнута је интерна економија обима. Екстерна економија обима јавља се ван фирме, у оквиру индустрије. Стога, када индустрија шири обим операција због, на пример, стварања боље саобраћајне мреже, то доводи до смањења накнадних трошкова за фирму у тој индустрији. На тај начин каже се да је остварена екстерна економија обима. Са екстерном економијом обима, све фирме у оквиру индустрије ће имати користи. Поставља се питање како се јавља економија обима.

Поред специјализације и поделе рада, у оквиру било које компаније постоје различити инпути који могу резултирати у производњи добра или услуга. Навешћу неке од тих инпута:¹³⁶

¹³⁴ <http://www.investopedia.com/articles/03/012703.asp>, датум приступа 05.10.2015.

¹³⁵ Исто, датум приступа 05.10.2015.

¹³⁶ Исто, датум приступа 05.10.2015.

- Нижи трошкови инпута – подразумевају да фирма купује инпуте у расутом стању – на пример, кромпир се користи да би се произвео помфрит у брзом ланцу хране – ту може да се искористе попусти запремине. Међутим, пољопривредник који је продао кромпир може снижити цену, уколико је фарма имала ниже трошкове приликом куповине ђубрива у расутом стању, и на тај начин се постиже економија обима.
- Виши трошкови инпута - Неки улази, врсте инпута, као што су истраживање и развој, рекламирање, менаџерске стручности и квалификоване радне снаге су скупи, али због могућности повећања ефикасности са таквим инпутима, они могу довести до смањења просечне цене производње и продаје. Ако је компанија у могућности да прошири трошкове таквих инпута преко повећања својих производних постројења, економија обима се може реализовати. Према томе, ако ланац исхране одлучи да троши више новца на технологију да би имао повећање ефикасности, оствариће се смањење просечних трошкова за производњу хамбургера, али то би повећало производњу хамбургера на годишњем нивоу, и на тај начин би се покрили повећани трошкови технологије.
- Специјализовани инпути – Како би се дошло до веће ефикасности у предузећу, неопходно је да се запосле лица са адекватним специјализацијама као и употреба савремених машина. То је зато што би радници били боље квалификовани за одређени посао - на пример, неко ко само прави помфрит – не би проводио више времена учећи да ради други посао, него само у својој специјализацији.
- Инпути технике и организације - са већим обимом производње, друштво може применити боље организационе способности својим ресурсима, а побољшање своје технике за производњу и дистрибуцију.
- Инпути знања - побољшању организације и технике, доприносе и процеси учења у вези са производњом, продајом и дистрибуцијом, која самим тим доприноси и већој ефикасности.

Екстерна економија обима може бити реализована од горе наведених улаза као резултат географског положаја компаније. Дакле, сви ланци брзе хране који се налазе у истој области одређеног града могу имати користи од нижих трошкова превоза и квалификоване радне снаге.

Екстерна економија обима може да се постигне уколико индустрија смањује терет скупих инпута, делећи технологије или управљачку експертизу, на пример. Овај ефекат преливања може довести до стварања стандарда у индустрији.

Поред економије обима, такође може доћи и до дисекономије обима. Она се јавља због неефикасних менаџера или политике рада, прекомерно запошљавање или погоршавања транспортних мрежа. Осим тога, када се обим једне компаније повећава, она ће можда морати да дистрибуира своје производе и услуге у више расутих области. То може заправо повећати просечне трошкове и на тај начин настаје дисекономија обима.¹³⁷

Међутим, ако компанија има много постројења широм земље, могу сви имати користи од скупих инпута као што су на пример оглашавања. Тако и када су локације економије обима и дисекономије обима специфичне, трговина се користи како би добили приступ ефикасности.

Долазим до закључка да за разумевање економије обима и дисекономије обима извори морају да варирају. Компанија мора да утврди нето ефекат његових одлука и да утиче на његову ефикасност, а не само да се фокусира на један одређени извор. Тако, док је одлука да се повећа обим пословања, она може довести до смањења просечне цене инпута, али такође може довести до дисекономије обима ако је дистрибутивна мрежа неефикасно накнадно проширена. Тако да, приликом доношења стратешких одлука да се прошири, компанија мора да успостави равнотежу ефеката различитих извора економије обима и дисекономије обима, тако да просечна цена свих одлука које су донете буде нижа, што резултира већој ефикасности.

Из свега наведеног може се закључити да економија обима и дисекономија обима представљају теоријску основу конвергенције у финансијском сектору. Наиме, неопходно је да постоји адекватно доношење одлука како би се постигле веће ефикасности у пословању. На тај начин користи могу имати и банкарске и небанкарске финансијске институције.

¹³⁷ <http://www.investopedia.com/articles/03/012703.asp>, датум приступа 05.10.2015.

3.2. Организационе форме повезивање банака и других финансијских институција

Небанкарски послови банака (послови осигурања, послови пензионих фондова, послови инвестиционих фондова, берзански послови, дилерски и брокерски послови, кастоди послови, послови лизинга, франшизинга, форфетинга и послови факторинга), примарно представљају савремене финансијске послове који могу да се обављају самостално кроз посебне организационе форме. Међутим, све чешћа је пракса да се ови послови обављају и у склопу банака као допунски послови традиционалним банкарским пословима чија је сврха остварење што већег профита на нивоу банке као целине.¹³⁸ За ове послове може се рећи да носе вишу профитну стопу од класичних банкарских послова. Позитивни ефекти развоја небанкарских послова у Србији су многобројни, али углавном се могу посматрати са три аспекта: микроекономског, макроекономског и утицаја на пословно банкарство.

Са *микроекономског аспекта* небанкарски послови доносе користи становништву и појединачним привредним субјектима, док на *макроекономском нивоу* небанкарски послови, подстичу раст запослености и стопу раста БДП-а. За небанкарске послове се каже да са собом носе највише стопе раста, а својим услугама омогућавају и осталим привредним гранама више стопе раста од оних које су могуће без постојања ових послова.

¹³⁸ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, стр.89

Слика бр.9: Шематски приказ позитивних ефеката развоја небанкарских послова на развоја пословног банкарства

Извор: Илустрација аутора

Нови трендови као што су дерегулација, конкуренција, глобализација и информационе технологије довели су до појаве нове организационе форме повезивања банака и небанкарских финансијских институција.

Развој небанкарских финансијских институција почео је шездесетих година прошлог века, нешто снажније у седамдесетим годинама, да би експанзију доживели у осамдесетим и деведесетим годинама. У земљама у транзицији до јаких трансформационих процеса у финансијској структури дошло је у деведесетим годинама прошлог века, али и до развоја небанкарских послова и институција. Најзначајнији су послови пензионих и инвестиционих фондова, животног осигурања, лизинга, факторинга, форфетинга, брокерско дилерских послова и слично. У Србији су трансформациони процеси у току, а небанкарски послови су у различитим фазама развоја. Неки су већ операционализовани, а неки су у свом зачетку.

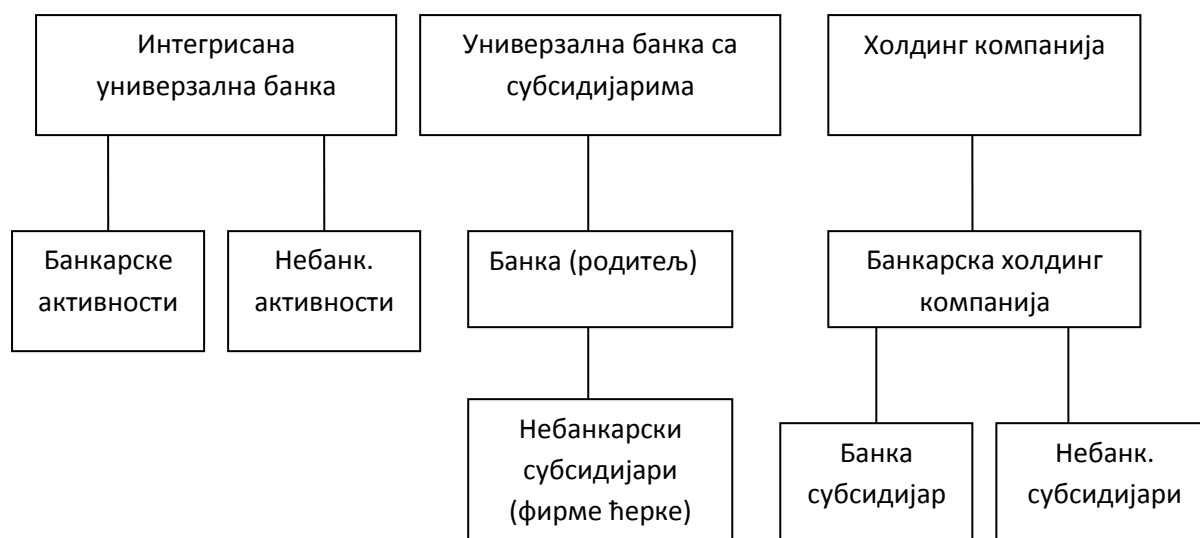
Уколико су ови послови укључени у пословање банка може се рећи да су то небанкарски послови.

Диверсификацијом финансијске понуде комбиновани банкарско-небанкарски послови омогућавају банкама:

1. сигурност и стабилност у пословању
2. економију обима тј.релативно ниже фиксне трошкове пословање,
3. елиминацију конфликта интереса различитих финансијских институција и послова,
4. обезбеђење дугорочних извора средстава,
5. бољу рочну усклађеност извора средстава и пласмана банака,
6. превазилажење регулаторних ограничења,
7. повољнију конкурентску позицију.¹³⁹

Постоје три алтернативне организационе структуре за везивање банкарских и небанкарских финансијских институција, односно банкарских и небанкарских послова под окриљем банке. Ти организациони типови су (Слика бр. 10):

- потпуно интегрисана универзална банка
- универзална банка са субсидијарима и
- холдинг компанија

Слика бр.10: Алтернативне организационе форме повезивања банкарских и небанкарских послова

Извор: Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008., стр.64

¹³⁹ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008., стр.63

У универзалној банци, банкарски и небанкарски послови се воде у различитим одељењима. То су типични представници немачког модела универзалних банака у коме се велике немачке банке баве првенствено пословима комерцијалног и инвестиционог банкарства, а потом и другим – небанкарским пословима.

Универзална банка са субсидијарима је модел у коме се банка ангажује у небанкарским активностима путем оснивања својих ћерки фирми односно субсидијара за поједине врсте небанкарских послова. То је типичан модел по коме комерцијалне банке у Великој Британији и Канади воде своје небанкарске активности.

У моделу холдинг компаније, степен банкарско-небанкарске интеграције је много мањи него у моделу потпуно интегрисане универзалне банке и универзалне банке са субсидијарима. Док је, на пример, код универзалне банке са субсидијарима, банка директан власник небанкарских компанија-субсидијара, код холдинг модела, банка и субсидијарне небанкарске компаније су потпуно одвојене компаније са властитим капиталом, али капиталом који има заједничког власника-банкарску холдинг компанију. Типичан пример холдинг модела је CITI corp. и друге велике америчке банке.¹⁴⁰

Тенденција развоја небанкарских финансијских институција кроз форму небанкарских послова у оквиру банака постоји у скоро свим развијеним земљама. На тиме се остварују веће конкурентске предности које пружају синергетски ефекти удруживања финансијског потенцијала банака и перформанси небанкарских послова. Формирају се новоорганизоване целине у којима се налазе афилијације других финансијских институција у форми небанкарских институција, које све скупа представљају целину у власничком смислу. Банке на тај начин покушавају да се прилагоде новим изазовима на финансијском тржишту, технолошким променама и тиме постигну јачање конкуренције.

¹⁴⁰ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008., стр.64

3.3. Синергетски ефекти деловања интегрисаних банкарских група на финансијском тржишту Србије

У Србији су небанкарски и некредитни послови банака у фази увођења и развоја, а перспективе за њихов даљи развој су велике и представљају сегмент са потенцијално највишим стопама раста у економији наше земље у наредном периоду, нарочито ако се искористе синергетски ефекти на развој целокупног пословног банкарства. У условима убрзане трансформације српског банкарства из класичног у модерно, имплементација небанкарских и некредитних послова се не поставља само као питање компетитивности већ и као питање опстанка и даљег развоја банака у Србији.¹⁴¹ Банке које ће опстати у Србији су оне које на време уоче светске трендове, оне које своју пословну структуру прилагоде условима конкуренције и оне које на прави начин искористе перформансе небанкарских послова.

За разлику од традиционалних банкарских послова, небанкарске послове карактеришу нижи степен ризика и дугорочнији извори финансирања. За оне банке које буду обављале небанкарске послове обезбедиће додатну компаративну предност. Поред компаративне предности, оне банке које желе да буду профитабилније и имају бољу солвентност и ликвидност, потребно је да већу пажњу поклањају небанкарским пословима у односу на класичне банкарске послове.

3.3.1. Обим и структура пасивних банкарских послова

Вршећи функцију мобилизације и концентрације слободних финансијских ресурса, банке обављају пасивне банкарске послове. Билансно посматрано, ради се о туђим мобилисаним и концентрисаним средствима, која су са аспекта банке њен дуг, због чега се и евидентирају у њеној пасиви.

Обављајући пасивне банкарске послове, банка врши две значајне функције:

¹⁴¹ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, стр. 88-107

1. Врши мобилизацију и концентрацију мноштва атомизираних финансијских вишкова, различите временске доспелости, чинећи их употребљивим по квалитету и квантитету с аспекта зајмотражиоца.
2. Тако мобилисана и концентрисана средства банка трансформише и ставља на располагање финансијски дефицитним трансакторима, сходно њиховим квантитативним и временским преференцијама.¹⁴²

Суштински посматрано, банкари стварају сопствене обавезе према финансијски суфицитним трансакторима, да би их, касније трансферисали у виду потраживања према финансијски дефицитним трансакторима.

Најповољнији ток формирања банкарских средстава су депозитни извори, док су кредитни и тржишни извори оправдани у случају када се повећа тражња за банкарским средствима.

Да би обезбедиле већу и разнолику понуду средстава, банке би морале да се опредељују у својој пословној политици на комбинацију таквих инструмената и подстицаја који могу да утичу стимулативно на понуду финансијских средстава.

Пасивни банкарски послови деле се на краткорочне и дугорочне. Табелом бр. 30 биће приказано који послови спадају у групу краткорочних, а који у групу дугорочних пасивних банкарских послова.

Табела бр.30: Пасивни банкарски послови

Краткорочни	Дугорочни
Депозитни послови	Емисија дугорочних хартија од вредности (акције и дугорочне обвезнице)
Секундарна емисија новца	Прикупљање орочених депозита
Реесконтни послови	Прикупљање фондова и дугорочних средстава предузећа и јавних институција
Реломбардни послови	Инострани дугорочни кредити
Издавање краткорочних ХОВ	Докапитализација
Краткорочни кредити од других банака	

Извор: аутор, на бази података Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003.

¹⁴² Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.352

Најзначајнији краткорочни пасивни банкарски послови су: депозитни послови, секундарна емисија новца, реесконтни послови, реломбардни послови, издавање краткорочних хартија од вредности (благајничких записа, обвезница итд.), и краткорочни кредити од других банака.¹⁴³

Под **депозитним пословима** се подразумевају мобилизација и концентрација различитих врста депозита, као што су: депозити по виђењу привреде и становништва, неорочени штедни улози грађана, ограничена и наменска средства привреде и становништва.¹⁴⁴ Ови послови (послови прикупљања слободних новчаних средстава) представљају најважнији и најразвијенији облик краткорочних пасивних банкарских послова. Банка се овде јавља као дужник према широком кругу поверилаца и дужна је да на основу овог посла плати депонентима одговарајући износ камате.

Секундарна емисија новца коју врше банке депозитно-кредитном мултипликацијом представља комбинацију активног и пасивног посла, јер банке одобравањем кредита истовремено ствара и обавезу у виду депозита. То је процес кредитне мултипликације, који представља непрекидан процес креирања кредита и депозита.¹⁴⁵ Према томе, банке се у свом пословању не појављују само као мобилизатори постојеће, већ и као ствараоци или креатори нове новчане куповне снаге.

Реесконтни послови се састоје у есконтовању меница пословне банке код централне банке, до којих је пословна банка дошла претходним одобравањем кредита својим комитентима. Ради се, значи, о поновном есконтовању (реесконтовању) једном већ есконтованих меница.¹⁴⁶ То значи да се есконт одвија између комитента и пословне банке, а реесконт између пословне банке и централне банке. Реесконт се обично обавља када пословна банка жели да компензира предходно смањење кредитног потенцијала. Међутим, реесконтни кредит је обично мањи од есконтног (20-50%).

Реломбард је такође посао који настаје између пословне банке и централне банке. Почетни услов за настанак реломбардног посла јесте ломбардни кредит одобрен комитенту од стране пословне банке, при чему су вредносни папири и ефекти покриће

¹⁴³ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.353

¹⁴⁴ <https://bankarstvo98.wordpress.com/2014/04/02/kratkoročni-pasivni-bankarski-poslovi/>, датум приступа 15.09.2015.

¹⁴⁵ Исто, 15.09.2015.

¹⁴⁶ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.354

за кредит. Уколико банка дозначи то покриће централној банци, добиће реломбардни кредит, што је за пословну банку пасиван посао.¹⁴⁷

Емисијом краткорочних хартија од вредности, као што су благајнички записи, обвезнице, депозитни сертификати, пословна банка је у позицији да мобилише финансијске ресурсе за текуће пословање са финансијских тржишта.¹⁴⁸ Благајнички запис пословне банке је краткорочна хартија од вредности која је у ствари преносива потврда банке издаваоца, која гласи на одређени новчани износ депонован код ње, са одређеним роком доспећа (најчешће од 1 до 12 месеци) које банке емитују у циљу прикупљања новчаних средстава ради јачања своје ликвидности и кредитног потенцијала. Сопствене менице реномиране пословне банке издају, вуку их на себе и есконтују код централне банке или другог финансијског посредника. Давање у есконт сопствених меница је у суштини емитовање новца, па је то предмет посебног нормативног уређења. Депозитни сертификати су најтипичније хартије од вредности које издају пословне банке. Они су банкарске потврде које гласе на доносиоца, на одређени износ депонован у банци, на тачно утврђени рок (углавном 3, 6, 9 и 12 месеци) и уз тачно утврђену камату.

Краткорочни кредити од других банака представљају краткорочну обавезу банке, која је узела кредит, према банци кредитору. На мобилизацију ових средстава банка се одлучује да би очувала или побољшала ликвидност.¹⁴⁹

Поред краткорочних пасивних банкарских послова имамо и **дугорочне пасивне банкарске послове** који представљају послове банака усмерене на мобилизацију и централизацију дугорочних средстава која ће се користити за финансирање инвестиција.

У пасивне дугорочне банкарске послове спадају: емисија дугорочних хартија од вредности (акције и дугорочне обвезнице), прикупљање орочених и ограничених депозита, прикупљање фондова и дугорочних средстава предузећа и јавних институција, инострани дугорочни кредити и емисија заложница.¹⁵⁰

Орочени депозити представљају још увек најзначајнији извор дугорочних средстава. Основни мотивациони фактор инвестирања је каматна стопа

¹⁴⁷ Исто, стр.354

¹⁴⁸ <https://bankarstvo98.wordpress.com/2014/04/02/kratkorochni-pasivni-bankarski-poslovi/>, датум приступа 15.09.2015.

¹⁴⁹ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.354

¹⁵⁰ Исто, стр.368

која расте са роком орочавања. У структури орочених депозита разликују се мали орочени депозити који су карактеристични за становништво и велики орочени депозити карактеристични за корпорације, институционалне инвеститоре и сл. Понуда орочених депозита привреде зависи од: акумулативне способности привреде и од економског интереса за орочавање (камате).

Емисијом дугорочних хартија од вредности банка долази до најсигурнијих средстава која се могу користити за одобравање дугорочних кредита. Основни предуслов за коришћење овог механизма јесте постојање развијеног тржишта капитала. Емисијом акција банка стиче дугорочан сопствени капитал, који је фактички трајно ангажован у банци, што банци даје сигурност у пословању. Обвезница је писмена исправа којом се њен издавалац обавезује да ће имаоцу обвезнице у року њене доспелости исплатити износ новца који је у истој наведен заједно са каматом.

Коришћењем дугорочних кредита у иностранству за сопствени развој се користи инострана штедња која је супститут недовољних домаћих дугорочних извора акумулације.

Докапитализација је додатни начин формирања укупног банкарског потенцијала, а представља претварање дела профита у додатни капитал.

На основу наведених послова и на основу наредне табеле утврдићу који од наведених послова је најзаступљенији у банкама, односно коју врсту послова банка највише користи. Као пример узећемо две банке Комерцијалну банку а.д. Београд и Banca Intese а.д. Београд.

Табела бр. 31: Укупна пасива Комерцијалне банке а.д. Београд и Banca Intese а.д. Београд са стањем на дан 31.12.2015.године у 000 РСД

Позиција	Комерцијална банка		Banca Intesa	
	Нето	% учешће	Нето	% учешће
Финансијске обавезе по фер вредности кроз биланс успеха намењене трговању	0	0,00%	74.358	0,02%
Финансијске обавезе које се иницијално признају по фер вредности кроз биланс успеха	0	0,00%	0	0,00%
Обавезе по основу финансијских деривата намењених заштити од ризика	0	0,00%	0	0,00%
Депозити и остале обавезе према банкама, другим финансијским организацијама и централној банци	17.159.317	5,19%	31.095.062	8,33%
Депозити и остале обавезе према другим комитентима	300.005.903	90,80%	331.331.668	88,78%
Промене фер вредности ставки које су предмет заштите од ризика	0	0,00%	0	0,00%
Издате сопствене хартије од вредности и друга позајмљена средства	0	0,00%	0	0,00%
Субординиране обавезе	6.077.962	1,84%	0	0,00%
Резервисања	2.109.020	0,64%	1.729.001	0,46%
Обавезе по основу средстава намењених продаји и средства пословања које се обуставља	0	0,00%	0	0,00%
Текуће пореске обавезе	0	0,00%	679.444	0,18%
Одложене пореске обавезе	127.545	0,04%	0	0,00%
Остале обавезе	4.920.368	1,49%	8.291.692	2,22%
Укупно обавезе	330.400.115	100%	373.201.225	100%

Извор: аутор на основу посатака са сајта https://www.nbs.rs/internet/latinica/50/50_5.html, датум приступа 06.12.2016.

На основу приказане табеле може се закључити да највећи део пасиве Комерцијалне банке чине депозити и остале обавезе према другим комитентима са процентуалним учешћем од 90,80% . Такође, и код Banca Intese а.д. Београд највећи део пасиве чине депозити и остале обавезе према другим комитентима и износе 88,78% Одмах иза њих су депозити и остале обавезе према банкама, другим финансијским организацијама и централној банци са учешћем од 5,19% у укупним обавезама код Комерцијалне банке, док код Banca Intese тај проценат износи 8,33%.

3.3.2. Улога и значај активних банкарских послова

Банке као монетарне и финансијске институције, имају задатак да пласирају кредитна средства за финансирање потреба својих пословних клијената. Да би пословне банке могле да испуне тај задатак, морају располагати одређеном структуром финансијског и кредитног потенцијала.

Финансијски потенцијал којим банка располаже у свом билансу стања изражава волумен укупних средстава који је банка прикупила као депозите, креирала мултипликацијом својих средстава, прибавила из кредитних извора, и стекла као основни капитал банке. Тако структуриран финансијски потенцијал представља збир свих извора средстава исказаних у пасиви биланса банке. Како биланс банке увек мора бити у равнотежи.

У пракси (кредитни) потенцијал за пласмане банке представља максималан износ одобрених кредита, а да ликвидност банке не буде угрожена.

Однос финансијског потенцијала и кредитног потенцијала зависи од волумена и структуре извора средстава. У питању су: врсте и квалитет депозитних средстава, динамика раста трошења средстава депозита, прилив кредитних средстава добијених од централне банке и других кредитних извора, као и увећање трајног (оснивачког) капитала банке и средстава резерви банке.

Активне банкарске послове можемо такође поделити на краткорочне и дугорочне, као и пасивне банкарске послове.

Табела бр.32: Активни банкарски послови

Краткорочни	Дугорочни
Есконтни кредит	Хипотекарни кредит
Ломбардни кредит	Инвестициони кредит
Акцептни кредит	Грађевински кредит
Рамбусни кредит	Конзорцијални кредит
Контокоректни кредит	Стамбени кредит
Авални кредит	Форфетирање
Винкулациони кредит	Потрошачки кредит
Факторинг	Портфолио инвестиције
Краткорочне ХОВ	

Извор: аутор, на бази података Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003.

Најзначајнији **краткорочни активни банкарски послови** су: есконтни кредит, ломбардни кредит, акцептни кредит, рамбусни кредит, контокорентни кредит, авални кредит, винкулациони кредит, факторинг и краткорочне хартије од вредности.¹⁵¹

Есконтни кредит је најстарији краткорочни активни банкарски посао, који се састоји у откупу меница комитената пре њиховог рока доспећа. Сходно томе, меница је основ за одобравање кредита. При есконтовању менице, кредит није у висини меничног покрића, већ се умањује за износ камате од тренутка есконтовања до датума доспећа менице. Ова камата за коју се умањује кредит назива се „есконт“ или "дисконт".¹⁵² Есконтни кредит је веома сигуран за банку јер се она увек може захтевати реесконт код централне банке.

Ломбардни кредит одобрава пословна банка на подлози заложених реалних ствари (роба, злато, ХОВ). То је доста стар посао, води порекло из XV века из италијанске покрајине Ломбардије. Његове карактеристике су:¹⁵³

¹⁵¹ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.369

¹⁵² Исто, стр.369

¹⁵³ <https://aktivnibankarskiposlovi.wordpress.com/2015/04/07/kratkorocni-aktivni-bankarski-poslovi/#more-26>, датум приступа 15.09.2015.

• За банку је значајан бонитет залога, а не бонитет дужника, па се банка пре опредељује за ломбард, него за есконт, јер је бонитет залога “јачи и тежи” од бонитета дужника;

- Код ломбарда покриће је залог, а код есконта целокупна имовина дужника;
- Ломбардни кредит се одобрава у износу од 75% тржишне вредности залога;
- Ломбардни кредит је добар и за дужника јер до новца долази без продаје залога;
- Пословна банка на основу ломбарда може да повлачи реломбардни кредит од централне банке.

Код **акцептног кредита** Банке пружају могућност својим комитентима да на њих трасирају менице до одређене висине и са одређеним роком. Акцептирањем (прихватањем) менице својих комитената пословна банка (трасант) постаје главни менични дужник и обавезује се да исплати меницу ако трасат (лице које меницом треба да плати робу узету на кредит) закасни или уопште не исплати меницу.¹⁵⁴

Рамбурсни кредит је специфична врста акцептног кредита који се најчешће јавља у спољној трговинској размени робе и услуга. Јавља се када банка са високим угледом и рејтингом, а према налогу своје иностране кореспондентске банке, исплаћује робна документа и задржава их у својини све док их та кореспондентска банка (по чијем је налогу и исплатила ова документа) од ње не откупи, тј. рамбусира.

Покриће спољно трговинског посла акцептом афирмисане светске банке у основи поспешује комерцијални посао, јер продавац робе на основу акцепта такве банке обезбеђује сигурност наплате својих потраживања.

Конткорентни кредит или кредит по текућем рачуну се реализује тако што банка одобрава свом комитенту кредит на текући тачун, чиме је комитент у позицији да њиме располаже издавањем налога банци за исплату са текућег рачуна.¹⁵⁵

Авални кредит се одобрава у виду посебне гаранције на лицу менице, због чега представља менично јемство банке. Банка гарантује да ће неко од потписника менице испунити своју меничну обавезу. Тако да, давањем авала банка прихвата обавезу да у

¹⁵⁴ Исто, датум приступа 15.09.2015.

¹⁵⁵ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.370

случају када менични дужник не исплати обавезу меничном повериоцу, исту она у потпуности измири.¹⁵⁶

Винкулациони кредит је кредит који одобрава банка на бази претходне обавезе дужника да дозначи товарни лист, на основу кога ће банка у потпуности или делимично располагати вредношћу робе. На основу овог кредита трговина на велико не мора чекати на наплату робе од крајњег купца, већ добија средства којим располаже.

Краткорочне хартије од вредности представљају облик инвестиционог улагања којим банка стиче каматоносне и ликвидносне инструменте, што је у функцији профитабилности и ликвидности банака.¹⁵⁷

Финансирање путем **факторинга** представља специфичан облик прибављања средстава и то путем продаје потраживања.¹⁵⁸ Код факторинг послова банка или специјализована факторинг компанија откупљује краткорочна потраживања које извозник има према неком трећем лицу. Тиме банка или факторинг компанија преузима ризик наплате потраживања.

Што се тиче **дугорочних активних банкарских послова** може се рећи да се ради претежно о дугорочним кредитима које банке одобравају својим комитентима, као и о инвестицијама у дугорочне хартије од вредности: хипотекарни кредит, грађевински кредит, инвестициони кредит, конзоријални кредит, стамбени кредит, форфетирање, потрошачки кредит, портфолио инвестиције.¹⁵⁹

Хипотекарни кредит је врста зајма који банка одобрава на бази реалног имовинског покрића, грађанима или предузећима за финансирање непокретности (изгрдње станова, пословних зграда итд.), над којим је уписом у одговарајуће судске књиге стављена хипотека, са роком доспећа до 30 година. Тиме се не одваја имовина од његовог власника, већ се само обезбеђује новчано потраживање банке. Кредит се обично одобрава у висини од 60 до 70% вредности залогa. Отплаћују се углавном у периодичним временским размацима у једнаким отплатним ратама (ануитетима).

¹⁵⁶ Исто, стр.370

¹⁵⁷ Исто, стр.370

¹⁵⁸ Стакић Б., Бараћ С., Међународне финансије, Пословни факултет, Singidunum, Београд, 2008., стр.310

¹⁵⁹ Ненад Вуњак, Финансијски менаџмент, Економски факултет Суботица, 1994, стр 443-466

Грађевински кредит банка одобрава комитентима за објекте у изградњи, најчешће на рок од 3 до 5 година.¹⁶⁰

Инвестициони кредит је у функцији финансирања развоја, али и за набавку трајних обртних средстава.¹⁶¹ Процедура одобравања инвестиционих кредита је иста као и код одобравања кредита за обртна средства, али је анализа економских фактора детаљнија и потпунија, јер захтева и стручну анализу експерата ван банке. Одобравају се углавном за период од 2 до 7 година. Код ових кредита разликују све две врсте камата, интеркаларна – која се обрачунава од дана одобрења кредита до дана стављања инвестиционог кредита у отплату, значи за време трајања фазе коришћења, и редовна – која се обрачунава на инвестиционе кредите у отплати.

Конзорцијални кредит се одобрава на основу конзорцијума, тј. групације заинтересованих банака, које се формирају поводом емисије великих јавних зајмова. Конзорцијум уписује(преузима) хартије од вредности (државне обвезнице), по нешто нижем курсу номиналне вредности, да би их пласирао(продао) по нешто вишем курсу, при томе остварујући профит. Уколико не успе да прода обвезнице, конзорцијум преузима непродате обвезнице и тако постаје кредитор на дужи рок.¹⁶²

Стамбени кредити се сматрају посебним обликом грађевинског кредита, чија је функција да домаћинства лакше долазе до станова, као и да се стимулише развој грађевинарства. Банке их одобравају уз ниже каматне стопе.¹⁶³

Форфетинг представља један од специфичних механизма финансирања предузећа. Овај облик финансирања јавља се код крупних појединачних послова о испоруци опреме, изградње објеката по систему "кључ у руке" или извођења инвестиционих радова са одложеним роковима плаћања од једне до неколико година.¹⁶⁴

¹⁶⁰ <https://aktivnibankarskiposlovi.wordpress.com/>, датум приступа 15.09.2015.

¹⁶¹ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.371

¹⁶² <https://aktivnibankarskiposlovi.wordpress.com/>, датум приступа 15.09.2015.

¹⁶³ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.371

¹⁶⁴ Стакић Б., Бараћ С., Међународне финансије, Пословни факултет, Singidunum, Београд, 2008., стр.317

Потрошачки кредити омогућавају антиципативну потрошњу оних делова становништва који тренутно имају веће потребе за потрошњом него што им дозвољава њихов тренутни ниво доходака.¹⁶⁵

Портфолио инвестиције представљају пласмане банака у хартије од вредности различитих приносних стопа и рокова доспећа, што омогућије банкама оптимизацију захтева за профитабилношћу и стабилношћу пословања.¹⁶⁶

Како бих донела закључак који од наведених активних банкарских послова је најзаступљенији у банкама узећу пример Комерцијалне банке а.д. Београд и Banca Intese а.д. Београд, односно сагледаћемо активу биланса стања закључно са 31.12.2015.године.

Табела бр.33: Укупна актива Комерцијалне банке а.д. Београд и Banca Intese а.д. Београд са стањем на дан 31.12.2015.године у 000 РСД

Позиција	Комерцијална банка		Banca Intesa	
	Нето	% учешће	Нето	% учешће
Готовина и средства код централне банке	63.523.715	16,21%	98.939.321	20,28%
Заложена финансијска средства	0	0%	0	0,00%
Финансијска средства по фер вредности кроз биланс успеха намењена трговању	851.056	0,22%	1.431.783	0,29%
Финансијска средства која се иницијално признају по фер вредности кроз биланс успеха	0	0%	70.974	0,01%
Финансијска средства расположива за продају	127.173.383	32,45%	78.048.825	16,00%
Финансијска средства која се држе до доспећа	0	0%	0	0,00%
Кредити и потраживања од банака и других финансијских организација	16.844.000	4,30%	36.168.380	7,41%
Кредити и потраживања од комитената	162.742.565	41,53%	257.848.609	52,86%

¹⁶⁵ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.371

¹⁶⁶ Исто, стр.372

Промене фер вредности ставки које су предмет заштите од ризика	0	0%	0	0,00%
Потраживања по основу финансијских деривата намењених заштити од ризика	0	0%	0	0,00%
Инвестиције у придружена друштва и заједничке подухвате	0	0%	0	0,00%
Инвестиције у зависна друштва	5.480.888	1,40%	962.496	0,20%
Нематеријална улагања	216.830	0,06%	818.694	0,17%
Некретнине, постројења и опрема	6.139.572	1,57%	8.718.461	1,79%
Инвестиционе некретнине	2.744.026	0,70%	224.358	0,05%
Текућа пореска средства	37.017	0,01%	79.396	0,02%
Одложена пореска средства	0	0,00%	220.561	0,05%
Стална средства намењена продаји и средства пословања које се обуставља	63.314	0,02%	256.254	0,05%
Остала средства	6.040.483	1,54%	4.011.057	0,82%
УКУПНО АКТИВА	391.856.849	100%	487.799.169	100%

Извор: аутор, на основу података са сајта https://www.nbs.rs/internet/latinica/50/50_5.html, датум приступа 10.12.2016.

На основу приказане табеле долазим до закључка да највећи проценат активе код Комерцијалне банке чине Кредити потраживања од комитената који износе 41,53% у односу на укупну активу, а код Banca Intese тај проценат износи 52,86%. Одмах иза кредита намењених комитентима, на другом месту код Комерцијалне банке налазе се финансијска средства расположива за продају која у укупној активи и чине 32,45%, док се код Banca Intese на другом месту налазе готовина и средства код Централне банке са процентуалним учешћем у укупној активи 20,28%.

3.3.3. Анализа неутралних банкарских послова

Неутрални банкарски послови су најстарији банкарски послови. Они се називају и услужним, али и посредничким пословима. Овим пословима баве се углавном велике банке које располажу разгранатом мрежом филијала банака, како у земљи тако и у иностранству. За обављање ових послова банке наплаћују накнаду у виду провизије. Ови послови имају мањи значај у односу на активне и пасивне послове. Неутрални банкарски послови за банку представљају оне послове у којима се банка не појављује нити у улози повериоца нити у улози дужника, већ само за своје клијенте обавља одређене банкарске послове уз наплату банкарске провизије.

На основу тога се и као уобичајена подела банкарских послова наводи подела на:¹⁶⁷

- Посредничке банкарске послове
- Комисионе банкарске послове

Потпунија подела неутралних банкарских послова се може представити на следећи начин:

1. Посреднички банкарски послови:

- Послови платног промета у земљи;
- Послови платног промета са иностранством (девизни послови);
- Инкасо послови;
- Банкарске гаранције

2. Комисиони банкарски послови:

- Емисија обвезница и других ХОВ;
- Издавање кредитних писама и отварање акредитива;
- Издавање гаранција и гарантних писама;
- Отварање акредитива;
- Чување и управљање вредностима (депо послови, послови куповине и продаје ХОВ, девиза и валута по налогу и за рачун комитената);
- Комисиони кредитни послови итд.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Крстић Борко, Банкарство IV издање, Економски факултет, Ниш, 2003., стр.373

¹⁶⁸ Исто, стр.373

У оквиру *посредничких банкарских послова* имамо *послове платног промета у земљи*. Под платним прометом подразумевају се сва плаћања која се врше између правних и физичких лица. Плаћање се дефинише као пренос новчаних средстава са једног, физичког или правног лица на друго. Када говоримо о значају платног промета за једну земљу, морамо нагласити да исти представља значајну детерминанту тражње новца као и да остварује велики утицај на циљеве и задатке монетарне политике.

Под појмом *девизни послови* подразумевају се послови платног промета са иностранством. Девизна средства која остваре предузећа продајом робе или услуга представљају специфичан вид њиховог прихода. Девизе припадају оним организацијама које су их оствариле, и оне их могу слободно користити, али под контролом државних органа. Грађани и грађанска правна лица могу слободно да приме и унесу девизе из иностранства, које могу слободно продавати овлашћеној банци или стављати на свој девизни улог. Платни промет са иностранством обавља се преко законом овлашћених банака, и то у динарима, у уговорима утврђеним конвертибилним девизама, као и у обрачунској валути.

Пружајући својим клијентима разне врсте услуга у платном промету, банке прихватају наплату свих потраживања поверилаца без обзира на то по ком основу су настала и каквом се исправом доказују. С обзиром на начин на који се поједина потраживања наплаћују, *банкарски инкасо* дели се на две основне врсте, а то су:

- Обични инкасо;
- Документарни инкасо.

Под *обичним инкасом* подразумева се наплата свих потраживања без обзира по ком основу су настала, ако се наплата врши без истовремене предаје докумената. На тај начин наплаћују се разна потраживања, из уговорних и других односа, потраживања по основу наслеђа, штедних књижица.

Под *документарним инкасом* (енгл. collection) или, тачније, под уговором о документарном инкасу подразумева се такав банкарски посао код кога банка преузима обавезу да ће по налогу и за рачун свог комитента (продавца, налогодавца) наплатити новчано потраживање које овај има према трећем лицу (купцу, трасату) уз истовремену

предају одређених докумената, док се комитент (налогодавац) обавезује да ће за то платити банци провизију и трошкове које је имала приликом извршења добијеног налога и инструкција.¹⁶⁹ Најважнија привредна функција документарног инкаса састоји се у томе да уговорним странама омогући ефикасан наћин плаћања. Послови документарног инкаса нарочито су заступљени у време великих привредних и политичких криза када повериоци нису сигурни да ће наплатити своја потраживања па се поуздају у банку да ће она својим знањем и пословним везама лакше извршити наплату.¹⁷⁰

Документарни инкасо се најчешће користи у случајевима када се уговорне стране добро познају па продавац не сумња у савесност и платежну способност купца. Продавац је тада сигуран да његов стални пословни партнер неће одбити плаћање и на тај начин га принудити да се излаже непотребним трошковима враћања или ускладиштења испоручене робе.¹⁷¹ Основна функција документарног инкаса је његова платежна функција. Он може послужити и као средство обезбеђења једино онда када купац до испоручене робе може доћи само на основу докумената које је предходно плаћањем купопродајне цене, искупио од инкасо банке.

Под *банкарском гаранцијом* подразумева се писани документ којим банка као гарант преузима на себе обавезу да ће обавити плаћање уместо дужника ако он то не учини у одређеном року. Банка даје гаранцију у своје име и за свој рачун путем гарантног писма, или авалирањем менице на одређену суму новца, али највише до износа трајних обртних средстава утврђених по завршном рачуну за претходну годину. Банка може да да гаранцију по основу инвестиција у своје име и за свој рачун до висине свог ликвидног кредитног потенцијала. Такође, банка може да гарантује и о овлашћењу једног или више корисника друштвених средстава. Гаранција иде највише до износа расположивих средстава за инвестиције и под условом да нема доспелих неизмирених обавеза. Гаранција издата по овлашћењу представља акт који банка даје у своје име и за туђи рачун. Давалац овлашћења има статус гаранта, а банка која је издала гаранцију по овлашћењу преузима улогу супер гаранта - гаранта другог реда.

¹⁶⁹ Зоран Антонијевић, Милан Петровић, Божидар Павићевић, Банкарско право, Београд, 1982., стр. 18.

¹⁷⁰ Милош Вучковић, Банкарство, Београд, 1967., стр. 200-201.

¹⁷¹ Стеван Шогоров, Банкарско право, Нови Сад, 2005., стр. 189.

Од свих набројаних посредничких послова у Србији су најзаступљенији послови платног промета у земљи, а одмах иза њих су девизни послови, односно послови платног промета са иностранством. Такође, може се рећи да у оквиру послова платног промета у змељи имамо широк спектар пружања услуга.

Тако на пример, Комерцијална банка а.д. Београд пружа следеће услуге у оквиру платног промета:¹⁷²

- отварање једног или више рачуна у експозитури Банке коју изаберете;
- испостављање налога за плаћање на било ком шалтеру Банке;
- извршење налога у интерном банкарском плаћању у тренутку испостављања налога;
- међубанкарске трансфере одмах по одобравању средстава на рачун Банке;
- достављање извештаја о променама на рачуну, електронским путем или на шалтеру Банке;
- тајност рачуна и средстава на текућем рачуну;
- могућност отварања и вођења Escrow рачуна – рачуна са посебном наменом, у циљу документарне контроле и праћења појединих конкретних послова.

Поред услуга у оквиру платног промета у земљи, Комерцијална банка, свим својим депонентима ефикасно и стручно пружа услуге у домену девизног пословања у земљи и са иностранством.¹⁷³

- Отварање рачуна страних правних лица – нерезидената,
- Стране компаније са седиштем у иностранству,
- Представништва страних правних лица,
- Амбасаде, страна дипломатско-конзуларна представништва у Републици Србији,
- Платни промет са иностранством – плаћања и наплате,
- Девизно-валутни послови (ефектива),
- уопродаја девиза,
- Регистрација кредитног задужења/одобрења код НБС

¹⁷² <http://www.kombank.com/platni-promet>, датум приступа 12.12.2016.

¹⁷³ Исто, датум приступа 12.12.2016.

Комисиони послови су послови које банка, обавља у своје име, а за рачун клијента. У овом послу учествују два лица: комисионар и комитент. Комисионар је лице (банка) које обавља комисиони посао у своје име и за рачун комитента, а комитент је лице (клијент) за чији рачун комисионар обавља комисиони посао. Све предности или негативне последице датог комисионог посла сноси комитент, за чији се рачун он обавља. Он добија купљене ефекте, плаћа куповну цену и провизију, као и трошкове за обављени комисиони посао. Комисионар мора одређени комисиони посао обавити адекватно, штитећи при том интересе комитента, по чијем налогу га и обавља, за његов рачун а у своје име.

Депо послови припадају групи комисионих послова који подразумевају да комитенти пословних банака (депоненти) могу да оставе, односно депонују, своје вредне предмете (нпр. хартије од вредности) у посоном простору банке (депоу), а пословна банка (депозитар) им гарантује да ће те вредности чувати и да ће их на њихов захтев вратити у непромењеном стању. Депоненти своје вредности остављају код депозитара само након потписивања уговора у коме се регулишу њихова међусобна права и обавезе. Зависно од начина предаје и чувања вредности депои се деле на: отворене и затворене депое.

Када је реч о отвореним депоима, депонент предаје вредности депозитару у отвореном виду тј. незапечаћене са списком истих у два примерка. Службеник проверава списак, оверава оба примерка од којих један враћа депоненту, а други прилаже са вредностима и издаје потврду о пријему вредности. При подизању вредности, службеник издаје контра потврду о пријему тј. враћању депонованих вредности.

Код затворених депоа депонент предаје вредности депозитару запечаћене печатом депонента у коверти, омоту или неком пакету. Депозитар одговара само за омот који мора бити неоштећен, а не за унутрашњу садржину. Депонент не говори депозитару шта је у депоу али му даје изјаву да су то ствари које је дозвољено депоновати. Пријем и подизање је слично као и код отвореног депоа.

Издавање сефова је засебан вид депо послова. У овим сефовима комитенти банке могу да чувају своје вредности. Сеф је метални ормарић у коме се налази лимена касета са кључићем у коју се одлажу вредности. Може бити урађен у више величина у зависности од вредности за које се користи. За отварање сефа потребна су два кључа: кључ који се налази код корисника и нулти кључ који је код службеника

банке. Кључ који се налази код корисника је разлочит за сваки сеф, а кључ који се налази код службеника је исти за све сефове. Кључићем од касете корисник отвара касету и без присуства службеника оставља или узима вредности из касете. Тачно време уласка корисника у сеф и његовог изласка води се у посебној евиденцији. Да би неко могао да буде корисник сефа мора потписати уговор о закупу сефа са банком. За време закупа корисник плаћа одређену надокнаду банци. По истеку закупа корисник је дужан да испразни сеф и врати све кључеве банци.

У Србији ова врста послова укључена је у скоро свим банкама. Једина разлика је у накнади која се плаћа за издавање сефова. Такође, услуге изнајмљивања сефова могу да користе и физичка и правна лица.

Девизно – валутни послови су послови везани за страна средства плаћања. У ову групу послова спадају: девизе - краткорочна потраживања у иностранству у страној валути; валуте или ефективни страни новац - новац у страној валути; стране хартије од вредности - хартије од вредности у страној валути које емитује нерезидент.

Послови везани за емисију ХОВ подразумевају такву врсту послова где приликом емисије и пласмана ХОВ, комитенти ангажују пословну банку, за извршавање послова. Послови емисије и пласмана ХОВ које обавља пословна банка углавном су повезани са активностима на примарном финансијском тржишту.

Консалтинг услуге пружају високо образовани професионалци разних стручних профила, како својим комитентима, тако и другим заинтересованим лицима.

Консалтинг послови се односе на:¹⁷⁴

- Област спољне трговине и девизног пословања,
- Област пореске и царинске политике,
- Уже посматрано послове финансијског консалтинга као што су дилерско - брокерски послови,
- Рачуноводствени консалтинг - вођење пословних књига клијената,
- Послови процене вредности капитала,
- Маркетиншке услуге и истраживање тржишта – процене могућности пласман на тржишту појединих производа и услуга и

¹⁷⁴ Стакић Б., Бараћ С., Међународне финансије, Пословни факултет Singidunum, Београд, 2008, стр.320

- Послови регистрације и пререгистрације предузећа приликом статусних промена.

Многи од ових послова су слични или идентични класичним банкарским пословима.

Форфетинг послови су споредни банкарски послови, који најчешће представљају облик финансирања извозних кредита. Они се реализују продајом извозног потраживања банци или специјализованој институцији (форфетеру), уз одбитак одговарајућег фиксног износа, а на основу показивања докумената којима увозник гарантује отплату дуговања.¹⁷⁵ На овај начин извозник који је продао робу страном купцу на кредит долази до новчаних средстава, уз одређено умањење. Форфетинг послове карактеришу дужи рокови отплате и пренос целокупног ризика дужникове обавезе на форфетера, односно банку или финансијску институцију која постаје нови поверилац. Овим пословима се могу бавити банке или се оснују специјализоване институције.

Факторинг послови су веома слични форфетинг пословима. Једина разлика је што се код факторинг послова као посредник углавном јављају специјализоване институције, а не банке. Рокови доспећа код факторинга су по правилу краћи, а износи потраживања мањи. Пословне банке се могу директно бавити пословима форфетинга и факторинга, а могу оснивати и своје специјализоване компаније.

Послове лизинга могу да обављају пословне банке (директно или преко својих специјализованих компанија) или специјализоване институције за то.

Послови лизинга најчешће се користе у финансијским трансакцијама које су везане за пласман производа у закуп, а које су велике појединачне вредности (опрема, транспортна средства и сл.).¹⁷⁶ Предузеће које жели да купи производ, а није у могућности да га плати, има могућност да га закупи. Произвођач продаје свој производ на кредит и уз посредника у лизингу, врши наплату свог потраживања. Корисник лизинга плаћањем закупнине, индиректно отплаћује део вредности имовине која је предмет закупа. Послови лизинга доприносе развоју тржишта и бољем пласману производа, а за произвођача опреме смањује ангажовање сопствених средстава и убрзава обрт капитала.

¹⁷⁵ Душанић Ј. , Пословно Банкарство, Consecro Institut, Српско Сарајево, Београд, 2003, стр.233-239

¹⁷⁶ Хацић Мирољуб, Банкарство, Универзитет Singidunum, Београд, 2009., стр.307

Послови лизинга имају своје предности, које се углавном односе на то да се корисник не мора дугорочно задуживати и да се ризик застаревања преваљује на даваоца лизинга. Међутим поред наведених предности постоје и негативне стране лизинга које подразумевају да је то веома скуп инструмент финансирања.

Послови осигурања су најпрофитабилнији послови. Пословна банка се у пословима осигурања може појавити на различите начине:

- пословна банка са осигуравајућим друштвом може потписати уговор о продаји његовог осигурања и за то добија уговорену накнаду,
- пословна банка и осигуравајуће друштво могу заједнички оснивати ново осигуравајуће друштво, и
- пословна банка може самостално оснивати сопствено осигуравајуће друштво.

3.3.4. Сопствени банкарски послови

Пракса појединих банака је да неке послове предузимају по сопственој иницијативи и за сопствени рачун. Такви банкарски послови су најчешће познати као: учешће, ортаклук и арбитражни послови. Нарочито финансирање појединих привредних предузећа спада у послове у којима банке *учествују својим капиталом*. Састоје се у томе што банка даје средства предузећу, али учествује у његовој заради. У неким случајевима банка сноси и одговарајући део губитка. Поред тога, у овом случају банка долази у положај да на известан начин утиче на управљање предузећем. Спровођење се врши тако што се у управу предузећа обавезно бирају лица која изабере банка. Учешће или *ортаклук* банке у неком предузећу може се јавити у различитим видовима, као на пример у виду сусвојине или поседовању одређеног дела акција предузећа акционарског облика.

Друга категорија ове групе послова су *арбитражни послови*. То су послови којима банка, испитујући новчана тржишта, по правилу на берзама у више земаља, закључује куповину девиза или других ХОВ тамо где су оне најјефтиније, а истовремено их продаје на оном тржишту на којем су најскупље. У том смислу, банкарски арбитражни послови су уско повезани са посебним берзанским пословима, тј. купопродајама девиза, хартија од вредности, робе и др.

3.3.5. Небанкарски послови – послови институционалних инвеститора

Небанкарски послови се састоје од послова институционалних инвеститора. Ту спадају послови осигурања, послови пензионих фондова и послови инвестиционих фондова. Поред ових послова групи небанкарских послова спадају и берзански послови, брокерско дилерски послови и кастоди послови. Заједничка карактеристика небанкарских послова је да своје потенцијале формирају на основу дугорочних извора средстава, а пласмане врше на тржишту капитала у разне облике ХОВ. Може се рећи дарасполажу релативно ликвидним активама, за разлику од банака које имају релативно неликвидну активу јер морају да чекају рокове доспећа датих зајмова да би дошле до трансакционог новца за нове пласмане.

Пословима осигурања се на бази продаје полиса осигурања грађанима и компанијама стварају дугорочни извори средстава. Они се могу употребити за куповину дугорочних финансијских инструмената као на пример акција и обвезница, као и краткорочних вредносних папира којима се обезбеђује текућа ликвидност, јер се лако могу продати на новчаном тржишту. Један од најдоминантнијих облика осигурања у развијеним земљама јесте вид животног осигурања, док у мање развијеним земљама преовлађује имовинско осигурање.

У Србији доминирају неживотна осигурања у односу на животна осигурања која су у почетној фази развоја, док нпр. у групи ЕУ 8 земаља животна осигурања покривају око две петине укупних осигурања, у групи ЕУ 15 земаља око три петине укупних осигурања, а у САД око четири петине укупних осигурања. Отуда је очигледан развојни потенцијал послова животних осигурања у Србији који у наредном периоду треба да доживе потпуну експанзију на финансијском тржишту Србије. Кретања пропорције неживотних и животних осигурања у Србији у последњих пет година указују на померање пропорције у корист животних осигурања (92,57% : 7,43% у 2004. години према 89,09% : 10,91% крајем 2008.године). Подаци о перформансама осигуравајућих друштава у Србији и њихових матичних банака на бази поређења приноса на акцијски капитал и приноса на укупну активу указују на повољније индикаторе профитабилности осигуравајућих друштава у односу на банке што поред

обезбеђења дугорочних извора финансирања, осигурању као небанкарском и као допунском банкарском послу даје перспективу.¹⁷⁷

Табела бр.34: Учешће осигуравајућих компанија, банака, лизинг компанија и добровољних пензионих фондова у финансијском сектору Србије у периоду од 2013.до 2015.године (у %)

		Билансна сума	Капитал	Број запослених
Осигуравајуће компаније	2013.	4,8	5,5	29,5
	2014.	5,2	5,4	30,5
	2015.	5,8	6,7	30,5
Банке	2013.	92,4	93,5	69,0
	2014.	92,0	93,6	67,9
	2015.	91,6	92,2	68,0
Лизинг компаније	2013.	2,2	0,9	1,1
	2014.	2,0	1,1	1,2
	2015.	1,8	1,2	1,2
Добровољни пенциони фондови	2013.	0,6	-	0,3
	2014.	0,7	-	0,3
	2015.	0,9	-	0,3

Извор: аутор, на бази података, НБС, Сектор осигурања у Србији, Извештај за 2015.год, http://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/izv_IV_2015.pdf, датум приступа 16.11.2016.

На основу табеле може се закључити да је у Србији учешће осигуравајућих компанија у финансијском сектору на другом месту, док прво место заузимају банке. Такође, може се уочити да се учешће осигуравајућих компанија у финансијском сектору повећава из године у годину. У билансној суми финансијског сектора у 2015.години, банке учествују са 91,6%, а осигуравајуће компаније са 5,8%.

Допринос осигуравајућих компанија као институционалних инвеститора огледа се у унапређењу ефикасности инвестиција. Мобилизацијом финансијске штедње осигуравајуће компаније унапређују ефикасност финансијског система на три начина:

- Доприносе смањењу трансакционих трошкова,
- Креирају ликвидност и
- Обезбеђују економију обима у инвестирању.

¹⁷⁷ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107)

У циљу ефикасности осигуравајуће компаније прикупљају бројне информације о рејтингу фирме како би донеле што рационалније, економски оправданије одлуке, односно да ли и по којој цени да инвестирају вишкове својих средстава у неку фирму, односно њене акције. Оне скупљају велики број информација о компанијама, пројектима и менаџерима пре него што за њих обезбеде финансијска средства. Својим пласманима могу упутити и друге инвеститоре чиме се унапређује ефикасност алокације капитала, а тиме и снажнији економски раст и развој јер је омогућено усмеравање капитала у најпрофитабилније ангажмане. Функција ефикасне алокације прикупљених финансијских средстава доприноси да се капитал ефикасније алоцира, а произилази из претходно наведених функција осигурања.

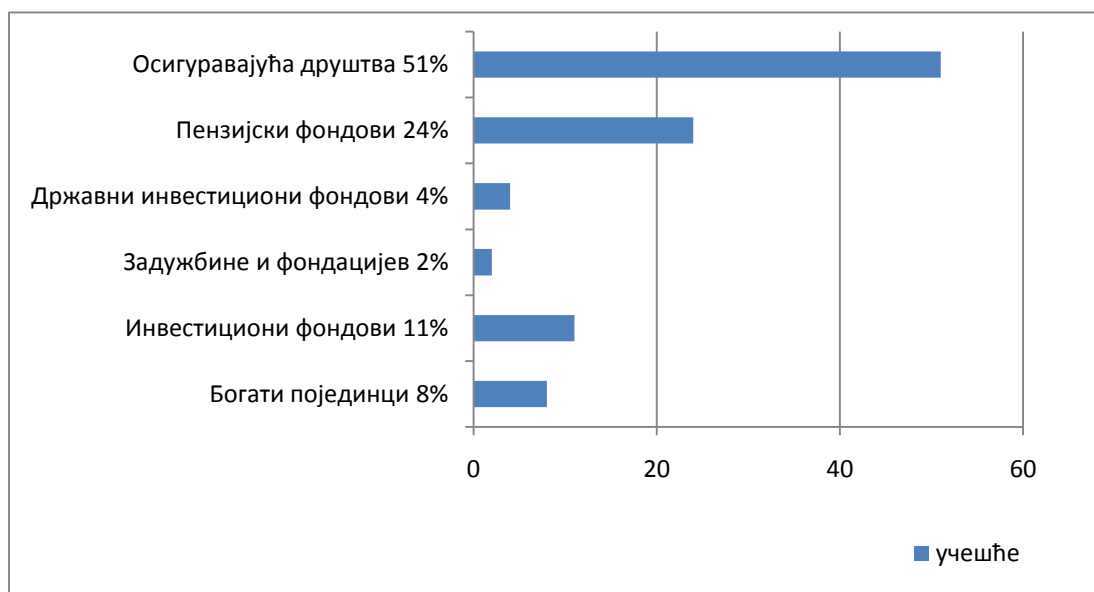
Учешће осигуравајућих друштава у укупној структури институционалних инвеститора варира од земље до земље. Тако на пример:¹⁷⁸ у Немачкој је удео осигуравајућих друштава 51%, у Француској 52%, у Јапану чак 64%, а од земаља у транзицији у погледу значаја осигуравајућих друштава као институционалних инвеститора истичу се Чешка у којој је удео осигуравајућих друштава 55% и Пољска где је удео осигуравајућих друштава 54%.

Улога осигуравајућих друштава као институционалних инвеститора такође се разликује од земље до земље. Осигуравајућа друштва су годинама у назад највећи институционални инвеститори у Европској унији. На пример, у 2013. години укупан обим инвестиција осигуравајућих друштава достигао је износ од преко 8527 милијарди евра, што оквирно представља око 59% укупног бруто домаћег производа свих земаља Европске уније заједно.¹⁷⁹

Учешће осигураваача и других институционалних инвеститора у Европи у 2011. години приказано је Графиконом бр 11.

¹⁷⁸ Institutional Investors – Statistical Yearbook, 1992-2001, OECD Publications, Paris, 2003

¹⁷⁹ The benefits of Insurance, Insurance Europe, Brussels, 2015

Графикон бр. 11: Учешће осигуравача и других институционалних инвеститора у Европи у 2011.години у процентима

Извор: Funding the future: Insurers role as institutional investors, Insurance Europe, Brussels, june 2013.str.12

Графикон бр.11 показује доминантно учешће осигуравајућих друштава међу осталим институционалним инвеститорима у управљању инвестицијама укупне вредности. Учешће осигуравајућих друштава износило је 51% од 15,1 хиљаду милијарди евра на дан 31. децембра 2011.године. У институционалне инвеститоре не спадају банке већ према класификацији ОЕЦД-а само осигуравајућа друштва, пензијски фондови и инвестиционе компаније и фондови.

Може се рећи да је улога осигуравајућих друштава важна не само за читаву економију и привреду, већ и за појединачне осигуранике. Наиме, уколико осигуравачи остваре добре резултате из активности инвестирања на финансијском тржишту, а посебно као облик колективног инвестирања. Тако се куповином полиса осигурања остварује куповина не само обећања будућег плаћања, условног обећања за исплату која ће се остварити уколико настане штетни догађај, већ и инвестирање.

Послови пензионих фондова представљају кључ за спровођење преко потребне пензијеске реформе у свим земљама света, посебно у транзиторним земљама међу којима је и Србија. Од највећег значаја за развој пензионих фондова је постојање другог стуба пензијског осигурања, односно постојање законске обавезе формирања

обавезног приватног пензијског осигурања. У Србији за сада постоји први стуб тј.обавезно државно пензијско осигурање, а од 2006.године развија се и трећи стуб пензијског осигурања односно добровољно приватно пензијско осигурање које је за индиректни развој банака и финансијског тржишта мање значајан од имплементације другог стуба – обавезног приватног пензијског осигурања. Отуда је простор за развој ових послова у Србији огроман. Пензиони фондови формирају дугорочне изворе средстава који се могу инвестирати у дугорочне пласмане путем хартија од вредности на тржишту капитала или у дугорочне кредите посредством пословних банака. Као и послови животног осигурања, послови пензионих фондова пресудно утичу на формирање "великог новца" у националној економији и стабилних дугорочних извора који банкама омогућавају рочну усклађеност активе и пасиве при дугорочној кредитној активности. Истовремено ови послови могу битно да утичу на развој тржишта капитала у Србији и по дубини и по ширини.¹⁸⁰

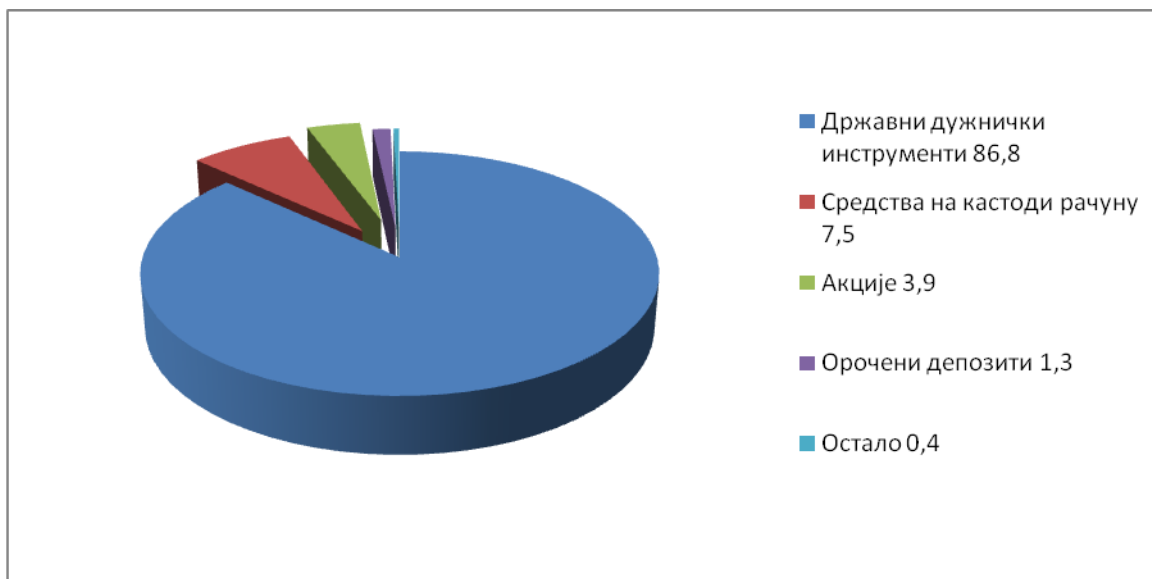
На основу података са сајта НБС у Србији на крају 2014.године постоје само 4 друштва за управљање, која су управљала имовином шест добровољних пензијских фондова, а то су:¹⁸¹

1. Generali
2. Raiffeisen future
3. ДДОР-ГАРАНТ
4. Дунав

На основу графикана бр. 12 може се видети да највећи удео у структури улагања имовине фондова било је у државне дужничке инструменте и то 86,8%, средства на кастоди рачунима и орочени депозити банака чинили су 8,8%, акције 3,9% укупне имовине, а улагања у непокретности, инвестиционе јединице отворених инвестиционих фондова и потраживања чине класу остало која је износила 0,4%.

¹⁸⁰ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107)

¹⁸¹ http://www.nbs.rs/internet/latinica/62/62_pf.html, датум приступа 02.03.2016.

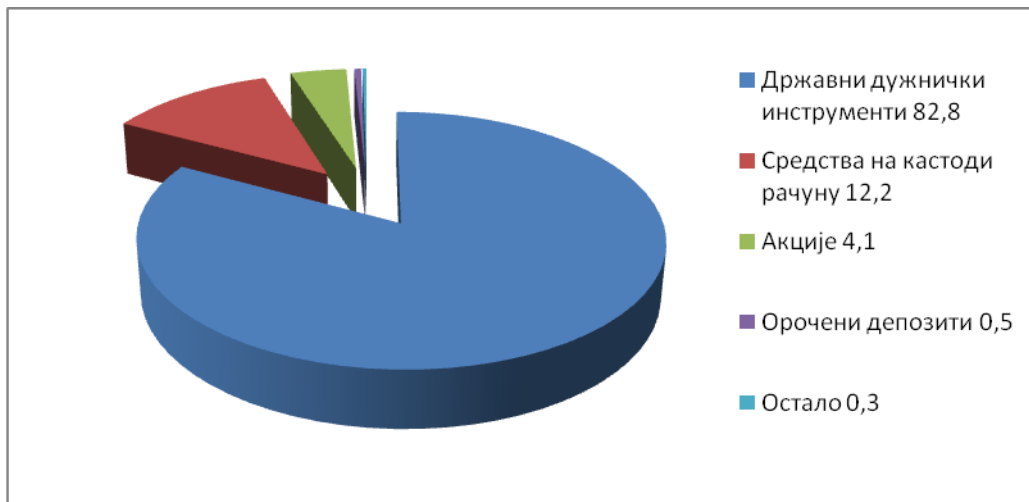

Графикон бр.12: Структура имовине добровољних пензијских фондова на крају 2014.године у процентима

Извор: аутор, на бази података са сајта http://www.nbs.rs/internet/latinica/62/62_pf.html, датум приступа 02.03.2016.

У односу на 2014.годину подаци се нису ништа знатно променили ни у 2015.години. Друштва која су управљала добровољним пензионим фондовима 2014.године наставила су са радом и у 2015.години, али су управљали имовином седам добровољних пензионих фондова.

Структуру имовине добровољних пензијских фондова у 2015.години највише чине средства која су уложена у државне дужничке инструменте (државне обвезнице), који чине 82,8% укупне имовине фонда. Средства на кастоди рачунима и орочени депозити банака чинили су су 12,7%, а акције 4,1% укупне имовине фонда. Улагања у непокретности, инвестиционе јединице отворених инвестиционих фондова и потраживања чине класу остало која је износила 0,3%.

Графикон бр.13: Структура имовине добровољних пензијских фондова на крају 2015.године

Извор: аутор, на бази података са сајта http://www.nbs.rs/internet/latinica/62/62_2/index.html, датум приступа 02.03.2016.

За пензиону реформу у Србији је потребно регулисати рад и обавезних и добровољних приватних пензионих фондова. Та регулатива може бити донесена истовремено или у етапама. Од избора стратегије, зависи и брзина и дубина пензионе реформе у Србији. Србија се определила за етапну и спорију пензиону реформу. Разлог за то је што је тржиште капитала у Србији још недовољно развијено за прихватање инвестирања обавезних приватних пензионих фондова. Развој пензионих фондова у Србији треба да буде пропраћен пореским олакшицама за подстицање улагања у допунске пензионе фондове. За развој пензионих фондова у Србији би најефикаснији био пољски модел по коме нема пореских ослобађања за грађане који улажу у додатне пензионе фондове. Међутим порески подстицаји би били одређени за фирме које креирају пензионе програме за запослене тако што послодавац добија пореске олакшице, тј. ослобађа се плаћања пореза за доприносе у ове фондове.

У условима ниског нивоа националног дохотка по глави становника, ниских просечних примања запослених и ниског животног стандарда, становништво не подлеже опорезивању дохотка грађана тако да пореска ослобађања за грађане не би дала ефекте на прихватање и развој допунског пензионог осигурања. Са друге стране пореске олакшице за фирме у истим условима су знатно ефикасније јер је фирмама јако стимулативно да део већ укалкулисаног трошка за порезе на плате преалоцирају на трошак за допунско пензионо осигурање чиме постижу веће задовољство и лојалност

запослених. Овај модел води брзом прихватању и омасовљењу додатних пензионих осигурања и у Пољској је остварио највећи проценат учешћа пензионих фондова у односу на БДП у поређењу са осталим земљама у транзицији. Овакав развој догађаја би био пожељан и за Србију и са аспекта пензионе реформе и са аспекта бржег развоја, ширења и продубљивања тржишта капитала.¹⁸²

Путем *инвестиционих фондова* се мобилишу слободна новчана средства грађана, који, уместо у штедњу код банака инвестирају у куповину акција затворених инвестиционих фондова или отворених инвестиционих фондова. У зависности од просечне стопе приноса на активу зависи висина добити акционара инвестиционих фондова. Суштина је да стопа добити буде виша од каматне стопе на штедњу код банака. Улагање у инвестиционе фондове доприноси већим зарадама али и вишу стопу ризика улагања, у односу на улагање у штедњу код банака које доноси углавном нижу али фиксну гарантовану каматну стопу. Доношењем институционалне регулативе за рад инвестиционих фондова у Србији, отвориле су се перспективе развоја небанкарског финансијског посла који је веома важан за даљи развој банака.

Може се рећи да су послови инвестиционих фондова у Србији потребни становништву како би им пружили профитну алтернативу за каматносношћу штедњу у банкама. Развојем инвестиционих фондова становништво добија више опција улагања својих слободних средстава. Они поред могућности улагања у класичан вид штедње у банкама и комбиновани вид штедње и животног осигурања код осигуравајућих друштава, могу вршити инвестирање у диверзификовани портфолио ХОВ путем инвестиционих фондова. На тај начин се остварује већа профитна стопа, али постоји и ризик неостваривања профита или могућност остваривања губитака.

Долазимо до закључка да је развој инвестиционих фондова у Србији неопходан. У већини земаља инвестиционе фондове оснивају углавном банке. Разлог за то је што у новијем периоду долази до преливања штедње из банкарских депозита у инвестиционе фондове. Из тог разлога је неопходно да и банке у Србији саме оснивају инвестиционе фондове како би држале под контролом значајне трансфере средстава у инвестиционе фондове и како би могле да тим токовима управљају. Такође, може се рећи да развој инвестиционих фондова у Србији има позитиван ефекат на развој банака. Банке би на

¹⁸² Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107

тај начин могле да користе строжије критеријуме инвестиционих фондова код пласмана банкарских кредита. Такође, тиме би се смањили банкарски ризици, а повећао би се степен наплативости кредита.

У Србији већина банака је у оквиру свог пословања укључила и послове инвестиционих послова. Банка коју ћемо анализирати је Комерцијална банка а.д.Београд.

Комерцијална банка а.д. Београд, преко свог зависног друштва Kombank INVEST а.д. Београд, својим клијентима као и свим другим физичким и правним лицима који нису клијенти Комерцијалне банке нуди могућност улагања новчаних средстава у инвестиционе фондове.

Инвестициони фондови представљају институцију инвестирања у оквиру које се прикупљају и улажу новчана средства у различите врсте имовине са циљем остварења прихода и смањења ризика улагања. Другим речима уместо да сами истражујете и анализирате могућности пласирања новчаних средстава, улагањем новчаних средстава у инвестиционе фондове, новац поверавате на управљање професионалним кадровима. Улагањем у инвестиционе фондове постајете власник одређеног броја инвестиционих јединица инвестиционог фонда. Инвестициона јединица представља сразмеран удео у укупној вредности имовине инвестиционог фонда. Вредност инвестиционе јединице мења се свакодневно у зависности од тржишног материјала у који отворени инвестициони фонд улаже средства.

Предности улагања у инвестиционе фондове:

- Улагањем средстава у инвестициони фонд омогућен је једноставан приступ тржишту капитала;
- Максимално поједностављена процедура за приступање инвестиционом фонду;
- Динамика уплата и жељени износ су ствар личне одлуке. Не постоји минималан улог;
- Средства уложена у инвестициони фонд могу да се повуку у сваком тренутку по цени која важи на дан повлачења средстава;
- За све чланове инвестиционог фонда важе исти услови без обзира на износ уплата и рок у коме се средства улажу;
- Нема трошкова куповине и продаје инвестиционих јединица фондова.¹⁸³

¹⁸³ <http://www.kombank.com/investicioni-fondovi>, датум приступа 05.05.2016.

Друштво за управљање инвестиционим фондовима Kombank INVEST тренутно управља са три инвестициона фонда:¹⁸⁴

- КомБанк НОВЧАНИ ФОНД,
- КомБанк ДЕВИЗНИ ФОНД и
- КомБанк ИН ФОНД.

КомБанк НОВЧАНИ ФОНД је фонд очувања вредности имовине који прикупљена средства инвестира искључиво у депозите пословних банака и дужничке хартије од вредности које издаје Република Србија или Народна банка Србије. Улагање средстава у КомБанк НОВЧАНИ ФОНД представља директну алтернативу улагања у орочене динарске депозите код пословних банака. Инвестирањем у КомБанк НОВЧАНИ ФОНД остварују се стабилне стопе приноса које су по правилу реално веће од камата које пословне банке нуде на орочену штедњу. Средства уложена у Фонд нису орочена већ су инвеститорима доступна у сваком тренутку, при чему се стопа приноса коју инвеститор добија не мења, што није случај када се орочена штедња код банака разорочава. Са становишта ризика, КомБанк НОВЧАНИ ФОНД представља нискоризичан фонд, чија вредност инвестиционе јединице има константан и праволинијски раст и превасходно је намењен инвеститорима којима је сигурност пласмана на првом месту.¹⁸⁵

Следећом табелом приказаћу резултате пословања Комбанк новчаног фонда, како остварене годишње стопе приноса тако и стопе приноса од почетка пословања.

Табела бр.35: Годишња стопа приноса Отвореног инвестиционог фонда (ОИФ) Комбанк новчани фонд

Период обрачуна	31.12.2014.- 31.12.2015.	30.09.2014.- 30.09.2015.	30.06.2014.- 30.06.2015.	31.03.2014.- 31.03.2015.	31.12.2013.- 31.12.2014.	30.09.2013.- 30.09.2014.
Комбанк новчани фонд СТОПА ПРИНОСА	6,9%	7,31%	7,76%	8,36%	8,29%	8,63%

Извор: <http://www.kombankinvest.com/srp/tekst.asp?id=36>, датум приступа 05.05.2016.

¹⁸⁴ <http://www.kombank.com/investicioni-fondovi-mikro-biznis> датум приступа 05.05.2016.

¹⁸⁵ <http://www.kombank.com/investicioni-fondovi>, датум приступа 05.05.2016.

Табела бр.36: Стопа приноса ОИФ Комбанк новчани фонд од почетка пословања

Период обрачуна	27.05.2008.- 31.12.2015.	27.05.2008.- 30.09.2015.	27.05.2008.- 30.06.2015.	27.05.2008.- 31.03.2015.	27.05.2008.- 31.12.2014.	27.05.2008.- 30.09.2014.
Комбанк новчани фонд СТОПА ПРИНОСА	7,95%	8,18%	8,47%	8,67%	8,65%	8,88%

Извор: <http://www.kombankinvest.com/srp/tekst.asp?id=36>, датум приступа 05.05.2016.

На основу приказаних табела може се запазити да је стопа приноса на годишњем нивоу у малом паду, односно уколико посматрамо 31.12.2014.године у односу на 31.12.2015.године. Дакле стопа приноса је у малом паду и то за 0,7%. Такође, видимо да је иста стопа приноса од почетка пословања до краја 2015.године у малом паду, односно за 0,93%.

КомБанк ДЕВИЗНИ ФОНД је фонд очувања вредности имовине који прикупљена средства инвестира искључиво у девизне депозите пословних банака и дужничке хартије од вредности које издаје Република Србија или Народна банка Србије деноминоване у евро. На тај начин инвестициона јединица овог фонда прати кретање средњег курса динара према еврџ па су инвеститори заштићени од промена девизног курса и евентуалног слабљења динара. Улагање средстава у КомБанк ДЕВИЗНИ ФОНД представља директну алтернативу динарској штедњи са девизном клаузулом код пословних банака. Уплата средстава у Фонд и исплата средстава из Фонд обављају искључиво у динарима.¹⁸⁶

Као и код Комбанк новчаног фонда и овде имамо резултате пословања, како на годишњем нивоу, тако и од почетка пословања.

Табела бр.37: Годишња стопа приноса ОИФ Комбанк девизни фонд

Период обрачуна	31.12.2014. - 31.12.2015.
Комбанк девизни фонд	2,38%

Извор: <http://www.kombankinvest.com/srp/tekst.asp?id=50>, датум приступа 06.05.2016.

¹⁸⁶ <http://www.kombank.com/investicioni-fondovi>, датум приступа 06.05.2016.

Табела бр.38: Стопа приноса ОИФ Комбанк девизни фонд од почетка пословања

Период обрачуна	12.12.2014.-31.12.2015.
Комбанк девизни фонд	1,30%

Извор: <http://www.kombankinvest.com/srp/tekst.asp?id=50>, датум приступа 06.05.2016.

На основу приказаних података долаим до закључка да је стопа приноса отвореног инвестиционог фонда Комбанк девизни фонд веома ниска. Разлог томе је што је фонд основан 12.12.2014.године и још увек не постоји довољно поверење становништва за улагања у овај фонд. Такође принос инвеститора зависи од приноса фонда и висине накнада које инвеститор плаћа приликом стицања, односно откупа инвестиционих јединица.

КомБанк ИН ФОНД је балансирани фонд који представља комбинацију акцијског и новчаног фонда. Најмање 70% имовине балансираног фонда мора бити уложено у власничке и дужничке хартије од вредности с тим да улагање у дужничке хартије од вредности и новчане депозите не може бити мање од 35% ни веће од 75% имовине фонда. Балансирани фондови представљају фондове са умереним степеном ризика и препорученим периодом инвестирања који није краћи од једне године.¹⁸⁷

Табела бр.39: Годишња стопа приноса ОИФ Комбанк ИН фонда

Период обрачуна	31.12.2014.- 31.12.2015.	30.09.2014.- 30.09.2015.	30.06.2014.- 30.06.2015.	31.03.2014.- 31.03.2015.	31.12.2013.- 31.12.2014.	30.09.2013.- 30.09.2014.
Комбанк ИН фонд СТОПА ПРИНОСА	10,21%	10,61%	8,03%	5,39%	9,24%	11,8%

Извор: <http://www.kombankinvest.com/srp/tekst.asp?id=12>, датум приступа 06.05.2016.

¹⁸⁷ <http://www.kombank.com/investicioni-fondovi>, датум приступа 06.05.2016.

Табела бр.40: Стопа приноса ОИФ Комбанк ИН фонда од почетка пословања

Период обрачуна	27.05.2008.- 31.12.2015.	27.05.2008.- 30.09.2015.	27.05.2008.- 30.06.2015.	27.05.2008.- 31.03.2015.	27.05.2008.- 31.12.2014.	27.05.2008.- 30.09.2014.
Комбанк новчани фонд СТОПА ПРИНОСА	-3,55%	-4,27%	-5,16%	-5,48%	-5,42%	-6,51%

Извор: <http://www.kombankinvest.com/srp/tekst.asp?id=12>, датум приступа 06.05.2016.

На основу приказаних табела, уколико посматрамо стопу приноса на годишњем нивоу може се рећи да је у односу на крај 2014.године и на крају 2015.године дошло до пораста стопе приноса за 0,97%. Међутим уколико посматрамо стопу приноса од почетка пословања имамо негативну стопу приноса закључно са 31.12.2015.године која је износила -3,55%, али гледано од почетка пословања показује да је дошло до смањења негативне стопе приноса за 2,96%.

3.3.6. Остали небанкарски финансијски послови

Остали небанкарски финансијски послови се одигравају на примарном и секундарном тржишту капитала.

Берзански послови су, по својој природи, уговори о куповини и продаји. При томе, сваки облик посла на берзи, промттни или термински, је одређен типским уговором који је састављен од општих и посебних уговорних услова. Општи услови су једнаки за све предмете трговања на берзи и односе се на начин преузимања материјала и транспорт, док се посебни уговорни услови односе на квалитет материјала којим се тргује.¹⁸⁸

Брокерско-дилерски послови се обављају на секундарном тржишту капитала. Брокери у туђе име и за туђ рачун обављају посредничке функције, док дилери у своје име и за свој рачун обављају трансакције уз преузимање тржишног ризика.

¹⁸⁸ <https://www.fxforexsrbiјаforum.com/t1949-pojam-karakteristike-i-vrste-berzanskih-poslova>, датум приступа 14.12.2015.

Кастоди послови су везани за: вођење власничких рачуна ХОВ, промену власништва над ХОВ, наплату потраживања од издавалаца по основу доспелих ХОВ, камата и дивиденди за рачун законитих ималаца тих хартија, позајмљивање ХОВ, обавештавања и заступања акционара на скупштинама акционара и старање о остваривању других права која припадају власницима хартија од вредности.

Берзански, брокерско-дилерски и кастоди послови су заживели у Србији, али је простор за њихов даљи развој огроман. Ови послови изражени кроз обим трговања акцијама на берзи као проценат у односу на величину БДП-а у развијеним европским земљама групе ЕУ 15 износио је 79,70% у 2002.години док је у Србији исти показатељ износио свега 1,1%. Тај проценат у Србији има тенденцију раста и у 2004.години је износио 1,84%, у 2005.години 2,31%, у 2006.години 4,39%, у 2007.години 6,36%, док је у 2008.години имао пад на 2,62% због актуелних догађања на домаћој, регионалним и светским берзама. Перформансе брокерско-дилерских друштава у Србији показују знатно виши ниво од перформанси пословних банака, мерено и приносом на акцијски капитал и приносом на укупну активу, што указује на атрактивност ових небанкарских финансијских послова и у Србији као и свуда у свету. Нужност и интерес пословног банкарства у Србији је да се окрене ка тржишту капитала, да учествује у емисији и трговању хартијама од вредности и других берзанских ефеката, како због потреба својих комитената, тако и због могућности вођења својих пензионих и инвестиционих фондова од тренутка када се они оснују. Банке у Србији могу да постану главни актери у пословима репорта, опција, фјучерса и свопова, у служби управљања банкарским ризицима, хеџинга, секјуритизације и остваривања виших профитних стопа.¹⁸⁹

За банке се може рећи да се укључивањем брокерско-дилерских послова у рад пословања банка постиже остваривање зараде. Развојем кастоди послова, банке у Србији могу уз коришћење постојеће банкарске материјалне, организационе и кадровске инфраструктуре да дођу до додатних извора прихода, подигну профитабилност и искоришћеност услужних капацитета.

У Србији је Комерцијална банка а.д Београд међу водећим инвестиционим друштвима на финансијском тржишту Републике Србије, која својим клијентима

¹⁸⁹ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107

пружа све услуге у трговању са финансијским инструментима на организованим и неорганизованим тржиштима у земљи и иностранству, односно бави се брокерско дилерским пословима.

Последње четири године су у самом врху по оствареном промету на Београдској берзи а.д. Такође, имају преко 60.000 клијената, којима омогућују трговање на свим светским берзама. Комерцијална банка поседује развијен сервис корпоративног управљања и има развијену сопствену платформу за Web – on line трговање на Београдској берзи а.д – Kombank trader.

Комерцијална банка се бави и кастоди пословима.

Постоје две врсте услуга које пружа банка, а то су:¹⁹⁰

1. Кастоди услуге за инвестиционе и добровољне пензијске фондове:

- Чување домаћих и страних финансијских инструмената које чине имовину фондова (кастоди рачуни)
- Отварање и вођење новчаних рачуна фондова
- Контрола обрачуна вредности имовине, инвестиционих јединица и приноса фондова
- Наплата прихода од улагања у финансијске инструменте
- Извештавање о корпоративним активностима
- Заступање на скупштинама акционара
- Остали послови у складу са законским и подзаконским актима.

2. Додатне услуге за инвеститоре:

- Рачуни финансијских инструмената на домаћем тржишту – власнички рачуни, збирни рачуни, рачуни залогe и др.
- Рачуни финансијских инструмената на страним тржиштима
- Наменски новчани рачуни за трговање финансијским инструментима, укључујући и уплатне рачуне за нове емисије финансијских инструмената и откуп сопствених акција
- Салдирање новчаних трансакција купопродаје финансијских инструмената и прихода (дивиденда, камата, купони...)

¹⁹⁰ <http://www.kombank.com/poslovi-kastodi-banke>, датум приступа 06.06.2016.

- Пренос финансијских инструмената по налогу клијента
- Остали послови у складу са законским и подзаконским актима.¹⁹¹

Може се закључити да постоји широк спектар услуга које пружају банке, а које се углавном односе на небанкарске послове, односно на пружање брокерско дилерских услуга. Разлог за то је да банке могу без додатног ангажовања средстава, уз коришћење постојеће банкарске материјалне, организационе и кадровске инфраструктуре да дођу до додатних извора прихода, постигну већу профитабилност и искоришћеност услужних капацитета.

3.3.7. Савремени некредитни послови

Групи савремених некредитних послова којима се пословне банке све више баве припадају послови лизинга, франшизинга, форфетинга и факторинга.¹⁹² Може се рећи да се све више појављује синергетски однос интегрисаних банкарских гурпа оријентисаних у обављању небанкарских послова.

Послови лизинга омогућавају да се опрема или трајна потрошна добра изнајме на коришћење уз посредовање лизинг компаније и банке.¹⁹³ Последњих неколико године банке формирају лизинг компаније и тиме контролишу цео процес изнајмљивања, доприносећи развоју тржишта. Лизинг послови у Србији представљају најдинамичнији небанкарски посао са перспективом високих стопа раста. У наредном периоду очекује се увођење нових динамичних оперативних облика попут лизинга некретнина. Ови послови се у Србији углавном развијају у склопу пословних банака. Задржавањем права својине над предметом лизинга, банка са својом небанкарском лизинг компанијом пласира средства уз смањење ризика са истовремено повећаном профитном стопом на нивоу групације.

Послови лизинга у Србији су бележили значајне стопе раста у првим годинама рада тако да је величина лизинг послова мерена као проценат у односу на БДП у 2003.години износила 0,53%, у 2004.години 1,94%, у 2005.години 3,06%, у

¹⁹¹ <http://www.kombank.com/poslovi-kastodi-banke>, датум приступа 06.06.2016.

¹⁹² Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107

¹⁹³ Исто стр., 88-107

2006%.години 3,40%, у 2007.години 4,09%, а у 2008.години 4,26% (израчунато као пројекција на бази прва три квартала 2008.године). Пословање ових небанкарских фирми, а готово сва лизинг друштва у Србији су субсидијари пословних банака (14 од укупно 17 лизинг друштава), показују добре перформансе мерене приносом на акцијски капитал и приносом на укупну активу и надмашују вредности наведених показатеља код њихових матичних банака. Овим се јасно показују предности овог савременог некредитног финансијског посла и разлози за његово укључивање у редовну пословну активност банака у циљу проширења понуде, освајања нових тржишта и повећања профита банкарских групација у Србији.¹⁹⁴

Међутим, уколико посматрамо период након 2008.године видећемо да је економска криза имала утицаја и на лизинг тржиште.

Због пада привредних активности, у Србији је дошло до наглог пада тражње за производима који се традиционално финансирају на лизинг. Настају и проблеми у сервисирању доспелих обавеза од стране постојећих корисника лизинга, а долази и до повећања броја уступљених и раскинутих уговора о финансијском лизингу. О последицама економске кризе говори податак да је 2008. године вредност тржишта оперативног и финансијског лизинга била 812 милиона EUR, а 2010. године је износила свега 262 милиона EUR. Највећи пад забележен је код комерцијалних возила – 2008. године је било лизинг уговора у вредности од 210 милиона EUR, док их је 2010. године било у вредности од само 64 милиона EUR. Након 2010. године ситуација на лизинг тржишту стагнира, мада су примећена извесна побољшања. Забележено је да је први квартал 2011. године био позитивнији у односу на први квартал 2010. године. Смањено је кашњење плаћања лизинг накнаде. Оно што је значајно за овај период је одлука о могућности куповине непокретности путем финансијског лизинга.¹⁹⁵

У Србији на дан 14.08.2015.године према подацима Привредне коморе Београд има укупно 16 лизинг компанија.

¹⁹⁴ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107

¹⁹⁵ <http://ipf.rs/lizing-poslovi-u-srbiji/>, датум приступа 14.08.2015.

Табела бр.41: Списак лизинг компанија у Србији

РБ	НАЗИВ	АДРЕСА	WEB АДРЕСА
1.	CA LEASING SRBIJA DOO	11070 Novi Beograd Milentija Popovića 5 A	www.ca-leasing.rs
2.	ERB LEASING AD	11000 Beograd Vuka Karadžića 10/III	www.erbleasing.rs
3.	HETA LEASING DOO	11070 Novi Beograd Bulevar Mihajla Pupina 6	www.heta.rs
4.	INTESA LEASING DOO	11000 Beograd Cara Uroša 54	www.intesaleasingbeograd.com
5.	LIPAKS DOO	11000 Beograd Vidska 29 A	www.lipaks.rs
6.	NBG LEASING DOO	11070 Beograd Airport city - Omladinskih brigada 88 A	www.nbgleasing.rs
7.	NLB LEASING DOO	11070 Novi Beograd Bulevar Mihajla Pupina 165 V	www.nlbleasing.rs
8.	PIRAEUS LEASING DOO	11070 Novi Beograd Milentija Popovića 5 B	www.piraeusleasing.rs
9.	PORSCHE LEASING SCG DOO	11000 Beograd Zrenjaninski put 11	www.porsheleasing.rs
10.	PROCREDIT LEASING DOO	11070 Novi Beograd Militina Milankovića 17	www.procreditleasing.rs
11.	RAIFFEISEN LEASING DOO	11070 Novi Beograd Đorđa Stanojevića 16	www.raiffeisen-leasing.rs
12.	S-LEASING DOO	11070 Novi Beograd Milutina Milankovića 11a/IV sprat	www.s-leasing.co.rs
13.	SOGLEASE SRBIJA DOO	11070 Novi Beograd Bulevar Zorana Đinđića 48 B	www.sogelease.rs
14.	UNICREDIT LEASING SRBIJA DOO	11070 Novi Beograd Trešnjinog cveta 1	www.unicreditleasing.rs
15.	VB LEASING AD	11070 Novi Beograd Đorđa Stanojevića 12	www.vbleasing.rs
16.	ZASTAVA ISTRABENZ LIZING DOO	11000 Beograd Bulevar Despota Stefana 12	www.zastavaistrabenzlizing.rs

Извор: <http://www.kombeg.org.rs/Komora/udruzenja/UdruzenjeFinansijskihOrganizacija.aspx?veza=1706>, датум приступа 14.08.2015.

На основу наведеног и на основу приказане табеле може се закључити да се број лизинг компанија смањено у односу на 2008.годину, када је било укупно 17 лизинг компанија, а у 2015.години имамо 16 лизинг компанија. Разлог који је довео до смањења броја лизинг компанија, као и до прекида њиховог даљег повећања је да су банке почеле да укључују лизинг послове у своју редовну активност, односно банке све више почињу да се баве и небанкарским пословима.

Такође може се рећи да за разлику од европских земаља, које лизинг сматрају као значајан метод постицања инвестиција, у Србији лизинг, као метод за финансирање малих и средњих предузећа, још увек није довољно искоришћен.

Франшизинг у банкарству се састоји у томе да велика банка продаје своје име и пословне методе малим и независним банкама, а у замену за то добија провизију и учешће у профиту, при чему банка корисник франшизе остаје самостална у власничком погледу. То је класични некредитни посао где банка без ангажовања и пласирања својих средстава ствара приходе путем провизија и учешћа у добити. Даљи развој франшизинга као пословног метода у банкарству у Србији је евидентан јер без овог савременог пословног метода не би били доступни најсавременији и најпрофитабилнији банкарски производи попут дебитних, кредитних и пословних картица великих интернационалних компанија од којих су неке већ присутне на банкарском тржишту Србије. Послови картичарства у Србији су од 2002.године од како су реактивирани, до данас, забележили енормно брз раст мреже банкомата и POS терминала за пријем платних картица. Брзином развоја ових послова Србија се сврстава на место лидера у региону, а на друго место у свету. Овај франшизни посао такође показује велике потенцијале и простор за развој профитабилних некредитних финансијских послова у Србији.¹⁹⁶

Франшизингом се може постићи повећање стопе запослености, ефикасна активирања малих предузећа, развоја пољопривреде, унапређења платног биланса земље, побољшања положаја потрошача и приватизације малопродајних и услужних делатности. Франшизинг омогућава коришћење најсавременијих, најпродуктивнијих и најпрофитабилнијих глобалних финансијских производа.

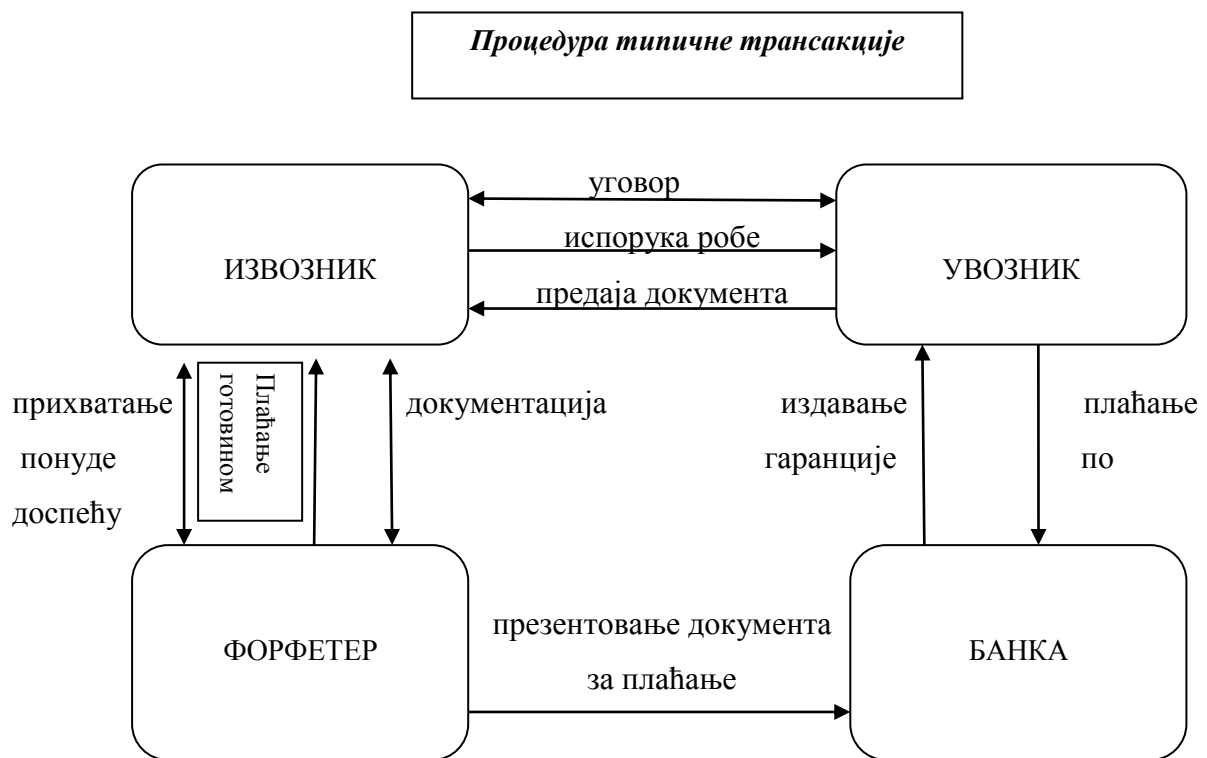
¹⁹⁶ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107

Може се закључити да је непходан даљи развој франшизинга у банкарству у Србији, јер без овог пословног метода не би били доступни најсавременији и најпрофитабилнији банкарски производи, попут платних картица великих интернационалних компанија.

Послови факторинга и форфетинга су потребни у Србији како би омогућили привредним субјектима убрзавање наплате потраживања и обрта капитала, олакшали пласман и извоз, продор на нова тржишта и у условима недостатка обртног капитала и недовољне кредитне способности.

Путем *форфетирања* извозници могу да продају своја дугорочна извозна потраживања банци односно форфетинг институцији уз одбитак одговарајућег фиксног износа. На тај начин се убрзава обрт капитала и смањују ангажована средства извозника, што побољшава његову ликвидност. Банке овим послом убрзавају пласман средстава ради даље продаје и тако брзо долазе до ликвидних средства

Форфетинг се користи у циљу задовољења потреба за инвестиционим добрима и основним средствима, док се факторинг везује за продају или извоз потрошних добара. Ови небанкарски послови би у Србији убрзали проток роба и услуга, утицали на повећање производње, снижење трошкова производње, побољшали ликвидност и повећали потенцијал за класична задуживања код банака, елиминисали би ризике раста каматних стопа у будућности. Такође ови послови би утицали и на смањење оперативних трошкова везаних за организовање службе наплате потраживања и вођења судских спорова.

Слика бр.11: Процедура трансакције форфетинга

Извор: илустрација аутора , на бази података са сајта:

<http://www.laikifactors.gr/html/page.asp?PageID=7&Lang=3> , датум приступа 10.06.2016.

Путем *факторинга* се врши посредно краткорочно кредитирање производних и трговинских компанија, као и мањих извозника који немају приступ банкарским кредитима. Банке дају краткорочну кредитну подршку фактору, који је обично банчина факторска компанија, која преузима домаће или извозно потраживање фирме којој авансира 75-90% вредности продаје односно извоза. На тај начин се убрзава обрт капитала и подржава продор мањих фирми на нова тржишта. У Србији још увек није донета законска регулатива за функционисање форфетниг и факторинг друштава иако је потреба за увођењем ових послова у редовне активности банкарских субсидијара или самосталних друштава велика, како са аспекта пословног банкарства тако и са аспекта потреба привредних субјеката и националне економије као целине. Пословне банке у Србији могу својом разгранатом пословном мрежом, стручном кадровском и

технолошком инфраструктуром да убрзају процес имплементације ових послова у Србији и себи обезбеде профитно респектабилне допунске послове.¹⁹⁷

Према подацима Привредне коморе Београд у Србији на дан 22.06.2016.године постоји укупно 12 факторинг компанија.

Табела бр.42: Списак факторинг компанија у Србији

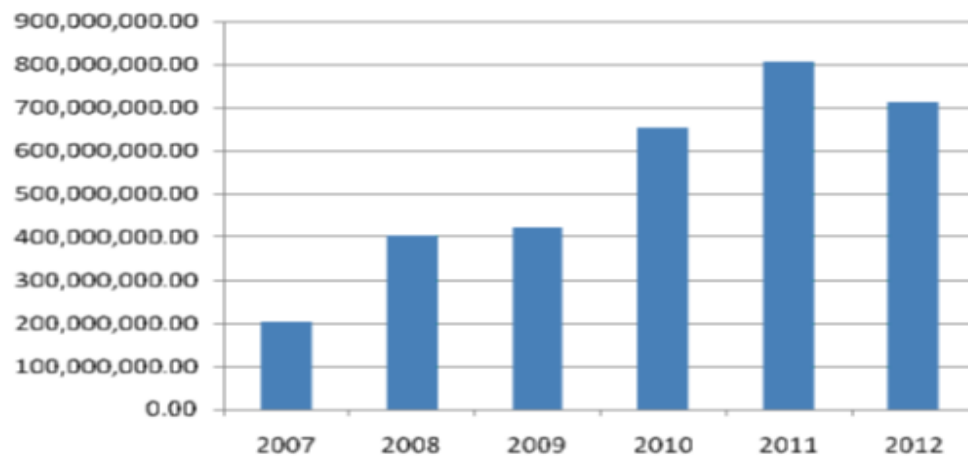
РБ	НАЗИВ	АДРЕСА	WEB АДРЕСА
1.	ABL FAKTOR DOO	11000 Beograd Kralja Petra 45	www.ablfaktor.rs
2.	AGRA FAKTORING DOO NOVI SAD	21000 Novi Sad Heroja Pinkija 73	
3.	AOFI - AGENCIJA ZA OSIGURANJE I FINANSIRANJE IZVOZA REPUBLIKE SRBIJE AD - Sektor za faktoring	11070 Novi Beograd Bulevar Zorana Đinđića 121	www.aofi.rs
4.	CENTAR FAKTOR DOO	11000 Beograd Nušićeva 15	www.centarfaktor.rs
5.	FINERA FACTORING DOO	11000 Beograd Gospodar Jevremova 47/IV	www.finera.rs
6.	FOCUS FACTOR PLUS DOO	11080 Zemun Prve pruge 43 N	www.focusfaktor.rs
7.	GAMICO FAKTORING DOO	11000 Beograd Andrićev venac 2/4	www.gamicofactoring.com
8.	DRUŠVO ZA FAKTORING TELEGROUP FINANCE D.O.O. BEOGRAD	11070 Novi Beograd Bulevar Zorana Đinđića 121	www.telegroup-finance.rs
9.	PROFINANCE DOO	11000 Beograd Cvijićeva 129/IV	
10.	PRIVREDNO DRUŠTVO QUICK FAKTORING DOO BEOGRAD - SAVSKI VENAC	11000 Beograd Augusta Cesarca 24	
11.	PRVI FAKTOR – FAKTORING DOO	11070 Novi Beograd Bulevar Mihajla Pupina 165 V	www.prvifaktor.rs
12.	REAL FACTOR DOO	11070 Novi Beograd Milutina Milankovića 7 B	www.realfaktor.rs

Извор:<http://www.kombeg.org.rs/Komora/udruzenja/UdruzenjeFinansijskihOrganizacija.aspx?veza=3125>, датум приступа 22.06.2016.

¹⁹⁷ Зоран Јовић, Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије, Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, 2009, 88-107

Исто као и код лизинг компанија и овде се може рећи да у Србији имамо мали број факторинг компанија, јер су банке почеле у своју пословну активност да укључују и факторинг послове, а све у циљу остваривања већег профита.

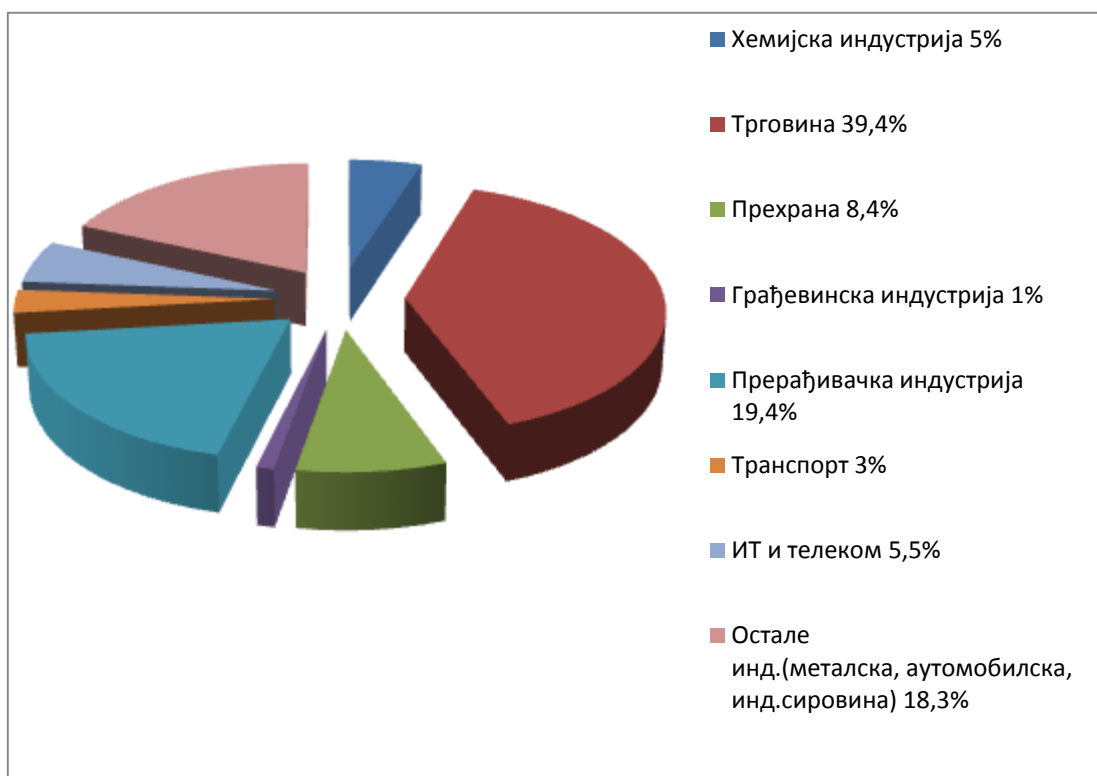
Наредним графиконом приказаћу развој факторинга у Србији, односно промет факторинг кућа.

Графикон бр.14: Петогодишњи обим промета факторинг кућа у Србији (2007.- 2012.год.)

Извор: <http://www.prvifaktor.rs/rs/uvid-i-trendovi/factoring-po-vrstama/srbija>, датум приступа 22.06.2016.

Што се тиче секторске структуре факторинга у Србији, најзаступљенији је у области трговине са 39,4%, затим следе прерађивачка индустрија са 19,4%, прехрана 8,4%, телекомуникације 5,5%, хемијска индустрија 5%, транспорт 3%, грађевина 1% и остало 18,3% (Графикон бр.15).

Графикон бр.15: Секторска структура у факторингу у Србији у 2012.години

Извор: аутор на бази података са сајта: <http://www.prvifaktor.rs/rs/uvid-i-trendovi/factoring-po-vrstama/srbija>

С обзиром да факторинг компаније успешно послују и показују узлазни раст промета, пословне банке у циљу за остваривање већих профита одлучују да се баве и факторинг пословима.

У Србији постоји укупно 10 банака које се баве факторингом. Наредна табела представља списак банака који се баве факторингом.

Табела бр.43: Списак банака у Србији које се баве факторингом

РБ	НАЗИВ	АДРЕСА	WEB АДРЕСА
1.	BANCA INTESA AD - Sektor za faktoring	11070 Novi BeogradMilentija Popovića 7 B	www.bancaitesa.rsratibor.baric@bancaintesars.rs
2.	EUROBANK AD	11000 Beograd Vuka Karadžića 10	www.eurobankefg.rsdrag.nikolic@eurobank.rs
3.	ERSTE BANKA AD NOVI SAD- Filijala GTC Beograd	11070 Novi Beograd Milutina Milankovića 11 B	www.erstebank.rs petar.kasavica@erstebank.rs
4.	KOMERCIJALNA BANKA AD	11000 BeogradSvetogorska 42-44	www.kombank.comtatjana.sarenac@kombank.com
5.	OTP BANKA SRBIJA AD NOVI SAD	21000 Novi Sad Bulevar Oslobođenja 80	www.otpbanka.rs_dusica.marjanac@otpbanka.rs
6.	RAIFFEISEN BANKA AD - Odeljenje za faktoring	11070 Novi BeogradĐorđa Stanojevića 16	www.raiffeisenbank.rs selma.tubic-hodzic@raiffeisenbank.rs
7.	SOCIETE GENERALE BANK SERBIA AD - Služba faktoringa	11070 Novi BeogradBulevar Zorana Đinđića 50 A/B	www.societegenerale.com_rada.savic@socgen.com
8.	SOCIETE GENERALE BANK SERBIA AD - Služba faktoringa	11070 Novi BeogradBulevar Zorana Đinđića 50 A/B	www.societegenerale.com_goran.muratovic@socgen.com
9.	UNICREDIT BANKA AD	11000 Beograd Rajičeva 27-29	www.unicreditbank.rsslavica.mirkovic@unicreditgroup.rs
10.	SBERBANK Srbija AD	11070 Novi Beograd Bulevar Mihaila Pupina 165g	www.sberbank.rs milan.sekulic@sberbank.rs

Извор:<http://www.kombeg.org.rs/Komora/udruzenja/UdruzenjeFinansijskihOrganizacija.aspx?veza=3126>, датум приступа 25.06.2016.

Једна од банака која се бави факторинг пословима је и Комерцијална банка. Она својим клијентима нуди откуп потраживања у виду факторинга или есконта меница. Факторинг је финансијски посао у којем банка пре доспећа за наплату врши откуп краткорочних новчаних потраживања за продату робу или извршене услуге са максималним роком доспелости сагласно законској регулативи.

Факторинг је намењен клијентима који имају закључене комерцијалне уговоре и/или вишегодишњу успешну сарадњу са својим купцима-дужницима, по основу којих продају своја недоспела и неспорна краткорочна потраживања Банци. На тај начин решавају потребу за додатним обртним капиталом, повећавају ликвидност, побољшавају показатеље кредитне способности.

Есконт меница представља ефикасан начин да клијенти обезбеде ликвидна средства за потребе текућег пословања. Комерцијална банка врши есконт меница издатих првенствено од стране бонитетних и првокласних клијената уз регресно право ремитента. У есконт се узимају соло менице које су индосиране на банку пуним индосаментом.

Долазим до закључка да је потреба за развој факторинг и форфетинг послова у Србији у оквиру небанкарских послова банака велика. Наиме, банке би на тај начин могле да остваре веће профите у односу на ниво који би оствариле класичним банкарским пословима. Висина тог профита је оправдана и у корелацији је са висином ризика и обимом и нивоом услуга које се пружају клијентима. Такође, укључивањем ових послова у понуду банака могу се користити постојећи капацитети појединих делова банака, чиме се избегава дуплирање послова, односно капацитета. На тај начин се снижавају релативно фиксни трошкови пословања по јединици финансијских услуга. Атрактивност ових послова се огледа у њиховој релативно једноставној примени, флексибилности и доношењу одлука.

IV АНАЛИЗА НИВОА КОНВЕРГЕНЦИЈЕ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА У ИЗАБРАНИМ ЗЕМЉАМА

4.1. Ниво изједначености банкарских и небанкарских послова у изабраним развијеним земљама

У овом поглављу биће анализирана конвергенција банкарских и небанкарских институција у изабраним земљама. Изједначеност банкарских и небанкарских послова је веома различита, али на основу анализа видећемо да су банкарски и небанкарски послови узајамно повезани. Међутим и поред тога што су узајамно повезани, разликују се од земље до земље.

4.1.1. Степен конвергенције банкарских и небанкарских институција у земљама Европске Уније

Последње две деценије карактеришу значајне промене у структури банкарског сектора на простору читаве Европе. Фактори као што су глобализација, интеграција и развој информационих технологија имали су значајан утицај на поменуте промене. У условима економске интеграције Европе и наведених промена јавља се потреба за поновним дефинисањем регулаторне инфраструктуре. Реформе банкарске регулативе и формирања банкарске уније, актуелизована је појавом глобалне финансијске кризе. Неопходно је применити низ регулаторних мера на простору Европе са циљем обезбеђења стабилног банкарског сектора.

Полазећи од структуре финансијског система једне земље, нужно је истаћи значај банкарских институција у екстерном финансирању компанија. Тако се, будући да основу екстерног финансирања компанија чине банкарске институције, финансијски сектор Европске уније може окарактерисати као банкоцентричан¹⁹⁸. Из тог разлога су

¹⁹⁸ Allen, F and E. Carletti, 2008, The roles of banks in financial systems, University of Pennsylvania and University of Frankfurt and CFS

промене у структури банкарског сектора у ЕУ током последњих 20 година имале велике последице на функционисање финансијских тржишта и привреде у целини. Структуралне промене су последица вишег степена економске интеграције држава Европске уније. У том контексту, убрзавање интеграционих процеса условило је приближавање бивших социјалистичких земаља развијеним земљама Западне Европе. Како би постале равноправне чланице Европске уније и користиле предности високог степена интеграције, од транзиторних држава се очекивало да унапреде своје законодавне поставке и хармонизују их са законима ЕУ и међународним стандардима¹⁹⁹.

Може се рећи да је ниво банкарства на вишем степену у финансијским системима транзиционих држава него у финансијским системима у државама Западне Европе. Данас се може рећи да ове промене не постоје, што је последица структурних промена у банкарском сектору Европске уније. Када су у питању промене у банкарском сектору, пре свега се мисли на наставак трендова из 90-их година XX века, као што су интеграција банкарских активности, консолидација сектора и повећање банкарске активе. Банкарски сектор ЕУ карактерише умерена концентрација, раст активе и висока конкуренција. Висока конкуренција се јавља пре свега из разлога што су небанкарске финансијске институције почеле све више да се баве банкарским пословима. Може се рећи да се банке не суочавају само са конкуренцијом других банака, већ и са конкуренцијом од стране небанкарских финансијских институција. Међутим, импликације повећане конкуренције огледају се у смањењу броја банака и повећању активе банкарског сектора, па је могуће говорити о расту финансијске снаге банака. У табели број 44 приказан је број банака у државама ЕУ у периоду од 2002-2012.године.

¹⁹⁹ Staikouras K.C. and A.Koutsomanoli – Fillipaki, 2006. , Competition and Concetacion in the New European Banking Landscape, European Financial Management, 12 , 443-482

Табела бр.44: Број банака у државама ЕУ у периоду од 2002.до 2012.године

РБ	Држава	2002.	2008.	2012.
1	Аустрија	823	803	751
2	Белгија	111	105	103
3	Кипар	408	163	137
4	Чешка	84	54	56
5	Данска	178	171	161
6	Естонија	7	17	16
7	Финска	369	357	313
8	Француска	989	728	639
9	Немачка	2.363	1.989	1.869
10	Грчка	61	66	52
11	Мађарска	227	204	189
12	Ирска	85	Н.а.	Н.а.
13	Италија	821	818	714
14	Луксембург	184	153	141
15	Летонија	23	34	29
16	Литванија	68	84	94
17	Малта	15	23	28
18	Холандија	539	302	266
19	Пољска	666	712	695
20	Португалија	202	175	152
21	Словачка	22	26	28
22	Словенија	50	25	23
23	Шпанија	359	362	314
24	Шведска	216	182	176
25	Велика Британија	451	396	373
26	Румунија	43	45	39
27	Бугарска	34	30	31
УКУПНО ЕУ		9.398	8.024	7.389

Извор: <http://sdw.ecb.europa.eu>, датум приступа 01.07.2016.

Као што се може уочити у табели бр.44, тренд снажног смањења броја банака присутан је током читавог посматраног периода. Постоје различита тумачења за смањење броја банака. С једне стране, смањење банака је последица консолидације сектора пре банкротства банака. С друге стране у Чешкој Републици и Мађарској до смањења банака је дошло услед ликвидације банака.

Још једна од уочених тенденција у овом периоду јесте повећање активе банака упркос великим притисцима од стране других банака и небанкарских финансијских институција (Табела бр.45). Постоје различити ставови о узроцима раста активе банкарских институција.

С једне стране, *Likainen* сматра да се овај тренд базира на технолошким иновацијама и ванбилансним активностима банака које не захтевају претходни раст депозита.²⁰⁰

С друге стране, *Adrian and Shin*, као факторе брзог раста активе банака истичу ниске краткорочне каматне стопе, будући да оне представљају детерминанту трошкова задуживања и самим тим одређују капацитет банака као финансијских посредника.²⁰¹ Подаци о висини активе на нивоу банкарског сектора сваке од држава ЕУ налазе се у Табели бр.45.

Табела бр.45: Висина активе банкарског сектора државе ЕУ 2002-2012.години
(у 000.000 евра)

РБ	Држава	2002.	2008.	2012.
1	Аустрија	554.528	1.060.157	974.264
2	Белгија	775.977	1.276.321	1.085.303
3	Кипар	Н.а.	118.142	128.127
4	Чешка	81.272	157.074	191.686
5	Данска	534.215	1.090.493	1.157.645
6	Естонија	Н.а.	22.105	19.673
7	Финска	170.780	396.238	600.304

²⁰⁰ Likanen, E. 2012, "High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector", Final report, European Union

²⁰¹ Adrian T. and H.Shin, 2008, "Financial Intermediaries, Financial Stability and Monetary Policy", Proceedings of the 2008 Federal Reserve Bank of Kansas City Symposium at Jackson Hole, August

8	Француска	4.161.732	7.710.574	8.075.875
9	Немачка	6.408.924	7.892.671	8.226.623
10	Грчка	212.396	464.746	442.214
11	Мађарска	Н.а.	127.962	111.574
12	Ирска	615.932	1.731.538	1.170.002
13	Италија	2.066.122	3.693.938	4.219.490
14	Луксембург	781.342	1.271.786	961.507
15	Летонија	Н.а.	32.348	28.555
16	Литванија	Н.а.	26.542	24.405
17	Малта	Н.а.	42.476	53.527
18	Холандија	1.356.397	2.231.514	2.492.764
19	Пољска	Н.а.	262.591	354.687
20	Португалија	311.035	482.141	557.078
21	Словачка	Н.а.	65.509	59.716
22	Словенија	Н.а.	49.010	50.788
23	Шпанија	1.395.872	3.409.442	3.581.073
24	Шведска	487.211	907.530	1.213.374
25	Велика Британија	5.875.291	8.727.497	9.559.302
26	Румунија	Н.а.	84.541	91.176
27	Бугарска	Н.а.	36.825	45.407
УКУПНО ЕУ		25.789.026	43.371.711	45.476.139

Извор: <http://sdw.ecb.europa.eu>, датум приступа 02.07.2016.

Из табеле бр.45 може се закључити да имамо снажан раст активе, при чему је годишња стопа раста до 2008.године износила приближно 10%. Међутим, услед ефекта светске економске кризе, долази до успоравања раста активе на нивоу банкарског сектора, а у појединим државама и до смањења активе у апсолутном износу.

Промене у структури банкарског сектора у ЕУ последица су деловања више фактора. Најзначајнији од њих су: дерегулација, интеграција и технолошке иновације.

Дерегулација банкарског пословања односи се на умањење или укидање закона који банкама намећу ограничења у смислу географског подручја, типова производа које могу нудити и висине каматних стопа које могу наплатити. Елиминисање ових

ограничења доприноси већој ефикасности и повећању конкурентности у читавом финансијском систему.

Што се тиче *интеграције*, може се рећи да је присутна још од Другог светског рата на простору Европе и да је уско повезана са дерегулацијом. У области банкарства, најзначајнији тренутак у смислу његове интеграције представља усвајање Second Banking Coordination Directive, којом се успостављају:²⁰²

- Јединствена Европска дозвола на основу које банке послују на читавом подручју Европске уније и
- Супервизија матичне земље, која постаје одговорна за надзор над домаћим банкама на простору ЕУ.

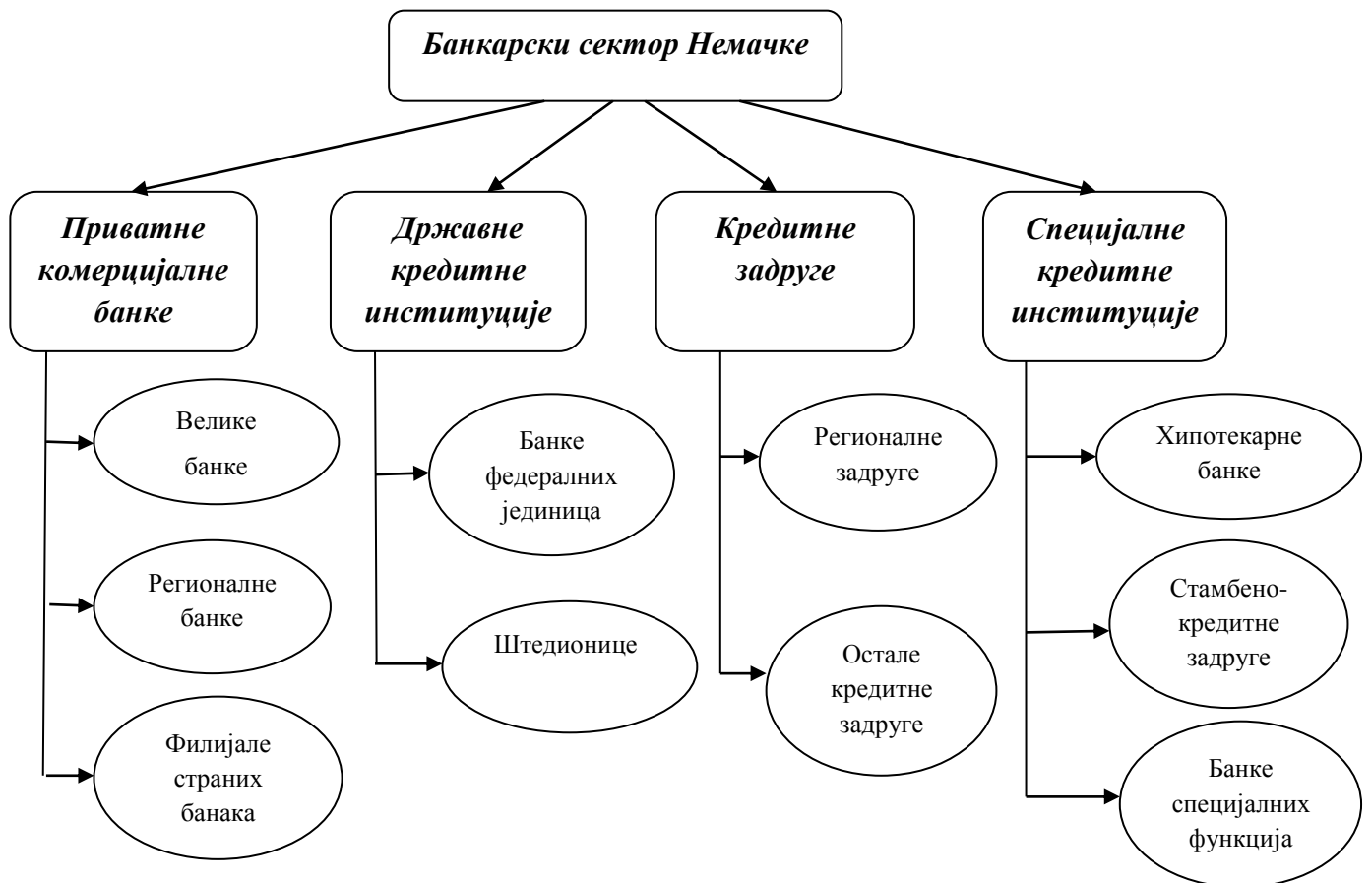
Технолошке иновације се односе на развој информационо комуникационе технологије (ИСТ). Брз развој информационих технологија довео је до промена у функционисању банака. Информационо комуникациона технологија омогућава остваривање значајних уштеда у трошковима и времену пружања услуга. Док с друге стране доводи до повећања прихода услед развоја нових финансијских производа.

А) Изабрани модели банкарског система у Европској Унији

Што се тиче земаља Европске Уније, најрепрезентативнији пример добро изграђеног модела банкарског система у Европи је случај **Немачке**.²⁰³ Репутација коју ужива њен финансијски систем је резултат његове изванредне стабилности, која се, доводи у везу са стабилношћу и угледом које је у низу деценија, уживала немачка национална валута - марка. У Немачкој су банкарски послови организовани на принципу универзалног банкарства, према коме су банке квалификовне за пружање комплетног асортимана финансијских услуга. У земљама попут САД-а или Велике Британије, банке су традиционално биле усмерене на пружање мањег броја услуга, а послови повезани са финансијским тржиштем у ужем смислу су били резервисани за посебне финансијске институције.

²⁰² Goddard, J., P.Molyneux, and O.S.J. Wilson, "Banking in the European union", in Berger A., P. Molyneux, and O.S.J. Wilson (ed), The Oxford handbook of banking, Oxford university press, pp 807-843.

²⁰³ Krahen Jan, Reinhard Schmidt (Eds) (2004), The German Financial System, Oxford: Oxford University Press

Слика бр.12: Шематски приказ институционалне структуре банкарског сектора у Немачкој

Извор: илустрација аутора, на основу података са сајта <https://www.bundesbank.de>

На основу слике бр.12 може се закључити да према класификацији Немачке централне банке (Bundesbank) и Савезне управе за финансијску супервизију банкарске организације се могу разврстати на 10 категорија, које се организују у 4 групе.

Немачки банкарски систем базира се на прва три стуба, односно прве три групе: приватне комерцијалне банке, штедионице и кредитне задруге.

Први стуб обухвата око једне трћине укупне aktive банкарског сектора и око 10% укупног броја банака. Подгрупа великих банака се данас састоји од 4 банке:²⁰⁴

1. Deutsche Bank
2. Commerzbank
3. HypoVereinsbank
4. Deutsche Postbank

²⁰⁴ <https://www.bundesbank.de>, датум приступа 05.07.2016.

Њихово пословање је углавном усмерено према корпоративним клијентима и финансирању спољне трговине, док је пословање са грађанима, за њих од релативно мање важности. Поред њих, значајан утицај имају регионалне банке, док стране банке имају скроман утицај, а највећи број њих се налази у Франкфурту.²⁰⁵

Други стуб чине кредитне институције које се налазе у државном власништву. Штедионице се налазе искључиво у власништву локалних самоуправа, док се банке федералних јединица налазе у заједничком власништву федералних јединица, локалних самоуправа и штедионица. Овај стуб је једнако важан као и први стуб, а броји око 450 институција.²⁰⁶ Историјски гледано, штедионице су основане са циљем безусловног обезбеђења банкарских услуга свим грађанима, па је чак и прописима који регулишу њихово пословање предвиђено да оне не могу одбити отварање текућег рачуна грађанима. Што се тиче банака федералних јединица, може се рећи да су се природно уклопиле у механизам функционисања штедионица. Оне су биле оријентисане на пружање услуга и оперативне подршке штедионицама. Захваљујући тој сарадњи, штедионице су могле да понуде пуни асортиман финансијских услуга малим и средњим предузећима.

Највећи број банака у Немачкој припада *трећем стубу* – кредитним задругама. Иако преко 60% свих банака чине кредитне задруге, мерено учешћем у укупној билансној суми банкарског сектора оне су заступљене са скромних 11%. Њихови оснивачи су задругари, односно пословно способна физичка лица која се самостално баве одређеном идентичном делатношћу. Зато се кредитне задруге везују за професије и занате, односно њихова удружења која су руководила оснивањем задруга. Захваљујући сарадњи са другим стубом индивидуалне задруге пружају пуни спектар финансијских услуга својим клијентима, што самостално не би биле у могућности да пруже својим клијентима.

Поред три наведена стуба, односно групе, постоји и *четврти стуб* као саставни део немачког банкарског система кога чине специјалне кредитне институције. Међу њима се издвајају хипотекарне банке и стамбено-кредитне задруге. Заједничка карактеристика ових институција је да подрже грађевинску делатност кроз

²⁰⁵ <https://www.bundesbank.de>, датум приступа 05.07.2016.

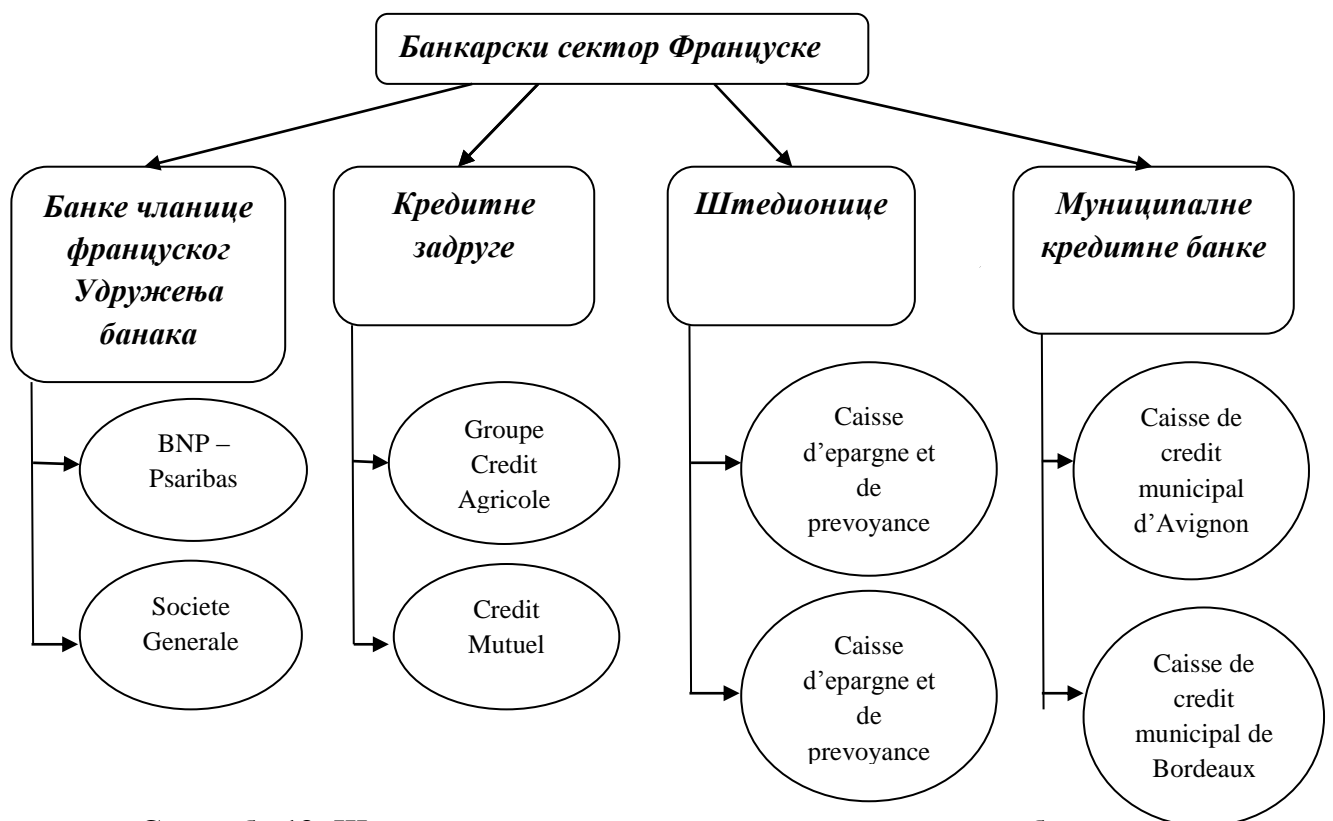
²⁰⁶ [исто](#), датум приступа 05.07.2016.

кредитирање куповине и изградње некретнина. Хипотекарне банке чине 11% укупне билансне суме банкарског сектора, док стамбено кредитне задруге чине 2% укупне билансне суме сектора. Међутим иако чине само 2% укупне билансне суме сектора, стамбено кредитне задруге су за грађане важније него што то указује њихово учешће. Око 12% свих штедних и орочених депозита грађана је положено у њима, а исто толико стамбених кредита грађани су узели од ових задруга. У ову групу банкарског система спадају и банке са специјалном функцијом. Међу њима се издвајају банке специјализоване за потошачке кредите, које се налазе у власништву великих приватних банака, као и хипотекарне банке.

За разлику од банкарског система Немачке, банкарски систем у **Француској** се развијао дуги низ година под снажним утицајем државе. Ово је подразумевало, са једне стране широко распрострањено државно власништво у банкарском сектору, а са друге стране висок ниво регулације који је спутавао слободу и аутономију у понашању банака. Позитивна страна високе регулације огледала се у томе што је постојала потпуна контрола над финансијским системом. Међутим стављањем ван снаге ових регулација 1985.године, дошло је до битних промена које су обележене падом значаја банкарског сектора.²⁰⁷

Данас институционална структура банкарског сектора у Француској изгледа на следећи начин (Слика бр.13).

²⁰⁷ Plessis, Alain, The History of banks in France", Federation Bancaire Francaise, http://fbf.fr/en/files/888HK2/History_banks_france_EN.pdf.

Слика бр.13: Шематски приказ институционалне структуре банкарског сектора у Француској

Извор: аутор, на основу података са сајта <http://www.euro.fbf.fr/>

Као што је урађено са кредитним институцијама у Немачкој, по истој типологији, и банке у Француској се класификују у 4 велике групе.²⁰⁸

Прву групу банака броји око 400 чланова и ове банке би се по обављању својих активности могле сврстати у праве универзалне банке.

Другу групу банака чине банке са стандардизованом структуром и функцијама. Попут кредитних задруга у Немачкој оне се налазе у власништву својих задругара, односно чланова који су уједно и њихови депоненти. Оне углавном одобравају кредите грађанима са ниским приходима и онима који нису били пожељни клијенти код комерцијалних банака. Због те карактеристике оне се могу сврстати у кредитне институције којима основни циљ није профит, већ одобравање кредита својим члановима.

²⁰⁸ <http://www.euro.fbf.fr/>, датум приступа 07.07.2016

Трећа група банака, као и друга група, налази се у власништву својих задругара, односно чланова. Међутим, за разлику од кредитних задруга, штедионице нису одобравале кредите у пословне сврхе. Уместо тога, оне су пласирале прикупљени капитал у пројекте јавног сектора. Тиме се штедионице и разликују од кредитних задруга. Локалне штедионице немају статус самосталних банкарских организација, већ филијала регионалних штедионица чији су и власници. У просеку 15 локалних штедионица опслужује једну регионалну штедионицу.

Четврту групу чине муниципалне кредитне банке које имају скроман значај за француски банкарски сектор. Њихови оснивачи и власници су локалне општине. Поред депозита својих оснивача, оне примају и депозите грађана и углавном одобравају кредите организацијама из јавног сектора и лицима запосленим у њима. Ова група банака поседује своју националну организацију која заступа њене интересе, с тим што су појединачне муниципалне кредитне банке независне једна од друге, како власнички тако и у погледу пословне политике.

Б) Факторинг активности у банкарству ЕУ

Један од савремених небанкарских послова који се развија у европским земљама у последњих 50 година је факторинг. Развој факторинг активности је пролазио кроз неколико фаза, а данас је присутна тенденција концентрације факторинг послова на мањи број великих факторинг компанија. Послови факторинга у ЕУ су вођени од стране банака и њихових субсидијарних фирми. У укупним факторинг активностима, доминантно место заузима домаћи факторинг у односу на међународни факторинг.

Укупан број факторинг организација у 27 земаља ЕУ у 2006. години био је 316. Просечан број факторинг компанија у једној земљи ЕУ је 13 и у већини земаља је број факторинг компанија релативно стабилан након 2000. године, изузев у појединим земљама где се овај број мењао и то у Грчкој од 6 до 11, у Италији од 25 до 35, Литванији од 2 до 7, Пољској од 7 до 10, Словачкој од 5 до 8, Румунији од 3 до 8.²⁰⁹

Највећи број факторинг компанија у 2015. години има у Немачкој 190, затим у Турској има 65, у Русији 59, док у Великој Британији има 49. Очекивани трендови у броју факторинг компанија су различити у појединим земљама ЕУ. Велики број земаља

²⁰⁹ <http://www.ifgroup.com>, датум приступа 07.07.2016.

очекује повећање броја факторинг компанија, а то су: Аустрија, Кипар, Малта, Грчка, Естонија, Летонија, Литванија, Бугарска и Румунија (Табела бр.46).

Табела бр.46: Факторинг компаније у ЕУ у 2015.години

<i>Назив земље</i>	<i>Број факторинг компанија</i>	<i>Назив земље</i>	<i>Број факторинг компанија</i>
Арменија	6	Летонија	6
Аустрија	4	Литванија	7
Азербејџан	1	Луксембург	1
Белорусија	5	Малта	2
Белгија	5	Молдавија	2
Бугарска	7	Холандија	6
Хрватска	15	Норвешка	6
Кипар	2	Пољска	30
Чешка Република	6	Португалија	12
Данска	8	Румунија	18
Естонија	4	Русија	59
Финска	5	Србија	12
Француска	12	Словачка	5
Грузија	3	Словенија	3
Немачка	190	Шпанија	18
Грчка	7	Шведска	30
Мађарска	18	Швајцарска	6
Ирска	6	Турска	65
Италија	40	Украјина	17
Казахстан	21	Велика Британија	49
Укупно ЕУ	719		

Извор: аутор, на основу података са сајта <https://fci.nl/en/about-factoring/statistics>, 08.07.2016.

Факторинг послови у ЕУ су доминантно вођени од стране банака или њихових парабанкарских субсидијара. Од највећих факторинг компанија, чак 78,5% су

субсидијари пословних банака, 12,5% компанија су саме банке са својим факторинг секторима унутар универзалне банкарске организације, а само 9% су факторинг компаније у власништву свих осталих небанкарских акционара.²¹⁰

То нам говори да је степен конвергенције банкарских и небанкарских финансијских институција у земљама Европске уније доста висок. Самим тим може се рећи да банке као власници својих субсидијарних факторинг компанија кроз посебне секторе унутар банке, играју све активнију улогу у развоју факторинг послова.

Стопе раста факторинг послова привлаче све већу пажњу банака због могућности алтернативних финансисјких пласмана и стварања додатног профита. Са друге стране, у већини земаља, саме банке су највећи конкурент факторинг производима. Управо због тога банке убрзано и доминантно овладавају факторинг тржиштима како би контролисале оба међусобно конкурентна финансијска подручја, кредитне и факторинг пласмане.

За даљи развој факторинга у ЕУ неопходно је да се постигне висока тржишна препознатљивост, јер прихватање факторинга као финансијског посла расте, али у већини земаља ЕУ факторинг има велику неповерљивост као "последњи начин позајмљивања".

4.1.2. Приближавање небанкарских финансијских институција банкарском систему Сједињених Америчких Држава

У развијеним тржишним економијама, а посебно у САД-у и ЕУ, приватизациони процеси обухватају, пре свега, купопродају остварену између јавно-правних и приватних великих и малих банака, компанија које послују са хартијама од вредности, осигуравајућих друштва и других компанија финансијске индустрије.

По броју обављених купопродаја, купопродаје у банкарству САД-а константно сваке године заузимају једно од првих пет места у свим привредним купопродајама. Тако на пример, у 1990. год. извршено је више од 9.000 купопродаја између државно осигураних комерцијалних банака у САД-у и више хиљада јавно-правних штедних институција локалног и регионалног карактера. Широм света, у 13 индустријски најразвијенијих земаља, више од 100.000 компанија које пружају финансијске услуге

²¹⁰ <http://www.ifgroup.com>, датум приступа 08.07.2016.

настало је приватизационим купопродајним процесима (даље у тексту названим само купопродајним) остварених у периоду између 1990. и 2001. год. Процес националних и интернационалних приватизација банака у савременим условима подразумева пре свега постојање великог броја облика купопродаје и то почев од тржишног и слободног па преко добровољног и принудног до билатералног и мултилатералног облика купопродаје. Сви ти облици у пракси земаља развијене тржишне привреде се заједнички означавају као фузије и/или интеграције. Овај јединствени назив за све облике приватизације купопродајама у банкарско-финансијској индустрији омогућава успешна истраживања свих релевантних фактора и мотива који стоје у видокругу или у позадини (у сенци) сваког купопродајног процеса. Потпуно целовито, коректно и јасно познавање мотива купопродаје и селективни приступ у коришћењу тако идентификованих мотива, основни је услов остваривања приватизације купопродајама, односно фузије и/или интеграције на принципима пословне етике: обостране корисности, међусобно поверења, добрих намера, објективне цене, егализације антагонистичких интереса купца и продавца и сл. Систематизација тих мотива је у теорији и пракси различита али најчешће је коришћена систематизација мотива из пројеката новијих приватизационих купопродаја. Основни мотиви сваког облика купопродаје, према тој систематизацији били би:²¹¹

- *Могућност остваривања профита.* За већину стручњака, недавни пораст купопродаје у банкарству и сектору финансијске индустрије – у просеку за неколико хиљада само у земљама транзиције – одражава очекивања акционара да ће порастати могућност остваривања већег профита када се ти процеси окончају. Уколико корпорација која врши куповину и/или припајање има агресивнији менаџмент него она која се продаје и/или припаја, приходи и зараде могу да порасту у условима веће искоришћености тржишта бољом понудом нових финансијских производа и услуга. Ово посебно важи за међудржавне или међународне купопродаје и/или фузије, где долази до освајања нових тржишта, чиме се у значајнијој мери ствара могућност за нове профите. Штавише, уколико је менаџмент компаније која врши куповину и/или припајање пословно способнији него менаџмент институције која се продаје и/или припаја,

²¹¹ Ристић Живота, "Приватизациони процеси у банкарству – мотиви и модели", *Rapoeconomicus*, 2006,2, стр. 193-196

ефективност и купљене и/или припојене банке може да се повећа, што у крајњој линији резултира већој ефикасности контроле ризика и трошкова. У сваком случају – путем нижих трошкова или пар већих прихода – купопродаје и/или фузије пружају већу и поузданију за увећање профита. Под претпоставком да су други фактори стабилни, вредност акција обе компаније које се фузионишу може да порасте, доносећи добробит њиховим акционарима.

- *Смањивање ризика.* Алтернативно, многи корпорациони учесници у процесу стварања купопродаје и/или фузије очекују смањење свих врста комерцијалних ризика, а посебно готовинског кеш-флоуа. Смањени ризик може да проистекне из чињенице да купопродаје и/или фузије повећавају свеукупну величину и углед једне корпорације, отварају нова тржишта са различитим економским карактеристикама у односу на она тржишта на којима су већ пословали, или омогућавају понуду нових производа и услуга чији готовински имају другачији временски тајминг од већ постојећих готовинских токова. На пример, многе европске банкарске фузије последњих година (изведене од стране водећих банака као што су ABN AMRO и (Verenigde Spaar Bank) биле су мотивисане искључиво „комплементарношћу“ производа и услуга. У складу са тиме, банка која је оријентисана на великопродају и/или корпоративно банкарство тражи банку која је оријентисана на малопродају, односно на рител банкарство, или се банка удружи са осигуравајућим друштвом са циљем да прошири своју понуду, смањујући на тај начин ризик недовољне понуде својих производа и услуга. Према томе, фузије могу да помогну да се у једној банци диверсификују здружени извори готовинског кешфлоуа, што има за последицу да финансијска компанија постаје много стабилнија и способнија да се успешније супротстави широким флукуацијама у економском окружењу и тржишној конкуренцији у овој делатности.
- *Спашавање инвестиција које пропадају.* Неуспех компаније обично је мотив за купопродају односно фузионисање. На пример, многе банкарске фузије биле су подржане од стране Федералне корпорације за осигурање депозита и других банкарских и штедних надзорних агенција са циљем да се заштите оскудна средства резерви за осигурање федералних депозита и да се избегну генерална банкротства и штедно-депозитна стампеда. Један од најистакнутијих примера купопродаје настале коришћењем овог мотива, било је припајање банке "First

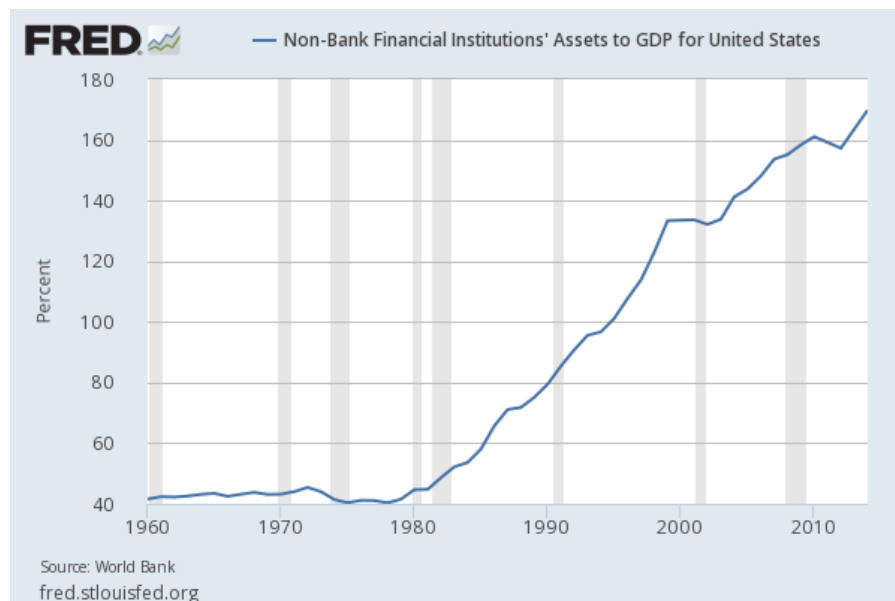
City Bancorporation of Texas" 1993..god. od strane banke "Chemical Bank of New York".

- *Мотиви за пореско и тржишно позиционирање.* Очекивана пореска корист била је разлог настанку многих фузија, посебно у ситуацији када се пословни губитак припојене компаније могао отписати на терет опорезоване добити компаније која је извршила припајање. Такође као мотив могао би да буде и корист од тржишног позиционирања, при чему фузионисање дозвољава институцији која врши припајање да освоји добру позицију на потпуно новом тржишту. На пример, припајањем неке банке, могли би се знатно смањити трошкови освајања (позиционирања) новог тржишта. На тај начин могућа је и даља експанзија у форми филијала или будућих фузија. Дobar пример за овај мотив куповине јесте недавно објављено припајање корпорације "Fleet Boston Financial Corp" из Нове Енглеске од стране "Bank of America Corp", при чему је ова друга тражила могућност да изврши куповину или да отвори нове филијале на више локација у Сједињеним Државама, где је постојао снажно изражен потенцијал тржишног раста. Резултат фузионисања ове две финансијске компаније је стварање јединствене банкарско-финансијске мреже од скоро 6.000 филијала са преко 17.000 банкомата (АТМ). Реално је очекивати да ће у будућности доћи до убрзаног стварања ових тржишно позиционираних фузија, посебно од када је дошло до усвајања Riegle Nealov-ог међудржавног банкарског закона и од усвојених банкарских директива од стране Европске Уније, чиме је омогућено банкама да прелазе државне и националне границе, да би вршиле припајања и да би куповале или оснивале нове банке. Најбољи пример за то је фузија односно заједничка куповина немачке Commerzbank, ING Groupe из Холандије и "Allianz AG Holdinga" од стране Dresdner banke.
- *Мотиви смањења трошкова и веће пословне ефикасности.* Смањење броја запослених, као и елиминисање дуплираних капацитета, били су веома велики мотиви за један број највећих фузионисања у финансијско банкарском сектору. На пример, у априлу 1992. год "Bank of America" купила је компанију "Security Pacific" да би створила, у то време, другу највећу банкарску компанију у Сједињеним Државама. После фузионисања, близу 500 филијала је било предвиђено за затварање са очекиваном уштедом у трошковима у износу од преко милијарду долара. Слично се десило када се Немачко осигуравајуће

друштво "Allianyz" припојило "Dresdner Banci" 2001. год. Преко 8.000 запослених добило је отказ (или око 16 процената укупне радне снаге) у циљу смањења трошкова. Потрага за уштедама на трошковима (економија обима) такође је била присутна и у бројним купопродајама која су се дешавала у европском банкарству последњих двадесетак година. Тако на пример за 107 европских банкарских куповина банака у земљама транзиције, један од најважнијих мотива тих куповина био је напор да се смање пословни трошкови, да се диверсификује пословање на нова тржишта како би се успешније остварила зацртана стратегија интернационализације.

Купопродаја, односно фузионисање представља начин смањивања конкуренције. Односно, још један од разлога за стварање фузија може да буде циљ смањење степена конкуренције на тржишту.

Приближавање небанкарских институција банкарском систему САД-а је у великом порасту из године у годину (Графикон бр.16).

Графикон бр.16: Учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у САД-у у периоду од 1960. до 2010. године

Извор:https://alfred.stlouisfed.org/series?seid=DDDI03USA156NWDB&utm_source=series_page&utm_medium=related_content&utm_term=related_resources&utm_campaign=alfred, датум приступа 19.03.2017.године

На основу графика може се закључити да је учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у сталном порасту. На самом почетку њиховог развоја, односно 1960.године учешће је износило 40%, и све до 1980. године било на приближном нивоу. Почев од 1980. године учешће небанкарских финансијских институција се полако повећава, и 1990.године износи 80%, односно учешће небанкарских институција у БДП-у се удвостручило. Године 2010.-те тај проценат износи 160, што значи да је учешће 4 пута веће него на самом почетку развоја.

4.1.3. Конвергенција банкарских и небанкарских институција у Јапану

Банкарски систем у Јапану првобитно се састојао од две групе банака, тзв. "city banks" или банке које послују у великим градовима и локалне банке које послују у малим градовима. Будући да укључење на финансијско тржиште означава и нове производе, то је универзални модел прихватљивији са становишта развоја банкарства. Томе у прилог говори чињеница да је, изласком на финансијско тржиште, структура финансијског сектора Јапана базирана и на пословима осигурања и пословања вредносним папирима.²¹²

Самим тим може се рећи да постоји конвергенција банкарских институција, односно да су банке почеле да се баве и небанкарским пословима у Јапану.

Међутим, у Јапану су неки послови законски забрањени, односно постоји забрана банкама да се баве пословима са некретнинама.

Универзални модел банкарства који се примењује у Јапану доприноси развоју финансијске инфраструктуре, појави нових производа и повећању броја банака које обављају активности. Међутим, предности јапанске регулативе који се састоје у оштрим капиталним захтевима могу повећати ефикасност банкарског система.

Банке у Јапану прикупљају штедњу и користе је за пружање средњорочних финансирања пословања, индустрије и пољопривреде. Ове банке доминирају у пословању финансија и није им дозвољено да управљају труст и пензионим фондовима.²¹³

²¹² The Japanese Financial System, <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/jfin.htm>, датум приступа 27.10.2016.

²¹³ <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/jfin.htm>, датум приступа 27.10.2016.

Јапан је највеће тржиште животног осигурања у свету, јер у Јапану је куповина животног осигурања по становнику много већа него у Америци. Компаније животног осигурања. Док осигуравајућим компанијама у овим областима није дозвољено да обезбеде животно осигурање.

Појединци и фирме имају депозите у финансијским институцијама. Банка не прима депозите од појединаца или фирми, али прима депозите од финансијских институција које имају текући рачун у Банци Јапана (у даљем тексту БОЈ). Финансијске институције спроводе трансфер новца са другим финансијским институцијама преко рачуна БОЈ. Банка такође спроводи трансфера новца који се односе на кредитирање, продају и куповину обвезница са страним финансијским институцијама. У том погледу, природа банкарског пословања Банке се не разликује много од оног пословања приватних финансијских институција.²¹⁴

Табела бр.47: Укупан број банака у Јапану у периоду од 1990. -2016.године

БАНКЕ	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.	2015.	2016.
City banks	13	11	9	7	6	5	5
Regional banks	64	64	64	64	64	64	64
Regional banks II	68	65	60	48	42	41	41
Trust Banks	16	23	33	26	19	16	16
Long term credit banks	3	3	3	1	0	0	0
Other banks	-	-	-	9	16	15	15
Bank holding companies	-	-	-	12	15	17	18

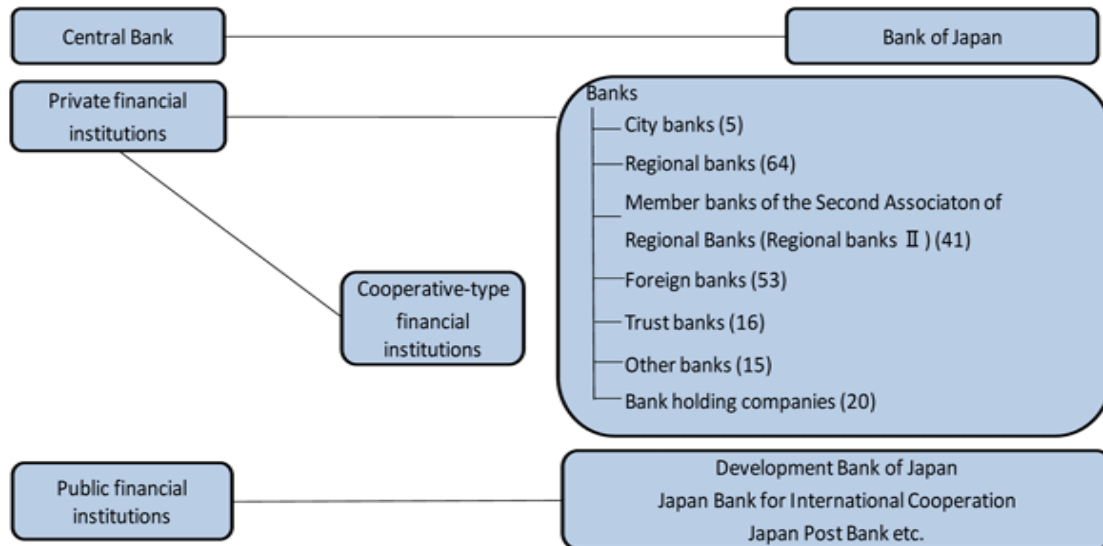
Извор: аутор, на бази података: <http://www.zenginkyo.or.jp/en/banks/financial-institutions/>, датум приступа 27.10.2016.

На основу табеле може се закључити да се број банака у Јапану доста променио од 1990.године у односу на 2016.годину. Дошло је до смањења "City banks" (градске банке) којих је било 1990.године 13, а 2016.године 5, "Regional banks" (регионалне банке) су се смањиле са 68 на 41, а "Long term credit banks" (дугорочно кредитне банке)

²¹⁴ <http://www.boj.or.jp/en/about/outline/data/foboj03.pdf>, датум приступа 27.10.2016.

у 2016.години нема више,а 1990.године било је 3. Међутим, поред смањења постојања појединих банака, дошло је и до појаве нових банака 2005.године.

Наиме, 2005.године дошло је до отварања других банака чије је бројно стање било 9, а банака холдинг компанија 12, чије се бројно стање већ 2016.године повећало и то: друге банке 15, а холдинг компаније 18.

Слика бр.14: Шематски приказ финансијских институција у Јапану

Извор: <http://www.zenginkyo.or.jp/en/banks/financial-institutions/>, датум приступа 27.10.2016

На основу шематског приказа може се приметити да је дошло до повећања броја банака у односу на табеларни приказ који нам показује стање закључно са мартом 2016.године. Наиме број "City bank", "Regional banks", "Regional banks II" и "Other banks" остао је исти, али дошло је до повећања броја банака холдинг компанија за 2, као и до појаве "Foreign banks" укупно 53 и "Trust banks" укупно 16.

Такође шематски приказ нам показује да се приватне финансијске институције у Јапану могу поделити у неколико категорија. Разлика између градских, регионалних банака и банака припадника Друге Асоцијације регионалних банака ("Regional banks II") није легална, али је уобичајено класификација за потребе администрације и статистике. Градске банке су већих димензија, са седиштем у већим градовима и филијала у Токију, Осаки, другим већим градовима, и њиховим непосредним предграђима. Регионалне банке су углавном основане у главном граду и они спроводе већину својих операција у том региону и имају јаке везе са локалним предузећима и локалним самоуправама. "Regional banks II", као и регионалне банке, служе мањим

фирмама и појединцима у својим непосредним географским регионима. Већина "Regional banks II" су штедионице.²¹⁵

Од 1999.године, нефинансијске институције почеле су да се укључују у банкарско пословање увођењем нових типова банака као што су специјализоване банке на појединим подручјима или интернет банке, разврстане у другим банкама у горњој табели. Улазак нефинансијских институција у банкарском пословању довело је до измена и допуна Закона о банкама.²¹⁶

Табела бр.48: Укупан број осигуравајућих компанија у Јапану октобар 2016.године

Осигуравајућа компанија	Укупан број	% учешће
Компанија животног осигурања	38	48,72
Компаније неживотног осигурања	30	38,46
Осигуравајуће холдинг компаније	10	12,82
Укупно	78	100

Извор: аутор, на бази података са сајта <http://www.fsa.go.jp/en/regulated/licensed/>, датум приступа 27.10.2016.

Из приказане табеле се види да највеће учешће имају компаније животног осигурања које износи 48,72% од укупног броја осигуравајућих компанија, као што је већ и речено да је Јапан највеће тржиште животног осигурања.

4.1.4. Ефекти конвергенције банака и небанкарских институција Аустралије

Ефекти конвергенције банака и небанкарских институција Аустралије су позитивни. Наиме, сама конвергенција банака и небанкарских институција довела је до значајних промена у банкарском сектору Аустралије. Једна од њих је и та да је коришћење е-банкарства најразвијеније у Аустралији.

²¹⁵ <http://www.zenginkyo.or.jp/en/banks/financial-institutions/>, датум приступа 27.10.2016.

²¹⁶ Исто, датум приступа 27.10.2016.

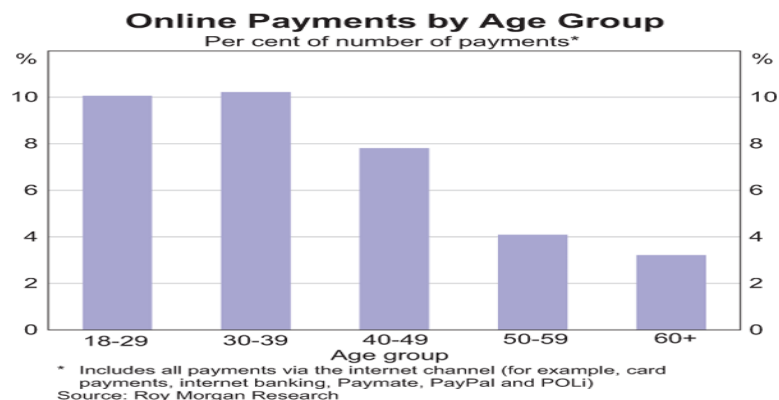
Истраживачка агенција "Nielsen" је 2012.године обавила испитивање компанија "nielsen-identifies-investment-strategies-and-financial-habits"²¹⁷ и дошла до следећих закључака. Компаније у Аустралији сматрају да је е-бизнис, тј.електронско пословање утицало на повећање продуктивности, побољшање иновација и ефикасности. Поред коришћења екстерних страница, коришћење интернета омогућава радницима да се повежу од куће, или да обаве различита истраживања. Најмање се користи за размену података са компанијама које нису клијенти. Што се тиче великих предузећа она много чешће омогућавају својим запосленима да имају приступ, било од куће или са неке друге локације. Једна од пет компанија је пријавила да користе интернет у сврху истраживања тржишних трендова.

По Nielsen истраживању које сам навела у тексту, Интернет платформу за банкарске услуге у вези улагања на берзи користило је 70% аустријских корисника, а 14% је користило мобилно банкарство. Што се тиче старосне структуре становништва, мобилно банкарство употребљава 40% корисника из групације од 21-29 година, а само 4% корисника преко 65 година.

Банкарски сектор у Аустралији је доживео огроман раст што се тиче интернет услуга, поготову кад се ради о млађој популацији. Повећање присутности мобилних технологија је довело до промена у понашању, тиме што клијенти могу да обављају послове са свих локација. Више од половине Аустралијанаца од 16 до 30 година има smartphone, а финансијске институције нуде стално нове услуге.

Када се анализира структура корисника интернета и е-банкарства, као што је већ речено, извесно је да је животно доба такође изузетно важан фактор. Само је 3% испитаника преко 60 година користило интернет банкарство, док их је међу онима који имају преко 40 година чак 10 %. Што је млађа популација, то се проценат унутар те групације повећава (Графикон бр.17). Чињеница да интернет банкарство више користи млађа популација, указује да ће се број корисника убудуће повећавати.

²¹⁷ <http://www.nielsen.com/us/en/press-room/2012/nielsen-identifies-investment-strategies-and-financial-habits-of.html>, датум приступа 15.07.2016.

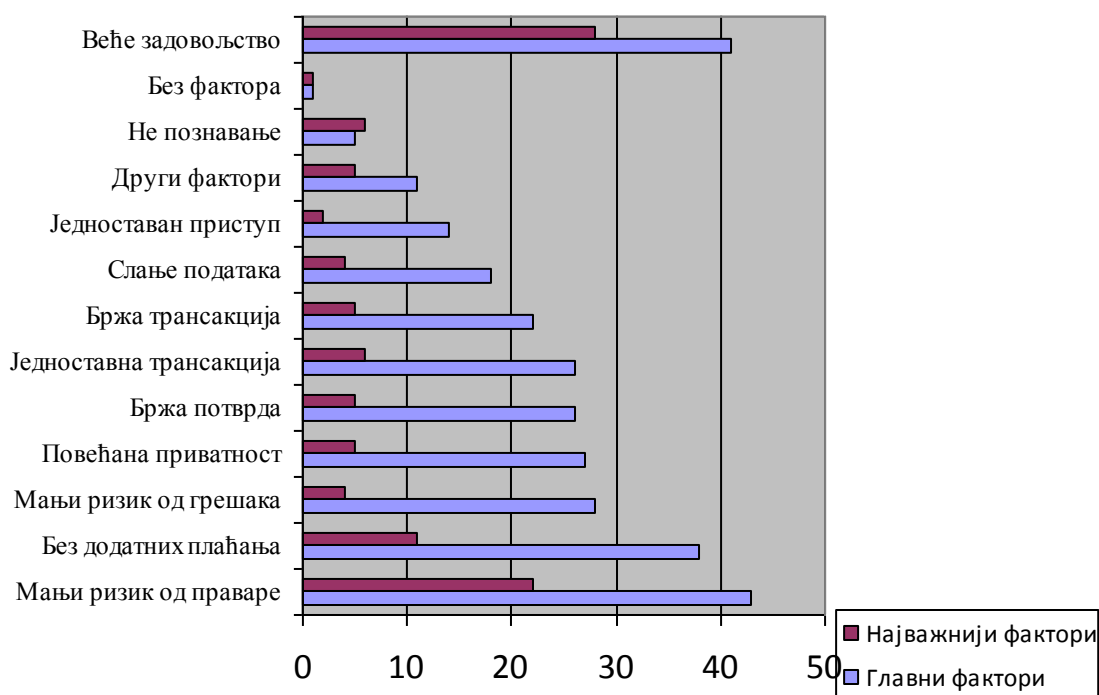

Графикон бр.17: Коришћење интернет банкарства по старости корисника у Аустралији

Извор: <http://www.rba.gov.au/publications/consultations/201106-strategic-review-innovation/images/graphs/graph20.gif>, датум приступа 15.07.2016.

Напомена: (истраживање које је извео Roy Morgan Research за Reserve bank of Australia) (RBA,2014)

Када се говори о online плаћању рачуна у Аустралији, најважније претпоставке за његово шире прихватање су смањење ризика од преваре, смањење трошкова, смањење грешака, што се види из графикона бр.18.

Графикон бр.18: Фактори побољшања услуга online плаћања у Аустралији, Roy Morgan Research, 2011.године

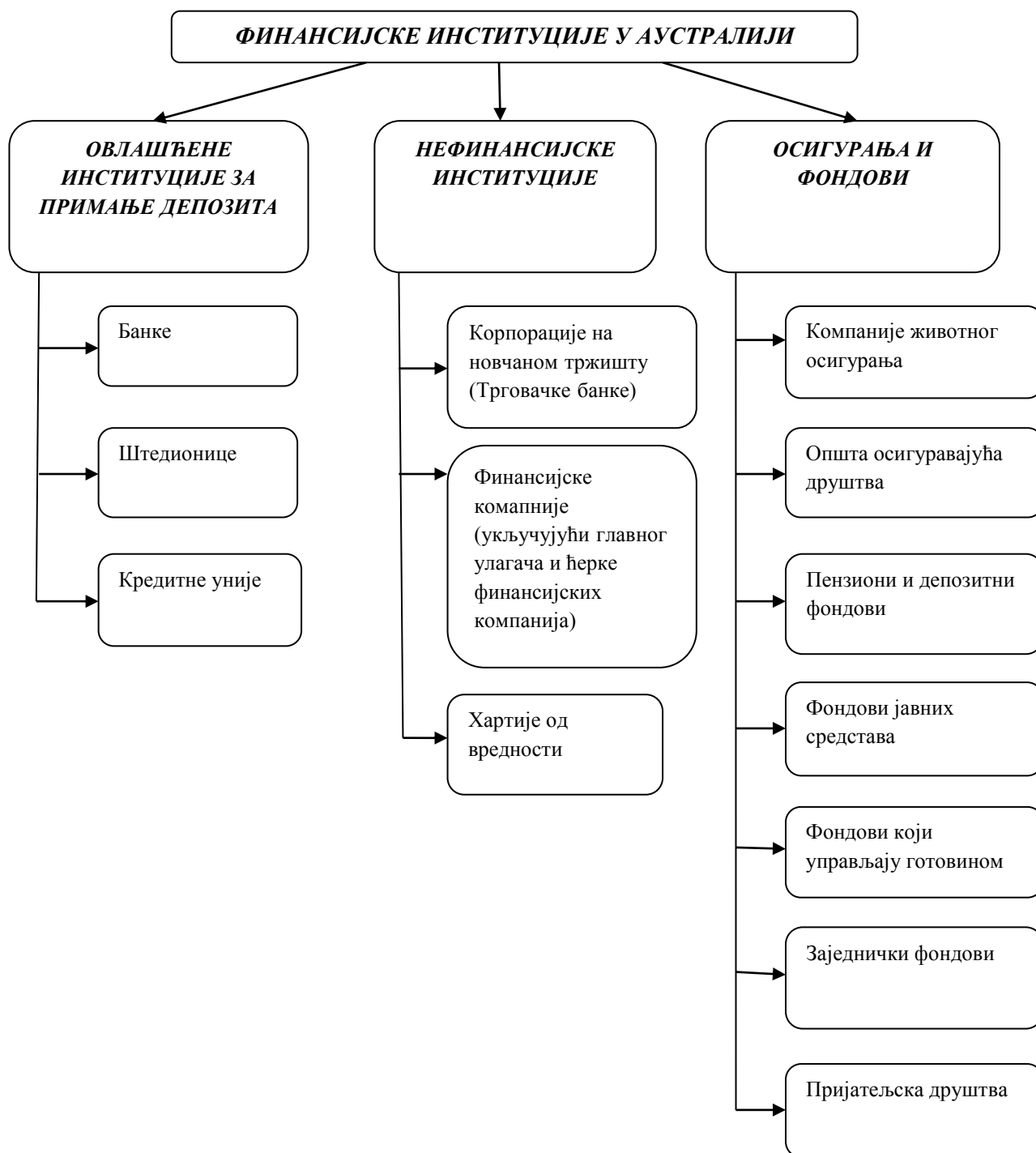
Извор: аутор, на бази података: <http://www.rba.gov.au/publications/consultations/201106-strategic-review-innovation/images/graphs/graph22.gif>, датум приступа 15.07.2016.

Уколико извршимо поређење са нашом земљом Србијом, може се рећи да је Аустралија знатно богатија земља и самим тим је много више новца расположиво за улагање у развој интернета и школовање становништва. Из чланка "174 million to teach digital broadband literacy an effective investment"²¹⁸ видимо да је за те намене изведено 174 милиона долара у последњих неколико година. То је неупоредиво више него што Србија може да приушти.

Може се рећи да и по критеријуму старосне структуре, предност лежи на аустралијској страни. Карактеристично је да старији део популације Аустралије показује много већи интерес да прихвати и научи да манипулише електронским уређајима. У Србији, поред тога што мрежа није довољно развијена, постоји и проблем недовољне заинтересованости старије популације за коришћење компјутера и интернета. У Аустралији је питање едукације решено разним курсевима, упознавањем становништва са могућностима интернета и е-банкарства. То нас опет враћа на проблем финансијских могућности. Извесно је да је развој ИТ индустрије, а у том оквиру и електронског банкарства, суштински опредељен расположивим финансијским средствима.

У Аустралији постоје и банкарске и небанкарске финансијске институције. Према подацима са сајта Reserve bank of Australia имамо следећу структуру финансијских институција.

²¹⁸ Sydney Morning Herald "\$174 million to teach digital, broadband literacy an 'effective' investment", 2013, доступно на <http://www.smh.com.au/it-pro/government-it/174-million-to-teach-digital-broadband-literacy-an-effective-investment-20130829-hv1kl.html>

Слика бр.15: Шематски приказ финансијских институција у Аустралији

Извор: илустрација аутора, на бази података са сајта <http://www.rba.gov.au/fin-stability/fin-inst/main-types-of-financial-institutions.html#funds>, датум приступа 20.07.2016.

У Аустралији прву групу финансијски институција чине *овлашћене институције за примање депозита*. Основна карактеристика *банака* као део

овлашћених институција за примање депозита је да пружају широк спектар финансијских услуга свим секторима привреде, укључујући и управљање средствима и услугама осигурања. Стране банке су овлашћене да делују као филијале у Аустралији су у обавези да ограниче своје активности примања депозита на велико тржиште. Има их укупно 70. *За штедионице* се може рећи да прикупљају средства, пре вега, прихватањем депозита из домаћинства, обезбеђују кредите и обављају платне услуге. Традиционалне институције са заједничким власништвом, штедионице све више издају акцијски капитал. Има их укупно 9. *Кредитне уније* су институције са заједничким власништвом, кредитен уније пружају депозите личне / стамбене кредите и услуге плаћања члановима. Има их укупно 85.

Групи **нефинансијских институција** спадају корпорације на новчаном тржишту (трговачке банке, финансијске компаније и хартије од вредности. Основна карактеристика *корпорација на новчаном тржишту (трговачких банака)* је да раде првенствено у велетражници, задужују и кредитирају, велике корпорације и владине агенције. Остале услуге, укључујући и саветовања, односи се на корпоративне финансије, тржиште капитала, страну валуту и управљање инвестицијама. Има их укупно 16. Карактеристика *финансијских компанија* (укључујући главног улагача и ћерке финансијских компанија) је да дају кредите домаћинствима и малим и средњим предузећима. Финансијске компаније прикупљају средства од велетржница, користећи обвезнице и неосигуране белешке инвеститора и има их укупно 63. *Хартије од вредности* су посебне институције које емитују хартије од вредности подржане великим средствима (на пример хипотекарни на бази стамбених кредита). ХОВ обично служе као кредитне гаранције. Оваквих институција у Аустралији нема.

Трећу групу финансијских институција у Аустралији чине **осигурања и фондови**. Овде спадају *компаније животног осигурања* чија је основна карактеристика да осигуравају животе, несреће и инвалиднину, инвестиције и пензије. Таквих институција у Аустралији има 28. Овој групи припадају и *општа осигуравајућа друштва* која врше обезбеђење имовине, моторних возила, одговорност послодавца. Средства се улажу углавном у депозите и кредите, државних хартијас од вредности и акција. Има их укупно 117. *Пензионе и депозитне фондове* карактерише да они прихватају и управљају улагањима запослених (укључујући Самозапослене) и / или запослене у сврху очувања прихода на име пензија. Средства су под контролом повереника. Овим фондовима управљају менаџери, тако да запослени може да прими

пензију, отпемнину када особа поднесе оставку, оде у пензију или је технолошки вишак. Пензиони фондови се обично улажу у дугорочна средства (акције, имовину, дугорочне ХОВ, депозите). Укупан број ових институција у Аустралији је 3.041. Овој групи припадају и *фондови јавних средстава* који имају гомилу средстава инвеститора, обично у специфичне врсте средстава (нпр. Готовине, власничке ХОВ, улагања на тржишту новца, Хипотеке, ХОВ у иностранству). Већином овим фондовима управљају банке, осигуравајућа друштва или трговачке банке, али таквих фондова у Аустралији нема. Фондови који припадају овој групи, а које такође нема у Аустралији су *фондови који управљају готовином и заједнички фондови*. Основна карактеристика *фондова који управљају готовином* је да њима управљају чланови, отворени су за јавност и углавном ограничавају своје инвестирање ХОВ које су доступне на тржишту новца. Док карактеристика *заједничких фондова* је да повереничке компаније у заједничким фондовима новац примају од јавности и средства фондова се улажу у посебне врсте средстава (тржиште новца, акције и хипотеке). Трећој групи финансијских институција у Аустралији спадају и пријатељска друштва, која својим члановима нуде повластице и то: инвестиционим производима путем осигурања, сахрана; несрећа; болест; или друге повластице. Има их укупно 12.

На основу исказаних података закључујем да највећи број финансијских институција у Аустралији чине *пензиони и депозитни фондови*, којих има укупно 3.041.

4.2. Упоредна анализа нивоа конвергенције у изабраним земљама у развоју

У овом делу рада биће извршена анализа нивоа конвергенције у изабраним земљама у развоју. Пре свега објаснићу ниво приближавања банкарских и небанкарских послова земаља Југоисточне Европе са детаљном анализом појединих земаља. Након тога биће приказана изједначеност банкарских и небанкарских послова у земљама Јужне Америке и размотриће се да ли постоји приближавање банкарских и небанкарских институција у земљама БРИКС-а.

4.2.1. Ниво конвергенције банкарских и небанкарских послова земаља Југоисточне Европе

Сви банкарски системи земаља Југоисточне Европе су, до избијања финансијске кризе, имали убрзани раст понуде кредита. Криза је успорила тај процес али је банкарство у региону остало стабилно после прве фазе кризе приватног дуга. Главни узрок првог таласа кризе је увећање валутног ризика у земљама које имају флукутирајући курс и раст кредитног ризика. Актуелна криза показала је да велики број системски важних банака у Европи нема довољан ниво капиталне адекватности на основном капиталу. У овом делу анализираћу перформансе банкарског система Србије и земаља Југоисточне Европе до краја 2010.године. Анализом биће обухваћено шест националних банкарских система земаља Југоисточне Европе: Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Црна Гора и Србија. А посебна пажња биће посвећена Хрватској, Црној Гори и Босни и Херцеговини. Њихова еволуција има заједничку карактеристику: убрзани раст понуде кредита и опште обнове банкарске делатности.²¹⁹

Све ове земље су у првом удару финансијске кризе избегле појаву двоструке, валутне и банкарске кризе. Банкарски системи су остали релативно стабилни, ликвидни и релативно профитабилни. Велики ризик комбиновања валутне и банкарске кризе је избегнут не само због високе капиталне активности националних финансијских система уочи кризе, него и релативно високе ефикасности макро пруденционих мера које су усвајале централне банке у региону. Ипак ризик активирања валутно банкарске кризе није потпуно уклоњен, јер неке од ових земаља, посебно Македонија и Хрватска имају екстремно дубоке спољне неравнотеже које су се током целе деценије увећавале, док је курс њихових националних валута остајао фиксиран.

У **банкарском систему Црне Горе** на дан 31.12.2015.године је пословало 6 микрокредитних финансијских институција (у даљем тексту МФИ), чија је укупна билансна сума на крају 2015.године износила 49,1 милиона евра. Билансна сума МФИ

²¹⁹ Живковић Бошко, "Компаративна анализа банкарског система Србије и земаља југоисточне Европе", Квартални монитор бр.27, октобар-децембар 2011.

је на годишњем нивоу забележила раст од 28,2%. Од укупне билансне суме 85,7% се односило на две МФИ.²²⁰

На крају 2015.године укупни кредити МФИ су износили 48,5 милиона евра, што представља раст од 23,6% у поређењу са крајем 2014.године. У рочној структури кредита доминантно је учешће дугорочних кредита са 78,6%. Секторска структура кредита МФИ показује да доминантно учешће од 94,4% имају кредити одобрени физичким лицима, затим следи привреда са свега 4,1%. У структури кредита МФИ одобреним резидентним правним лицима по делатностима, преовладава учешће кредита одобрених за остале услужне делатности (70,2%), након којих следи финансијска делатност и делатност осигурања са 26,7%. Током 2015.године, МФИ су одобриле укупно 42 милиона евра нових кредита, што је за 6,4 милиона евра или 18,1% више него у претходној години.²²¹

МФИ су на крају 2015.године оствариле позитиван финансијски резултат у износу од 2,2 милиона евра. Ниједна МФИ није у 2015.години пословала са губитком. Имајући у виду да не примају депозите, као и да имају мало учешће у укупној активи финансијског система, МФИ у овом тренутку не представљају претњу за финансијску стабилност, иако покривају једну одређену "нишу" у црногорском финансијском систему.²²²

У току 2015.године дошло је до раста билансне суме и осигуравајућих компанија, али и раста бруто премије осигурања. Показатељи ликвидности и солвентности су били на задовољавајућем нивоу.

Међутим, тржиште осигурања је на крају 2015.године остварило негативан бруто финансијски резултат у укупном износу од 2,7 милиона евра. Губитак на тржишту осигурања настао је као резултат негативних кретања на тржишту капитала. Због још увек недовољне развијености тржишта осигурања и законске обавезе осигуравајућих компанија да воде конзервативну политику приликом пласмана, осигуравајућа друштва не носе значајнији ризик за финансијску стабилност. Међутим,

²²⁰ http://www.cb-cg.org/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_publicacije/god_izv_o_radu_cbcg/g_o_radu_cbcg2015.pdf, датум приступа 15.05.2017.

²²¹ Исто, датум приступа 15.05.2017.

²²² Исто, датум приступа 15.05.2017.

очекује се даљи развој и раст овог тржишта, што може имати позитиван утицај на стабилност укупног система, али и допринети развоју свести о значају и користима које грађани могу имати од услуга осигурања.²²³

Табела бр.49: Списак банака, осигуравајућих компанија, лизинг компанија и микрокредитних институција у Црној Гори на дан 17.05.2017.године

Банке	Осигуравајуће компаније	Лизинг компаније	Микрокредитне институције
ATLAS BANKA AD Podgorica	Atlas Life	S-Leasing d.o.o. Podgorica	Alter Modus DOO Podgorica
CRNOGORSKA KOMERCIJALNA BANKA AD Podgorica	Wiener städtische životno osiguranje AD Podgorica	Porsche Leasing d.o.o. Podgorica	Klikloan DOO Podgorica
ERSTE BANK AD Podgorica	Grawe osiguranje AD Podgorica	NLB Leasing d.o.o. Podgorica	Monte Credit DOO Podgorica
UNIVERSAL CAPITAL BANK AD Podgorica	Lovćen osiguranje AD Podgorica		Montenegro Investments Credit DOO Podgorica
HIPOTEKARNA BANKA AD Podgorica	Lovćen životna osiguranja AD Podgorica		Ozmont DOO Podgorica
ADDIKO BANK AD Podgorica	Merkur osiguranje AD Podgorica		Kredit+ DOO Podgorica
INVEST BANKA MONTENEGRO AD Podgorica	SAVA MONTENEGRO AD Podgorica		
KOMERCIJALNA BANKA AD БУДВА	Swiss Osiguranje AD Podgorica		
NLB BANKA AD Podgorica	UNIQA Životno osiguranje AD Podgorica		
SOCIETE GENERALE BANKA MONTENEGRO AD Podgorica	UNIQA Neživotno osiguranje AD Podgorica		
PRVA BANKA CRNE GORE AD Podgorica	Generali Osiguranje		

²²³ Исто, датум приступа 15.05.2017.

	AD Podgorica		
LOVČEN BANKA AD Podgorica			
ZAPAD BANKA AD Podgorica			
ZIRAAT BANK MONTENEGRO AD Podgorica			
NOVA BANKA AD Podgorica			

Извор: <http://www.bankar.me/banke-u-crnoj-gori-lokacije-ekspoziture-bankomati/>, <http://www.bankar.me/lizing-kompanije-u-crnoj-gori/>, <http://www.bankar.me/mikrokreditne-finansijske-institucije-u-crnoj-gori/>, <http://www.bankar.me/osiguranje-u-crnoj-gori/>, датум приступа 17.05.2017.

На основу приказане табеле може се закључити да највећи број финансијских институција у Црној Гори чине банке (укупно 15), након тога осигуравајуће компаније (11), микрокредитних институција има 6, а лизинг компанија 3.

Иако их има у најмањем броју, у Црној Гори је лизинг за кратак период постао веома популаран начин финансирања. Постоји више фактора који су допринели брзом развоју и примени лизинга. Лизинг компаније су давале дуже рокове отплате, једноставно се долазило до добара, а и каматне стопе су биле ниже.

Лизинг је своју експанзију у Црној Гори доживео одмах после усвајања Закона о финансијском лизингу (2005.године). Укупан број закључених уговора у 2006.години био је 1.147, да би се у наредној години повећао на 2.491, односно за 117,17%.

Табела бр.50: Број закључених лизинга и вредност лизинга у Црној Гори у периоду од 2006.до 2015.године у мил.евра

Година	Број закључених уговора	Вредност лизинга
2006.	1147	66,1
2007.	2491	115,5
2008.	3315	164,4
2009.	1402	33,8
2010.	1610	27,5

2011.	1650	31,4
2012.	1338	19,8
2013.	1218	17,8
2014.	1084	15,1
2015.	999	12,05

Извор: Годишњи извештај Министарства финансија Црне Горе, разна годишта <http://www.mf.gov.me/vijesti/157224/Godisnji-izvjestaj-Ministarstva-finansija-za-2015-godinu.html>, датум приступа 17.05.2017.

Може се закључити да прве три године карактерише екстремни раст броја закључених уговора, али и вредност лизинг послова. Међутим, након избијања кризе (2009.године) долази до наглог пада и броја закључених уговора и вредности лизинг послова. Број закључених уговора је са 3.315 у 2008.години пао на 1.402 у 2009.години, што је за скоро 2.000 мање. Следеће две године је број закључених уговора нешто већи, али последње три године анализираног периода бележе даљи пад.

Према расположивим подацима такође се може закључити да се не очекују значајне промене ни у броју закључених уговора ни у вредности лизинг послова.

Што се тиче структуре финансијског сектора у **Босни и Херцеговини** (у даљем тексту: БИХ), највеће учешће у укупној активи имају банке, чије је учешће у 2008.години износило 80,82%. Одмах иза банака су лизинг друштва са учешћем од 6,21% у укупној активи, а инвестициони фондови учествују са 4,82%. Наредне године стање се није битно променило учешће банака у укупној активи износило је 82,07%, односно имамо повећање за 1,54%, а 2010.године тај проценат је износио 84,34% (Табела бр.51).

Може се закључити да је банкарски сектор БИХ успео да сачува стабилност и после економске и финансијске кризе. Учешће осталих финансијских институција је занемарљиво. С циљем унапређења финансијског тржишта значајну улогу има јачање институционалних инвеститора, а нарочито осигуравајућих друштва и инвестиционих фондова, што директно утиче на економски развој.

Уколико посматрамо 2015.годину највеће учешће су имале банке које су учествовале са 87,47% у укупној активи финансијског сектора. У односу на 2008.годину имамо повећање за 8,22%. Може се закључити да банке имају доминантно учешће које се повећава из године у годину. Разлог за то је што су банке почеле све

више да се баве и небанкарским пословима, односно пословима осигурања, лизинга, пословима инвестиционих фондова и др. Друштва за осигурање и реосигурање у 2015.години учествују са 5,38%, што је веома мали удео с обзиром на значај сектора осигурања као институционалног инвеститора. Остале финансијске институције у структури финансијског сектора БИХ имале су занемарљиво учешће у укупној активи финансијског сектора. Такође, због наставка глобалне кризе на тржишту капитала микрокредитне институције и лизинг друштва су у 2015.години забележиле пад aktive у односу на 2014.годину (Табела бр. 51).

Према финансијским подацима за све приказане године, банкарски сектор је увек на првом месту по величини active, која је 2008.године износила 20.821 мил. КМ, 2009. године 20.605 мил. КМ, а 2015.године 23.829 мил. КМ.

Табела бр.51: Структура сектора финансијских институција у Босни и Херцеговини у периоду од 2008.до 2015.године у мил. КМ

Година / Финансијска институција		Банке	Инвестиц. фондови	Друштва за осигурање и реосигурање	Микрокред. организац	Лизинг друштва	Укупно за сектор
2008.	Актива у мил КМ	20.821	1.242	889	1.210	1.600	25.762
	Учешће у %	80,82	4,82	3,45	4,70	6,21	100
2009.	Актива у мил КМ	20.605	885	993	1.087	1.598	25.108
	Учешће у %	82,07	3,52	3,72	4,33	6,36	100
2010.	Актива у мил КМ	20.452	898	936	856	1.108	24.250
	Учешће у %	84,34	3,70	3,86	3,53	4,57	100
2011.	Актива у мил КМ	20.953	799	1.080	753	1.149	24.734

	Учешће у %	84,71	3,23	4,37	3,04	4,65	100
2012.	Актива у мил КМ	21.226	795	1.174	681	716	24.592
	Учешће у %	86,31	3,23	4,77	2,77	2,91	100
2013.	Актива у мил КМ	22.066	761	1.232	670	597	25.326
	Учешће у %	87,13	3,00	4,86	2,65	2,36	100
2014.	Актива у мил КМ	22.821	790	1.356	646	512	26.125
	Учешће у %	87,35	3,02	5,19	2,47	1,96	100
2015.	Актива у мил КМ	23.829	834	1.466	640	475	27.244
	Учешће у %	87,47	3,06	5,38	2,35	1,74	100

Извор: аутор на бази података Статистика тржишта осигурања у Босни и Херцеговини за 2010,2011,2012,2013,2014,2015.годину са сајта

<http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-bs-10.pdf>,

<http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-bs-11.pdf>,

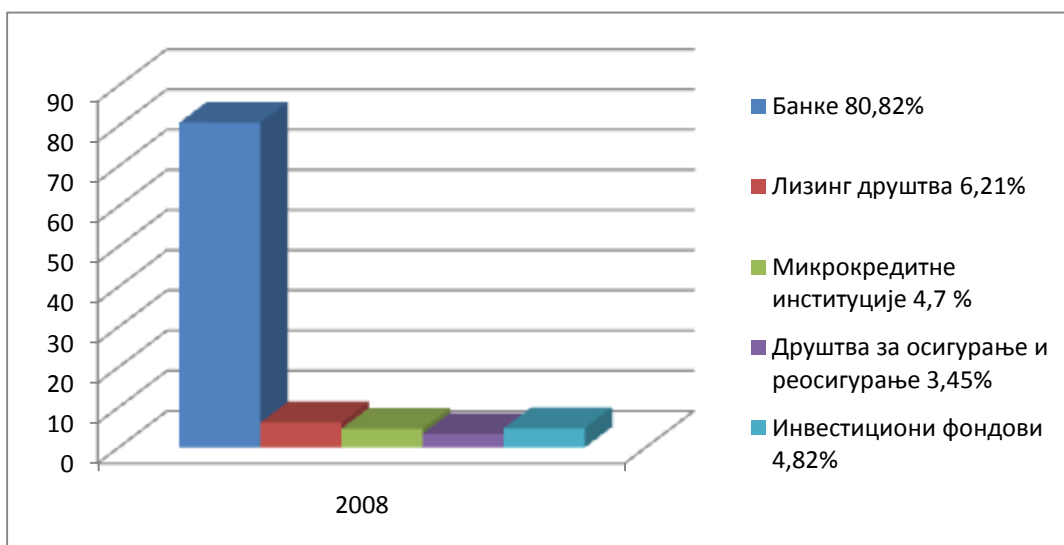
<http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-bs-12.pdf>,

<http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-bs-13.pdf>,

<http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-bs-14.pdf>,

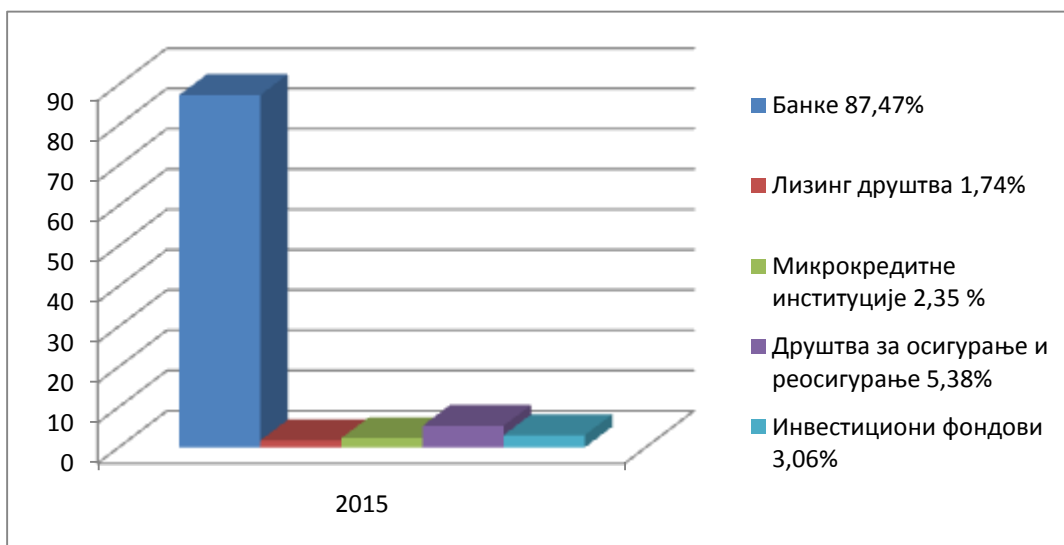
<http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-bs-15.pdf>, датум приступа 18.05.2017.

Графички приказ процентуалног учешћа финансијских институција у укупној активи у 2008.години и 2015.години је скоро идентичан.

Графикон бр.19: Учешће појединих финансијских институција у укупној финансијској активи у Босни и Херцеговини у 2008.години у %

Извор: Илустрација аутора

Графикон бр.20: Учешће појединих финансијских институција у укупној финансијској активи у Босни и Херцеговини у 2015.години у %

Извор: Илустрација аутора

На основу графичких приказа може се закључити да учешће банкарског сектора у финансијској структури преовладава и бележи стални пораст и да за 7 година имамо повећање за 8,22%. Такође може се закључити да је учешће лизинг друштава, микрокредитних институција и инвестиционих фондова у паду, али учешће друштава

за осигурање и реосигурање је забележило повећање у 2015. у односу на 2008.годину за 55,94%.

Што се тиче **банкарског сектора Хрватске**, може се рећи да је од 2001.године дошло до раста активе банака, што уједно представља и основни разлог због којег је данас Хрватски банкарски сектор упоредив са напредним транзицијским земљама.

Актива Хрватског банкарског сектора порасла је са 69,8% БДП-а крајем 2000.године на 84,4% БДП-а крајем 2001.године. Брз раст активе Хрватских банака нарочито је уочен у 2001.години и последица је високог прилива депозита уочи увођења евра. Динамика раста депозита каква је забележена те године у Хрватској није забележена ни у једној другој економији. Једина земља са којом се могло извршити поређење је Словенија. Прилив девизне готовине словеског банкарског сектора уочи увођења евра био је такође уочљив, али је ипак био знатно мањи него у Хрватској.

Међутим, величина банкарског сектора није добар показатељ његове развијености и способности квалитетног обављања функција финансијског посредништва. Јадан од бољих показатеља квалитета активности банака је величина потраживања од банака од приватног сектора.

Табела бр.52 показује релативну величину најважнијих ставки укупне активе посматраних банкарских сектора крајем 2001.године, при чему је величина потраживања од приватног сектора приказана у четвртој колони.

Табела бр.52: Структура активе банака изабраних земаља у 2001, %БДП-а

Земља	Укупна конс.актива банака/БДп	Конс.домаћа актива банака/БДП	Потраживања од приватног сектора/БДП	Потраживања од стране банке и државе/БДП	Страна актива/БДП
1	2=3+6	3=4+5	4	5	6=2-3
Чешка	97,3	72,1	43,1	29,0	25,2
Словачка	92,4	80,4	38,6	41,8	12,0
Хрватска	84,4	65,0	44,1	20,9	19,4
Словенија	88,3	70,1	40,6	29,5	18,2
Мађарска	61,1	52,6	33,8	18,9	8,5
Пољска	56,0	48,0	31,4	16,6	8,0
<i>Земље у транзицији просек</i>	79,9	64,7	38,6	26,1	15,2

Италија	112,1	97,6	77,5	20,0	14,6
Грчка	115,8	104,6	52,7	51,9	11,1
Аустрија	192,3	128,8	111,4	17,4	63,5
Немачка	205,1	153,2	120,3	32,9	51,9
ЕУРО зона	235,8	135,1	107,1	28,0	100,7

Извор: аутор на бази података: <http://www.world-exchanges.org/> , IFS, International Financial Statistics, World Federation of Stock Exchanges, OECD

На основу табеле може се закључити да уколико посматрамо четврту колону, односно величину потраживања од приватног сектора, Хрватски банкарски сектор је одмах иза Чешког и изнад просека посматраних земаља у транзицији који износи 38,6%. Ова табела нам уједно доказује зашто се понекад каже да се банкарски сектори напредних транзицијских земаља приближавају мање развијеним чланицама ЕУ. Наиме, структура aktive Грчког банкарског сектора показује да потраживања грчких банака од приватног сектора тек мало премашује 50% (52,7%) БДП-а насупрот укупном просеку еуро зоне од 107% БДП-а.²²⁴

Уз пословне банке, банкарски сектор финансијских посредника у Хрватској чине још стамбене штедионице, штедне банке и кредитне уније. Стамбене штедионице потичу националну штедњу и стамбено збрињавање тако што прикупљају штедњу физичких особа с циљем да је након законски прописаног рока пласирају тим истим особама у облику повољних стамбених кредита. Штедне банке и кредитне уније настале су трансформацијом штедно-кредитних задруга, а њихово пословање регулише и надзире Хрватска Народна Банка (у даљем тексту ХНБ).²²⁵

Што се тиче небанкарских институција у Хрватској у 2001.години, треба напоменути да највећи број чине осигуравајућа друштва. Табела 53 нам показује величину небанкарског сектора, у % од БДП-а.

²²⁴ <http://www.world-exchanges.org/> , IFS, International Financial Statistics, World Federation of Stock Exchanges, OECD, национали извори

²²⁵ http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm, 23.07.2016.

Табела бр.53: Величина сектора небанкарских институција Хрватске, Мађарске и Словеније у 2001.години, % БДП-а

	Актива у 2001., %БДП-а		
	Хрватска	Мађарска	Словенија
<i>Осигуравајућа друштва</i>	6,1	5,6	8,7
<i>Инвестициони фондови</i>	0,8	4,8	0,3
<i>Затворени (приватни) фондови</i>	2,2	-	12,2
<i>Брокери</i>	0,3	1,0	0,5
<i>Обавезни пензијски фондови</i>	-	1,6	-
<i>Добровољни пензијски фондови</i>	-	1,8	0,1
УКУПНО	9,4	14,8	21,8

Извор: Средишња банка Мађарске, Словенска народна банка, Комисија за вриједносне папире Загреб, Хрватски уред за осигурање

На основу табеле долазим до закључка да осигуравајућа друштва у све три земље чине највећи сегмент небанкарских институција.

Небанкарски сектор финансијских посредника чине и друштва за осигурање, друштва за лизинг, друштва за управљање мировинским фондовима и друштва за управљање инвестицијским фондовима, чије пословање регулише и надзире Хрватска агенција за надзор финансијских услуга (у даљем тексту: ХАНФА). ХАНФА регулише и надзире и пословање тзв. помоћних финансијских институција као што су брокерска друштва, друштва за инвестицијско саветовање, уређене берзе, посредници у осигурању и сл.²²⁶

²²⁶ http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm, 27.06.2016.

Табелом бр.54 приказаћу структуру финансијских институција и њихово учешће у укупној имовини финансијског сектора у Хрватској у периоду од 2012. до 2015.године.

Табела бр.54: Удео банкарских и небанкарских финансијских институција у укупној имовини финансијског сектора у Хрватској у периоду од 2012. до 2015.год.

Назив институције	ХП	ХП	ХП	VI
	2012.	2013.	2014.	2015.
	Удео у %	Удео у %	Удео у %	Удео у %
Банке	75,1	74,0	72,8	72,6
Добровољни–мировински фондови	9,3	10,8	11,5	11,9
Осигуравајућа друштва	5,4	5,3	5,6	5,7
Остали финансијски посредници	5,3	5,1	5,1	4,5
Новчани фондови	1,6	1,8	1,6	1,8
Инвестициони фондови	1,0	0,9	1,1	1,3
Помоћне финансијске институције	0,9	1,1	1,2	1,2
Друштва која се баве преносом финансијских средстава	1,2	1,0	1,0	1,0
Укупно	100	100	100	100

Извор:<https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, датум приступа 25.07.2016.

Из табеле бр.54 може се видети да највећи удео у укупној имовини финансијског сектора имају банке, а да осигуравајућа друштва и добровољни фондови заједно чине око 20% имовине финансијског сектора (на крају 2014.године). Након пословних банака, добровољни фондови су други најважнији финансијски посредници у Хрватској, а основани су у склопу мировинске реформе започете 1999.године. У односу на податке приказане табелом број 48 може се приметити да су 2001.године други најважнији посредници у Хрватској била осигуравајућа друштва, али већ 2012.године налазе се на трећем месту. Одмах иза мировинских фондова и осигуравајућих друштва налазе се инвестициони фондови, друштва за лизинг и друштва за факторинг те кредитне линије који заједно чине око 8% имовине сектора).

4.2.2. Анализа степена изједначености банкарских и небанкарских послова изабраних земаља Јужне Америке

Како би извршила анализу степена изједначености банкарских и небанкарских послова изабраних земаља Јужне Америке најпре ћу анализирати пословање банака у земљама Јужне Америке. Може се рећи да је банкарски систем у земљама Јужне Америке доста неразвијен, а самим тим и на нижем ступњу развоја.

Јужна Америка је драстично повећала своје позајмице од Кине. Зајмови које су Кинеске државне банке доделиле земљама Јужне Америке порасли су 71 одсто у 2014.години. Та цифра у 2014.години износила је 22 милијарде долара. То је више од онога што су овом континенту позајмили Светска Банка и Интер Америчка банка за обнову и развој. Кина је популарни зајмодавац јер не поставља много услова и не меша се у економску политику земље. Пар услова које задаје односе се на рад кинеских компанија на пројектима које кредитира. Кина је земљама Јужне Америке позајмила 2012.године 3,8 милијарди долара, 2013.године 12,9 милијарди долара, а 2014.године укупно 22,1 милијарде долара. Може се рећи да је Кина на првом месту, односно најјачи трговински партнер Бразила, Чилеа и Перуа, а у Мексику, Венецуели и Аргентини је на другом месту.²²⁷

На основу података прикупљених у Јужној Америци постоји укупно 29 банака, али свака од њих има велики број банкарских агената-службеника.

Графикон бр. 21: Број банкарских службеника на 10.000 одраслих (2010), у изабраним земљама

Извор: Central Bank of Brazil, MIDAS, SBS, CNBV, 2010

²²⁷<http://www.srbijadanas.com/clanak/juzna-amerika-drasticno-povecala-pozajmice-od-kine-27-02-2015>

У 2010. години, банкарски агенти у Колумбији обављају више од 29 милиона трансакција, у вредности од око 27 милиона америчких долара. У 2009. години, агенти су обављали 67 милиона трансакција у Перуу и 2,6 милијарди трансакција у Бразилу. Агент банкарство је очигледно важан канал кроз који људи могу да приступе финансијским услугама. Међутим, допринос агента банкарства такође зависи од различитих финансијских услуга које клијенти могу да приступају.

Финансијске услуге које нуде банкарски службеници у појединим земљама Јужне америке приказаћу следећом табелом.

Табела бр. 55: Финансијске услуге – послови које обављају банкарски службеници у изабраним земљама Јужне Америке

Земља	Послови банкарских службеника
Бразил	<ul style="list-style-type: none"> – примање и прослеђивање апликације са текућих рачуна, рачунима орочених депозита, и штедних рачуна; – приходе и расходе у односу на рачунима депозита, рок депозитних рачуна, и штедње, као и доприноси и повлачења у инвестиционе фондове; – примања, исплате и друге активности везаних за споразуме за пружање услуга води од стране извођача радова у облику важећих прописа; – исплате – примања и прослеђивање захтева за кредите и финансирање захтева; – анализа кредита и регистрација; – извршење услуга прикупљања, – примање и прослеђивање апликације кредитних картица; – друге услуге контроле, укључујући обраду података; – међународне трансфере новца на граници од 3.000 америчких долара по трансакцији ; и – друге активности дозвољене од стране Централне банке Бразила.
Колумбија	<ul style="list-style-type: none"> - прикупљање и плаћање рачуна; - пренос средстава међу лицима; - слање и примање националних дознака; - уплате и исплате готовине са текућих рачуна, или депозита на терминалу;

	<ul style="list-style-type: none"> - трансфер средстава између рачуна; - упит стања за уштеду и текућих рачуна; - исплате и исплате за кредите; - прикупљање докумената у вези са отварањем рачуна и кредитних процена; и - разговор са клијентима пре него што им отворе штедни рачун у филијали банке
Перуу	<ul style="list-style-type: none"> - исплате кредита; - средстава; - трансфера; - депозите на рачун клијента или трећег лица; - Отварање и затварање поједностављених банкарских рачуна; - уплата на робу или услуге; и - друге функције.
Мексико	<ul style="list-style-type: none"> - плаћање јавних услуга (у готовини, картицом) - депозити и исплате; - исплата кредита (готовином, картицом) - куповина пре-паид платних картица; - провера уновчења - упит стања; - изјаве банака; и - трансфер средстава између странака

Извор: аутор, на бази података преузетих из Comisión Nacional Bancaria y de Valores (CNBV). April 2011. Financial Inclusion Business Models 1. “Banking Agents: The role of independent retailers and product distribution networks.”

Иако се услуге које нуде банкарски агенати разликују од финансијских институција, по закону, у све четири земље могу се понудити низ банкарских услуга, обично врло сличне онима које обављају у филијали банке.

У земљама Јужне Америке постоје и финансијске институције које послују преко банкарских службеника.

Када је усвојена бразилска регулатива банкарских службеника 2000. године, само је банкама дозвољено да делују преко банкарских службеника. Касније у 2003. години, Централна банка Бразила је одобрила и да све финансијске институције и друге овлашћене институције за пружање услуга, укључујући и

инвестиционе банке, финансијске компаније и штедна и кредитна удружења могу да послују преко банкарских службеника.

У Колумбији, оригинална банкарска регулација је донета 2006. године и наведено је да свака комерцијална банка, комерцијална финансијска компанија, или регулисана штедна и кредитна задруга могу да користе модел банкарског службеника.

У Перуу, свакој лиценцираној финансијској институцији је дозвољено да ради преко банкарског службеника. Према садашњој регулацији у Мексику само комерцијалне и државне банке могу пружати услуге преко посредника.

Наредна табела даје кратак преглед врста финансијских институција које је дозвољено да раде и који послују у Колумбији, Перуу и Мексику.

Табела бр.56: Врсте банака којима је дозвољено да раде преко банкарских агената и број агената у Колумбији, Перуу и Мексику, 2011.године

	Колумбија	Перу	Мексико
Комерцијалне банке	✓ 9 банака	✓ 7 банка	✓ 12 банака
	9,262 агената	8,543 агената	
Државне развојне банке	✓ 1 банка		✓ 0 банке
	294 агената		
Задруге	✓ 0 задруга		планирано уредбом
Међ.финанс.институције		✓ 4 MFI	планирано уредбом
		542 агената	
Финансијске компаније	✓ 1 фин.комп	✓ 1 фин.комп	
	142 агената	55 агената	

Извор: Comisión Nacional Bancaria y de Valores (CNBV). April 2011. Financial Inclusion Business Models 1. “Banking Agents: The role of independent retailers and product distribution networks.”

На основу наведеног може се закључити да је рад банака у земљама Јужне Америке заснован на класичном традиционалном банкарском пословању, односно да се ради о класичним банкарским пословима. Небанкарски послови се обављају у оквиру осталих небанкарских финансијских институција, а банкарски послови у оквиру банака. За сада не постоји конвергенција банкарских и небанкарских финансијских институција.

4.2.3. Мерење нивоа конвергенције банкарских и небанкарских институција у земљама БРИКС-а

Удружење земаља које претходи БРИКС-у је БРИК. У економији, БРИК представља акроним који се односи на земље Бразила, Русије, Индије и Кине, односно земље за које се сматра да су у сличној фази нових напредних економија. Заправо, БРИК представља удружење земаља у развоју за које се сматрало да имају велики потенцијал. Неколико година касније пета чланица постала је и Јужноафричка Република.

Удео БРИКС-а у светским финансијским институцијама и Светској банци и у Међународном монетарном фонду је нижи него што је њихова реална тежина у светској економији. Важан корак ка приближавању економија Бразила, Русије, Индије, Кине и Јужноафричке републике може бити стварање заједничке банке.

Од 1821. до 1964. Banco do Brasil је понекад обављала задатке који су излазили из оквира њене улоге као традиционалне комерцијалне банке. Касније су ти послови предавани другим институцијама, углавном после оснивања **Централне банке Бразила** 1964. год. и одвајањем од Националног трезора 1987. године. Од 1992.године банка је реструктурирана као комерцијална банка. Поред комерцијалних и савезних услуга, банка је нудила и велики број услуга клијентима укључујући и плаћање рачуна, зајмове преко банкомата и остале врсте услуга (зајмови, аутоматска плаћања, плаћање бразилских рачуна).

Бразилски банкарски систем је веома добро регулисан. За разлику од северно америчких банака, бразилске банке поседују здраву активу. За разлику од банака у САД и ЕУ, бразилске банке остварују рекордне добити и демонстрирају отпорност и завидан ниво кредибилитета целокупног финансијског система.

Табела бр.57: Најзначајније банке Бразила и њихове функције

<i>Назив банке</i>	<i>Функције банке</i>
Santander Banespa банка (Santander Bank Бразил)	- Кредити
Banrisul Bank	- кредити за некретнине, - дугорочно финансирање, - кредитне линије за пољопривредни и сточарски сектор, - опште пословне линије кредитних, дебитних и

	<p>кредитних картица,</p> <ul style="list-style-type: none"> - штедне депозите по виђењу, и орочених депозита, - средстава инвестиција, посредовања и управљање имовином.
--	---

Извор: аутор, на основу података са сајта <http://www.usebanking.com/en/santander-banespa-bank/>, датум приступа 25.07.2016.

BBVA Бразил је по позиву бразилско представништво Шпанске финансијске групе BBVA. BBVA Бразил обезбеђује саветодавне финансијске производе и услуге за предузећа, бразилске мултинационалне компаније, финансијске институције и страних компанија у Бразилу. BBVA Бразил врши финансирање набавке, финансирање пројеката, и структурирано финансирање операције. Такође нуди тржишту капитала решења и трансакције за финансијске институције у Бразилу.²²⁸

Santander Banespa банка, друго име је Santander Bank Бразил, је водећа банка и највећа банка у Бразилу, под контролом велике глобалне финансијске групе – Banco Santander, један од најатрактивнијих тржишта у свету, који је дао свој потенцијал раста и ниску стопу пенетрације банкарских производа и услуга. Највећа подела Santander Bank је основана 1982. године, у Сао Паолу у Бразилу. Santander Bank у Бразилу, је пета по величини банка у Бразилу по средствима, након Banco do Brasil, Itaú Unibanco, Bradesco and CEF са више од 9 милиона клијената, ради у свим сегментима финансијског тржишта из мреже 3696 филијала и сервисних центара и 18,312 банкомата. Мисија је да буде тим који је способан да произведе велике идеје које задовољавају наше купце, да буду профитабилни за акционаре и консолидује своју позицију као глобалног финансијског лидера и ентитет који сарађује за одрживи развој друштва.²²⁹

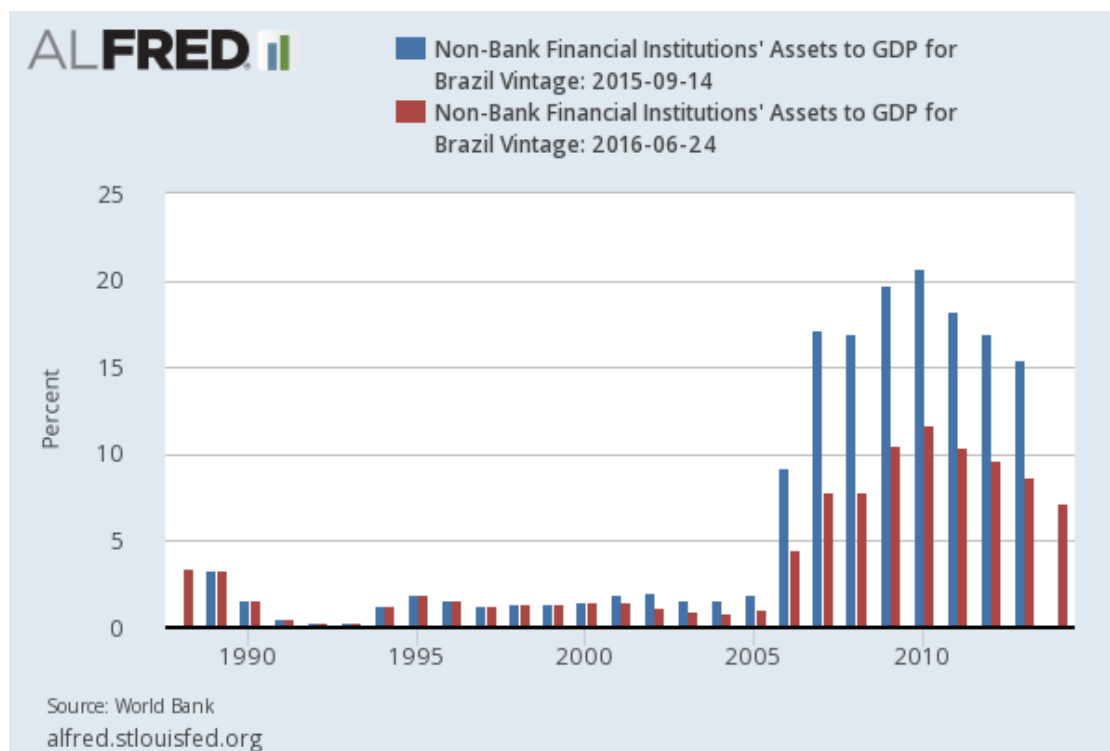
Banrisul Bank (BM&F Vovespa: BRSR3, BRSR5, BRSR6), (Spanish: Banco do Estado do Rio Grande do Sul S.A.), основана 1928. године, је више-служба банка под контролом државе Rio Grande do Sul и једна од најпрофитабилнијих бразилских банака (мерено на основу укупних средстава) на основу повраћаја на капиталу, према подацима Централне банке. Banrisul Bank нуди широк спектар финансијских производа

²²⁸ <https://www.bbva.com/es/informacion-corporativa/historia-de-bbva/>, датум приступа 25.07.2016.

²²⁹ <http://www.usebanking.com/en/santander-banespa-bank/>, 25.07.2016.

и услуга, као што су кредити за некретнине, дугорочно финансирање, кредитне линије за пољопривредни и сточарски сектор, опште пословне линије кредитних, дебитних и кредитних картица, штедне депозите по виђењу, и орочених депозита, средстава инвестиција, посредовања и управљање имовином. Кредитне операције Banrisul Bank покривају појединце и корпорације, као и стварне финансије некретнина и рурални развој, извозне и увозне послове и дугорочне кредитне уговоре. Banrisul Bank има мрежу која служи 364 градова (73% од Rio Grande do Sul градове) Brayila. Услуге су проширене и на друге локалитете у Бразилу. Иза 339 агенција у Rio Grande do Sul (49 у државни капитал Porto Alegre, а 290 у унутрашњости).²³⁰

Што се тиче небанкарских финансијских институција, наредним графиконом приказашу њихово учешће у БДП-у у Бразилу.

Графикон бр.22: Учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у Бразилу у периоду од 1990. до 2010. године

Извор: <https://fred.stlouisfed.org/series/DDDI03BRA156NWDB>, датум приступа 02.12.2016.

²³⁰ https://www.banrisul.com.br/bob/link/bobw00hn_historia.aspx?secao_id=23, 25.07.2016.

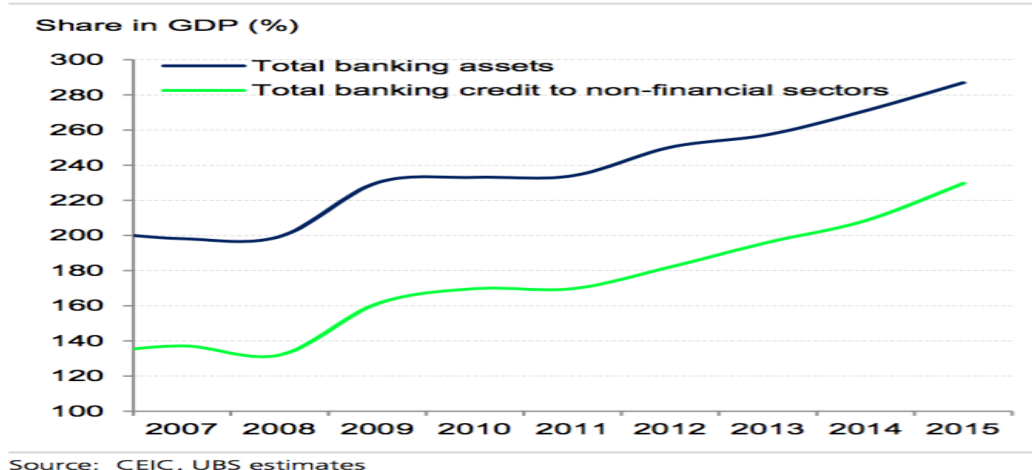
На основу графикана бр.22 може се закључити да је учешће небанкарских финансијских институција у БДП у порасту из године у годину, а нарочито од 2006.године. Такође може се закључити да је учешће небанкарских институција у БДП веће у 2015.години у односу на 2016.годину.

Банкарски систем Кине у протекла два века доживео је драматичне реформе стекавши знатну аутономију, али је и даље у државном власништву. 2003.године основана је Кинеска комисија за банкарски систем која је од Народне банке Кине преузела недзорну функцију. Кинеска комисија била је надлежна за регулисање и надзор рада банака, друштава за управљање некретнинама и другим вредностима, инвестицијске организације и друге финансијске институције. Кључне комерцијалне банке у државном власништву су тзв. "велике четири" – Банка Кине, Кинеска грађевинска банка, Кинеска пољопривредна банка, Индустијска и комерцијална банка.

Као најинтернационалнија банка и банка са највећом лепезом услуга у Кини, Банка Кине пружа све финансијске услуге у Кини, Хонг Конгу, Макау и у још 13 земаља. Она углавном ради на пословима комерцијалног банкарства укључујући корпоративно банкарство, лично банкарство и послове финансисјког тржишта. Такође пружа и услуге инвестиционог банкарства преко Bank of China International Holdings Limited, своје подружнице чији је једини власник, као и послове осигурања преко друге подружнице такође у њеном власништву, Bank of China Group Insurance Company Limited. Поред ових послова Банка Кине пружа услуге и управљања фондовима преко Bank of China Investment Management Co и директног инветирања и управљања инвестицијама преко Bank of China Group Investment Limited, своје подружнице, потпуно у њеном власништву, али и услуге лизинга авиона преко Bank of China Aviation Private Limited.²³¹

²³¹ www.boc.cn – Bank of China, датум приступа 27.07.2016.

Figure 3: China's credit has expanded rapidly since GFC

Графикон бр.23: Брзина трошења кредита у Кини, у периоду од 2007.-2015.год.

Извор: <http://uk.businessinsider.com/china-banking-hits-290-of-gdp-banks-bailout-2016-2>, датум приступа 02.12.2016.

На основу графикона може се закључити да је укупна актива банака у већем порасту у односу на раст укупног банкарског кредита у нефинансијском сектору.

За разлику од бразилских и кинеских банака, **индијске банке** су још увек у глобалном поретку на ниском ступњу развоја. Чак и оне највеће на лествицама светски успешних банака заузимају 60. и ниже место. Разлог је у томе што банкарски систем у Индији чини сплет мањих страних приватних банака и јаким државних банки које су настале још 1969.године када је тадашња премијерка Индира Ганди национализовала већину банака у Индији, пише британски The Economist. Тако да су индијске банке и данас као и пре 50 година у обавези да инвестирају 23% депозита у државне обвезнице, а из масе за кредитирање предузећа чак 40% средстава пласирају у пољопривреду.²³²

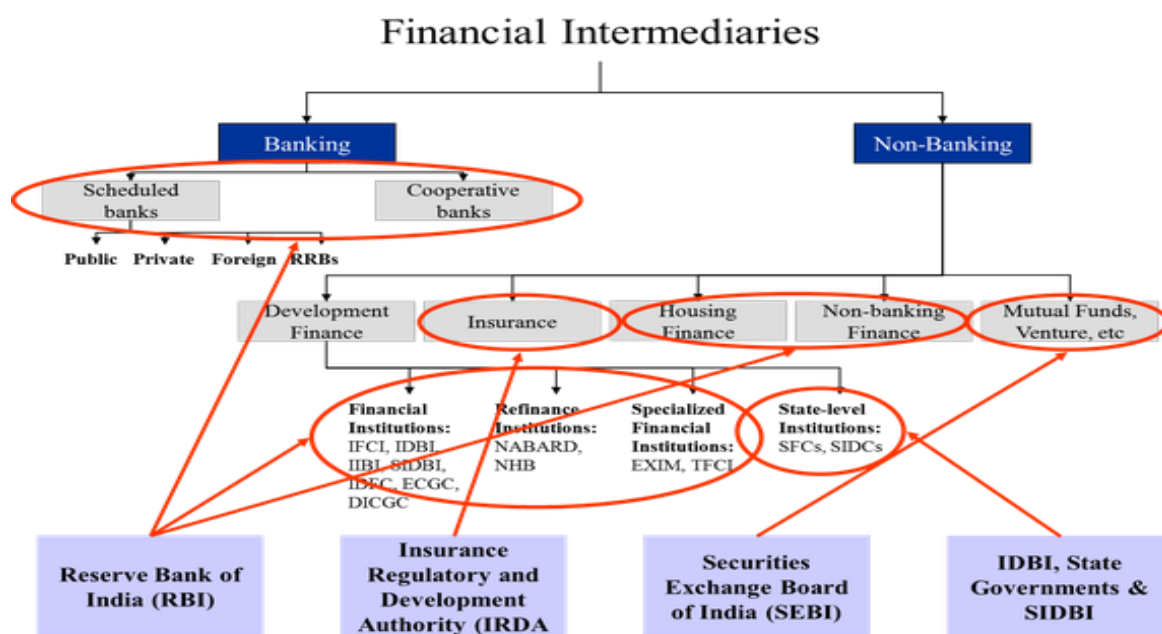
За банке у Индији може се рећи да следе трендове у свету. У урбаним срединама је развијена мрежа банкомата, електронско и мобилно банкарско пословање. Реформа индијског банкарског система је у великом замаху, а главне реформе протеклих година били су увођење Statutory Liquidity Ratio, Cash Reserve Ratio, Asset Liability Management Systems, Forward Rate Agreements, Interest rate Swaps, и дозволе страним инвестицијским инвеститорима да улажу на индијском тржишту капитала. Банка Индије, државна комерцијална банка, је увек прва у увођењу разних иновативних услуга и система. Пословање банке се обавља успешном комбинацијом

²³² <http://www.bankofindia.co.in> – Bank of India, датум приступа 27.07.2016.

традиционалних вредности и етике и најсавременије инфраструктуре. Банка Индије је била прва међу национализованим банкама која је увела потпуно компјутеризовану филијалу и банкомат у својој Mahalaxmi филијали у Мумбају још 1989.године. Банка је такође оснивачки члан SWIFT-а у Индији. Банка Индије је отварала своје филијале у Јапану, Токију као и у Осаки. Филијала у Сингапуру је отворена као четврта страна филијала Банке 1951.године.²³³

Последњих неколико година Банка Индије је проширила своје пословање на области као што су трговачко банкарство, заједнички фондови, управљање клиринг кућама берзи, депозитне услуге и кредитне картице. Такође, банка улази и у нове врсте послова као што су пензиони фондови, опште осигурање, приватна имовина, мобилно банкарство, саветодавне услуге, и остале врсте послова где сваки од њих има потенцијал за раст.

Небанкарске финансијске компаније, су институције које пружају банкарске услуге, али не поседују дозволу за рад. Овим институцијама није дозвољено да примају депозите од становништва. Ипак, све операције ових институција покривене су банкарским прописима.

Слика бр.16: Шематски приказ финансијске структуре Индије

Извор: <https://www.quora.com/What-is-the-structure-of-Non-Banking-financial-company-NBFC-in-India>, датум приступа 05.12.2016.

²³³ <http://www.bankofindia.co.in> – Bank of India, датум приступа 27.07.2016.

Небанкарске финансијске компаније су се током времена доста развијале. Банкарски сектор обухвата 40% финансијског сектора, а остатак заузимају небанкарске финансијске институције. Оне имају главну улогу у економском развоју нације, што се може закључити и на основу шематског приказа.

Руске банке подељене су у следеће групе:²³⁴

- Sberbank – чини посебну групу ради високог удела у банкарском тржишту,
- Државне банке – то су крупне банке у чијем власништву држава делује са готово 100% удела. У државне банке улазе Vnjestorgbanka, Rosseljhobzbanka, Nanti-Mansijskij Banka, Руска развојна банка,
- Федералне банке – крупне банке које имају подружнице у 15 или више субјеката Руске федерације,
- Секторске банке – крупне банке специјализоване за одређене банкарске операције или за одређене господарске гране или групе предузећа из одређеног сектора,
- Нерезидентне банке – банке са 100% страним капиталом,
- Московске банке – средње и мале московске банке које не припадају ни једној од горе наведених група,
- Регионалне банке – регионалне банке које не улазе ни у једну од горе наведених група.

Као и у Индији и у Русији је доста развијена мрежа банкомата, електронског и мобилног банкарства. У многим руским регијама развијена је картична инфраструктура у малопродајним трговачким ланцима, за разлику од великих градова у којима се картице користе искључиво за плаћања у великим трговачким центрима.²³⁵

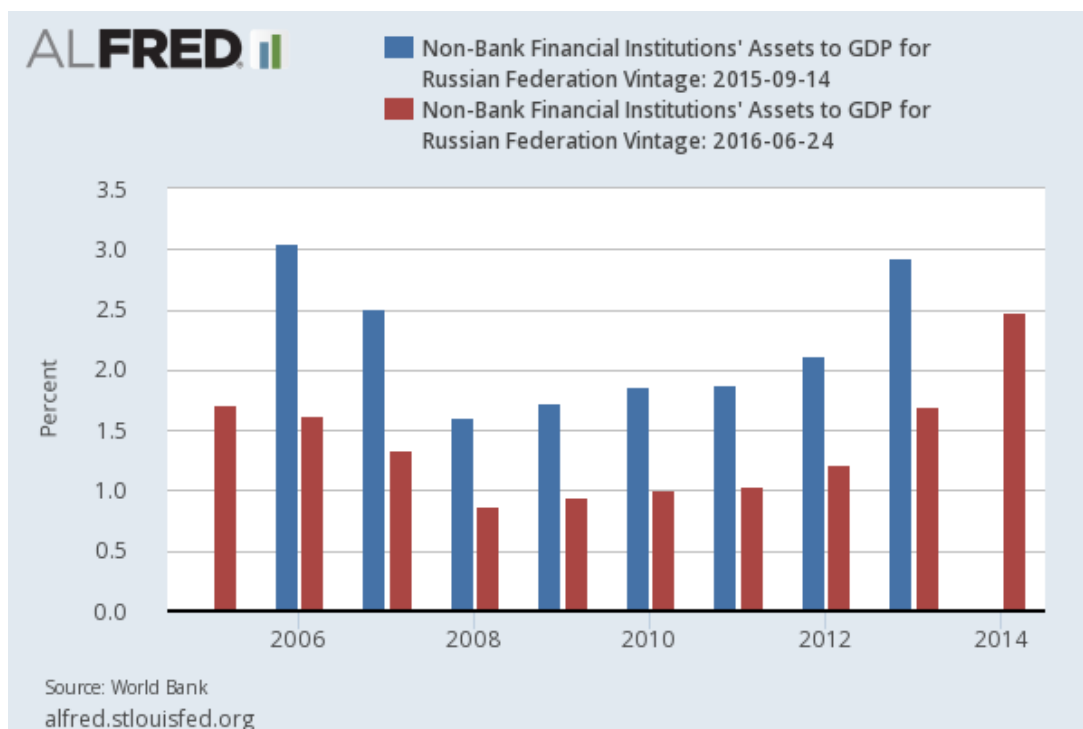
У Русији су интернет технологије почеле да се примењују касније него у Европи и САД-у, али већ у 2001.години Русија је ушла у првих 15 земаља према броју корисника Интернета. У 2006.години број корисника је износио 26 милиона корисника. Око 10 % сталних корисника интернета служи се услугама Интернет-трговина. Упоредо с растом трговине преко интернета тј. повећањем броја корисника интернета развија се и е-банкарство. У 2008.години забележено је преко милион корисника е –

²³⁴ <http://www.bankar.me/tag/ruske-banke/>, датум приступа 27.07.2016.

²³⁵ <http://www.ratingcredit.ru/>, датум приступа 27.07.2016.

банкарства, већином клијената великих банака. До 2010.године број клијената е-банкарства се утростручио. Популарност е-банкарства у Русији непрестано расте. Према резултатима истраживања руске компаније Интернет Маркетинг, руске банке не заостају за западнима везано за имплементацију најновијих финансијских технологија.²³⁶

У 2014. и 2015.години, руска Влада и Банка Русије пружиле су подршку банкарском сектору како би се смањио утицај негативних спољашњих фактора о банкама и њиховим клијентима. Једна од мера била је укључење докапитализације кредитних институција и регулаторних мера стрпљивости.²³⁷

Графикон бр.24: Учешће небанкарских финансијских институција у БДП-у у Русији у периоду од 2015.до 2016 године

Извор: <http://www.vtb.com/annual-report/2015/economy/russian-banking-sector/>, датум приступа 05.12.2016 .

Приказани графикон нам показује учешће средстава небанкарских институција у БДП-у у 2015.години и у 2016.години у процентима. Може се приметити да је учешће

²³⁶ www.bankir.ru, датум приступа 27.07.2016.

²³⁷ <http://www.vtb.com/annual-report/2015/economy/russian-banking-sector/>, датум приступа 05.12.2016 .

средства небанкарских финансијских институција у БДП-у у сталном порасту почев од 2008.године. Учешће средства у БДП-у било је у порасту и у 2015.години и у 2016.години, с тим што је већи пораст био у 2015.години.

Финансијски сектор **Јужне Африке** је веома софистициран, односно усавршен најновијим техничким достигнућима. Упркос изузетном напретку од краја 1994. године, Јужна Африка и даље има једну од светских највиших стопа незапослености и неједнакости дохотка. Спор економски раст од 2008. године додатно је погоршао незапосленост, расположиви приход стагнира, а домаћинства су у великим дуговима. Као резултат тога, банке су више изложене кредитном ризику, док су домаћинства и фирме угрожени од пораста каматних стопа. Велики фискални и дефицити текућих рачуна, слаба перспектива раста, ослањање банака на тржишту новца средстава за краткорочно финансирање на велико, и трговина банака на Over the counter (ОТЦ) тржишту деривата чине Јужну Африку слабијом, односно долази до мањих токова капитала. Ова осетљивост и потенцијал за преливање су погоршала значајне концентрације у финансијском систему, као и значајни раст банака Јужне Африке у подсахарској Африци.²³⁸

Финансијски сектор има висок степен концентрације и међусобне повезаности. Првих пет банака држе 90,5 одсто банкарских средстава, прве пет осигуравајуће компаније чине 74 одсто тржишта дугорочног осигурања, а највећи менаџери Фонда за седам контролишу 60 одсто Труст фондова. Све велике банке су повезани са осигуравајућим друштвима путем холдинг компанија или директно власништво.

Средства финансијског сектора износе до 298 посто БДП-а. Финансијске институције, које су се умножиле у последњих неколико година, држе око две трећине финансијских средстава, такође неубичајено велике за тржиште.²³⁹

- Средства пензионих фондова износе 110 одсто БДП-а су скоро једнака банкарској активи од 112 процената;
- Дугорочна осигуравајућа друштва (углавном животно осигурање) држе највећи део средстава осигурања од 64 процената БДП-а, уз само један мали део за краткорочна осигурања (неживотна); и

²³⁸ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14340.pdf>, датум приступа 07.12.2016.

²³⁹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14340.pdf>, датум приступа 07.12.2016.

- Труст друштва, најбрже растући сегмент у финансијском сектору, држе средства од 42 одсто БДП-а.

Јужна Африка развила је добро регулисан банкарски систем који се може поредити са индустријализованим земљама. Током протеклих 20 година банкарски сектор је трансформисан кроз консолидације, технологије и законодавства. Нестабилност банкарског сектора у раним 90-им годинама створила је простор за консолидацију кроз спајања неколико банака.

Банкарска структура Јужне Африке се 2013.године састојила од 17 регистрованих банака, 2 међусобних банака, 14 локалних филијала страних банака, 2 банке задруга и 43 страних банака са одобреним локалним представништвима (Графикон бр.22).²⁴⁰

Графикон бр.25: Број банака у Јужној Африци у периоду од 2008.до 2013.године

Извор: аутор, на бази података SA Reserve Bank , <http://www.banking.org.za/docs/default-source/publication/banking-sector-overview.pdf?sfvrsn=6>, датум приступа 10.12.2016.

Већина активе банака су домаће, иако банке имају нето стране активе у Африци. Системом доминирају четири велике банке (*ABSA*, *First National Bank*, *Nedbank* и *Standard bank*), инвестиционе банке средње величине (*Investec*), и две мање банке (*Africian bank* и *Capitec Bank*) специјализоване за кредитирање домаћинствима са ниским примањима. Близу 95 процената банкарске активе чине

²⁴⁰ <http://www.banking.org.za/docs/default-source/publication/banking-sector-overview.pdf?sfvrsn=6>, датум приступа 10.12.2016.

домаће банке. Четири највеће банке имају 46 страних филијала, од којих 39 су у Африци.²⁴¹

Табела бр.58: Укупан број банака у Јужној Африци и укупан број банкомата

БАНКА	Број филијала	Број АТМ - банкомата
ABSA Bank	892	10 000
Capitec Bank	500	2 168
First National Bank	775	4 969
Nedbank	2 272	2 716
Standard Bank	705	8 100
УКУПНО	5 144	27 953

Извор: аутор, на бази података SA Reserve Bank, <http://www.banking.org.za/docs/default-source/publication/banking-sector-overview.pdf?sfvrsn=6>, датум приступа 10.12.2016.

Према подацима Deposits Global Bank Intelligence, укупан број банака и банкоматима је тренутно око 5 144 и 27 953 респективно. Овај податак нам говори да је банкарски сектор веома развијен и да поред класичног банкарства постоји веома развијено и електронско банкарство.

У Јужној Африци главни институционални инвеститори су пензиони фондови, осигуравајућа друштава (дугорочна и краткорочна) и труст фондови. Величина и значај институционалних инвеститора је порасла током година, почев од 1990.године. Мерено укупном активом у апсолутном нивоу и у односу на БДП и у односу на банке, институционални инвеститори су највећи у финансијском сектору. У односу на БДП имовина институционалних инвеститора налази се изнад 140 процената БДП-а, док су банке око 120 одсто БДП-а.²⁴²

На основу свега наведеног, што се тиче земаља БРИКС-а, закључујем да је ниво конвергенције банкарских и небанкарских институција највеће у Индији, иако су индијске банке на ниском ступњу развоја.

²⁴¹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14340.pdf>, датум приступа 07.12.2016.

²⁴² <http://2011.isiproceedings.org/papers/650286.pdf>, датум приступа 11.12.2016.

V ЕФЕКТИ КОНВЕРГЕНЦИЈЕ БАНКАРСКИХ И НЕБАНКАРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

5.1. Индикатори пословања банкарских финансијских институција у Републици Србији

За процењивање успешности пословања банака и осталих финансијских институција најчешће се користе финансијски извештаји. Најзначајнији су биланс стања и биланс успеха. Добијени индикатори успешности пословања се упоређују са постављеним циљевима банака и других финансијских институција и на основу тих компарација се оцењује степен успешности односно остварења постављених циљева. Тумачење успешности у многоме зависи од постављених циљева. Наиме, исти резултати не говоре исто за оне банке и друге финансијске институције које желе да расту брже, да остварују своје дугорочне циљеве раста и повећања тржишног учешћа, и за оне које више преферирају миран рад, минималан ризик, уз одржавање слике солидне финансијске институције, али са скромним наградама за своје акционаре.

5.1.1. Основни и допунски показатељи успешности пословања банака

Циљ банака и финансијских институција је формирање адекватне стопе приноса по јединици акцијског капитала и максимизирање тржишне вредности компаније. Банке имају потребу да остварују задовољавајућу стопу профита по јединици акцијског капитала јер на тај начин могу да дођу до додатног износа капитала потребног за њихову даљу експанзију и то на два начина.

Прво, остваривањем адекватне стопе профита, профитна сума се једним делом, распоређује на дивиденде акционарима, а другим делом, обично већим, се приписује капиталу и тиме се повећава капитална основа банке. Друго, остваривањем више профитне стопе долази се до раста тржишних цена акција банке и до раста заинтересованости спољних инвеститора за улагање капитала у банку. Додатни износ капитала је потребан за раст банке. Такође, додатни износ капитала је важан и због институционално прописаних минималних односа између висине банкарског капитала и висине активе у билансу банке. Долазимо до закључка да, уколико банка не повећава свој акцијски капитал, она нема услова за повећање пласмана на страни активе, а онда

нема ни мотива за повећање депозита и недепозитних задужења на страни пасиве свог биланса.

Најбољи показатељи успешности пословања банке била би њена тржишна цена тј. берзански формирана цена њених акција, односно укупна цена акционарског капитала банке. Међутим, треба имати у виду да је код развијених финансијских тржишта најчешћи случај да се берзански котирају мале и средње банке, али се њиховим акцијама не тргује или веома ретко тргује искључиво код преузимања. Код финансијских тржишта у развоју (emerging markets) тржиште није развијено у тој мери да се на њему тргује акцијама банака и акције банака се веома ретко котирају. Отуда је у оба случаја берзанска цена непогодна – или не постоји (код развијених), те је коришћење коефицијената профитабилности практично једини начин да се добије слика о успешности пословања неке банке.²⁴³

Постоји велики број финансијских показатеља који се добијају стављањем у релативни однос појединих позиција биланса стања и биланса успеха. Те формуле називају се рацио бројеви и на основу њих се добија оцена бонитета банке. Добијени показатељи се временски упоређују, односно текуће пословање се ставља у однос са пословањем из претходних периода. Након тога се добијени показатељи упоређују са другим банкама. Дакле сами показатељи нису довољни сами за себе, већ се морају упоредити са прошлим, садашњим и будућим резултатима своје финансијске институције и њеног пословног окружења.

А) Показатељи успешности пословања банака

Кључни показатељи приноса односно профитабилности банке који се користе у међународној банкарској пракси су:²⁴⁴

- ROE (Return on equity) – принос на акцијски капитал,
- ROA (Return on assets) – принос на активу,
- Каматна маржа,
- Некаматна (провизиона) маржа,
- Оперативни профит,

²⁴³ Хаџић др Миролуб, "Банкарство", Универзитет Singidunum, Београд, 2007, стр. 382.

²⁴⁴ Јовић Зоран, "Менаџмент финансијских институција", Универзитет Singidunum, Београд, 2008. стр.267

- EPS (Earning per share) – приходи по обичној акцији.

ROE (Return on equity) – принос на акцијски капитал представља једну од најважнијих мера приноса власника акција. Његова вредност нам говори како предузеће користи акцијски капитал, односно колико је добити остварила са тим капиталом. Из наведеног закључујемо да је ROE количник нето добити и укупне књиговодствене вредности акцијског капитала.²⁴⁵

$$\text{ROE} = \text{нето добит/акцијски капитал}$$

Профит банке зависи од квалитета менаџерских одлука везаних за вођење пословне политике банке у једној години. Такође, профит зависи и од низа датих макроекономских околности на које менаџмент банке нема или има веома слаб утицај. При анализи овог рачуна користи се процена који су фактори највише допринели пословном успеху или неуспеху одређене банке. За постојеће и потенцијалне акционаре банке овај показатељ је показан јер им показује каква је профитабилност њиховог уложеног капитала односно колика ће бити атрактивност нових емисија акција банке за потенцијалне нове инвеститоре.

На његову вредност утичу три битна елемента: укупни обрт aktive (мери ефикасност коришћења active), финансијски леверидж (мери део active који је финансиран путем дуга) и профитне маргине (говори нам који део прихода остаје као профит). Повећањем обрта active, финансијског левериджа и профитних маргина, повећава се и принос на акцијски капитал. ROE представља мерило укупних перформанси предузећа, даје оцену реалних приноса власника акција, на основу њега се одређује реална цена акција и његовом анализом инвеститори много лакше доносе одлуке у које акције да улажу свој капитал.²⁴⁶

²⁴⁵ <http://www.psinvest.rs/sr/osnovni-finansijski-pokazatelji>, датум приступа 20.12.2016.

²⁴⁶ Исто, датум приступа 20.12.2016.

ROA (Return on assets) – принос на активу показује колико је банка била ефикасна код управљања укупном активом.²⁴⁷

Принос на активу представља однос укупне добити и просечног нивоа активе. И на ROA утиче већи број елемената од којих су: оперативана ефикасност, укупан обрт активе, каматне стопе, порески фактори и наравно левериџ који повезује ове две стопе, јер се његовим множењем са ROA добија ROE.²⁴⁸

$$\text{ROA} = \text{укупна допит/просечан ниво активе}$$

За овај показатељ приноса су највише заинтересована централне банке и рејтинг организације. За израчунавања се углавном користи просечан износ активе током године како би се избегло упорођивање активе која током године расте са уобичајеним сезонским осцилацијама и профита који се ствара током целе године.

Каматна маржа мери разлику између прихода и расхода по основу камате банке и однос њене величине према величини укупне активе банке.

$$\text{Каматна маржа} = \text{приходи} - \text{расходи по основу камата/укупна актива}$$

Каматна маржа указује на ефикасност одлука менаџмента банке у вођењу политике максимизирања прихода по основу активних камата на своје пласмане и минимизирања расхода по основу пасивних камата на депозите и камата на остале позајмице. Овај показатељ првенствено зависи од карактеристика финансијског тржишта и његове конкурентности. У условима када је каматни спред тј. разлика активних и пасивних камата мала, односно спред разлика између прихода и расхода мала, менаџмент банке може потражити изворе прихода на другој страни, као што су пласмани у хартије од вредности који могу донети више стопе приноса, али истовремено могу бити и ризичнији од класичних банкарских пласмана. Показатељ каматне марже има и подваријанту, када се уместо укупне активе у имениоцу рацио

²⁴⁷ Јовић Зоран, "Менаџмент финансијских институција", Универзитет Singidunum, Београд, 2008. стр.267

²⁴⁸ <http://www.psinvest.rs/sr/osnovni-finansijski-pokazatelji>, датум приступа 20.12.2016.

разломака нађе збир ставки активе које доносе приходе у виду камата или провизија (зајмови и пласмани у ХОВ), односно када се из имениоца искључују неактивна актива и основна средства.²⁴⁹

Некаматна (провизиона) маржа мери разлику између некаматних прихода и расхода банке и однос њене величине према величини укупне активе банке.

Некаматна маржа = некаматни приход – некаматни расход / укупна актива

Овај показатељ мери ставке некаматних прихода, као што су накнаде и провизије које банка наплаћује за своје услуге са некаматним трошковима, као што су плаћене провизије и накнаде, плате и друге накнаде запосленима, трошкови одржавања основних средстава, издаци на име губитка по основу зајмова итд. У последње време долази до брзог раста некаматних прихода банака, мада још увек већина банака има негативан показатељ некаматне марже, односно остварује ниже некаматне приходе од некаматних расхода. Данас се поставља као императив банкама, повећање некаматних прихода и покриће некаматних расхода некаматним приходима, како би каматни приходи служили покрићу каматних расхода и остварењу профита. Показатељ некретнине марже такође има и подваријанту, када се уместо укупне активе у имениоцу рацио разломка нађе збир ставки активе који доноси приходе у виду камата или провизија (зајмови и пласмани у ХОВ), односно када се из имениоца искључују неактивна актива и основна средства.²⁵⁰

Оперативни профит мери разлику укупних оперативних прихода и расхода банке и однос њене величине према величини укупне активе банке.

Оперативни профит = укупни оперативни приходи- расходи / укупна актива

Овај показатељ указује на способност менаџмента банке да оствари бржи раст прихода банке од њених расхода пословања. На страни прихода најзаступљеније су камате на

²⁴⁹ Јовић Зоран, "Менаџмент финансијских институција", Универзитет Singidunum, Београд, 2008. стр.268

²⁵⁰ Исто, стр.269

зајмове и хартије од вредности, као и провизије и наканде за пружене услуге, док се у структури расхода налазе плаћене камате на депозите и позајмице на тржишту новца, плате и ост али трошкови запослених у банци.²⁵¹

EPS – приходи по обичној акцији се добија из односа нето добити и укупног броја емитованих акција.²⁵²

$$\text{EPS} = \text{нето добит} / \text{укупан број емитованих акција}$$

Овај показатељ је важан због израчунавања Р/Е рација (однос цене акције и зараде компаније). Коришћење EPS може бити суочено и са одређеним проблемима и ограничењима. Један међу најзначајнијим проблемима је тај што израчунавање EPS може бити под утицајем рачуноводствених стандарда. Други је тај што EPS игнорише временску вредност новца, па треба избегавати одлучивање на бази његових дугорочних пројекција. Проблем је и тај што не узима у обзир ни пословни ни финансијски ризик.²⁵³

Аналитичари који се баве акцијама углавном фаворизују показатеље ROE и EPS, док аналитичари који се баве кредитима, као показатеље успешности пословања банке користе билансну суму, међусобно поређење банака и сагледавање трендова.

Поред наведених основних показатеља успешности пословања банке, користи се и низ *допунских показатеља* профитабилности банке:²⁵⁴

- *Однос приносне активе и укупне активе* – овај показатељ говори о склоности банке да користи каматоносне приходе, односне производе у односу на некаматоносне, провизионе производе. При том се користе просечне годишње величине активе, како би се избегле сезонске деформације;
- *Профит по запосленом* – однос нето профита и броја укупно запослених радника у банци, при чему се замеравање (индикативно) може користити однос пасиве

²⁵¹ Исто, стр.269

²⁵² <http://www.psinvest.rs/sr/osnovni-finansijski-pokazatelji>, датум приступа 20.12.2016.

²⁵³ Исто, датум приступа 20.12.2016.

²⁵⁴ Хаџић др Миролjub, "Банкарство", Универзитет Singidunum, Београд, 2007, стр. 385.

банке и укупног броја запослених, као и износ одобрених кредита по запосленом или износ депозита по запосленом у банци. Треба имати у виду да је уобичајено да се у банкарској пракси упоређују нето профит по запосленом и укупна пасива банке по запосленом;

- *Однос некаматних прихода и просечног износа активе* – овај показатељ говори о ослањању банке на некаматне приходе у стицању оперативних прихода;
- *Однос резерви и оперативног прихода* – израчунава се на основу резерви за губитке и оперативног прихода. Овај показатељ говори у којој мери резерве за губитке утичу на исказани нето профит банке након опорезивања;
- *Однос издатака за запослене и оперативног прихода* – говори о ефикасности пословања запослених у банци;
- *Однос профита пре опорезивања и нето профита након опорезивања* – указује на упоредно пореско оптерећење банке.

Банкарски стручњаци и аналитичари највише користе ROA и ROE показатеље, врше анализу њиховог тренда и поређење са осталим упоредивим банкама у окружењу.

Индикативне вредности показатеља приноса на активу ROA су следеће:²⁵⁵

- мање од 0,5% - ниско
- 0,5% - 1% - просечно
- 1% - 2% - добро,
- преко 2% - високо.

Уколико је показатељ ROA преко 2,5% то значи да је на тржишту присутан банкарски картел или високо ризични портфељ банке. Са друге стране посебно је важно реаговање менаџмента банке мерама и активностима на случај да банка западне у губитке након вишегодишњег тренда генерисања профита. Код праћења показатеља приноса на капитал ROE најбитније је пратити како је дефинисан коефицијент адекватности капитала и у којој мери је постигнут, што је везано за правила Базелског комитета - мин 8 %, (у Србији мин 12%). У случају да вредност ROE буде изнад 20-25%, то представља упозорење менаџменту, јер говори да је банка прибегла веома великом задужењу на финансијском тржишту.

²⁵⁵ Хацић Мирољуб, "Банкарство", Универзитет Singidunum, Београд, 2007, стр. 386.

Б) Компарација успешности пословања банака

При даљој анализи успешности пословања банке, потребно је поређење резултата једне банке са резултатима сличних банака у окружењу. Резултати поређења могу указати да је:²⁵⁶

- Дошло до измењених услова пословања код целе банкарске групације, као нпр. када дође до заостравања финансијске дисциплине од стране регулаторних органа у једној земљи, када дође до промене стопе обавезне резерве коју прописују централне банке и до промена других битних услова пословања за све банке, као и када дође до повећане конкуренције новопристиглих иностраних банака.
- Дошло до промењених услова пословања само за посматрану банку, односно да је дошло до промене пословне политике посматране банке. Могуће је да су одлуке менаџмента довеле до повећања или смањења трошкова пословања банке, смањења или повећања издвајања резерви одређене банке у односу на референтну групу банака, да је дошло до виших, односно нижих трошкова прибављања средстава банке, виших или нижих приноса у односу на групу и већих или мањих некамотоносних прихода у односу на референтне банке.

Менаџмент банке своје резултате пословања мери у односу на оптимални однос између приноса банке и ризика пословања.

Показатељ ROE се може приказати као производ показатеља ROA и мултипликатора акционарског капитала банке:

$$ROE = ROA * \text{мултипликатор акционарског капитала (leverage)}$$

Или;

$$ROE = ROA * \text{укупна актива} / \text{укупни акционарски капитал}$$

Мултипликатор акционарског капитала (leverage) приказан је као однос aktive банке и укупног акционарског капитала. Он показује која је вредност active подржана једном новчаном јединицом акционарског капитала.

²⁵⁶ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008. стр.271

Из овако приказаног показатеља ROE се види да је висина приноса коју акционари банке присвајају у великој мери осетљива на композицију извора банке на страни пасиве – власнички капитал у односу на задуживање на финансијском тржишту. Произилази да банка која се углавном ослања на задуживање на финансијском тржишту и има малу капиталну базу (банка која послује са вишим степеном ризика) чак и када бележи низак ниво ROA, може да оствари релативно висок ниво ROE. Обрнуто, банка која има велику капиталну базу и мало се ослања на задуживање на финансијском тржишту (сигурнија банка која послује са нижим степеном ризика), чак и када остварује виши ниво ROA, може да оствари релативно низак ниво ROE.²⁵⁷

Може се закључити да уколико опада ефикасност пословања банке у погледу генерисања прихода на пласирана средства, односно уколико опада ROA, банка мора да преузме већи ризик кроз задуживање на финансијском тржишту како би могла да постигне планирану стопу приноса на акционарски капитал (ROE) коју акционари очекују да ће бити остварена. Оптималну позицију банка остварује уколико успева да генерише профит по вишој стопи од референтних банака у окружењу, уз разуман, прихватљив ризик који не прелази преко граница стандардног.²⁵⁸

Већина индикатора успешног пословања банака применљиви су и за мерење успеха пословања других финансијских институција које су такође већином приватне, профитно оријентисане корпорације као што су финансијске компаније, осигуравајућа друштва, фирме које издају кредитне картице, брокерско – дилерске компаније које тргују хартијама од вредности, инвестиционе банке итд. Следећи кључни индикатори успешног пословања који су обично једнако применљиви и у банкама и код других профитно оријентисаних финансијских институција су:²⁵⁹

- Цене обичних и приоритетних акција
- Принос на активу ROA
- Принос на акцијски капитал ROE
- Зарада по акцији – EPS
- Нето каматна маржа
- Мултипликатор акцијског капитала – leverage

²⁵⁷ Јовић Зоран, Менаџмент финансијских институција, Универзитет Singidunum, Београд, 2008. стр.272

²⁵⁸ Исто, стр.272

²⁵⁹ Исто, стр.273

- Књиговодствена вредност активе у односу на тржишну вредност активе
- Каматно осетљива актива у односу на каматно осетљиву пасиву
- Однос приносне активе и укупне активе
- Акцијски капитал у односу на ризичну активу
- Нето половна маржа
- Рачун благајне у односу на укупну активу
- Однос неискоришћене активе и акцијског капитала

Поједини индикатори успешности пословања су особени за сваку небанкарску финансијску институцију понаособ. За осигуравајуће компаније животног и имовинског осигурања, кључни показатељи пословног успеха укључују раст нето уписаних премија – показатељ укупне продаје и величину резерви за животно и пензионо осигурање – њихова главна дуговања у односу на укупну активу. Компаније животног осигурања такође значајну пажњу посвећују показатељу ефикасности који исказује однос исплаћених потраживања увећаних за трошкове пословања са зарађеним премијама од осигураника.²⁶⁰

За инвестиционе компаније које улажу новац у разноврсне ХОВ, кључни показатељи пословног успеха су раст нето продаје (укупна продаја акција инвестиционог фонда или инвестиционих јединица фонда умањена за откупљене акције или инвестиционе јединице од грађана), накнаде за услуге у односу на просечну активу и стопа повраћаја уложених средстава.

Потребно је да свака финансијска институција упоређује свој ниво пословања данас у односу на пословање у прошлости и у односу на пословање својих релевантних конкурената. Чак и у случају када једна банка или друга финансијска институција не би водиле рачуна о свом пословном успеху, то сасвим сигурно раде јавност и надлежни контролни органи.

²⁶⁰ Исто, стр.273

5.1.2. Анализа банкарских послова у Србији

Успешност пословања банака у Србији је различита. Зависи пре свега од врсте послова којима се банке баве. Такође упоређење успешности појединих банака у Србији може се вршити на основу упоређења добијених индикатора успешности пословања. На основу тих компарација се оцењује успешност односно остварење постављених циљева. Успешност зависи пре свега од постављених циљева, јер исти резултати не говоре исто за све банке. Разлог томе је што неке банке желе брже да расту, да остварују своје дугорочне циљеве раста и повећање тржишног учешћа, а друге више преферирају минимални ризик, солидну финансијску ситуацију и скромне награде за своје акционаре. Такође, успешност једне банке може се утврдити и уколико се врши поређење постављених циљева и добијених резултата.

Пословне банке своју делатност обављају независно. Основни циљ пословања је осваривање профита и обезбеђивање ликвидности.

Подаци приказани у наредној табели приказују укупну нето билансну активу у хиљадама динара по банкама у Републици Србији, а на основу финансијских извештаја које су банке дужне да достављају Народној банци Србије.

Стање на дан: 31.12.2015, Ажурирано: 05.04.2016.

Табела бр.59: Укупна нето билансна актива банака у Републици Србији

Р. бр.	Пословно име банке	Укупна нето билансна актива (у 000 динара)
1	<u>Agroindustrijsko komercijalna banka AIK banka a.d. Beograd</u>	179,078,758
2	<u>Alpha Bank Srbija a.d. Beograd</u>	81,175,267
3	<u>Banca Intesa a.d. Beograd</u>	487,799,169
4	<u>Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd</u>	129,865,797
5	<u>Crédit Agricole banka Srbija a.d. Novi Sad</u>	71,548,880
6	<u>Erste Bank a.d. Novi Sad</u>	117,487,765
7	<u>Eurobank a.d. Beograd (1)</u>	140,582,600

8	<u>Findomestic banka a.d. Beograd</u>	13,895,005
9	<u>Halkbank a.d. Beograd (2)</u>	31,934,812
10	<u>Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd</u>	101,513,200
11	<u>JUBMES banka a.d. Beograd</u>	10,416,109
12	<u>Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica</u>	1,341,378
13	<u>KBM Banka a.d. Kragujevac (3)</u>	8,893,341
14	<u>Komercijalna banka a.d. Beograd</u>	391,856,849
15	<u>Marfin Bank a.d. Beograd</u>	22,432,206
16	<u>MIRABANK a.d. Beograd (4)</u>	2,248,727
17	<u>mts banka a.d. Beograd (5)</u>	7,132,723
18	<u>NLB banka a.d. Beograd</u>	28,705,134
19	<u>Opportunity banka a.d. Novi Sad</u>	11,744,477
20	<u>OTP banka Srbija a.d. Novi Sad</u>	45,144,291
21	<u>Piraeus Bank a.d. Beograd</u>	52,546,969
22	<u>ProCredit Bank a.d. Beograd</u>	82,080,131
23	<u>Raiffeisen banka a.d. Beograd</u>	234,426,451
24	<u>Sberbank Srbija a.d. Beograd (6)</u>	106,835,530
25	<u>Société Générale banka Srbija a.d. Beograd</u>	230,537,473
26	<u>Srpska banka a.d. Beograd</u>	8,897,173
27	<u>Telenor banka a.d. Beograd (7)</u>	7,876,172
28	<u>Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd</u>	308,283,811
29	<u>Vojvodanska banka a.d. Novi Sad</u>	120,328,157
30	<u>VTB banka a.d. Beograd (8)</u>	11,216,121
УКУПНО:		3,047,824,476

Извор: <http://www.nbs.rs/> дана 03.06.2016.год.

(1)Промена пословног имена бивше Eurobank EFG a.d. Beograd.

(2) Промена пословног имена бивше Чачанске банке а.д. Чачак. Дана 22.10.2015. године, Чачанска банка а.д. Чачак је променила пословно име у HALKBANK акционарско друштво Beograd.

(3) Промена пословног имена бивше Cреду банке а.д. Kragujevac.

(4) Банка је добила дозволу за рад решењем НБС ИО бр. 58 од 16.12.2014. године, а уписана је у

Регистар привредних субјеката решењем АПР БД 8779 од 5.2.2015. године.

(5) Промена седишта и пословног имена бивше Dunav banke a.d. Zvečan. Дана 18.5.2015. године Дунав банка а.д. Београд је променила пословно име у mts banka akcionarsko društvo Beograd.

(6) Промена имена бивше Volksbank a.d. Beograd.

(7) Решењем Агенције за привредне регистре БД 38971/2014 од 9.5.2014. године уписана је промена пословног имена KBC Banke a.d. Beograd у Telenor Banka ad Beograd.

(8) Промена пословног имена бивше Moskovske banke a.d. Beograd.

На основу приказаних података из табеле бр.59 долазимо до закључка да је Banca Intesa прва на листи пет највећих банака у Србији по висини активе и то са укупно 487,799,169,000.00 динара. Одмах после Banca Intese следе Комерцијална банка, Unicredit, Societe Generale Србија, Raiffeisen bank, Eurobank и АИК банка.

На основу увида у претходних неколико година листа се није значајно променила. Чињеница је да је половина од 30 банака прошле године пословала са губитком показује да је опстанак на врху привилегија великих банака.

Банкарски послови у Србији се разликују од банке до банке, односно свака банка је специјализована за поједине **врсте послова**. Набројаћу неколико банака и описати њихове послове.

Alpha banka (бивша Јубанка) пружа све класичне банкарске услуге и обавља све друге банкарске и финансијске послове од интереса за акционаре, депоненте и комитенте у земљи. Банка је у потпуности оспособљена и овлашћена за обављање свих кредитних послова и послова платног промета са иностранством. Такође банка се бави и банкоосигурањем, односно као заступник у осигурању, нуди следеће производе осигурања:²⁶¹

- Путно осигурање,
- Осигурање непокретности,
- Каско осигурање за возила,
- Животно осигурање уз кредите и прекорачења по текућем рачуну,
- Осигурање од губитка запослења уз готовинске и рефинансирајуће кредите,
- Штедно животно осигурање, и
- Осигурање од последица незгоде, за себе и друге, познатији као производ "WOW"

²⁶¹ <http://www.alphabankserbia.com/dobrodosli.redp.html> , датум приступа 05.06.2016.

Поштанска штедионица својом трансформацијом у пословну банку, створила је предуслове за проширење банкарског пословања у земљи и иностранству. Банка Поштанска штедионица је лидер у пословању са становништвом, што потврђује чињеница да је сваки други становник у Србији корисник Банке Поштанска штедионица. Банка Поштанска штедионица врши одобравање кредита, и то:²⁶²

- Стамбених кредита,
- Кредита за рефинансирање,
- Динарски готовински са осигурањем,
- Кредити за куповину аутомобила и моторних возила,
- Кредити за пољопривреднике, и
- За школарине, уџбенике и школски прибор.

Поред одобравања кредита банка пружа и услуге динарске и девизне штедне, услуге електронског банкарства (мобилно и интернет банкарство), али обавља и девизне послове и послове са хартијама од вредности.

У оквру девизних послова Банка Поштанска штедионица обавља следеће послове:

- Мењачке послове,
- Eurogiro трансфер новца,
- Western Union трансфер новца и
- S.W.I.F.T

Мењачки послови односе се на откуп и продају ефикасног страног новца, као и откуп банкарских и путничких чекова. Откуп ефикасне, банкарских и путничких чекова, врши се по куповном курсу за ефикасну. Продаја ефикасне врши се по продајном курсу за ефикасну.²⁶³

Eurogiro трансфер новца подразумева исплату девизних дознака која се врши у року од 48 сати од тренутка уплате у иностранству. Дознака из иностранства приписује се на текући девизни рачун код Банке Поштанска штедионица, а.д., Београд, а може се пренети и на девизни рачун клијента у другој банци уколико је тако налогодавац дознаке назначио.

Земље са којима је успостављен Eurogiro трансфер новца: Швајцарска, Хрватска, Словачка, Турска, Португалија, Босна и Херцеговина, Шпанија, Грчка, Мађарска,

²⁶² http://www.posted.co.rs/o_banci.html, датум приступа 05.06.2016.

²⁶³ http://www.posted.co.rs/menjacki_poslovi.html, датум приступа 05.06.2016.

Италија, Француска, Бразил, Словенија и Пољска. За пријем девизних дознака из Швајцарске, као и из других земаља са којима је успостављен Eurogiro трансфер новца, потребно је да клијент након отварања текућег девизног рачуна физичког лица, обавезно обавести пошиљаоца о IBAN броју свог рачуна.²⁶⁴

Western Union трансфер новца подразумева слање новца у иностранство. Поштанска штедионица је прва банка у Србији у којој се путем Western Union-а може послати новац.

Више од 160 година Western Union повезује људе и компаније широм света. Корисници услуга Western Union -а обезбеђују да трансфер новца обаве у непосредној близини свог боравишта на више од 500.000 локација у преко 200 земаља и територија. Зато милиони корисника имају поверење у Western Union и да ће њихов новац брзо и једноставно стићи до примаоца.²⁶⁵

S.W.I.F.T систем омогућује слање новца из било које банке и било које земље широм света, преко мреже кореспондентских банака Банке Поштанска штедионица, А.Д., Београд. Дознака се рачуну клијента одобрава истог дана када је и приспела у Банку Поштанска штедионица, а.д., Београд. Дознака из иностранства, пристигла коришћењем S.W.I.F.T система, приписује се на текући девизни рачун у Банци Поштанска штедионица, а.д., Београд, а може се пренети на девизни рачун клијента у другој банци уколико је тако налогодавац дознаке назначио.²⁶⁶

Halkbank (бивша Чачачнска банка) је банка универзалног типа и пружа све врсте услуга становништву и привреди. Прикупља новчане депозите, пружа услуге кредитирања, девизне, девизно-валутне и мењачке услуге, услуге платног промета у земљи и иностранству, брокерске услуге, услуге електронског банкарства, услуге издавања гаранција, платних картица и сефова у закуп.²⁶⁷

Комерцијална банка једна од пет највећих банака у Србији пружа све врсте услуга становништву, привреди, пољопривреди, али и има и посебну понуду кредитних производа за предузетнике, микро и мала предузећа. Што се тиче услуга становништву банка пружа услуге кредитирања, услуге електронског банкарства, услуге

²⁶⁴ <http://www.posted.co.rs/eurogiro.html>, датум приступа 05.06.2016.

²⁶⁵ <http://www.posted.co.rs/western.html>, датум приступа 05.06.2016.

²⁶⁶ <http://www.posted.co.rs/swift.html>, датум приступа 05.06.2016.

²⁶⁷ <http://www.halkbank.rs/>, датум приступа 05.06.2016.

безготовинског плаћања, као и услуге коришћења и издавања сефова у закуп. Брзо и једноставно обавља све врсте девизних послова. Може обављати трансфер новца путем лоро и ностро дознака, али и преко Western Union мреже, као њен заступник. Банка обавља откуп и продају ефективног страног новца од домаћих и страних физичких лица, а такође откупљује и банкарске, путничке, пензијске чекове, као и чекове правних и физичких лица, по веома повољним условима. Банка је такође, на основу сагласности Народне банке Србије за обављање послова заступања у осигурању, у свој асортиман производа и услуга од 01.12.2011.године уврстила и банкоосигурање. Реч је о сарадњи Банке и Компаније "Дунав осигурање", као водеће куће на тржишту осигурања у земљи са традицијом лугом од 140 година. Банка врши продају производа неживотног осигурања, и то:²⁶⁸

- Осигурање грађевинских објеката у власништву физичких лица (осигурање имовине)
- Осигурање од аутоодговорности
- Каско осигурање моторних возила
- Путничко здравствено осигурање

Комерцијална банка пружа све врсте услуга из области брокерско-дилерских послова, на домаћем и страним тржиштима, као и могућност улагања средстава у инвестиционе фондове.

Banca Intesa која се налази прва на листи највећих банака у Србији и по активи и по оствареној добити пружа све врсте услуга становништву, привреди и пољопривреди као и Комерцијална банка.

За разлику од Комерцијалне банке која врши продају производа неживотног осигурања, Ванса Intesa врши продају производа и животног и неживотног осигурања и то:²⁶⁹

- Каско осигурање моторних возила,
- Осигурање стамбених објеката,
- Међународно путно осигурање,
- Ризико животно осигурање и
- Штедно животно осигурање

²⁶⁸ <http://www.kombank.com/bankoosiguranje>, датум приступа 05.06.2016.

²⁶⁹ <http://www.bancaintesabeograd.com/stanovnistvo/osiguranje-u-banca-intesa.1169.html>, датум приступа 05.06.2016,

Banca Intesa такође пружа услуге кредитирања, услуге електронског банкарства, брокерско – дилерске услуге, услуге закупа сефова, али обавља и девизне послове. Девизни послови које обвља Banca Intesa су:²⁷⁰

- Трансфер новца,
- Express to Family,
- Девизне пензије.
- Ино чекови и
- Мењачки послови.

Banca Intesa обезбеђује изузетно брз и сигуран *трансфер новца*, било да је реч о девизним приливима у корист наших грађана или девизним плаћањима према корисницима у иностранству. Наша најзначајнија предност јесте доступност коју омогућава широка мрежа експозитура наше банке широм земље, као и изузетно развијена кореспондентска мрежа у иностранству.

Express to Family је услуга намењена италијанским или страним држављанима (физичким лицима) са пребивалиштем у Италији, која омогућава слање новца члановима породице, пријатељима и познаницима у земље у којима послују банке чланице Групе Intesa Sanpaolo.

Свима који су право на *пензију* остварили у *иностранству* Banca Intesa обезбеђује брзу и сигурну исплату пензија. Исплату девизних пензија врши истог или наредног дана када средства стигну у банку, уз минималну провизију. Пензија се може подићи у валути у којој је примљена из иностранства или у динарима.

Путем широке кореспондентске мреже Banca Intesa може извршити наплату свих врста *ино-чекова* (путничких, пензионих, банкарских...) од иностраних издаваоца уз повољну провизију.

Мењачки послови обухватају откуп и продају ефективног страног новца без провизије.

На основу свега наведеног може се закључити да је већина банака у Србији у свом пословању укључила и обављање небанкарских послова. Наиме, банке су проширеле понуду својих производа и то пружањем услуга небанкарских послова у циљу остваривања што већих профита. Међутим, за утврђивање нивоа конвергенције неопходно је сагледати и банкарске и небанкарске послове заједно.

²⁷⁰ <http://www.bancaintesabeograd.com/stanovnistvo/devizni-poslovi.444.html>, датум приступа 05.06.2016.

С обзиром да је понуда банкарских и небанкарских производа у већини банака доста слична, једина разлика је у цени пружања услуга, узећу пример Banca Intesa банке.

Табела бр.60: Банкарски и небанкарски послови Banca Intesa у 2017.години

Банкарски послови	Небанкарски послови
Послови платног промета (домаћи и у иностранству)	Осигурање (Каско осигурање, Осигурање стамбених објеката, Међународно путно осигурање, Ризико животно осигурање, Штедно животно осигурање)
Штедња (динарска, девизна, рентна бамбино дечија штедња)	Брокерско дилерски послови
Кредити (on line кеш кредит, готовински кредит, стамбени кредит, кредит за рефинансирање, ауто кредит)	Послови кастоди банке
Електронско банкарство	Инвестициони послови
Девизни послови	Факторинг
Кредитирање привреде (краткорочни, дугорочни кредити, кредитне линије)	
Документарни и гаранцијски послови	
Кредити за обртна средства сагаранцијом Европског инвестиционог фонда	
Кредитна линија EBRD за енергетску ефикасност	
Кредитна линија за енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије	
Европска инвестициона банка кредитна линија	
Кредитна линија Владе Републике Италије за МСП и ЈКП	
Кредити за финансирање пољопривредне производње	
Кредити за инвестиције за пољопривреду	
Дозвољено прекорачење по текућем рачуну	
Издавање сефова	

Извор: аутор, на бази података <http://www.kombank.com/>,

<http://www.bancaintesa.rs/pocetna.1.html#menu3>, датум приступа 01.03.2017.

Применом просте статистичке анализе долази се до резултата да у оквиру банака преовладавају банкарски послови, али да учешће небанкарских послова није занемарљиво. На основу приказане табеле може се уочити да Banca Intesa пружа

понуду 16 различитих послова, а небанкарских 5, што значи да небанкарски послови чине трећину укупне понуде банкарских послова.

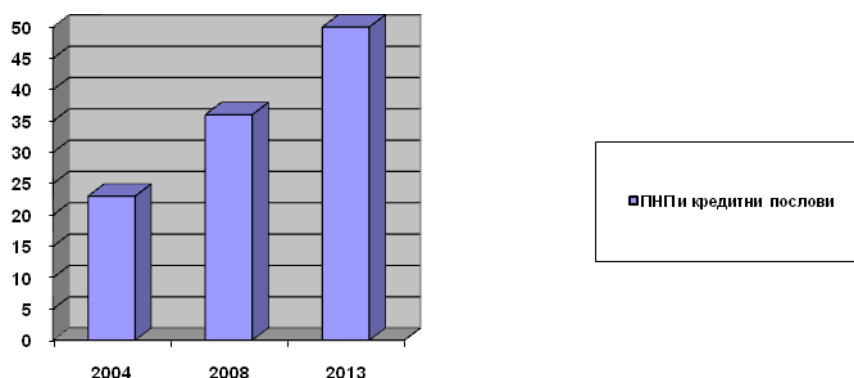
Може се закључити да у Србији постоји висок ниво конвергенције, јер понуда небанкарских послова у оквиру банака чини трећину од укупне понуде банкарских послова. Међутим, иако постоји висок степен конвергенције, односно понуда небанкарских послова у оквиру банака је велика, резултати у билансу успеха банака показују да је приход по основу тих послова свега 1% од укупних прихода. За остваривање бољих резултата и остваривања већих профита неопходно је да банке врше што веће увођења савремених финансијских производа у банкама, као и начине њихове реализације. Али поред тога неопходно је да постоји и веће поверење грађана.

5.2. Развој небанкарских финансијских институција у Србији

Савремени финансијски производи у Србији су у самом зачетку развоја, а перспективе за њихов развој су велике. Под претпоставком да ће се у Србији у наредном периоду створити услови за обављање савремених финансијских производа, односно парабанкарских и некредитних послова (ПНП), и примњујући искуство из претходне три године рада појединих парабанкарских послова на финансијском тржишту Србије када су појединачно ови послови годишње расли у обиму од око 1,5% БДП-а, а онда се развој односних послова у Србији у наредном периоду може предвидети на нивоу од 8,84% у односу на БДП у 2005. години; 11,54% у 2006.годину; 13,04% у 2007.години и 16,30% у односу на БДП у 2008.години. Одатле произилази да би крајем 2008.године савремени финансијски производи у Србији могли да достигну ниво који су ови послови имали у групи ЕУ 8 у 2002.години. То значи да би заостајање Србије на подручју ових послова за групом транзиторних ЕУ 8 земаља било смањено са више од 10 година на свега 6 година. Након овог периода, када би требало да сви парабанкарски некредитни послови заживе у Србији, даљи темпо раста ових послова у наредних 5 година (2009-2013) у Србији би могао бити по просечној стопи раста од 13,68% годишње какав је у групи транзиторних ЕУ 8 земаља. Надаље је за очекивати да би темпо раста парабанкарских и кредитних послова у групи ЕУ 8 земаља

био нижи него у Србији да би у дугорочном временском периоду развој ових производа у Србији достигао просечни ниво у групи ЕУ 8 земаља.²⁷¹

Имајући у виду да и кредитни послови банака у Србији доживљавају убрзан развој, то ће однос ПНП послова према класичним банкарским-кредитним пословима доживети мањи пораст него процентуално учешће у БДП-у. У 2008.години, када би процентуално учешће ових послова према БДП-у требало да буде на нивоу тог учешћа у групи ЕУ 8 земаља из 2002.године (око 16,30%), однос савремених финансијских послова у Србији према класичним-кредитним пословима банака у 2008. години би требао да буде на нивоу од око 36% у односу на 50% у групи ЕУ 8 земаља у 2002.години. У односу на ниво од 23% из 2004.године то би био раст за преко 50%, док би до 2013.године вредност тих послова у Србији достигла 50% вредности кредитних послова банака под условом политичке стабилности у земљи у региону и нормалних глобалних утицаја (графикон 26).²⁷²

Графикон бр.26: Предвиђање односа ПНП и кредитних банкарских послова у Србији

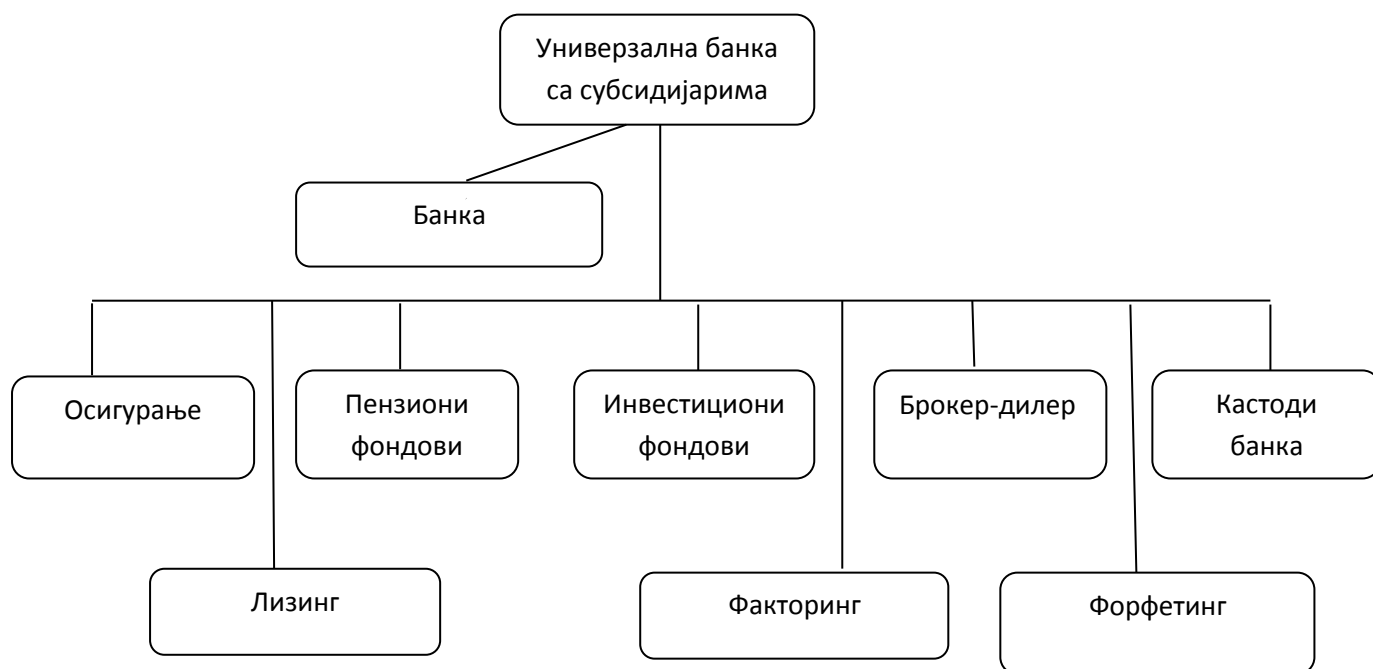
Извор: Јовић З., "Парабанкарски и некредитни послови, Београд, 2008, стр.259

Укључивање небанкарских послова у рад банака је неопходно због очувања конкурентске позиције на финансијском тржишту. Такође, укључивање небанкарских послова у рад банака обезбеђује и раст обима понуде и снижавања цене различитих финансијских услуга.

²⁷¹ Јовић Зоран., "Парабанкарски и некредитни послови, Београд, 2008, стр.259

²⁷² исто, стр.259

Организациона форма једне универзалне банке са субсидијарима у Србији би могла изгледати на следећи начин:

Слика бр.17: Организациона форма универзалне банке са субсидијарима у Србији

Извор: Илустрација аутора

Форма банкарских и парабанкарских фирми може функционисати у приказаном облику универзалне банке са субсидијарима, што би било погодно за примену код домаћих пословних банака, иако је прихватљива форма интегрисане универзалне банке у коме би ови послови били раздвојени по секторима једне универзалне банке. У Србији би био погодан модел холдинг компаније првенствено за стране банке и њихове парабанкарске компаније. То је модел у коме су банке и парабанкарске компаније потпуно одвојене, са властитим капиталом, али капиталом који има заједничког власника –банкарску холдинг компанију.²⁷³

²⁷³ Јовић З., "Парабанкарски и некредитни послови", Београд, 2008, стр.261

5.2.1. Ограничавајући фактори развоја небанкарских финансијских послова у Србији

Ограничавајући фактори даљег развоја небанкарских послова у Србији првенствено леже у недостацима правног амбијента односно *непостојању законодавне регулативе* за функционисање појединих небанкарских финансијских послова у Србији. Крајем 2008. године у Србији постоје законско-регулативни услови за обављање послова осигурања, берзанских, брокерско-дилерских и кастоди послова, послова лизинга, франшизних послова у банкарству, а имплементирана је и најновија регулатива за обављање послова добровољних приватних пензионих фондова (III стуба пензијског осигурања) и послова инвестиционих фондова. У Србији још увек не постоји законска регулатива за обављање веома пропулзивних небанкарских финансијских послова као што су послови обавезних приватних пензионих фондова (II стуба пензијског осигурања), послова факторинга и форфетинга.²⁷⁴

Ограничавајући фактори развоја небанкарских финансијских послова у Србији су такође и *ниво националног дохотка по глави становника* и *ниво животног стандарда* у Србији. Раст ових категорија представља материјалну основу и предиспозицију за развој ових послова. Ниво ових категорија у Србији је на знатно нижем нивоу у односу на транзиторне земље прикључене ЕУ и потребан је низ година надпросечне стопе раста БДП-а како би се достигао задовољавајући ниво националног *per capita* дохотка и нивоа животног стандарда који гарантују солидну основу за успешан развој ових послова у Србији.²⁷⁵

²⁷⁴ Јовић Зоран, 2009., "Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије", Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд,стр 102

²⁷⁵ Исто, стр.102

Табела бр.61: Бруто домаћи производ Републике Србије, у периоду од 1995-2015.

Износи у милионима динара

	Износ у динарима (сталне цене претходне године, реф. год. 2010.)	Стопа раста (у %)	Износ у динарима (текуће цене)
	1	2	3
1995.	1.869.043,8		59.295,0
1996.	1.914.389,7	2,4	112.494,4
1997.	2.051.935,4	7,2	142.770,2
1998.	2.101.806,8	2,4	183.405,1
1999.	1.846.509,0	-12,1	214.680,8
2000.	1.989.783,5	7,8	413.120,6
2001.	2.089.127,7	5,0	820.842,1
2002.	2.237.785,6	7,1	1.037.897,3
2003.	2.336.593,1	4,4	1.220.160,0
2004.	2.547.973,3	9,0	1.451.448,2
2005.	2.689.141,9	5,5	1.751.371,2
2006.	2.821.026,8	4,9	2.055.198,1
2007.	2.987.150,3	5,9	2.355.065,6
2008.	3.147.461,2	5,4	2.744.913,2
2009.	3.049.387,2	-3,1	2.880.059,0
2010.	3.067.210,2	0,6	3.067.210,2
2011.	3.110.196,1	1,4	3.407.563,2
2012.	3.078.619,2	-1,0	3.584.235,8
2013.	3.157.793,1	2,6	3.876.403,4
2014.	3.099.964,4	-1,8	3.908.469,6
2015.	3.122.949,2	0,7	3.973.033,6

Извор: Републички завод за статистику www.stat.gov.rs, датум приступа 06.06.2016.

Из табеле бр.61 може се закључити да је стопа раста БДП-а у последњих неколико година доста ниска, а да би се достигао задовољавајући ниво националног пер capita дохотка и нивоа животног стандарда који гарантују солидну основу за успешан

развој небанкарских послова у Србији, потребно је остварити надпросечан раст БДП-а дужи низ година.

Ограничење за развој небанкарских финансијских послова у Србији се налази и у *недостатку традиције обављања ових послова* и одсуству навике грађана и привреде да задовољење својих финансијских потреба теже ван класичних банкарских услуга.²⁷⁶ Овај фактор је најлакше превазићи, првенствено адекватним наступом небанкарских финансијских фирми и интензивним пропагандним активностима на привлачењу потенцијалних клијената од оног тренутка када настану услови за формирање и рад ових институција на српском тржишту. Сами бенефити од увођења небанкарских финансијских услуга ће позитивно утицати на стварање навике њиховог коришћења и успостављања традиције на српском финансијском тржишту.

5.2.2. Обим и структура послова небанкарских финансијских институција

Обим и структура послова небанкарских финансијских институција је разноврсна и зависи пре свега од саме небанкарске финансијске институције. Извршићу анализу обима и структуру послова институционалних инвеститора и то: инвестиционих фондова, пензионих фондова као и осигуравајућих компанија.

А) Инвестициони фондови

Инвестициони фонд представља финансијску институцију која повлачи средстава мањих инвеститора којима за узврат емитује акције или потврде у финансијској активи фонда. Тако прикупљена средства инвестициони фондови инвестирају, на домаћем и/или међународном финансијском тржишту, у различите врсте хартија од вредности стварајући диверзификовани инвестициони портфолио.²⁷⁷

За ефикасно инвестирање средстава инвестиционог фонда брине се професионални менаџер. Поред професионалног менаџера за инвестирање средстава одговорна је и стручна екипа људи која представља портфолио менаџмент компаније.

²⁷⁶ Јовић Зоран, 2009., "Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије", Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд, стр 102.

²⁷⁷ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 08.06.2016.

Приходи по основу ХОВ се деле акционарима инвестиционог фонда сразмерно њиховом учешћу, умањени за вредност провизије на име портфолио менаџмент услуге. Свака „акција“ инвестиционог фонда представља сразмерно учешће у портфолију ХОВ под њеном управом. Управљање портфолијом инвестициони фонд спроводи у име и за рачун власника „акција“ у циљу постизања оптималног профита.

За разлику од инвестиционих фондова јављају се и *управљачке компаније*, које подразумевају да у свом саставу могу имати један или више инвестиционих фондова. За управљачке компаније се може рећи да су састављене од више инвестиционих фондова који имају посебне циљеве, менаџмент, инвестиционе стратегије и портфолио структуру.

Основни разлог оснивања управљачких компанија је да се превазиђу слабости својствене индивидуалном инвестирању. Ове слабости произилазе из немогућности да се задовоље следеће три битне претпоставке за успешно улагање: инвестиција не сме бити концентрисана на једном месту већ распоређена на више места, инвеститор мора бити добро информисано о коме у шта улаже – у супротном је велика вероватноћа да ће имати губитак и инвеститор мора стално да прати шта се дешава са инвестицијом, с обзиром да се крупне промене често одигравају брзо и да остављају мало времена за реаговање.²⁷⁸

Може се рећи да је већина индивидуалних инвеститора ограничена недовољним износом капитала за праву диверсификацију. Такође, они су ограничени и недовољном способношћу да правилно процене различите могућности за улагање, као и недостатком времена за праћење инвестиција.

Инвестициони фондови за своје улагаче врше смањивања инвестиционог ризика кроз диверсификацију. Ово постизање ефекта диверсификације је у потпуности доступно и малим акционарима, јер у највећем броју случаја имају низак доњи праг улагања. Тако да инвеститор и са малим средствима инвестираним у инвестициони фонд добија диверсификацију ризика својствену великим инвестиционим износима инвестираним у велики број различитих хартија од вредности. Уз то инвеститор релативно јефтино добија услугу компетентног управљања својим средствима као и минимизирања пратећих трошкова књиговодства, чувања хартија од вредности, трансакционих трошкова и сл. При том, приноси инвестиционих фондова могу бити

²⁷⁸ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 08.06.2016.

далеко већи од приноса од орочене штедње. Ако томе додамо и могућности различитих плаћања и програмиране штедње и исплата које нуде неки инвестициони фондови, јасно је да динамичан раст популарности ових фондова није случајан.²⁷⁹

Инвестициони фондови се могу различито *класификовати* у зависности од критеријума који се користи. По начину инвестирања у њих и повлачењу средстава из њих могу се поделити на *отворене и затворене*. Отворени су увек спремни да емитују додатне „акције“ – инвестиционе јединице заинтересованим инвеститорима и да од њих откупљују исте „акције“-инвестиционе јединице на њихов захтев. Затворени инвестициони фондови послују као и сва друга акционарска друштва, тј. емитују, по правилу, фиксни број акција и не откупљују своје акције од инвеститора.²⁸⁰

На основу тога да ли њихови акционари плаћају провизију или не, фондови се деле на *оптерећене и неоптерећене*. Оптерећени фонд карактерише да инвеститори приликом куповине или продаје акција плаћају провизију из које се покривају трошкови продаје и давања инвестиционих савета. Уколико се продаја не врши преко посредника него директно, трошкове продаје сноси фонд. Тада је реч о неоптерећеном фонду.²⁸¹

Према ономе у шта улажу, односно према инвестиционим циљевима, фондови се деле на: *фондове који улажу у акције, фондове који улажу у обвезнице и фондове који улажу у инструменте на тржишту новца*.²⁸²

Инвестициони фондови који инвестирају у акције могу се поделити у више група. Прву групу обухватају они фондови који имају за циљ инвестирање у предузећа која „брзо расту“ тј. доносе капиталне добитке. Другу групу чине фондови који улажу у акције предузећа која доносе стабилан приход. Неки се опредељују само за неке привредне гране, а неки инвестирају у мале компаније за које се очекују да ће им имовина и нето добит расти по високој стопи. Ови фондови се могу поделити и према томе да ли ће се добит реинвестирати или поделити као дивиденда. Тако се могу разликовати развојни, развојно-приходовни и приходовни фондови.

Код фондова који улажу у обвезнице најважнији показатељ ризичности је просечан рок доспећа. Фондови који држе обвезнице са дужим роком доспећа изложени су већем каматном ризику. Још један показатељ који се корист јесте

²⁷⁹ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 08.06.2016.

²⁸⁰ Исто, датум приступа 08.06.2016.

²⁸¹ Исто, датум приступа 08.06.2016.

²⁸² Исто, датум приступа 08.06.2016.

просечна каматна стопа. Она нам казује, да виша каматна стопа значи мањи каматни ризик. С друге стране, ако је висока каматна стопа удружена са кратким роком доспећа, каматна осетљивост и ризик су минимални, и обрнуто. Трећи случај се односи на то да висока каматна стопа на обвезницу, доводи фонд у опасност да када тржишна каматна стопа падне, емитент опозове обвезнице. И четврто, више каматне стопе често значе да је реч о емитенту са малим рејтингом, јер су високе каматне стопе једини начин да привуку кредиторе. Може се закључити да избор фонда зависи од тога да ли су инвеститору важнији ликвидност и сигурност или остваривање већег прихода.

Трећу групу чине фондови који улажу у инструменте на тржишту новца. Основне карактеристике ових фондова су потпуна ликвидност и занемарљив ризик, док је највећа слабост врло ниска стопа приноса. Због тога инвеститори улажу у ове фондове онај део средстава који желе да у врло кратком временском периоду, имају на располагању у новчаном облику. Самим тим, инвеститори скоро никада не улажу сва средства само у овај фонд, већ се он, у инвеститорским портфолима, јавља најчешће у комбинацији са неким другим (акцијским и/или обвезничким) фондом.²⁸³

На основу наведеног можемо закључити да инвестициони фондови постају све важнији учесници на финансијском тржишту и да је обим и структура послова инвестиционих фондова доста комплексна и разноврсна.

Из тог разлога неопходно је да постоји добра организација инвестиционих фондова. Наравно да би се то постигло треба напоменути да инвестиционим фондовима управља Друштво за управљање инвестиционим фондовима. *Друштво за управљање инвестиционим фондом* организовано је као затворено акционарско друштво и у свом саставу може имати више инвестиционих фондова. Једино ограничење које се јавља односи се на то да сваки фонд мора имати бар једног портфолио менаџера.

Друштво за управљање инвестиционим фондовима управља фондом, води инвестициону политику, доноси инвестиционе одлуке, води евиденцију о члановима фонда и вредности њихових удела у фонду, обавља одређене административне, рачуноводствене и маркетиншке послове у име фонда.²⁸⁴

²⁸³ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 08.06.2016.

²⁸⁴ Исто, датум приступа 08.06.2016.

Инвестиционе фондове можемо поделити на: отворене, затворене и приватне инвестиционе фондове.

Отворени инвестициони фонд се може поделити на сектор општих послова и сектор за управљање портфолиом. У опште послове улази финансијско правни сектор и сектор за послове маркетинга и продаје. Основна улога ових сектора је да подрже рад сектора за управљање портфолиом, који представља основни покретач инвестиционог фонда и од чијих одлука зависи и вредност инвестиционих јединица. Сектор за управљање портфолиом обухвата директора сектора, портфолио менаџера и инвестиционог аналитичара. Основни задатак директора, портфолио менаџера и инвестиционог аналитичара је анализа финансијског тржишта и његових учесника, на основу које доносе инвестиционе одлуке. Донешене одлуке морају бити адекватне које ће подразумевати да прикупљена средства улажу у портфолио који ће пратити одређеност фонда према ризику и приносима.

Затворени инвестициони фонд се састоји се од: скупштине акционара тј. власника акција, управног одбора, менаџмента компаније тј. инвестиционих и финансијских саветника, независног повереника, посредника трансфера и главног потписника. На челу организационе структуре налази се скупштина акционара. Основна функција скупштине акционара је да бира и разрешава чланове управног одбора. Инвеститори су уједно и власници инвестиционог фонда и они су ти који подносе инвестициони ризик. Управни одбор је одговоран за целокупно управљање компанијом, за реализацију инвестиционих циљева и инвестиционе политике фонда. Његов задатак је да надгледа рад менаџмента компаније и инвестиционог саветника тј. портфолио менаџмента.

Што се тиче развоја инвестиционих фондова у Србији, може се рећи да су инвестициони фондови у Србији новина, пошто је Закон о инвестиционим фондовима донет половином 2006. године, а у пракси почео да се примењује почетком 2007. када је и први фонд је почео са радом. Први фонд у Србији, Delta Plis, основан је фебруара 2007. и од тада до данас забележио је раст инвестиционе јединице од преко 30%, док је следећи фонд, Fima Proactiv, отпочео са радом почетком маја 2007. године и од тада остварио раст инвестиционе јединице од 1,7%, при чему је половином октобра, тај раст био 13%. Тренутно другу по величини вредност инвестиционе јединице има фонд Focus Premium, који је са радом отпочео почетком септембра 2007. и од тада до данас

убележио раст инвестиционе јединице за 2%, док је половином новембра тај раст био 12%.²⁸⁵

Инвестиционе фондове у Србији приказала сам табелом бр.62, на основу које се може приметити да је најбољи фонд у Србији Delta (Ilirika) Dinamic.

Табела бр.62: Инвестициони фондови у Србији на дан 09.06.2016.године

ФОНД	Датум	Вредност	Промена (%)	1 недеља (%)	1 месец (%)	3 месеца (%)	6 месеци (%)	Капитал (мил.)
Инвестициони фондови								
<i>Отворени балансирани фондови</i>								
 <u>Ilirika</u> Balanced	Јуче	1569.21	+0.04	-0.12	+1.59	+0.68	-1.42	118.18
 <u>KOMBANK</u> InFond	Јуче	778.64	+0.01	+0.24	+0.80	+3.69	+3.83	81.20
<i>Отворени фондови раста вредности имовине</i>								
 <u>FIMA</u> ProActive	Јуче	468.46	+0.02	-0.11	+2.68	+2.50	-1.70	134.14
 <u>ILIRIKA</u> Dynamic	Јуче	329.37	+0.05	-0.60	+3.83	+2.49	-3.91	22.15
 <u>Raiffeisen</u> WORLD	Јуче	1606.61	+0.28	+1.73	+2.50	+3.65	+5.45	937.85
 <u>Triumph</u>	Јуче	223.29	-0.10	-0.27	+1.70	+0.22	-0.81	10.84
<i>Отворени фондови очувања вредности имовине</i>								
 <u>ILIRIKA Cash</u> Dinar	Јуче	1747.99	+0.01	+0.06	+0.22	+0.83	+2.00	337.99
 <u>ILIRIKA Cash</u> Euro	Јуче	1344.54	+0.04	+0.34	+0.62	+0.19	+1.83	28.01
 <u>KomBank</u> DEVIZNI FOND	Јуче	1041.22	+0.04	+0.43	+1.60	+1.10	+2.73	13.45
 <u>KomBank</u> NOVČANI FOND	Јуче	1233.91	+0.01	+0.19	+0.37	+1.16	+2.25	1368.26
 <u>Raiffeisen</u>	Јуче	1830.45	+0.01	+0.08	+0.27	+1.31	+2.36	10687.06

²⁸⁵ <http://www.psinvest.rs/sr/investicioni-fondovi>, датум приступа 08.06.2016.

CASH								
 Raiffeisen	Јуче	1185.61	+0.04	+0.36	+0.55	+0.30	+2.00	7375.15
EURO CASH								
Пензиони фондови								
 DDOR	Јуче	2220.99	+0.01	+0.12	+0.30	+1.77	+4.27	5058.50
GARANT Ekvilibrio								
 DDOR	Јуче	2356.64	+0.01	+0.12	+0.18	+1.57	+4.26	581.32
GARANT Štednja								
 Dunav fond	Јуче	2217.99	+0.03	+0.11	+0.90	+1.99	+2.66	12620.02
 Generali	Јуче	2442.58	+0.13	+0.28	+0.97	+3.09	+4.82	8152.58
Basic								
 Generali	Јуче	1646.28	+0.04	+0.42	+0.82	+1.08	+5.07	459.21
Index								
 Raiffeisen	Јуче	2636.93	+0.01	+0.14	+0.44	+1.57	+4.38	3559.12
FUTURE								
Симбол	Емитент					Датум	Вредност	Промена
Затворени фондови								
 ACTV	ЗИФ Fima SEE Activist a.d. Beograd, обичне акције са правом гласа					Чет, 05/05/2016	7350.00	0.00

Извор: <http://www.mojnovac.rs/> датум приступа 09.06.2016.

Иако је најновији фонд на српском финансијском тржишту, Ilirika Dinamic, који је отпочео са радом 30. јануара, при чему је важно истаћи да је он први фонд раста вредности имовине, што значи да ће најмање 75% своје имовине улагати у акције.²⁸⁶

Отварање новог типа фонда било је веома важно за овај сектор у Србији, јер је постојало шест фондова мешовитог типа, па инвеститорима није понуђена алтернатива. Како су фондови раста имовине гарантовали већу зараду, али и сразмерно већи ризик, на инвеститорима је било да одлуче коме ће поверити своја средства.

²⁸⁶ http://www.ilirika.rs/ILIRIKA_Dynamic, датум приступа 09.06.2016.

Основни циљ је да се добро структурираном имовином фонда и професионалним управљањем фондом постигне висока стопа приноса, висок раст вредности нето имовине и инвестиционе јединице.

Вредност имовине фонда ће се повећавати капиталним добицима, дивидендама, каматама и другим врстама прихода. „Ilirika Dinamic” отворени фонд раста вредности имовине намењен је физичким, правним, домаћим и страним лицима, односно свима онима којима је у интересу прихватање вишег нивоа ризика и постизање диверсификације портфолија, у складу са одредбама Закона о инвестиционим фондовима.

Мерило за оцењивање успеха фонда је раст нето вредности инвестиционе јединице „Ilirika Dinamic” фонда и поређење тог успеха са растом вредности инвестиционих јединица осталих фондова раста вредности имовине на српском тржишту, као и кретањем индекса на Београдској и другим берзама.

Такође је веома битна и инвестициона политика фонда јер она опредељује тип хартија, секторе и регију инвестирања, а уз то и њихову алокацију у складу са мерама ризика. Инвестиционе одлуке се доносе на основу фундаменталних и техничких анализа као и анализа ликвидности, ризика појединачних хартија од вредности и целокупног портфолија.

Пре доношења инвестиционе одлуке врши се симулација утицаја куповине на укупан фонд ради проверавања ограничења инвестирања. Након извршених симулација утврђује се инвестициона одлука по величини и стратегији улагања. Инвестициони одбор редовно разматра циљеве улагања, спровођење инвестиционе стратегије фонда у складу са Законом и Правилником о инвестиционим фондовима, Правилником о условима за обављање делатности друштва за управљање инвестиционим фондовима, и одлукама Народне банке Србије, и уколико је потребно, благовремено врши измене.²⁸⁷

Начела инвестирања „Ilirika Dinamic” фонда су начело сигурности, начело диверсификације портфолија, начело одржавања ликвидности, и остала начела у функцији дисперзије ризика. „Ilirika DZU“ а.д. Београд друштво за управљање инвестиционим фондовима настојаће да управљањем средствима фонда члановима

²⁸⁷ http://www.mojnovac.rs/fondovi/investicioni_fondovi/ilirika_dynamic.20.html, датум приступа 10.06.2016.

„Ilirika Dinamic” фонда обезбеди дугорочну сигурност и оптимални раст у односу на преузети ризик.²⁸⁸

Инвестициона политика представља збир различитих економских, инвестиционих и административних одлука и мера које Друштво предузима у циљу повећања укупног приноса у корист чланова фонда, а у складу са следећим начелима:²⁸⁹

- *начело сигурности имовине фонда* (у структури портфолија фонда налазе се хартије од вредности издавалаца са адекватним кредитним рејтингом);
- *начело диверсификације портфолија* (у структури портфолија фонда налазе се хартије од вредности које се разликују према врсти и издаваоцима, као и према другим обележјима);
- *начело одржавања одговарајуће ликвидности* (у структури портфолија фонда налазе се хартије од вредности које је могуће брзо и ефикасно купити и продати по релативно уједначеној и стабилној цени).

Б) Пензиони фондови

Што се тиче обима и структуре послова пензиних фондова може се рећи да су такође доста комплексни и разноврсни.

Народна Банка Србија дала је сагласност следећим друштвима за управљање добровољним пензијским фондовима:²⁹⁰

- Delta Generali
- Raiffeisen future
- DDOR Garant
- Dunav

Generali, друштво за управљање добровољним пензијским фондом, основало је Генерали осигурање, које је један од лидера на тржишту осигурања у Србији и заједничка компанија Делта Холдинга и Генерали групе. Са традицијом од 179. година Генерали група је једна од водећих светских осигуравајућих компанија која послује на

²⁸⁸ http://www.mojnovac.rs/fondovi/investicioni_fondovi/ilirika_dynamic.20.html, датум приступа 10.06.2016.

²⁸⁹ Исто, датум приступа 10.06.2016.

²⁹⁰ https://www.nbs.rs/internet/cirilica/62/62_pf.html, датум приступа 12.06.2016.

пет континената у 68 земаља света и запошљава око 85.000 људи. У 2009. години Генерали група је у области осигурања остварила преко 70 милијарди евра премије.²⁹¹

Банка Societe Generale Srbija постала је кастоди банка свих добровољних пензионих фондова у Србији. Банка је објавила да је потписала уговоре са четири добровољна пензијска фонда, чиме је постала кастоди банка свих таквих фондова у Србији. Нови кастоди клијенти су Delta Generali Basic, Delta Generali Index, DDOR Garant штедња, DDOR Garant ekvilibrio. Пре тога, Societe Generale Srbija је у области комплексних кастоди услуга заузимала скоро 60% тржишног учешћа, пружајући услуге великим кастоди клијентина – добровољним пензијским фондовима Дунав и Raifeissen future. Поред банкарских производа и услуга за физичка и правна лица, у Societe Generale Srbija доступни су и лизинг, потрошачки кредити на продајним местима и осигурање.

Принципи пословања добровољних пензијских фондова различити су од пословања осигуравајућих друштава у области штедних животних осигурања.

На основу приказане табеле 62 приказане су и промене Пензинох фондова и њихова успешност. На основу приказаних података закључујем да је један од бољих пензионих фондова фонд Generali Basic са оствареним променама +0,13% , који представља један од фондова Societe Generale Srbija. Одмах иза њега је Delta Generali Index са променама +0,04%, а онда следи и Дунав пензиони фонд са променама +0,03%.

Средства осигураника који уплаћују премију животног осигурања нису одвојена од имовине тих друштава. Код добровољних пензијских фондова целокупна имовина фонда је потпуно одвојена од имовине друштва за управљање и искључиво је власништво чланова фонда, сразмерно њиховим улагањима. Сходно томе, члановима фонда је омогућено да дневно прате вредност свог улога, а принос који се оствари у потпуности се приписује индивидуалним рачунима чланова фонда.

Оснивање Друштва за управљање добровољним пензијским фондом означава почетак рада првог добровољног пензијског фонда у Србији. Претпоставља се да ће Генерали добровољни пензијски фонд дати снажан допринос пензијским реформама у интересу Србије и њених грађана.

²⁹¹http://www.penzijskifond.rs/o_nama/drustvo_za_upravljanje_dobrovoljnim_penzijским_fondom.1142.html да тум приступа 12.06.2016.

Табела бр.63: Списак услуга које пружа Друштво за управљање добровољним пензијским фондом

РБ	Назив услуге
1	Накнада при уплати пензијских доприноса: <ul style="list-style-type: none"> - Накнада за једнократне и периодичне уплате пензијских доприноса за физичка лица - Накнада за организаторе пензијског плана код уплате пензијских доприноса
2.	Накнада за управљање фондом
3.	Накнада за пренос рачуна у фонд којим управља друго друштво за управљање
4.	Остале накнаде

Извор: аутор, на бази података са сајта http://www.penzijskifond.rs/active/srlatin/home/fond_basic.html преузетих дана 13.06.2016.

Све наведене накнаде и послови који се јављају код Delta Generali Basic, обављају се и у Дунав фонду само се обрачуни накнаде рачунају по другим стопама.

Дунав добровољни пензијски фонд основан је 2007.године и има 41,2% тржишног учешћа. Као такав налази се на седмом месту, а на првом месту је добровољни пензиони фонд Delta Generali Basic, који је и по успешности на првом месту.

Табела бр.64: Тржишна позиција пензионих фондова у Републици Србији, 2016.године

	БРОЈ ЧЛАНОВА*	ИМОВИНА У МИЛ. РСД
Укупно на тржишту	185.560	30.062,2
<i>Delta Generali Basic</i>	43.452	8.072,4
<i>Delta Generali Index</i>	3.791	449,6
<i>Raiffaisen Future</i>	22.102	3.520,7
<i>Raiffeisen Euro Future</i>	791	15,0
<i>DDOR Garant Ekvilibrio</i>	64.851	5.043,7
<i>DDOR Garant Štednja</i>	14.324	572,3
<i>Dunav</i>	82.915	12.388,4

Извор: Статистички Анекс НБС за април 2016., www.nbs.rs

Напомена: Једна особа може бити члан више фондова

В) Осигуравајуће организације

Што се тиче осигуравајућих компанија, према подацима НБС постоји укупно 20 осигуравајућих компанија у Србији у 2015. години.

Корени осигурања у Србији налазе се још у Душановом закону (XIV век), који помиње колективну одговорност за накнаду штете, али се осигурање у правом смислу на нашим просторима среће тек половином XIX века.²⁹²

За разлику од западноевропских земаља, нововековна српска држава се са идејом и праксом осигурања упознала доста касно. Послове осигурања у Србији најпре су обављала страна друштва, а први домаћи осигуравајући завод основан је 1897. године. Оснивачи су били Лука Теловић и Ђорђе Вајферт, а радио је као Одељење за осигурања Београдске задруге. До почетка Првог светског рата у Краљевини Србији основана још три осигуравајућа друштва са домаћим капиталом – „Србија“, „Шумадија“ и „Југославија“.²⁹³

Са становишта развоја глобалног тржишта осигурања у земљама Источне Европе (Пољска, Украјина, Румунија, Турска, Русија, као и Србија), све до краја прошлог века, доминирали су државна осигурања моторних возила као и имовинска осигурања.

"Та предност је првенствено оличена дугогодишњим искуством страних осигураваача у пружању услуга на презасићеним домицилним тржиштима. Са таквим искуством, нормално долазе и нова знања, свеж капитал, софистицирани производи осигурања, као и маркетиншки стандарди који успут развијају ниво потрошачке свести. Подижући ниво поверења у институцију осигурања, глобални осигураваачи унапређују и ниво едукованости потрошача, чиме се повећава тражња, посебно за производима животног осигурања."²⁹⁴

²⁹² <http://sveoosiguranju.rs/istorija-osiguranja/>, датум приступа 10.06.2016.

²⁹³ Исто, датум приступа 10.06.2016.

²⁹⁴ Маровић, Б., Утицај глобализације на тржиште осигурања и реосигурања, Зборник радова са Саветовања економиста у Милочеру, 2007, стр.161

Највеће промене на тржишту осигурања у Србији, настале су доношењем Закона о осигурању из 2004. године.²⁹⁵ Тим законом дефинисане су одређене новине, међу којима су кључне:

- Повећана је висина минималног оснивачког капитала за осигуравајућа друштва;
- Народна банка Србије је проглашена надзорним органом целог финансијског система, укључујући и осигуравајућа друштва и пензионе фондове;
- Осигуравајућим друштвима из Србије пружена је могућност да своја средства могу пласирати на финансијским тржиштима у иностранству;
- Код послова животног осигурања, дозвољено је изражавање висине осигуране суме у еврима.

Наведене законске новине резултирале су повећаним интересовањем страних осигуравајућих фирми за улазак на тржиште осигурања у Србији, било кроз greenfield инвестиције, било путем куповине постојећих осигуравајућих друштава. Ово интересовање је посебно изражено у области животног осигурања, које до 2004. године у Србији готово да није ни постојало.

За само две године примене нових законских правила постигнут је очигледан напредак: премија осигурања по становнику у Србији повећана је са 38 у 2004. години на 65 евра у 2006. години, а у 2008. години на 80 евра (одељак 2.1.1.2. Табела бр.18). То је допринело унапређењу структуре послова осигурања у 2006. години, при чему су послови животног осигурања чинили 10%, а послови неживотних осигурања 90% у укупној приписаној премији. Наравно, да је оваква структура још увек далеко од пожељне, уколико се изврши поређење са земљама у региону и земљама Европске Уније, али позитиван тренд даје оправдану наду да ће по питању развијености животног осигурања, у блиској будућности Србија достићи суседне земље Европске Уније.

У првом тромесечју 2012. године у Србији послује 28 друштава за осигурање. Искључиво пословима осигурања бави се 24 друштва, а само пословима реосигурања 4 друштва. Од друштава која се баве пословима осигурања искључиво животним

²⁹⁵ Закон о осигурању ("Сл.гласник РС" бр.55/2004, 70/2004, 61/2005, 61/2005 – др.закон, 85/2005 – др. закон, 101/2007, 63/2009 – одлука УС, 107/2009, 99/2011, 119/2012, 116/2013 и 139/2014 – др.закон)

осигурањем бави се 7 друштва, искључиво неживотним осигурањем 11 друштава, а и животним и неживотним осигурањем 6 друштава.

У Србији, према последњим званичним подацима, односно током 2015, послује 24 осигуравајућих друштава, са преко 11.000 запослених. Искључиво пословима Осигурања бави се 20 друштава, а пословима Реосигурања 4 друштва. Од друштава која се баве пословима осигурања, искључиво животним осигурањем бави се њих 5, искључиво неживотним осигурањем 9, а и животним и неживотним осигурањем 6 друштава. Посматрано према власничкој структури капитала, од 24 друштава за осигурање, 18 је у већинском страном власништву, а 6 у домаћем власништву.²⁹⁶

Долазим до закључка да је у 2015.години у односу на 2012.годину дошло до смањења броја осигуравајућих друштава. Разлог за то је што су банке почеле све више да се баве и пословима осигурања, али и да је дошло до спајања и укрупњавање компанија.

Један од доказа је да поред друштава за осигурање, на тржишту послују и банке које поседују прописану сагласност за обављање послова осигурања. Наиме 2011.године продајну мрежу чинило је 19 банака, а 2015.године продајну мрежу чинило је 20 банака које су добиле сагласност за обављање послова заступања у осигурању.

Такође сагласност за обављање послова заступања у осигурању добили су 95 правних лица (друштва за посредовање у осигурању и друштва за заступање у осигурању), 113 заступника у осигурању (физичких лица – предузетника), док су овлашћење за обављање послова заступања у осигурању, односно овлашћење за обављање послова посредовања у осигурању добила 15.545 физичка лица.²⁹⁷

Очито је да постоје солидни капацитети за упражњавање овог начина продаје услуга осигурања и да они, за сада, превазилазе остварену премију. Дакле постоји релативно развијена понуда, али изостаје платежно способна тражња за овом врстом услуга.

Наредним табелама видећемо да ли је дошло до побољшања тренда стања и развоја на тржишту осигурања.

²⁹⁶ <http://centarzaosiguranje.com/trziste-osiguranja/analiza-trzista-osiguranja/>, датум приступа 15.06.2016.

²⁹⁷ http://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/izv_IV_2015.pdf – Сектор осигурања у Србији - извештај за 2015.годину, стр.12, датум приступа 15.06.2016.

Табела бр.65: Укупна премија и распоред премије у пословима друштава за осигурање у четвртом кварталу 2014.године и у четвртом кварталу 2015.године у Србији

Износи у хиљадама динара

РБ	Друштво за осигурање	Укупна премија IV квартал 2014.	Укупна премија IV квартал 2015.
1	AMS	2.184.085	2.482.351
2	AS осигурање	228.129	128.273
3	AKSA неживотно	754.327	1.294.442
4	AKSA животно	115.065	181.027
5	DDOR	9.507.334	9.408.425
6	Dunav	17.551.843	21.461.336
7	Energoprojekt	160.110	169.993
8	Generali осигурање	15.026.269	18.632.562
9	Globus	284.083	233.340
10	Grawe	2.939.542	3.285.909
11	Metlife	112.730	
12	Merkur осигурање	791.108	957.228
13	Milenijum	1.986.130	2.550.952
14	Sava неживотно	1.455.219	1.741.399
15	Sava животно	124.671	140.305
16	Societe generali	350.386	465.114
17	Sogaz	659.107	508.661
18	Triglav	2.669.973	3.404.566
19	Uniqa неживотно	3.975.572	4.190.150
20	Uniqa животно	1.492.018	1.817.569
21	Wiener	7.037.305	7.872.183
Укупно		69.405.006	80.925.785

Извор: аутор, на бази података са сајта: https://www.nbs.rs/system/galleries/download/osg-izv-3m/T1_IV_2014.pdf, https://www.nbs.rs/system/galleries/download/osg-izv-3m/T1_IV_2015.pdf, датум приступа 16.06.2016.

Из упоредних показатеља четвртог тромесечја 2014. године и истог периода 2015. године, може се закључити да је највећу премију имало Дунав осигурање и на крају 2014.године (17.551.843.000 РСД) и на крају 2015.године (21.461.336.000 РСД), односно да је то друштво најуспешније. Одмах иза њега налази се Генерали осигурање,

које је такође остварило високу премију и у 2014 (15.026.269.000 РСД) и у 2015.години (18.632.562.000 РСД).

Може се закључити да је дошло до побољшања тренда стања и развоја на тржишту осигурања, односно остварено је повећање укупне премије са 69.405.006.000 динара на крају 2014.године на 80.925.785.000 динара на крају 2015.године.

Да ли је дошло до побољшања тренда стања и развоја на тржишту осигурања може се утврдити и сагледавањем укупне премије осигурања по друштвима и врстама осигурања, на примеру одабраних осигуравајућих друштава и неких врста осигурања.

Табела бр. 66: Укупна премија осигурања по друштвима и врстама осигурања за четврти квартал 2014 .године и четврти квартал 2015.године

Врста осигурања/ година		Осигуравајуће друштво				
		Dunav	DDOR	Generali	Wiener	Uniqa neživotno
Осигурање од последича незгоде	2014.	1.235.731	1.148.141	491.891	211.337	480.676
	2015.	1.227.913	1.126.793	539.463	235.327	474.518
Добровољно здравствено осигурање	2014.	126.430	165.720	642.487	110.081	227.349
	2015.	126.673	152.878	717.130	120.671	401.278
Осигурање моторних возила	2014.	1.380.675	1.170.934	1.042.527	921.044	532.503
	2015.	1.443.600	1.251.419	1.017.479	965.656	502.397
Осигурање имовине од пожара и других опасности	2014.	1.525.690	1.036.090	451.727	644.485	285.739
	2015.	2.095.416	839.501	660.145	704.330	281.814
Остала осигурања имовине	2014.	3.448.646	2.078.881	1.830.451	711.908	382.178
	2015.	3.964.104	1.380.505	1.942.814	714.833	384.695
Осигурање кредита	2014.	22.938	122.485	52.954	123.257	-
	2015.	40.888	155.680	94.804	96.940	-
Осигурање јемства	2014.	28.463	10.233	-	7.381	4.532
	2015.	29.234	11.182	-	7.987	4.096
Осигурање од финансијских губитака	2014.	23.911	14.861	12.852	106.361	484.569
	2015.	60.400	13.494	17.700	120.829	473.033

Осигурање живота	2014.	1.253.831	610.362	3.828.596	3.018.547	-
	2015.	1.209.898	708.547	5.839.097	3.525.164	-
Укупно	2014.	9.046.315	6.357.707	8.353.485	5.854.401	2.397.546
	2015.	10.198.126	5.639.999	10.828.632	6.491.737	2.521.831
Укупно за изабрана осигурања	2014.	32.009.454				
	2015.	35.680.325				

Извор: аутор на бази података https://www.nbs.rs/system/galleries/download/osg-izv-3m/T10_IV_2014.pdf, https://www.nbs.rs/system/galleries/download/osg-izv-3m/T10_IV_2015.pdf, datum pristupa 25.03.2017.

Из упоредних показатеља четвртог тромесечја 2014. године и истог периода 2015. године, може се закључити да је дошло до побољшања тренда стања и развоја на тржишту осигурања.

Уколико посматрамо збирне податке са сајта

https://www.nbs.rs/system/galleries/download/osg-izv-3m/T10_IV_2015.pdf издвајају се

следеће промене у четвртом тромесечју 2015. године:

- Остварен је пораст укупне премије за 16,59% и она износи 80.925.785.000 млрд. динара;
- Остварено је повећање Осигурања живота и то за 24% у односу на четврти квартал 2014.године и на крају четвртог квартала 2015 износи 17.519.144.000 динара
- Животна осигурања повећавају учешће у укупној премији са 20,35 % на крају 2014.године на 21,65% на крају 2015.године;
- Концентрација на тржишту мерена Herfindahl Hirschman индексом је умерена, са тенденцијом даљег смањивања;
- Број друштава за осигурање смањен је са 21 на 20 друштва.

Уколико посматрамо резултат истраживања за одабрана осигурања долазимо до истих закључака, само са различитим износима, и то:

- Остварен је пораст укупне премије са 32.009.454 млрд.динара на 35.680.325 млрд.динара, односно за 11,46%
- Остварено је повећање Осигурања живота и то за 29,52% у односу на четврти квартал 2014.године и на крају четвртог квартала 2015 износи 11.282.706.000 динара

- Животна осигурања повећавају учешће у укупној премији са 27,22 % на крају 2014.године на 31,62% на крају 2015.године;

5.3. Ниво конвергенције банкарских и небанкарских институција у Републици Србији

Развој банкарског тржишта у Србији у претходном периоду зависи од друштвено-политичке ситуације и економских промена у земљи. Основна карактеристика за период развоја банкарског тржишта јесте, да су банке остале главни субјекат финансијског и привредног система.

Банкарски сектор доживео је најбржи раст после 2000.године, када су се створили услови за улазак страних инвеститора. Законска регулатива ишла је у правцу подршке развоја домаћег банкарства и прилагођавања савременим трендовима.

Трансформација је процес који има за циљ да преведе привредне субјекте из система државно-планске регулативе у систем тржишног, односно корпоративног управљања и пословања. Трансформација банака подразумевала је промене у својинским односима, начину организовања, управљања, финансијама, људским ресурсима и праћењу савремених технологија. Све те промене имају за циљ ефикасније пословање, стварање квалитетног банкарског производа, задовољење потреба и жеља корисника банкарских услуга, а самим тим и остварење већег профита.

У Србији је 2009. године пословало 34 банака од којих је 20 банака у страном власништву, односно учествовале су са 76 % у укупној билансној суми, односно са 60% у укупном капиталу банкарског сектора²⁹⁸. Међутим 2000.године у нашој земљи пословало је 108 банака, што говори да се број банака у односу на 2009.годину смањио. Тренутно у Србији послује 30 банака²⁹⁹, што се може рећи да се овај пад и очекивао. Наиме, с једне стране, држава врши интеграцију банака које су у државном власништву, док са друге стране долази до преузимања банака, у приватном власништву, како на локалном тако и на регионалном нивоу.

²⁹⁸ <http://www.nbs.rs/>, датум приступа 19.06.2016.

²⁹⁹ <http://www.nbs.rs/>, датум приступа 19.06.2016.

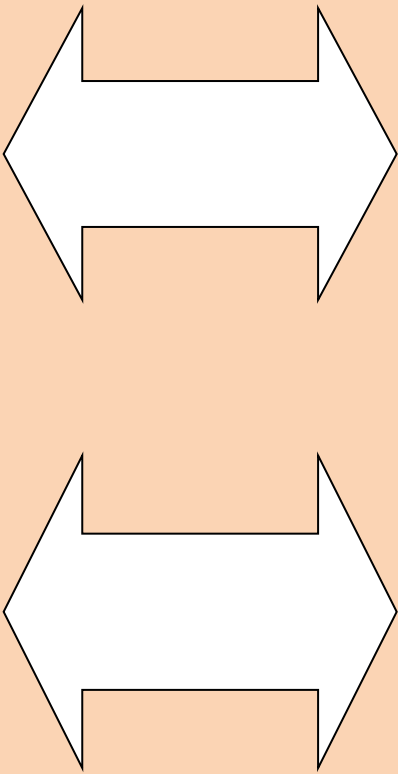
Треба нагласити да су домаће банке организоване на савремен начин, уређен по угледу на ЕУ и правила Базелског споразума, располажу електронском опремом али и професионалним кадром. Проблеми који се јављају односе се на: неефикасно управљање, квалитет менаџмента тима и лидерство, познавање процеса и банкарске технологије, неопходна додатна знања из менаџмента и повећање степена ризика.

Може се рећи да су банке из више разлога почеле да се баве и небанкарским пословима и да са ниво конвергенције између банкарских и небанкарских институција релативно променио, односно да се све више повећава.

Исто важи и за небанкарске институције, као на пример осигуравајуће компаније где се поједини производи осигурања попут немогућности враћања кредита услед незапослености, боловања или смрти, заправо развијени само за продају у банкама. С друге стране, у сарадњи са банкама долази се до великог броја клијената и могућност да им се понуде различите врсте производа. Производи које се могу понудити су: каско осигурање, осигурање домаћинства, животно осигурање. Може се рећи да су банкарство и осигурање, две нераскидиве везе финансијског сектора.

Из тог разлога је на нашем финансијском тржишту дошло до појаве банкоосигурања, који представља модел интегрисаног пружања банкарских и осигуравајућих услуга. Овај модел подразумева производњу и дистрибуцију производа животних и неживотних осигурања, прилагођених продаји путем банкарске мреже. Синергија која постоји између банака и осигуравајућих друштава је процес који може довести до смањења пословног ризика, смањења трошкова испитивања тржишта као и трошкова наступа на тржишту, а све у циљу остваривања боље профитабилности у пословању.

Табела бр.67: Ниво конвергенције банкарских и небанкарских послова у Републици Србији, 2016.године

Банкарски послови		Небанкарски послови
Послови платног промета (домаћи и у иностранству)		Осигурање (Каско осигурање, Осигурање стамбених објеката, Међународно путно осигурање, Ризико животно осигурање, Штедно животно осигурање, Путничко здравствено, Осигурање имовине, Добровољно здравствено осигурање)
Штедња (динарска, девизна, рентна бамбино дечија штедња)		Брокерско дилерски послови (трговање на берзи, трговање ван берзе, корпоративни агент емисије, kombank trader)
Кредити (on line кеш кредит, готовински кредит, стамбени кредит, кредит за рефинансирање, ауто кредит, кредити за пословни простор)		Послови кастоди банке
Електронско банкарство		Инвестициони фондови
Девизни послови (Western union, мењачки послови, трансфер новца, девизне пензије, ино чекови)		Факторинг послови (домаћи и ино факторинг, есконт меница, есконт акредитива, добављачки факторинг)
Кредитирање привреде (краткорочни, дугорочни кредити, кредитне линије)		
Документарни и гаранцијски послови		
Кредити за обртна средства сагаранцијом Европског инвестиционог фонда		

Кредитна линија EBRD за енергетску ефикасност		
Кредитна линија за енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије		
Европска инвестициона банка кредитна линија		
Кредитна линија Владе Републике Италије за МСП и ЈКП		
Кредити за финансирање пољопривредне производње		
Кредити за инвестиције за пољопривреду		
Дозвољено прекорачење по текућем рачуну		
Издавање сефова		
70%		30%

Извор: аутор на бази истраживања

На основу приказане табеле може се уочити да банке у Србији пружају понуду од 16 различитих банкарских послова, а небанкарских 5, што значи да небанкарски послови чине трећину укупне понуде банкарских послова. Табела нам такође показује да постоји узрочно последична веза између банкарских и небанкарских послова и да постоји висок ниво конвергенције. Наиме, понуда небанкарских послова у оквиру банака износи 30% од укупне понуде банкарских послова, а банкарски послови износе 70%. За остваривање бољих резултата и остваривања већих профита неопходно је да банке врше што веће увођења савремених финансијских производа у банкама, као и начине њихове реализације.

5.3.1. Ефекти деловања небанкарских финансијских послова на развој банкарства у Србији

Деловање небанкарских финансијских послова на развој банкарства у Србији може имати позитивне и негативне ефекте. Наредном табелом, применом Cost-benefit анализе, биће приказане све предности и недостаци деловања небанкарских финансијских послова на развој банкарства.

Табела бр.68: Cost-benefit анализа деловања небанкарских послова на развој банкарства у Србији

Cost (трошкови)	Benefit (користи)
Већи трошкови финансирања и рефинансирања	Проширују асортиман понуде банака
Већи антиципирани ризици пословања	Проширују тржиште
Могућност настајања оперативних и тржишних ризика	Повећавају ниво задовољства и лојалности комитента матичној банци
Могућност проширења репутационог ризика, државног ризика, моралног ризика	Постојање усклађености банкарске понуде са захтевима тржишта
Отежан процес мониторинга и контроле финансијских конгломерата	Боља искоришћеност банкарских инфраструктурних и кадровских потенцијала
	Доприносе снижавању фиксних трошкова финансијских услуга
	Смањују ризик банкарског пословања
	Смањују кредитни, каматни, валутни, ликвидносни, законски ризик
	Доприносе усклађености активе и пасиве банака

Извор: аутор на бази истраживања

Позитивни ефекти развоја небанкарских послова на развој пословног банкарства у Србији су вишеструки и одлучујући за наредни период. Ови послови проширују асортиман понуде банака и методом унакрсне продаје финансијских услуга и производа проширују тржиште, све више везују пословање комитената за матични банкарски систем, повећавајући ниво задовољства и лојалности комитената матичној банци, што позитивно утиче на усклађеност банкарске понуде са захтевима тржишта, бољу искоришћеност банкарских инфраструктурних и кадровских потенцијала. Што доприноси снижавању фиксних трошкова финансијских услуга и позитивно утиче на профитабилност, ликвидност и солвентност пословних банака, смањује поједине ризике банкарског пословања и битно утиче на рочну усклађеност активе и пасиве банака.³⁰⁰

Негативни ефекти развоја небанкарских и некредитних послова су далеко мањи од позитивних, а односе се углавном на раст трошкова финансирања и рефинансирања и антиципиране ризике пословања. Поред тога небанкарски послови носе са собом и нове ризике (оперативне ризике, тржишне ризике...) и проширују неке постојеће ризике банкарског пословања (репутационе ризике, државне ризике, моралне ризике...), што нарочито долази до изражаја у рецесионим периодима, периодима глобалних, регионалних и локалних финансијских или политичких поремећаја, али у глобалу ови послови утичу на смањење укупних ризика банкарског пословања јер позитивно утичу на смањење већег броја ризика (кредитног, каматног, валутног, ликвидносног, законског ризика...). Један од негативних ефеката ових послова може бити и отежан процес мониторинга и контроле финансијских конгломерата састављених од банкарских и многобројних небанкарских финансијских институција.³⁰¹

На основу извршене Cost-benefit анализе може се закључити да су предности деловања небанкарских послова на развој банкарства већи у односу на недостатке. Такође, може се закључити да у условима убрзане трансформације банкарства из класичног у модерно, имплементација небанкарских послова се не поставља као питање избора, већ као питање опстанка и даљег развоја банака.

³⁰⁰ Јовић Зоран, 2009., "Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије", Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд,стр. 103

³⁰¹ Исто,,стр.104

Иако су небанкарски послови у Србији у зачетку развоја, перспективе за њихов развој су велике. Наиме, од четири небанкарска посла са највишим стопама раста у Србији је заживео само лизинг. Послови пензионих и инвестиционих фондова полако почињу да се развијају, док се послови факторинга још увек нису развили. Послови факторинга се још увек нису развили због непостојања законске регулативе везане за ову финансијску делатност. Појединачни факторинг послови обављају се ослањањем на постојеће позитивне законске норме које не пружају довољно сигурности за пун размах овог финансијског посла. Ови послови представљају сегмент са потенцијално највишим стопама раста у српској економији у наредном периоду, нарочито ако се искористе синергетски ефекти класичних банкарских, небанкарских и савремених послова за развој целокупног пословног банкарства.

5.3.2. Мерење нивоа изједначености банкарских и небанкарских послова у Републици Србији

Ради лакше анализе и мерења нивоа изједначености банкарских и небанкарских послова неопходно је направити компарацију традиционалних банака и савремених модерних банака.

Основне карактеристике традиционалне банке су:³⁰²

- Банка мобилише слободна новчана средства, формира кредитни потенцијал и одобрава кредите
- Банка не обраћа довољно пажњу на конкуренцију
- Банка не ставља у финансијском посредовању, у први план, пословне захтеве својих клијената
- Банка делује комформистички (велики број запослених)
- Банка нуди изузетно сложену лезу банкарских производа, не по принципу "бирај", већ по принципу "узми или остави"
- Банка развија имиџ преко јефтине пропаганде, декорације свог ентеријера, спољне фасаде, шалтер сала
- Банка се дневно "бори" са одржавањем ликвидности
- Банка нема разрађен адекватан систем награђивања (мотивације)

³⁰² Стакић Б., Бараћ С., Савремена кретања у финансијама и банкарству, Београд, 2006.

- Банка често отвара акредитив без покрића, даје гаранције без лимита и контроле
- Често касни у измирењу својих обавеза према централној банци и у дужничко поверилачким односима.

После шездесетих година XX века у свету се појављују потпуно нове савремене банке тржишног типа. Савремене банке у свету се окрећу својим клијентима пакетом својих аранжмана "кључ у руке". За савремене банке се каже, да нису банке "дужника", већ да су банке "поверилаца". Модел савремене банке пословно је оријентисан према клијентима банке, минимизирању ризика, ефикасној подели послова, ефикаснијим и свеобухватним процедурама, организационој флексибилности, ликвидности и ефикасној контроли пословања.

Карактеристике банака савременог типа су:³⁰³

- Стратегијски менаџмент (стратегичко управљање)
- Професионални банкарски кадар
- Лојалност банци
- Подједнака заштита интереса и клијената и банке
- Висок ниво банкарске етике и морала
- Савремена организација, технологија и контрола пословања банке
- Тржишни концепт пословне политике банака и сл.

Основна делатност модерне банке је да креира банкарске производе и пласира их на финансијском тржишту где остварује добит или губитак као резултат већег или мањег квалитета банкарских производа, прихваћених и легално реализованих на конкурентском финансијском тржишту. За разлику од савременог, традиционално банкарство дефинише своју основну делатност као обављање активних, пасивних и неутралних банкарских послова, кредитних, депозитних или комисионих у земљи или са иностранством, са привредом или непривредом, са становништвом или правним лицима и то са понудом на принципу "узми или остави".³⁰⁴

³⁰³ Стакић Б., Бараћ С., Савремена кретања у финансијама и банкарству, Београд, 2006.

³⁰⁴ Јовић З., Парабанкарски и некредитни послови, Београд, 2008, стр.33.

Табела бр. 69. Разлике традиционално и тржишно оријентисаних банака у Србији

Традиционална банка	Модерна банка
Важна и специфична институција која из формираног депозитног потенцијала одобрава кредите	Учесник на финансијском тржишту чија је основна делатност креирање, емисија и пласман банкарског производа
Велики дужници управљају банком	Власници су акционари
Пословање по принципу "узми или остави"	Пословање по принципу "кључ у руке"
Форма је важнија од садржине <ul style="list-style-type: none"> - Јефтина и бучна економска пропаганда и публицитет - Успех се мери бројем нових филијала, експозитура и шалтера 	Садржина је важнија од форме: <ul style="list-style-type: none"> - Професионални приступ банкарском послу и финансијском тржишту - Успех се мери добитник/губитком и зависи искључиво од квантитета и квалитета производа

Извор: аутор, на бази истраживања

На основу свега наведеног може се закључити да како постоје разлике између традиционалне банке и банке савременог типа, тако постоје и разлике између банкарских и небанкарских послова.

Такође, може се закључити да је укључивање небанкарских послова у рад банака неопходно због очувања конкурентске позиције на финансијском тржишту, али и због раста обима понуде и снижавања цене различитих финансијских услуга. На тај начин долази до изједначавања банкарских и небанкарских послова, односно банке се полако прилагођавају обављању небанкарских послова и тако долази до њиховог приближавања.

Међутим и поред свега наведеног треба напоменути да је значај банкарских послова велики. Значај банкарских послова може бити привредни, али и друштвени, и то:

- Представљају елемент социјалне и економске политике државе. Захваљујући њима остварују се различити економски и друштвени циљеви,

- Привредни и други субјекти путем банкарских послова валоризују вишак својих слободних новчаних средстава или се снабдевају потребном количином новца,

- Утичу непосредно или посредно на пословање, развој привредних и других субјеката и подстичу развој појединих привредних грана. Банкарски послови утичу на производњу и потрошњу појединих добара, услуга, на животни стандард грађана, на развој и структуру спољно-трговинског промета,

- Спадају у групу правних послова, а њихов предмет је промет новца, ХОВ и вршење одређених услуга у вези са тим,

- Новац, односно посебна роба са макро и микроекономског аспекта и социјалног аспекта.

И поред тога што је дошло до изједначавања банкарских и небанкарских послова, може се рећи да је у Србији профитабилније улагати у инвестиционе фондове него штедња у банци.

У Србији је проблем што не постоји вишак динара или девиза, односно иако постоји, онда непостоји потребно знање да се та средства улажу у послове који ће им обезбедити профит. То се и доказало приликом продаја неких привредних фирми у Србији. Наиме, радници су новац добијен продајом акција или преко високих отпремнина, улагали у куповину роба широке потрошње, углавном у некретнине, а најмање у покретање неких својих послова.

Решење за овај проблем налази се у **оснивању и почетку рада инвестиционих фондова**. На тај начин не само да ће се пружити могућност улагања малих инвеститора, него ће бити омогућено и обједињавање домаћег капитала и његовог улагања у привредне токове.

У свету су се инвестициони фондови показали као најефикаснији начин прикупљања слободних новчаних средстава. Основни циљ био је даље инвестирање на финансијско тржиште које омогућава субјектима да га користе и оплоде најефикасније што могу. За мале улагаче то је могућност да по приступачној цени добију добре менаџере који ће професионално управљати њиховим парама, а да притом остварују веће приносе него уплата средстава у банке.

Закон ³⁰⁵ је, одобрио оснивање отворених, затворених и приватних фондова. Након тога, стручњаци су процењивали да ће прво почети са радом отворени

³⁰⁵ Закон о инвестиционим фондовима ("Сл.гласник РС",бр. 46/2006, 51/2009 и 31/2011)

инвестициони фондови. Наиме, они су очекивали да ће се у те фондове сливати слободна средства малих инвеститора који желе да стручњацима, препусте свој новац очекујући од тога добит. Међутим, други стручњаци су сматрали да ће почетак функционисања забележити отварање затворених инвестиционих фондова. Они су засновани на емитованим акцијама привредних друштава која на тај начин долазе до средстава намењених развоју. Наравно, средства обезбеђена трговањем на берзи знатно су јефтинија од класичних кредита који су до сада били једини извор финансирања наших компанија.

Појава "правих" фондова могла би, да подстакне и емисију квалитетних ХОВ и дужничких хартија, као што су хипотекарне или муниципалне обвезнице. Међутим, с друге стране, значајнијег раста берзанског пословања неће бити, без обзира на постојање фондова, уколико се на берзи ускоро не појаве акције великих јавних предузећа. Који ће инвестициони фондови доминирати, да ли они који прикупљају новчана средства кроз продају инвестиционих јединица или они који средства прикупљају јавном понудом за упис акција, још увек није познато. У сваком случају показало се да је развој институције колективног инвестирања у свету један од најзначајнијих фактора развоја не само финансијских тржишта него и привреда тих земља.

С обзиром да је низак степен поверења становништва у финансијске институције у Србији, веома је битно да инвестициони фондови буду постављени на такву основу да максимално штите интересе индивидуалних инвеститора.

Један од начина заштите интереса индивидуалних инвеститора састоји се у спречавању проневере средстава улагача. Наиме, постоји страх улагача да би неко могао да скупљена средства изнесе из инвестиционог фонда. Да би се то спречило, инвестициони фондови морају своје финансијско пословање обављати преко депобанке. Депобанка је банка која је билансно потпуно одвојена од фондова, али која врши контролу и надзор целокупног њиховог пословања.

Заштита интереса индивидуалних инвеститора може се постићи тиме да се њихова средства могу пласирати преко инвестиционог фонда искључиво у профитабилне пројекте.

Главни интерес банке као покретача инвестиционих фондова састоји се у креирању новог (паралелног) финансијског механизма чиме проширује репертоар (мени) банкарских производа, што представља једну од главних карактеристика у

развоју савременог банкарства у свету. Њиховим настанком банка ствара институционалне могућности да грађани могу средства улагати алтернативно у виду банкарског депозита или у виду инвестиционих фондова, у зависности од њихових интереса.

Осим повећања укупних средстава која се могу употребити за финансирање инвестиционих пројеката, постојање инвестиционог фонда присиљава банку да брже идентификује профитабилне инвестиционе пројекте, као и да добија активну позицију у тражењу таквих пројеката. Стварање инвестиционих фондова би деловало и на формирање строжих критеријума код пласмана средстава из депозитног потенцијала банака.

ЗАКЉУЧАК

На основу свега наведеног долазимо до неколико кључних закључака.

Последњих деценија *банкарство је битно изменило своје битне карактеристике*. Оно што је основна карактеристика која је довела до тога је суочавање са глобалном кризом, којој је и само банкарство томе допринело. Информатичке технологије су својом применом највише утицале на промене у банкарству последњих деценија, а утицале су на понуду банкарских производа и услуга и начин управљања банкама. Глобализација је процес који је такође утицао на пословање банака.

Може се рећи да свака активност банке може бити претворена у банкарски производ. Ово углавном преовлађује у банкарству развијених земаља. Просечна банка у свету данас има више од 200 финансијских производа и услуга у различитим комбинацијама, намењених у решавању финансијских проблема било које врсте. Разлог томе је што су *банке све више почеле да се баве и небанкарским пословима*.

За успех у реализацији банкарских производа који чине понуду великих банака, неопходно је остваривање организационих предуслова изражених у постојању:

- Висококвалитетног и ефикасног особља које чине добро мотивисани, креативни специјалисти, који осмишљавају и прихватају иновације,
- Савремене техничке опремљености: хардвера, софтвера и телекомуникација,
- Оптималне организације и
- Адекватни менаџмента.

Баријере између банкарских и небанкарских финансијских институција се све више губе у последњих неколико деценија. Ово је резултат дерегулације и либерализације тржишта финансијских услуга, али и појаве финансијских компанија способних да пруже широк спектар финансијских услуга од класичног банкарства, па све до услуга осигурања. Конкуренција и глобализација, али и технолошке иновације, значајно су потпомогле овај тренд. Пружање свих врста финансијских услуга на једном месту постао је реалност.

Банкама ће се временом због велике конкуренције осталих финансијских институција, смањити каматна маржа на кредитним и пословима хартија од вредности. Да би одржале ниво профитабилности оне ће морати да се оријентишу на ванбилансне послове, односно небанкарске послове, како би се лакше штитиле од каматних и девизних ризика.

У тржишној привреди стално долази до померања у структури финансијских институција и финансијских инструмената. Појављују се нови типови финансијских институција и финансијских инструмената, што је довољан разлог да долази до промена у финансијској структури.

Такође, *може се закључити да је банкарски систем Србије видно опорављен после година реформи* и данас наставља да интензивира своје пословне активности, што доводи до јачања његове финансијске позиције и развоја унутрашње организационе структуре.

У развијеним привредама трансформација банкарског система се одвија више деценија. Од највећег значаја су промене које су се дешавале у банкарству САД, В.Британије, Немачке и Јапана, као економије са највећим учешћем у светској привреди, односно светском финансијском систему. У овим земљама последњих деценија дошло је до снажне конкуренције између банака и небанкарских финансијских институција. Наиме, *небанкарске финансијске институције почеле су да нуде производе врло сличне банкарским*. Банке су због тога изгубиле значајан део учешћа на финансијском тржишту, поготову САД. Стога *банке почињу снажну дисперзију производа и услуга које пружају и све се више укључују као значајни учесници на финансијском тржишту, како би парирале конкуренцији небанкарских институција у потрази за што већим профитом*.

Један од закључака је и да *за разумевање економије обима и дисекономије обима извори морају да варирају*. Компанија мора да утврди нето ефекат његових одлука и да утиче на његову ефикасност, а не само да се фокусира на један одређени извор. Тако, док је одлука да се повећа обим пословања, она може довести до смањења просечне цене инпута, али такође може довести до дисекономије обима ако је дистрибутивна мрежа неефикасно накнадно проширена. Тако да, приликом доношења стратешких одлука да се прошири, компанија мора да успостави равнотежу ефеката различитих извора економије обима и дисекономије обима, тако да просечна цена свих одлука које су донете буде нижа, што резултира већој ефикасности. Закључак је да

економија обима и дисекономија обима представљају теоријску основу конвергенције у финансијском сектору. Наиме, неопходно је да постоји адекватно доношење одлука како би се постигле веће ефикасности у пословању. На тај начин користи могу имати како банкарске тако и небанкарске финансијске институције.

Фактори који мењају банкарску и финансијску делатност попут трендова дерегулације, конкуренције, глобализације и информационог прогреса условили су нове организационе форме повезивања банака и других небанкарских финансијских институција, било да су настале спајањем постојећих банака и небанкарских финансијских институција, било да су банке основале саме своје организационе делове за обављање небанкарских послова.

Комбиновани банкарско-небанкарски послови омогућавају банкама:

- сигурност и стабилност у пословању*
- економију обима тј. релативно ниже фиксне трошкове пословања,*
- елиминацију конфликта интереса различитих финансијских институција и послова,*
- обезбеђење дугорочних извора средстава,*
- бољу рочну усклађеност извора средстава и пласмана банака,*
- превазилажење регулаторних ограничења,*
- повољнију конкурентску позицију.*

У свим развијеним земљама света постоји тенденција развоја небанкарских финансијских институција кроз форму небанкарских послова у оквиру банака. Тиме се остварују кључни аспекти конкурентске предности коју пружају синергетски ефекти удруживања финансијског потенцијала и пословне структуре банака и перформанси небанкарских послова како би се кроз економију обима и унакрсну продају банкарских и других финансијских услуга добио нов квалитет. У тим новоорганизованим целинама, поред банака, налазе се друге финансијске институције у форми небанкарских институција. Банке на тај начин постају довољно динамичне и прилагодљиве новим изазовима на финансијском тржишту, технолошким променама и јачању међународне конкуренције.

У Србији су небанкарски послови банака у фази увођења и развоја, а перспективе за њихов даљи развој су велике и представљају сегмент са потенцијално највишим стопама раста у економији наше земље у наредном периоду, нарочито ако се искористе синергетски ефекти на развој целокупног пословног банкарства. У

условима убрзане трансформације из класичног у модерно банкарство, постојање небанкарских послова се не поставља само као питање компетитивности већ и као питање опстанка и даљег развоја банака у Србији. *У будућности ће остати само оне банке које на време уоче светске трендове, прилагоде своју пословну структуру условима конкуренције и искористе перформансе небанкарских послова њиховим увођењем у оперативно пословање.*

Један од закључака је и да поред постојања инвестиционих фондова и осигуравајућих компанија неопходан је даљи развој инвестиционих фондова у Србији. У већини земаља инвестиционе фондове оснивају углавном банке. Главни је што долази до преливања штедне из банкарских депозита у инвестиционе фондове, што је условљено чињеницом да и становништво и привреда постају све више каматно свесни и профитно оријентисани. Зато је неопходно да и банке у Србији саме оснивају инвестиционе фондове како би држале под контролом значајне трансфере средстава у инвестиционе фондове и како би могле да тим токовима управљају. Такође, *може се рећи да развој инвестиционих фондова у Србији има позитиван ефекат на развој банака. Наиме, банке би могле да користе знатно строже критеријуме инвестиционих фондова код пласмана банкарских кредита. На тај начин доћи ће до смањења банкарских ризика, а и до повећања степена наплативости кредита.*

Такође, *непходан је и даљи развој франшизинга у банкарству у Србији*, јер без овог метода не би били доступни најсавременији и најпрофитабилнији банкарски производи, попут платних картица великих интернационалних компанија, од којих су неке већ присутне на банкарском тржишту Србије (Visa International-a, Master card-a, Diner's Club-a и American Expres-a)

Неопходан је даљи развој факторинг и форфетинг послова у Србији у оквиру небанкарских послова банака, јер би банке на тај начин могле да остваре веће профите у односу на ниво који би оствариле класичним пласирањем средстава. Висина тог профита је оправдана и у корелацији је са висином ризика и обимом и нивоом услуга које се пружају клијентима. Такође, укључивањем ових послова у понуду банака могу се икористити постојећи капацитети појединих делова банака, чиме се избегава дуплирање послова, односно капацитета. *На тај начин се снижавају релативно фиксни трошкови пословања по јединици финансијских услуга.* Атрактивност ових послова се огледа у њиховој релативно једноставној примени, флексибилности и доношењу одлука.

Банкарски сектор ЕУ данас карактерише умерена концентрација, раста активе и висока конкуренција. Висока конкуренција се јавља пре свега из разлога што су небанкарске финансијске институције почеле све више да се баве банкарским пословима. *Може се рећи да се банке не суочавају само са конкуренцијом других банака, већ и са конкуренцијом од стране небанкарских финансијских институција.*

На основу индикатора пословања банкарских финансијских институција дошло се до закључка да је успешност пословања банака у Србији различита. Зависи пре свега од врсте послова којима се банке баве. Такође упоређење успешности појединих банака у Србији може се вршити на основу упоређења добијених индикатора успешности пословања. На основу тих компарација се оцењује успешност односно остварење постављених циљева. Успешност зависи пре свега од постављених циљева, јер исти резултати не говоре исто за све банке. Разлог томе је што неке банке желе брже да расту, да остварују своје дугорочне циљеве раста и повећање тржишног учешћа, а друге више преферирају минимални ризик, солидну финансијску ситуацију и скромне награде за своје акционаре. Такође, успешност једне банке може се утврдити и уколико се врши поређење постављених циљева и добијених резултата.

Може се рећи да су банке из више разлога почеле да се баве и небанкарским пословима и да са ниво конвергенције између банкарских и небанкарских институција доста повећао. Самим тим банкарски и небанкарски послови представљају две нераскидиве везе финансијског сектора. Зато је на нашем финансијском тржишту све више присутан модел интегрисаног пружања банкарских и осигуравајућих услуга, кроз модел банкоосигурања, који представља пример нераскидиве везе банкарских и небанкарских послова. Синергија између банака и осигуравајућих друштава је процес који резултира смањењем пословног ризика, смањењем трошкова испитивања тржишта као и трошкова наступа на тржишту што доприноси остваривању боље профитабилности у пословању.

Основна хипотеза, која гласи да конвергенција у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција представља развојну тенденцију коју чини низ финансијских, техничких и организационих радњи усмерених ка стварању новог типа финансијских институција у раду је применом индуктивне и дедуктивне методе, као и применом просте статистичке методе доказана. Наиме, развој небанкарских послова у синергији са класичним банкарским пословима има утицај на развој укупног

финансијског сектора земље. Примена небанкарских послова у оквиру банкарског пословања је од великог значаја за развој привреде једне земље. Исто тако и небанкарске финансијске институције морају да нуде нове услуге поред својих примарних функција да би привукле нове клијенте обједињеном и комплетном услугом. Такође, обједињавањем различитих врста банкарских и небанкарских послова финансијске институције постижу бољу искоришћеност организационих и кадровских потенцијала, што доприноси снижавању фиксних трошкова финансијских услуга и позитивно утиче на пословне перформансе. Односно, укључивањем небанкарских послова (факторинг, форфетинг послова, брокерско-дилерских услуга и др.) у понуду банака могу се користити постојећи капацитети појединих делова банака, чиме се избегава дуплирање послова, односно капацитета.

Списак литературе

1. Aghion, P., Schankerman, M. 2004. "On the Welfare Effects and Political Economy of Competition-Enhancing Policies", *The Economic Journal* 11.
2. Agnus, Hislop. 2002. "Bancassurance – knowing and growing with your customers", Pricewaterhouse Coopers, Cover Nore July.
3. Ahlborn, C.1999. "Unequal Twins: Reform of the State Aid Rules under Article 94", In: Bilal, S., Nicolaidis, P., *Understanding State Aid Policy in the European Community: Perspectives on Rules and Practice*, Kluwer Law International.
4. Ahlborn, C., Berg, C. 2004."Can State Aid Control Learn from Antitrust? The Need for a Greater Role for Competition Analysis Under The State Aid Rules", In: Biondi, A., Eeckhout, P., Flynn, J., *The Law of State Aid in the European Union*, Oxford University Press.
5. Angelov, C.H., Hilgart, M.A., Hogarth J.M. 2004. , "U.S. Consumers and electronic Banking 1995-2003", Federal Reserve Bulletin, Winter
6. Andrade, G., M. Mitchell, and E. Stafford. 2001. "New evidence and perspectives on Mergers?", *Journal of Economic Perspectives*, 15
7. Andrew, Kuritykes, Til Schuermann, Scott Weiner, October 2002. "Risk Measurement, Risk Management and Capital Adequacy in Financial Conglomerats", Brooking-Warton Papers on Financial Services, Washington.
8. Allen, F and E. Carletti. 2008. The roles of banks in financial systems, University of Pennsylvania and University of Frankfurt and CFS
9. Adrian, T. and H.Shin. 2008. "Financial Intermediaries, Financial Stability and Monetary Policy", Proceedings of the 2008 Federal Reserve Bank of Kansas City Symposium at Jackson Kole, August
10. Almunia, J. 2010. "Competition, State aid and Subsidies in the European Union", *9th Global Forum on Competition* , OECD, Paris.
11. Anestis, P., Mavroghenis, S. 2006. "The Market Investor Test", In Rydelski, S. M. , *The EC State Aid Regime: Distortive Effects of State Aid on Competition and Trade*, Cameron.

12. Amihud, Y. DeLong, G.,Saunders, A. 2002. "*The effects of cross-border mergers on bank risk and value*", J.Int.money Finan. 21.
13. Бабић-Ходовић Весна. 2003. "Банкоосигурање-конкуренција или кооперација банкарства и осигурања" Свет осигурања, бр.3.
14. Basel Committee on Banking Supervision, The New Basel Capital Accord, Basel 2001.
15. Bierwagen, M.R.“Regional Aid”, In Rydelski, S.M., 2006, "*The EC State Aid Regime: Distortive Effects of State Aid on Competition and Trade*”.
16. Bilal, S., Polmans, R., 1999 “Is State Aid in Decline? Trends of State Aid to Industry in the Member States of the European Union”. In: Bilal, S., Nicolaides, P., *Understanding State Aid Policy in the European Community: Perspectives on Rules and Practice*, Kluwer Law International.
17. Biondi, A.,Eeckhout, P. 2004.“*State Aid and Obstacles to Trade*”,In: Biondi, A., Eeckhout, P., Flynn, J.,*The Law of State Aid in the European Union*, Oxford University Press.
18. Bishop, S. Walker, M. 1999. “The Economics of EC Competition Law”, Sweet and Maxwell, London.
19. Бјелица Војин. 2001. "Банкарство", Stylos, Нови Сад.
20. Бјелица Војин, Ђукић Ђорђе, Ристић Живота. 2004. "*Банкарство*", Економски факултет, Београд.
21. Blauberger, M. 2008. “From Negative to Positive Integration? European State Aid Control Through Soft and Hard Law”, *Discussion Paper 08 /4, Max Planck Institute for the Study of Societies*, Cologne.
22. Block, S.B, and Hirt, G.A., "*Fondations of Financial Management*", Irwin, Chicago, 1997.
23. Bowlin, O.D. and Martin, J.D. and Scott, D.F. 1990. *Guide to financial analysis*, Mc Graw-Hill Publishing Company, New York,
24. Bovis, H. C. 2010. “State Aid and Public Private Partnerships – Containing the Threat to Free Markets and Competition”, *European Public Private Partnership Law Review* 3.
25. Bucci, V. 2006. “Direct Taxation – State Aid in Form of Fiscal Measures”, In: Rydelski, S.M. *The EC State Aid Regime: Distortive Effects of State Aid on Competition and Trade*.
26. Buelens, B.,Garnier, G.,Meiklejoh, R., Johnson, M. 2007."*The Economic Analysis of State Aid: Some Open Questions*”,Economic Papers, European Commission,Number 286.

27. Buts, C., Jegers, M., 2010. "The Effect of 'State Aid' on Market Shares: an Empirical Investigation in an EU Member State", *Conference in Competition and Regulation*, Brisel.
28. Buts, C., Jegers, M., Joris, T. 2010. "Determinants of the European Commission's State Aid Decisions", *Journal of Industry, Competition and Trade*
29. Boyd, J.H., Graham, S.L., Hewitt, R.S., 1993., "Bank holding company mergers with nonbank financial firms: Effects on the risk of failure", *Journal of Banking and Finance* 17.
30. Cornett & Saunders, 1999. "Fundamentals of financial institutions management". Singapore, Irwin/McGraw Hill.
31. Comisión Nacional Bancaria y de Valores (CNBV). April 2011. Financial Inclusion Business Models 1. "Banking Agents: The role of independent retailers and product distribution networks."
32. Cremona, M. 2003. "State Aid Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilisation and Association Agreements", *European Law Journal* 9.
33. Cummins, J.D., 1991. "Static and financial models of insurance pricing and the insurance firm", *Journal of Risk and Insurance* 58.
34. Cybo-Ottone A., and M.Murgia, 2000. "Mergers and Shareholder Wealth in European banking", *Journal of banking and finance*, 24.
35. Ђировић Милутин, 1995. "Банкарски менаџмент", Економски институт, Београд.
36. Ђировић Милутин, 2001. "Банкарство", Bridge Company, Београд.
37. Ђировић Милутин, 2006. "Банкарство", Београд
38. Ђировић Милутин, 2007. "Банкарство", Научно друштво Србије, Београд.
39. Ђировић Милутин, 2007. "Финансијска тржишта", Научно друштво Србије, Београд.
40. Ђировић Милутин, 2004. "Фузије и аквизиције", Прометеј, Нови Сад
41. Dajkovic I. 2010. "Comments on the New State Aid Law in Serbia in the Context of Serbia's Accession to the EU", *European State Aid Law Quarterly* 2.
42. Demirag I. and Goddard S., 1994. "*Financial Management for International Business*", McGraw-Hill Book company, London.

43. De Nicolo G., Bartholomew P., Zaman J., Zepherin M., 2004. "Bank consolidation, internationalization, and conglomeration: trends and implications for financial risk", *Financial Markets, Institutions and Instruments* 13.
44. De Long, g.L., 2001. "Stockholder Gains from focusing versus diversifying Bank Mergers", *Journal of financial Economics* 59.
45. European Commission 2009. "State aid: Scoreboard shows strong increase of aid in response to the financial crisis but Single Market intact", <http://ec.europa.eu>
46. European Commission, "Vadamecum Community Rules on State Aid", <http://ec.europa.eu>
47. European Commission. 2005. "State Aid Action Plan, Less and better targeted state aid: a roadmap for state aid reform 2005–2009", <http://ec.europa.eu>
48. European Commission. 2006. "Results of the Consultation on the State Aid Action Plan (SAAP) – Detailed Summary", <http://ec.europa.eu>
49. European Commission 2009. "Serbia 2009 Progress Report", <http://ec.europa.eu>
50. Estrella A., 2001. Mixing and matching: "Prospective financial sector Mergers and market valuation", *Journal of Banking and Finance* 25.
51. Fabozzi J.Frank, 2002. "Foundations of financial markets and institutions", New Zork, Printice Hall.
52. Forfating Euromoney, 1988. Special Supplement, feb.
53. Fields, L.P., J.Kolari, and D.Fraser, 2007. "Bidders can be winners too: Evidence from Bancassurance Mergers", Working paper, Texas A&M University.
54. Friederiszick W. H., Troge M., 2006. "Applying the Market Economy Investor Principle to State Owned Companies — Lessons Learned from the German Landesbanken Cases", *Competition Policy Newsletter* 1.
55. Fred C. Yeager, Neil E.Seitz, *Financial Institution Management*, str.126
56. Global Financial Stability Report, April 2005, IMF, Washington D.
57. Genetay, N. And Molyneux, P., 1998. "Bancassurance", London: Macmillan press.
58. Goddard, J., P.Molyneux, and O.S.J. Wilson, "Banking in the European union", in Berger A., P. Molyneux, and O.S.J. Wilson (ed), *The Oxford handbook of banking*, Oxford university press, pp 807-843.
59. Guillemineau, C. 2009. "Special article: State Aid to the Financial Sector: the Response of EU Governments and the Commission to the Financial Crisis", *European Policy Analyst*.

60. Graz, Frank, feb.1988. "Forfating, Euromoney, Special Supplement".
61. Хацић Миролуб, 2007. "Банкарство", Универзитет Singidunum, Београд
62. Хацић Миролуб, 2009. "Банкарство", Универзитет Singidunum, Београд
63. Нопохан, Patrik (превод: Лауаревић Гордана), 2001. "Трошкови банкарских криза", Југословенско банкарство, 1-2.
64. Houston, J. and M. Ryngaert, 1994. "The Overall gains from large bank mergers", *Journal of Banking and Finance* 18
65. Hoschka, T.C., 1994. "Bancassurance in Europe", London, Machmillan.
66. IMF 2005. "World Economic Outlook April 2005", Washington DC.
67. Intranational Association of Insurance Supervisors, 2000., "Supervisory Standard on Group Coordination", October.
68. Institutional Investors – Statistical Yearbook, 1992-2001, OECD Publications, Paris, 2003
69. Insurance Europe, 2015. The benefits of Insurance, Brussels
70. Јовић Зоран, 2008. "Парабанкарски и небанкарски послови", Београд.
71. Јовић Зоран, 2008. "Менаџмент финансијских институција", Универзитет Singidunum, Београд.
72. Јовић Зоран, 2009. "Синергетски ефекти банкарских и небанкарских финансијских послова на финансијском тржишту Србије", Банкарство, бр.7-8/2009, Удружење банака Србије, Београд,стр 88-107
73. Кочовић Јелена, Предраг Шулетић, 2002."Осигурање", Економски факултет у Београду.
74. Комазец Слободан, 2006. "Монетарнаекономија и банкарски менаџмент", Чачак
75. Klein, R.A. , 2001. "Bancassurance in practice", muich Re. Group.
76. KrahenJan, Reinhard Schmidt (Eds), 2004. The German Financial System, Oxford: Oxford University Press
77. Крстић Борко, 2003. "Банкарство" IV издање, , Економски факултет, Ниш
78. Крстић Борко, 2004. "Банкарски менаџмент" Економски факултет, Ниш
79. Likanen, E. 2012. "High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector", Final report, European Union
80. Lewis M.,1990. "Banking as Insurance in: E.P.M. Gardener, ed., The Future of Financial Systems and Services", New York: St. Martin's.

81. Llewellyn, W.G., 1971. "A pure Financial Rationale for the Conglomerate Merger", *Journal of Finance* 26.
82. Llewellyn David, 1999., The economic rationale for financial regulation, FSA, Occasional Paper, <http://fsa.gov.uk/pubs/occpapers/OP01.pdf>
83. Larssen E.J., 1997. "Modern Advanced Accounting", Irwin, McGraw-Hill, Boston.
84. Љутић Ж. Бранко, 2004. "Банкарско и берзанско пословање – инвестиције, институције, регулатива", Београд.
85. Маровић, Б., 2007. Утицај глобализације на тржиште осигурања и реосигурања, Зборник радова са Саветовања економиста у Милочеру
86. Машић Никола, 2003. "Банкоосигурање", Осигурање, бр 4.
87. Машић Никола, 2003. "Банкоосигурање II", Осигурање, бр 6.
88. Mankiw G., 2001. "Principles of Microeconomics", Thompson, Mason.
89. Milenković-Kerković Тамара, 2008. „The Legal Structure of Offset Transactions – Impact on the National Security”, *Bezpieczenstwo - Teoria i praktyka* 1-2.
90. Мешић Душан, 2004. "Пруденцијална контрола банака и финансијских конгломерата" Stylos, Нови Сад .
91. Младеновић Оливера, 1982. "Форфетинг као један од облика финансирања извоза", Југословенско банкарство, Удружење банака Југославије, Београд 6.
92. Mihalik-Colak, M., 1999. *Jugoslovensko bankarstvo*, Beograd.
93. Nicolaides P. 2010. "State Aid, Advantage and Competitive Selection: What Is a Normal Market Transaction?", *European State Aid Law Quarterly*.
94. Nicolaides P., Rusu A., 2010. The financial crisis and state aid, *The Antitrust Bulletin* 55
95. Perloff M. J., 2001., "Microeconomics", Addison Wesley Longman, Boston.
96. Ракоњац-Антић, Татјана, 2003. "Добровољно пензијско осигурање као део будућег реформисаног система пензијског осигурања", Саветовање: Приватизација и перспективе осигурања у земљама у транзицији 9-11.мај 2003. Врњачка бања
97. Ристић Живота, "Приватизациони процеси у банкарству – мотиви и модели", *Rapoeconomicus*, 2006. 2, стр. 191-221
98. Rose P., 1996. "Commercial bank Management", Irwin, Chicago.
99. Rose S. Peter, Hudgins C. Sylvia, 2005. "Банкарски менаџмент и финансијске услуге", (Уредник издање на српском језику, Васковић Војкан) Data Status, Београд.
100. Rose,P.S., 2005. Менаџмент комерцијалних банака, спајање и преузимање банака: управљање процесом преузимања, Мате-Загреб, стр.675-698.

101. Савић Ана, 2003. "Банкарско-осигурање" – нуђење услуга, Економска политика, бр 2659.
102. Савић Ана, 2003. "Банкарско-осигурање" – нуђење услуга (2), Економска политика, бр 2660.
103. Sayers R.S, 1972., "Modern Banking", Oxford University Press, seventh ed.
104. Стакић Б., Бараћ С. , 2006, Савремена кретања у финансијама и банкарству, Београд
105. Стакић Б., Бараћ С., 2008. Међународне финансије, Пословни факултет Singidunum, Београд, стр.320
106. Shelagh Heffeman, 1996. "Modern banking in theory and practice", Chichester, John Wiley & Sons Ltd.
107. Seity J et all.- Internet Banking – an Overview, Journal of Internet banking and commerce, Vol 3, No 1 2003
108. Sleuwaegen, L., Pennings, E., 2001. "Avoiding distortion of competition from regional aid for large investment projects – theory and application in the multisectoral framework", Final Report, <http://ec.europa.eu>
109. Sleuwaegen L., Voldere D.I. , 1999. "Competitive distortions and state aid to firms: how to define the relevant market?", European Commission – DGIII.
110. Soltesz, U., 2006. "Non-Enforcement of Public Debts the Application of the Private Creditor Test", In: Rydelski, S.M., *The EC State Aid Regime: Distortive Effects of State Aid on Competition and Trade..*
111. Stiglitz J., Mathewson F., 1986. "New Development in the Analysis of Market Structure", MacMillan, London.
112. Staikouras K.C. and A.Koutsomanoli – Fillipaki, 2006. Competition and Concetacion in the New European Banking Landscape, European Financial Management
113. Stjin Claessens, 2002. "Benefits and Costs of Integrated Financial Services Provisions in Developing Counries", Universitu of Amsterdam an CFPR, November 14.
114. Sydney Morning Herald, 2013. "\$174 million to teach digital, broadband literacy an 'effective' investment", доступно на: <http://www.smh.com.au/it-pro/government-it/174-million-to-teach-digital-broadband-literacy-an-effective-investment-20130829-hv1kl.html>
115. Swiss Re, 2002. "Bancassurance developments in Asia – shifting into a higher gear", Sigma No.7.
116. Swiss Re, 2001. "Bancassurance in Practice", Munchen Ruck, Munchen.

117. Стојановић, Б., 2003. "Тржиште Европске Уније-конкуренција и трговинска политика", Економски факултет, Ниш.
118. Стојановић, Б. 2007. "Конкурентност привреде Србије и политика заштите конкуренције", *Економика предузећа* 55.
119. Стојановић, Б. 2008., "*Микроекономија*", СВЕН, Ниш
120. Стојановић, Б., 2009. "Нова регулација државне помоћи и политика заштите конкуренције у Србији", *Раст у условима глобалне рецесије и финансијске кризе*, Копаоник бизнис форум, Савез економиста Србије.
121. Стевановић Радослав, 2004. "Лизинг као метод финансирања развоја", *Нова трговина*, бр.7-8, Београд.
122. Тривунац Јозефина Беке, 1999. "Пруденциона регулација и надзор над банкама", *Задужбина Андрејевић*, Београд, стр.16
123. Шошкић Дејан, 2009. "Хартије од вредности-управљање портфолиом и инвестициони фондови", Економски факултет Београд, Београд.
124. Шуваков Т., Шаги А., 1995. "*Микроекономија*", Offset print, Novi Sad.
125. "Temporary Community framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis", 2009., (2009/C 16/01), *Official Journal of the European Union*, <http://ec.europa.eu>
126. Teichman, Thomas, 1977. "Forfating", *The Banker*, III.
127. Thomas Egan, Chong Ng, 1999. "Financial Services Convergence: Strategic Perspective for Insurance Companies", EDS Insurance
128. Ђорђе Видицки, "Инвестициони фондови у функцији одрживог привредног развоја Србије у глобалном окружењу", *Школа Бизниса*, број 4/2010, стр.101-105
129. Вуњак Ненад, 1994. Финансијски менаџмент, Економски факултет Суботица
130. Вуњак, Н, Зеленовић, В. "Адекватност капитала банкарског сектора Србије", *Анали Економског факултета у Суботици*, vol.50, број 31/2014
131. Varian, H.,1999. "*Intermediate Microeconomics – A Modern Approach*", W.W. Norton, New York.
132. Вуковић Драгослав, 2003. "Принципи управљања ризиком за електронско банкарство", *Банкарство*, бр.11-12
133. Вуковић Драгослав, 1996. "Савремени банкарски производи и послови", *Удружење банака Југославије*, Београд.

134. Вуковић Драгослав, 1997. "Трендови у индустрији финансијских услуга", Удружење банака Југославије.
135. Walter, I., 2004. *Mergers and Acquisitions in Banking and Finance: What Works, What Fails, and Why*, Oxford University Press
136. Weiss, L.D., 1968. Determinants of Market Share, *Journal of Marketing Research* 5.
137. Wishlade, G. F., 1999. "Competition Policy, Cohesion and Coherence? Member State Regional Policies and the New Regional Aid Guidelines", In: Bilal, S., Nicolaides, P., *Understanding State Aid Policy in the European Community: Perspectives on Rules and Practice*, Kluwer Law International.
138. Wishlade, G.F., 2004. "The Beginning of the End, or Just Another New Chapter? Recent Developments in EU Competition Policy Control of Regional State Aid", *European Policies Research Paper*.
139. Закон о банкама ("Сл. Гласник РС" бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015)
140. Закон о осигурању ("Службени гласник РС, бр.55/04, 70/04, 61/05, 85/05, 101/07, 63/09 и 107/09)
141. Закон о облигационим односима ("Сл лист СФРЈ" бр.29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и "Сл.лист СРЈ бр. 31/93)
142. Закон о пензијском и инвалидском осигурању ("Сл.гласник РС", бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др.закон, 85/2005, 101/2005 – др.закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 и 142/2014)
143. Закон о инвестиционим фондовима ("Сл.гласник РС", бр. 46/2006, 51/2009 и 31/2011)
144. Зечевић Миодраг, 2009. "Банкарство", Европски Универзитет, Београд
145. Живковић Александар, Комазец Слободан, 2002. "Берзански и банкарски менаџмент", Виша пословна школа, Београд.
146. Живковић Александар, Станкић Раде, Крстић Борко, 2004. "Банкарско пословање и платни промет", Економски факултет у Београду, Београд.
147. Живковић Александар, Станкић Раде, 2005. "Банкарско пословање и платни промет", Економски факултет Београд, Београд.
148. Живковић Бошко, 2011. "Компаративна анализа банкарског система Србије и земаља југоисточне Европе", Квартални монитор бр.27.

149. Живковић Бошко, Шошкић Дејан, 2006. "Финансијска тржишта и институције",
Економски факултет, Београд
150. <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/>
151. <http://www.ebrd.com>
152. <http://www.weforum.org>
153. <http://ec.europa.eu>
154. <http://www.aztn.hr>
155. <http://www.kzk.gov.mk>
156. <http://www.mf.gov.me>
157. <http://www.mfin.gov.rs>
158. <http://www.oecd.org>
159. <http://www.nbs.rs>
160. <http://www.psinvest.rs>
161. <http://www.mojnovac.rs>
162. <http://www.penziskifond.rs>
163. <http://webrzs.stat.gov.rs/>
164. <http://www.kombeg.org.rs>
165. <http://www.kombank.com>
166. www.boc.cn – Bank of China
167. <http://www.bankofindia.co.in> – Bank of India
168. <http://www.investopedia.com>
169. http://www.posted.co.rs/o_banci.html
170. <http://www.alphabankserbia.com/dobrodosli.redp.html>
171. <http://www.halkbank.rs/>
172. <http://www.kombank.com/bankoosiguranje>
173. <http://www.bancaintesabeograd.com/stanovnistvo/osiguranje-u-bancaintesa.1169.html>
174. http://www.ilirika.rs/ILIRIKA_Dynamic,
175. <http://centarzaosiguranje.com/>
176. <http://www.ratingcredit.ru/>
177. www.bankir.ru
178. <http://www.kockicica.org>
179. <http://www.hsbcgroup.org>
180. <http://www.mizuho-fg.co.jp>

181. <http://www.acetransaltions.nl.com/>
182. www.qualsteam.com/news
183. <http://banke.online.rs>
184. www.dunavpenzije.com
185. <http://www.beep.rs>
186. <http://www.ddor-penzijaplus.net>
187. <http://sdw.ecb.europa.eu>
188. <http://www.ifgroup.com7>
189. <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/jfin.htm>
190. <http://www.rba.gov.au/>
191. <http://www.euro.fbf.fr/>
192. <https://www.bundesbank.de>
193. http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm
194. <https://fci.nl/en/about-factoring/statistics>
195. <http://www.srbijadanas.com>
196. <http://www.usebanking.com/en/central-bank-of-brazil/>
197. <http://www.nielsen.com>
198. <http://www.ekapija.com/website/sr/page/132327/E>

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Валентина Несторов рођена је 27.05.1985. године у Нишу. Основну школу завршила је са одличним успехом и добитник је дипломе "Вук Караџић". Након завршене основне школе, 2000.године уписала је Економску школу у Нишу, коју је завршила 2004.године са одличним успехом. Године 2004. уписала је Економски факултет у Нишу, смер финансијски менаџмент, где је 12.01.2009.године одбранила Дипломски рад из предмета Банкарски менаџмент, на тему "Улога банака на финансијском тржишту", са оценом 10 (десет). Октобра 2009.године уписала је докторске академске студије на Економском факултету у Нишу, модул Финансије и банкарство. Положила је све испите предвиђене наставним планом просечном оценом 9,91. Своје радно искуство отпочела је у ОШ "Краљ Петар I" новембра 2008. године на одређено време, а од 25.02.2009.године примљена на неодређено време. У ОШ "Краљ Петар I" распоређена је на пословима координатора финансијских и рачуноводствених послова - шеф рачуноводства.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом *Конвергенција као развојна тенденција у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција*, која је одбрањена на Економском Факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, 27.05.2017.године

Аутор дисертације: Валентина Несторов

Потпис докторанда:

Несторов Валентина

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНЕ И ЕЛЕКТРОНСКЕ ВЕРЗИЈЕ
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Име и презиме аутора: Валентина Несторов
Назив дисертације: Конвергенција као развојна тенденција у функционисању
банкарских и небанкарских финансијских институција
Ментор: Проф. др Марина Ђорђевић

Изјављујем да је штампани облик моје докторске дисертације истоветан електронском облику, који сам предао/ла за уношење у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу.**

У Нишу, 27.05.2017.године

Аутор дисертације: Валентина Несторов

Потпис докторанда:

Несторов Валентина

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију, под насловом: ***Конвергенција као развојна тенденција у функционисању банкарских и небанкарских финансијских институција.***

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. **Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)**
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

У Нишу, 27.05.2017.године

Аутор дисертације: Валентина Несторов

Потпис докторанда:

Несторова Валентина